

ספר

ערוך השלם

הלא הוא ספר הערוך אשר בו נקבצו כעמיר גורנה כל המלות החמורות בתלמוד
ומדרשים ונסדרו עפ"י א"ב למען ירוץ הקורא בו

מאת

רבינו נתן בן רבינו יהיא ל"ל

ראש מתיבתא דרומי

ועליו ספר

מוסר הערוך

להרב החכם הבקי בחכמת הטבע והרפואה והבלשן הגדול רבי

בנימין מוספיא ז"ל.

מיוסד על דפוס ראשון של הערוך (כערך הרל"ז) ודפוס וויניציאה (הרצ"א) עם הוספות,
הגהות, הערות ותקונים על פי שכעה כתבי יד מהערוך עתיקי יומין ועם מעלות אחרות
רבות כאשר תהזינה עיני הקוראים.

אזנתיו וחקרתיו

אנכי הצעיר

חנוך יהודה באא"מ הר"ר ישראל קאהוט

רב ואב"ד בק"ק גראססווארדיין ולפנים בק"ק פינפקירכען והגליל יצ"ו.

חלק רביעי

חוברת חמישית

בעזר האקאדעמיע של החכמות אשר להקיסר בוויען.

וויען תרמ"ד.

בדפוס של געאָרנ בראָג

(המנהל פ. סמאָלענסקין.)

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 648 IV. 5

דכדון ב"ר ר"פ כ"ב. ושם פמ"ד מן כדו. וכן עד כדו
תרג' ירושלמי א' בראשית ב' ה'; תרג' אסתר ג'
א' נדרים כ"א: כדו תהית עיין ערך תה ב' ובכולם
הגוף נשמט תחת כדון מן כדון. עד כדון] —

פָּדוֹן (= פוֹדוֹן, פוֹדְנָא בלש' סורי וכן בלש' ערבי
כּוּדוֹן ובפאצענד קוֹטִינָא פירוש פרד Maulesel
ובל"פ סוס עומד למשא Lastpferd) איש על פרדו
(ש"ב י"ג, כ"ט) תרגום גבר¹) על כודנתיה. על
הפרדה אשר לי (מ"א א' ל"ג) על כודנתא
דילי²). וכודנתא³) מי ילדה בפ"ק דבכורות
בגמ' דג טמא (בכורות ה' ג'). כס"ג דפ' המוכר את
הספינה (ב"ב צ"א.) כודניא⁴) עקרה במאי פרע⁵)
לי. * [אח"י"ה וכנ"ה בשבת ק"י: בכפותא
דכודנא חיורא ובערך קף מ' גרם רבינו דכודנתא
והיא לשון נקבה וכן בל"ם פוֹדְנָתָא וכ"ה איזה
פעמים בבכורות ח': ע"ש והקבוץ כוֹדְנָתָא חולין
ז': ב"מ צ"ו. ועוד עיין תוספות ישם ע"ח. ד"ה
מילתא וכצ"ל כודנייתא במקום בורנייתא כתר"י
א' בראשית ל"ו. כ"ד. ועוד הקבוץ כוֹדְנָוֹן תרגום
מ"א י', כ"ה; מ"ב ה', י"ז; ולזכר פוֹדְנָוֹן תרג' דה"י
ב' ט', כ"ד; כודניא תרג' זכר' י"ד, מ"ו] —

* פֶּדְנָא (בל"ם פך קטן kleiner Krug) תרגום
אסתר שני א' ב' כדנא דדהבא דמליא
משחא.

כְּדוּר (מל"מ שם תואר לדבר עגול Ballen והושאל
למערכת המלחמה שהיא בסבוב והקף
מיתות (סנהדרין ס"ח.) הכדור והאמום, בפ' כ"ג בכלי'
(מ"א), ובפ' ב"ה (פ"א) ובפ' אחרון במקואות (פ"י
מ"ב), פ"י כדור עגול כמו כדור אל ארץ (ישעיה
כ"ב, י"ח), וכן כמלך עתיד לכידור (איוב מ"ו, כ"ד)
פירוש כמלך העומד בתוך המחנה והחיל סביב לו
כרכתי' (ש"א כ"ה ה') ושאלו (יושב) [שכב] במעגל
והעם חונים סביבותיו. * [אח"י"ה ועיין פירוש
פסוקים הג"ל קרוב לפי הג"ל ברד"ק שרש כדו.
ודע כי ציונים מסנהדרין מפכ"ג בכלים ומפ' אחרון
דמקואות אין להפרידם כי הזכירו כולם הכדור
והאמום ועיין ערך אמום, אבל במ"ש רבינו ובפ'
כ"ה ר"ל בכלים כ"ה מ"א יש להעתיק אחר ציון
דפ' אחרון דמקואות וכיון על כדור שאיתא שם
ארבע פעמים, וכנ"ה בויק"ר פכ"ג הרואה וכו', לבנה
בכדורה ובלקוט איוב רמז תתקכ"ב א' בתקופתה
וענין שניהם הלוך בעגול Kreislauf — ירושלמי

מעשרות פ"א דמ"ט. הרי (אתרוג) עשוי ככדור
וכן בירושלמי סוכה פ"ג דנ"ג ע"ד הרי הוא עשוי
ככדור. ע"ז מ"א. ככדור שתופש את עצמו תחת
כל העולם כולו ככדור ע"ש תוספו' ד"ה ככדור
שהביאו הירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה
למעלה עד שראה כל העולם כולו ככדור וכו',
וכיונו לירושלמי ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג ושם הסיוס כך
ציירין ליה בכדורא בידיה וכ"ה במד"ר פ"ג וידוע
כי גם היוניים ורומיים היו מצייירין אליל Tύχη =
Fortuna הוא אליל גר עומד על כדור. במד"ר
שם: העולם שהוא עשוי ככדור הנזרק מיד ליד.
ושם פמ"ו דרש כדרבנות (קהלה י"ב, י"א) כדור
של בנות מה הכדור של בנות מזרקין בו לכאן
ולכאן וכו', וכ"ה בתנחו' בהעלותך סי' מ"ו. ובמד"ר
פ"ד כדור של בנות כהדא ספירה (בל"י ספֶּאֶרָא
Spielball) של תינוקות שהן מלקמות וזורקות
לכאן ולכאן וכ"ה בפסיקת' רבתי פ"ג בשנוי קצת
וגם שם מלקמות וצ"ל מלקמות וכ"ה בירושלמי
סנהדרין פ"י דכ"ח. כדור הזה בין הבנות מה
הכדור הזה מלקמת מיד ליד וסופה לנוח ביד אחד
כך משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו',
ובקהלת רבה פ' דברי חכמים הגיר' מה כדור זה
מקלעין בה בידים ואינה נופלת כך משה וכו'.
ושם הפעל כדרבנות כדור של בנות מה כדור זה
מתכדר מיד ליד וכו'. ירושלמי תענית פ"ד דס"ט.

טור שטעון. . למה חרב. . י"א שהיו משחקין
בכדור, תוספתא שבת פ"ו (י"א) המשחקין בכדור
וכו', ושם רפ"ט (י"ו) כדור קטנה, ובקהל"ר שם
הקבוץ כדורות של ברזל ועוד עיין ערך כדור
וש"ג כדוריה אבל איננו מזה השם כי אם או
מלשון ערבי הרשומה שם או ט"ס עיין שם.
והיחידה מן כדורות: כתנחומא ריש במדבר והיאך
היתה הבאר עשויה כמין סלע כמין כורת או
פְּדוּתָה והיתה מתגלגלת וכאה עמהן במסעות —
חולין ס"ד, תוספת' חולין פ"ד כודרת ט"ס עיי"ע
כד א'] —

* פֶּדוּר (א) כמו פְּדוּר (ב) שם פרטי על שם
הכולל ערבי كدري פירוש טמא ומכוער
(unrein, schmutzig) תוספת' כלים ב"ב פ"ב הכידור
והאימץ ועיין ערך כדור בריש הערך — יומא פרק
ג' סימן ע"ב בספור של מעשה שם: א"ל מה
שמך א"ל כידור אמר ש"מ אדם רשע הוא שנא'
(דברים ל"ב, כ') כי דור תהפכות המה, וכן גשנה

1) בנויג אנש. 2) כן הוא רק בדפו"ו ובנויג די לי. 3) כ"ה לכנון בדפ"ר וכ"ה בערך כדו, ובשרפ"ע דכאן וכודנתיה.
4) בנויג כודנא. 5) וכ"ה בכ"י שים ובנויג פרעא.

א הני דלא אי גרי אי נש בקריבתי⁷.
 וכפ"ג⁸ דסנהדרין בגמ' א"ר יהודה אימתי (סנהדרין
 כ"ז סע"א) א"ל ריש גלותא לרב אחא בר יעקב⁹
 פוק עיין¹⁰ אי ודאי קמיל לכהייה¹¹ "פי" יכו
 אותו בממונו וכן פירשו רוב הגאונים קונסין אותו
 ונוטלין את כחו ואת רוחו ומקצת הגאונים פירשו
 יכו את עיניו ויש מפרשים מלש' (בראשית כ"ו א')
 ותכהין עיניו מראות. * [אחי"ה פירוש זה ער
 וי"מ הועתק מפ"י ר"ח כ"י הנ"ל רק שם א"י בזה
 הסדר: אי ודאי קמיל ליכהייה כלומר יכו אותו
 בממונו, ליכהייה מ ל ש ון ה כ א ה כך פירשוהו
 מקצת הגאונים דאמר ליכהייה יכה את עיניו ורוב
 חכמי הגאונים אמרו קונסין אותו ונוטלין את כחו
 ואת רוחו ע"כ ורבינו הפך הסדר מפני כבוד רוב
 חכמי הגאונים וכו"ה נכון לפע"ד כי פי' לכהייה או
 ליכהייה מל"פ קאסטן = קאסטן ובציווי קא פי'
 תישש כחו schwächen וממעט את רוחו vermin-
 dern וכפירוש ר"א הנ"ל (בהערה ז) עקרונהו לעייניה
 או כרי"ף כ"י בסנהדרין מס"י א לעיניה (ד"ס
 סנהדרין צד ל"ו) או ינקרו את עיניו ברש"י סנהדר'
 שם הכל לפי הענין הוא ולא עפ"י גזרת המלה
 וגם ביתר דברי רש"י שם יש קרוב למה שאיתא
 בערוך שהוא בנוי על פי' הגאונים שהובא בפ"י ר"ח.
 וכל הערך היה לו לרבינו להביא אחר ע' כה א'
 כי אין המשך בין ערך הנוכחי ובין ערכי כה א'
 וב' אבל רבינו חשב כדעת י"מ שעקרו מלשון
 ותכהין והיינו משרש כהה. ועפ"י פירוש הגאונים
 הנ"ל ומגזרת המלה הפרסי' הנ"ל תתכן שלא גרסו
 מלת לעיניה אצל מלה זרה ושרש כהה בצירוף
 עם מלת עין אי' עוד איזה פעמים עיין מ"ש בסוף
 ע' הכא אח"ז] —

קהחלונות wie die Fenster (יחוקי מ"י כיה) ודרושו:
 קהחלונות) בפסיקתא דקומי אורי

אותו הדבור כמעשה בסמוך לפי גי' כ"י מ' וילק'
 האזינו רמז תתקמ"ה. ור"מ הוי דייק בשמא לכן
 דרש כידור כמו כי דור ועוד יש להעיר כי יגד
 כלש' ערבי מרמה ותהפוכות וזה מה שהביא אותו
 הפסוק.

כה (מל"מ פי' ככה ואופן כה (so, auf diese Art
 בס"פ אלו הן הגולין בגמ' ר' יהודה (מכו"י א'
 סע"א) אמר רבי אבהו קללת חכם אפי' על תנאי
 היא באה מנא לן מעלי דקא א"ל לשמואל כה
 יעשה לך אלהים וכה יוסיף (ש"א ג', י"ז).

כה (= קהה מל"מ ובלא"ר וסורי קהא, קהי ונדרף
 עם קהה, קהה פי' ענין עמום וחלש, dunkel,
 trübe sein) כפ' י"א ננגעים (מ"ה) הכהה בראשון
 יככם ויסגיר הכהה בשני קורעו ושורף מה שקרע.

כה (= קהה מענין הראשון (dunkelfarbig, matt
 בס"פ ד' דנגעים (מ"א) ובפ' כל היד בגמ' ה'
 דמים טמאים (נדה י"ב), ובס"פ המדיר בגמ' היו כה
 מומין (כתובות ע"ה), ובס"ג דנזיר (ס"ה), ובפ'
 אלו הן הנחנקים בגמ' זקן מטר א
 (סנהדרין פ"ז) אס כהרת קודמת לשיער לבן
 טמא אס שיער לבן קודמת לכהרת
 מהור ואס ספק טמא ר' יהושע אומר
 כיהה² מאי כהה אמר רבה³ כיהה וטהר
 ודילמא כיהה וטימא אמר רב יהודה אמר
 קרא (ויקרא י"ג, י"ט) לטהרו או לטמאו
 הואיל ופתח בה הכתוב תחלה בטהרה⁴.
 ס"א קיהה⁵, פירוש אס שיער לבן קודם לכהרת
 שהיה זקן ושערו לבן פירוש כיהה ושיהר כלומר
 כאדם הממאן החזיק בדבריו וטיהר. פ"א בע' קה⁶.

קה (מע' הקודם בפעל blenden ועוד עיין בפנים)
 כרי"ג דפי' בא לו כה"ג (יומא ס"ט) ובפ' ד'
 מיתות בגמ' הנודר (סנהדרין ס"ה) כהיינהו לעייניה

1) כ"ה רק בכ"י ל"ד. 2) כ"ה בכל כ"י חוץ מכ"י ה"ב אבל בדפ"ע קטוע ע"י וכו'. 3) כ"ה בדפ"ר פי"ז, וויניצי' ובאסיל וכו"ה
 בכ"י ש"ס לסנהדרין שם וכ"ה בכתובות ונדה שם ושם וכ"ה נכון עיין תוספ"י נדה י"ט. ד"ה אמר רבה ובנו"ג בניזר
 רב יהודה ובסנהדרין רבא וכ"ה בערוך דפוס אמשי' ובכ"י ערוך. 4) כ"ה בכל כ"י וכו"ה בניזר ושם הגוי אמר רב יהודה
 אמר רב, ובדפ"ע קטוע ע"י וכו'. 5) וכ"ה ברש"י כתובות בשם ר' משה הדרשן ע"ש וכו"ה בתוספ"י סנהדרין ולא גרסו
 ר' יהושע אמר רב וגי' קיהה אי' עוד בתוס' במקומות הנ"ל ועיין גליון לנדה ושם הוגה ר"ת דאיתא בתוספ"י נדה שצ"ל
 ר"ח וכן מוכח מערך קה ב' אבל בשט"מ לכתובות שם מצאתי בשם תוספ"י הגוי ר"ת. 6) בערך קה ב' בשם ר"ח שהוא
 קרוב לפירש"י בכתובות בשם ר"מ הדרשן ועיין בשט"מ שם. 7) כ"ה בכ"י ב"ה, ובכ"י ו"ז וה"ב חסרה מלת איגרי ובדפ"ע
 חסר כל המאמר ובנו"ג ביומי' כחלינהו לעיניה ושכקה ואהני דלא מוגרי ביה לאוניש בקריבתא ובסנהדרין אהני ביה דלא
 איגרי אוניש בקרבתא ובא"ה ליומא קרוב לגי' כ"י ב"ר דלא איגרי אוניש בקרבתיה וכן בילקוט נחמיה ח' רמז אלף
 ע' וכן בכ"י ק' לסנהדרין עיין ד"ס שם צד צ': ובכולם הגוי' כחלינהו ופירש"י סימו עיניו ע"י כחול ע"כ אבל בכ"י א"פ
 ביומא הגוי' כה יוהו ובפ"י ר"א עקרונהו לעייניה עיין ד"ס יומא צד ק"א: 8) כ"ה לנכון בכ"י ו"ז וה"ב, ובדפ"ע בטי"ס
 ובסוף גמור'. 9) ובנו"ג לרב אבא בר יעקב וצ"ל לרב אחא בר יעקב וכ"ה בכ"י ש"ס עיין ד"ס שם, ובדפ"ר בערוך קטוע.
 10) וכ"ה בכ"י פי' וקי' בש"ס ובנו"ג פוק עיין כה. 11) בנו"ג ליכהייהו לעיניה ובר"י דפי' קושט' הגוי' רק: ליכהייהו וכ"ה
 בפ"י ר"ח בקובץ כ"י אנגיליקא דף פ"ט.

בדניאל ד', מ'ו ואנתה כהל' ושם ה', ה'. מ'ו פְּהֵלִין
וכן בתרג' שהש"ר ז', מ' אי כהיל' . . ולא כְּהֵלִין.
ותר"י א' בראשית ל"ז, ז' ולא כהילת צ"ל כהילת] —

בְּהֵן (מל"מ) וכן בל"ע ^{כהן} Diener, Priester ;
פְּהֵן (das priesterliche Dienen (im Ornat)
בר"ג דפ' טרף בקלפי (יומא מ"ג.) וכבס בגדיו הכהן
(במדבר י"ט, ז') הכהן³) בכיהונו פירוש, בלא מום
ובלא מומאה בכיהונו בטכסים הכהונה כנגדים
שהן מתוקנין לעבודה". מפורש במשנה דפרק אלו
נאמרין (פ"ו מ"ו דף ל"ח רע"א) כשמכריזין הכהנים
את העם בגבולין נושאין כפיהן כנגד כתפיהן
ובמקדש נושאין כפיהן על גבי ראשיהן חוץ מכהן
גדול וכו' (ד'.) כגמ' דברכת כהנים בפ' אלו נאמרין
(שם סוף העמוד) בפ"י ר"ח אמר אב"י נקטינן לשנים
קורא החזן כהנים שנאמר (במדבר ו', כ"ג) אמור
להם אמירה להם תהא ולית הלכתא כוותיה דאמר
בירושלמי בפ' אין עומדין להתפלל בברכות (יו"ד)
ברכות פ"ה ד"ט רע"ד) רב נחמן בר יעקב אמר אם
כהן אחד אומר כהן אם היו שנים אומר כהנים
אמר רב חסדא אפי' לכהן אחד קורא כהנים שאינו
קורא אלא לשבט וכן הלכתא ובלבד שיהא החזן
ישראל. * [אח"י"ה כ"ה בכ"י ה"ב וכן מוכח
קצת מערך חלון ומאוז' הל' נשיאות כפים רס'
ת"א ושם הובא בקצור פ"י ר"ח אבל בדפ"ע הגי'
כזו בפ"י ר"ח אמר אב"י נקטינן לשנים קורא החזן
כהנים שנאמר אמור להם לשנים ולא לאחד
והלכתא כוותיה אבל הא דאמר רב חסדא נקטינן
כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנא'
אמור להם אמירה להם תהא לית הלכתא כוותיה.
כפ' אין עומדין להתפלל בברכות רב נחמן בר
יעקב אמר אם כהן אחד אומר כהן אם שנים
קורא כהנים, ירושלמי אמר רב חסדא אפי' לכהן
אחד קורא כהנים שאינו קורא אלא לשבטו ובלבד
שיהא חזן ישראל ע"כ וכבר העיר הגר"י ב' בהפשב"ע
כי מלת ירושל' נעתקה ממקומה וצ"ל אחר תיבות
כפ' אין עומדין להתפלל בברכות. ודע כי בירו'
איתא זה המאמר, "א"ר חסדא וצריך שיהא החזן
ישראל" קודם מאמר דרב נחמן בר יעקב וכן הובא
בתוספ' סומא ל"ח. ד"ה לשנים ושם הובא רב
נחמן בר יצחק כג"י הערוך ברפוסים אבל כג"י
הכ"י ה"ב אי' פירו' ברכות הנ"ל ובאוז' הנ"ל —
וכנ"ה כהן גדול (ובלא"ר כהנא רבה סנהדרין ק"י

(פסדרי"כ צד קמ"ה:) חלונות אין כתיב כאן אלא
כהחלונות (יחזקאל שם) כיהות היו קמנות מכפנים
ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה לעולם¹.
* [אח"י"ה בנו"ג בפסיקתא כחלונות אין כתיב כאן
אלא כהחלונות כהות הוו אממות הוו מקישנות
מכפנים ומרחיבות מבחוץ. וכתב הרד"ק ביהזקאל
שם וז"ל ויש בו מדרש כהחלונות כהה חלונות
כלומר חלונות כהות וכו', ויפה כיון וכן כתב ר"ש
באבער ולא כמ"ש בעל מ"כ במד"ר פט"ו וע"ש
פ"י מהרז"ו ורש"י בפ"י יחזקאל הביא קצת בע"א
בשם התנחומ' והוא בתנחומ' בהעלותך סי' ה' —
והנה רבינו הביא זו הטלה אודות הדרוש שנדרש
בה כדרכו אבל מהראוי להביאה בערך כה של
מעלה. ודע כי ערך כה ב' וג' ולפי פ' רבינו של
י"מ גם כה ד' ענין אחד להם וכולם המבעו על
שרש כהה ומל"מ — וכנ"ה נגע' פ"ב מ"א עיי"ע
גְרָמָן (ח"ב, שם"ח:) ושם פ"ב מ"ב וספרא תזריע
פרש' נגעים רפ"ב אין רואין הנגעים בשחרית ובין
הערבים וכו', לפי שהכהה (בספרא שכהה) נראית
עזה ולא בצהרים לפי (בספרא מפני) שעזה נראית
כהה. ב"ר פל"א בשעה שהיא כהה היה יודע שהוא
יום וג' רבינו עיי"ע בטמ' (ח"ב, מ"א) ושם ובירוש'
פסחים רפ"א דכ"ז סע"א בשעה שהיו (כהים)
כיהים היינו יודעין שהוא יום. — הכוהה בתוספת'
פ"ה דעירובין צ"ל הכוהה עיי"ע כח ב' — ובצרוף
עם עין: ביר פס"ה כהו עיניו ושם בהפעיל: מכהה
את עיניו. ובנינו ירוש' נדרים רפ"ט דמ"א סע"ב
עייני כהי"א, והשם מגילה כ"ח. אבימלך קלל את
שרה ונתקיים בזרעה שנאמר (בראשית כ', ט"ו) כסות
עינים א"ת כסות עינים אלא פְּהֵן עינים
וכתיב ויהי כי זקן יצחק וגו' כ"ה בכ"י מ' ול'
ובא"ה ובמנו"ה אצל ד"ס מגילה צד ע"ב: ובנו"ג
אלא כסיית עינים וחסר וכתיב וכו', בכורות מ"ד.
כל מחמת כהיותא וכו' פ"י רגמ"ה כ"י לבכורות
(בקובץ כ"י אנגילי' דף ק"ח ע"א) כהיותא דאינו
רואה כלל וכ"ה ברש"י שם] —

* בְּהֵיוֹן (מערך כה ב' וג' פירוש מראה כהה
(dunkle Farbe) תוספת' נגעים פ"ה חזר
לכהיון מהור.

כְּהֵיל (פ"י) כמו יכול בל"מ וכ"ה בלש' כושי
עיין פירוש אצ"מ I, 576 ברניאל
(כ', כ"ו) האיתך כהיל² פ"י יכול. * [אח"י"ה וכן

(¹) ברפוי' במ"ס לסולם. (²) במקרא כתוב: האיתוך כְּהֵיל. (³) וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בגמ' בסמוך ובדפוסים ל"י מלת הכהן.
והפירוש עצמו הועתק מפ"י ר"ח ביומא (בש"ס ווילנא). (⁴) בנו"ג במדינה כהנים נושאים את יריהן כנגד כתפיהן ובמקדש
ע"ג ראשיהן ובירושלמי איתא כנגד כתפיהן וכ"ה באוז' הל' נשיאות כפים רס"י ת"א.

רע"א) וכחונה (מל"מ פֶּהָנָה) הרבה פעמים עיין
 דרשות רז"ל ברכות י"ט: מ"ד. שבת כ'. ל"א. נ"ה:
 ק"ח: עירובין ס"ג. פסחים מ"ט. נ"ז. יומא ט'
 י"ח. שם: כ"ג. ע"א. ע"ב: ע"ג: ר"ה כ"ח: תענית
 י"ז. מגילה ג'. ט': י"ב. שם: כ"ח. שקלים ב'.
 יבמות פ"ז: צ"ד. ק': ק"ז. נדרים ל"ב. גיטין נ"ט.
 סוטה י"א: ל"ג: ל"ח: ל"ח: ל"ט: מ"ב. מ"ה. מ"ט.
 קידושין ס"ו. שם: ע'. ע"א. ע"ח: ב"ק ק"י:
 סנהדרין י"ח: כ"ו. ל"ט. צ': צ"ג. הוריות ט'. י"ג.
 זבחים ס"ד. ק"א. ק"ב. חולין נ"ו: צ"ב. קל"ב:
 תמיד כ"ז: מדות ל"ז: אבות ד', י"ג. ירוש' ברכות
 פ"ג ד"ו. ירו' גיזר פ"ז ד"ו. ובלא"ד פֶּהָנָא ובקבוץ
 פֶּהָנִי מגילה כ"ב סע"א. סנהדרין ק"י. חולין מ"ט.
 קל"ג. פסחים י"ז רע"א. גיטין נ"ט: ובלשון נקבה
 פֶּהָנָת חולין קל"א סע"ב. כתובות נ"א. ע'. (בכספה
 דכתובות ז', א') לפי גי' הירו' והקבוץ פֶּהָנָת ברכות
 מ"ד. יבמות ל"ג: ירו' יבמות ספ"ג ד"ה. ירושלמי
 גיטין ספ"ה דמ"ט ע"ה. ובלא"ד כהנייא ירושלמי
 שבועות פ"ז דל"ז ע"ג וירושלמי סנהדרין פ"י דכ"ח.
 ועוד בלא"ד פֶּהָנָת חולין קל"א סע"ב. פסחים מ"ט.
 והקבוץ ברכות מ"ד. פֶּהָנָתָא ושם מפשט ירושלמי
 כתוב"ו פ"א דכ"ה ע"ג כהונתא — ונקרא ספר ויקרא
 תורת כהנים יבמות ע"ב: ויקר פ"ו. שהש"ר פ'
 שררן. וכן מכנהו רבינו בערך בן ב'. ובערך טחב.
 מדר ג' ועיין רש"י בחולין ס"ו. ד"ה תנא דבי
 רב. — והפעל ממנו בהתפעל זבחים ק"א: ק"ב.
 לא נתכהן] —

* פֶּהָן, פֶּהָנָא (שם אמורא דא"ס מנדולי האמוראים
 של דור השני היה רב כהנא תלמידו של
 רב ונקרא בירו' בלי כנוי רב רק כהנא עיין מבוא
 הירוש' למהרז"ק ק"ט: ועוד היה רבי כהנא בדור
 הרביעי והוא אחד עם רבי כהן (ירושלמי ברכות פ"ג
 ד"ו. ירו' כתובות דכ"ה ע"ה. ירושלמי גיזר פ"ז דנ"ט) ועוד
 רב כהנא בריה דר' חייא בר אבא. כהנא בר מלכיה
 (ר' כהנא בר מלכיה) עיין מכה"י שם ק"י.

כהותא (?) (אוולי מל"ס כאתא פירי גערה
 וריב אבל עיין בפנים) תרג' לחרחר
 ריב (משלי כ"ה כ"א) מחרחר כהותא. * [אחי"ה כנו"ג
 מחרה כהותא ובקצת דפוסים כהותא ויותר טוב
 הרתא עיי"ע הרת] —

פּוּ (= פּוּא, פּוּוּתָא בל"ע קו, קוֹה בל"ס פּוּתָא
 פ"י חור, וחלון Loch, Höhlung, Fenster) כס"ג
 דפ' במה מדליקין (שבת ל"ה). פנים המאדמים את
 את המזרח וסימנך כוותא³). פירוש אם יהיה נר
 דליק בבית ובו חלון פתוח למערב מתראה אור
 הנר כנגד פתח החלון במזרח. בסוף פרק א' א'⁴
 דמשקין (מ"ק י"א) אמר רבינא כמאן מדלינן
 האידנא כו ו ת א דרשא בחולי דמועדא פירוש
 כשיוצאין המסמרים של עץ של קורה שעל הפתח
 בחולו של מועד לחוץ ונופלת הקורה מחזירין
 אותה ותוקעין המסמרים בחורין [דהיינו כר' יוסי
 דשרי למיעבד בלא שינוי]⁵. — (א"ב בדניאל
 י"י י"א) וכין פתיחן. ותרגום קול ישורר בחלון

1) כ"ה ברפ"ר וכ"ה נכון ובשרפ"ע ומכוה. 2) בעה"ק שנייב עוד: "או כויה" וכ"ה נכון. 3) כ"ה לכנון בכ"י ו"ו ח"ב וב"ר
 ובדפ"ע כותא. 4) כ"ה לכנון ברפ"ר וסופר דלא גמיר עשה מן א' אחרון בחשבו כי א' הוא קצור מן אחרון וכ"ה ברפוסים
 חוץ מרפ"ר אבל בערך קווחא לכנון פרק ק ט א. 5) השלמתי עפ"י ערך קווחא אשר שם הובא כל הענין וכ"ה בפירוש
 המיוחס לרש"י כ"י במ"ק ושם ג"כ הגי' כווחא עיין ד"ס למקומו, ובנויג קבווחא דרשא וצ"ל כנירסא כ"י ש"ס קבווחא
 וכ"ה ברא"ש דפ"ו אבל רבינו גורם אצל ס"א כווחא גם בקו"ף עיין ערך קווחא.

(צפניה ב' י"ד) קל עופא דמצרף (?) ככוא, ותרגום את הלון התיבה (בראשית ח' ו') ית כות תיבותא). * [אח"ה בתרג' בצפני' הג"ל אי' לפנינו דמנצף וכ"ה במתורגמן בע' נצף אבל רד"ק הביא בצפני' התרגום: דמצפצף וכן מוכח מערך צף ד', וכצ"ל במו"ע כאן עופא דמצפצף. — וכנ"ה בתרגו' הרבה פעמים עיי"ע כו במתורגמן. — ובילק' ירמיה רע"ו הביא בשם פסיק' רבתי: כל מי שהיה לו (בת) [בית] מרקלין היה חופר בתוך ביתו פנוי קמנה והיו מכוונים אותו כנגד המזרח וכו', ובפסיקתא רבתי פל"א ותאמר ציון משובש חופר בתוך ביתו קמה כמין ניכו! והקבוץ פנוי עיי"ע בי כווי (ח"ב, נ"י). והושאל לחללים ונקבים שבגוף עיי"ע כן ו' ציון מספרי שם. ובלשון נקבה כוותא עיין לעיל וכ"ה בירו' ימות פ"ד ד"ו: אודיק רבי מן כוותא. ילק' בשלח רמז רס"ב נפל ביתא ווי לה לכוותא ג"ב לקרותיו ומעות היא. והקבוץ תרג' שה"ש ב' ט' פְּוּתָא — סנהדרין פ"ד סע"ב כוותא והנכון כני' רבינו בערך בע ד' ובע' בותא (ח"ב קל"ז, רמ"ו). — כותא אונקל' ויק' י"א. י"ח בקצת דפוסים ובחולין ס"ג. כואת לפי גי' רגמ"ה כ"י שם (בקבוץ כ"י אנגייליקא דף ש"ז). ס"ס וצ"ל בואת עיין ערכו (ח"ב, כ"ז) —

* פְּוּאָנָא (פי' בל"פ חוּאן שלחן) עיי"ע הבא אח"ו ומ"ש.

כּוּאָנְגֶר (מל"פ חוּאָנְגֶר מבח וממונה על השלחן ומאכלות Koch, Tafelmeister, Essen- aufseher = כורנגא צ"ל כורנגר خورنگران פקיד על המאכל מושיב המזון Essenaufseher, Essenservierer) בפ' אעפ"י שאמרו כנמרא יושבת בקתידרא (כתובות ס"א סע"א) הוה חליף ואזיל כואנגר דמלכא, ס"א כורנגא דמלכא פי' [מסדר] תבשיל של מלך. * [אח"ה ודע כי ס"א כורנגא כ"ה בכ"י ו"ו ב' ובכ"י ה"ב כוורנגא, ובכ"י ל"ד כודנקא וצ"ל כורנקא אבל בכ"י ו"ו א' וב"ר ובדפ"ע הגי' ס"א כונדק וצ"ל כודנק כני' כ"י ל"ד שצ"ל כורנק, ועפ"י הגהה זו היטב עולין גירסאות כואנגר = כורנגא (כורנקא) עם שתי גירסאות שהביא רבינו בע' אכנגרי, אכוונגרי אשר שם ס"א אכרנגרי וכבר הוכחתי (בח"א ע"ט) כי אכוונגרי הוא הקבוץ מהיחיד אכוואנגר של ע' הנוכחי וגי' אכרנגרי של כ"ה"ב היא לעומת גי' ס"א כורנגא של כ"י ו"ו ב' דכאן אשר על כן צ"ל כורנגר שהיא ל"פ הרשומה בע' אכנגרי ובע' הנוכחי והיינו خورنگران פי' פקיד על

המאכל ומסדר המאכל וכן פי' רבינו בע' אכנגרי מסדר שלחנות ובשם התשובות ממונה על השלחן וגם כאן צריך להשלים מלת מסדר והיטב פי' רבינו [מסדר] תבשיל כי כונתו על ס"א כורנגא שצ"ל כורנגר שהורכב מן כור פירוש בל"פ תבשיל ומן נגר פי' מתקן, פקיד, ומסדר, ומביט Aufseher, Anordner¹) וכן מפורש בשמ"מ לכתובות: מתקן מאכל המלך ומביאו ל פניו ע"כ, רק שם הגי' אטורנגא כמו בספרים שלנו (עיי"ע בח"א ס"ה). ושם הוכחתי כי שבוש הוא מן אכוורנגא, ולכן הטיב פירשי' (עפ"י מה שהגיה מהרש"ל) מושיב המזון ועוד עיין מ"ש בסוף ע' כורדק בענין גזרתה — אבל בערך אכנגרי כונת רבינו על גי' אכוונגרי שהורכב מן חוּאן (כואן = אכוון) שלחן ומן גר = גר (עיין ערך אכנגרי ומ"ש) לכן היטב פי' מסדרי שולחנות. . . הממונה על שלחן המלך, ועוד, אם נחזיק בגי' כורנגא ג"כ פתרונה בל"פ خورنگلا שומר המאכל ופקיד על המזון עיי"ע אטורנגא (ח"א ס"ה רע"ב) ושם נכתבה בטעות הדפוס המלה הפרסית בתיבה אחת, כי בתיבה אחת פתרון המלה מקום המאכל והיכל המלך אשר מושיבין שמה המזונות — וראש התיבה (א) כואן נמצא ג"כ בילקוט הובא בד"ס לתענית כ"ה, צד ע"ה: ויהבו ליה חד כרעא דאבואנא חזו בחלמא דכ"ע אכלי אבואנא דתלתא כרעי ואיהו אבואנא דתרי כרעי וכו', ופירוש שם שולחן, ובכולם צ"ל אבואנא ככ"ף ואל"ף הראשון הוא במקום על (עיי"ע אד ב' ח"א ל"א:) ובנו"ג אפתורא ובכ"י מ' אתכא וכולם לשון שולחן הם ועיין מ"ש פערלעס כמ"ע גרעמץ חכ"ב, כ"ד] — * פּוּבָּ, פּוּבָּא, פּוּבָּא, פּוּבָּא, פּוּבָּא עיי"ע כב, כד, כז, כח.

כוּי (לדעת רבינו עפ"י דעת י"א בש"ס הוא תיש שכא מצביה Bockhirsch ולפע"ד הוא מין חיה הנקרא בל"ר Antilope pieta עיין בפנים) בפרק כסוי הדם (חולין פ"ו מ"א דף פ"ג:) ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, פי' כוי זרע תיש ונולד מצביה. * [אח"ה רבינו נגדר בפירושו אחר י"א בחולין פ', כוי זה איל הברוי"א זה הבא מן התייש ומן הצבייה ר' יוסי אומר כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה וכו', ועיין שם דף ע"ט: ועיין תוספו' יומא ע"ד: ד"ה כוי, וכבר היה מוטל הדבר בספק בענין כוי לחכמי המשנה שאיתא

¹ ובל"ס כורנקס פי' כחקן תבשיל ולפע"ד צ"ל כורנקא.

Grichten בר"ג דפ' אמר להן הממונה (יומא כ"ח):
 דילמא כתיב בית המקדש בשש ומחצה משחרי
 משום דמכווני², "פי' בירו' בפ' כיצד מעברין (ירו'
 עירו' פיה דכ"י ע"ג) אמר ר' יוסי³ מי שאינו יודע⁴
 לכוין הרוחות יראה (מקום) [צ"ל ממקום] שהחמה
 זורחת⁵ באחד בתקופת תמוז עד מקום שהיא זורחת
 בא' בתקופת טבת אלו פני מזרח [וכו']⁶ עד כמה
 יגעו הנביאים הראשונים לעשות שער המזרחי
 שתהא החמה מצומצמת⁷ בו [באחד] בתקופת טבת
 [ובתקופת] [ובאחד בתקופת] תמוז. ז'⁸ שמות
 נקראו לו שער סור ששם הממאים פורשין הה"ד
 (איכה ד', ט"ו) סורו ממא [קראו למן]. שער היסוד
 ששם היו מיסדים ההלכה. שער החרסית⁹ שהוא
 מכוון כנגד זריחת החמה כדכתי' (איוב ט', ז') האומר
 לחרס ולא יזרח. שער האיתון שמשמש¹⁰ כניסה
 ויציאה. שער התוך שהוא ממוצע¹¹ בין שני
 שערים. שער החדש ששם חידשו הסופרים¹²
 הלכה¹³. שער העליון שהוא למעלה מן העזרה¹⁴.
 בפ' אלו הן הגולין (מכות ט' ע"ב) ומכוונות להם
 דרכים מזו לזו שנאמר (דברים י"ט, ג') תכין לך
 הדרך. — (א"ב תרג' והנה אמת נכון (דברים י"ג,
 ט"ו) והא קושמא כיוון). * [אחי"ה והיה לר"ב
 להעיר גם על תר"י א' דברים י"ט, ג' שהעתיק
 עפ"י הגדה הנ"ל תכוונן לכון ארחא. וכן תרגום
 נכון, נכונה, ישר, כנים עיין במתורגמן. וכן אצל
 רז"ל בירו' ברכות פ"ד ד"ח ע"ג בית קה"ק שלמטון
 מכוון כנגד בית קה"ק שלמעלן מכוון לשבתך
 (שמות ט"ו י"ז) מכוון כנגד שבתך, ירושל' עירובין
 הנ"ל הארון היה מכוון להם את הרוחות, בר"ר פ'
 ט"ו צריך לכוון את רוחותיה. מ"ק י' רע"א עיי"ע
 אמר (ח"א קכ"ו) סנהדרין כ"ט. אם נמצאו דבריהן
 מכוונין תוספת' שביעית פ"א מכוונין את הנטיעות.
 והושאל לשימת לב ומחשבה, ברכו ה' ושיג' בלבד
 שיכוין לבו לשמים, שם י"ג רע"ב צריך שיכוין את
 לבו, שם ל': לא כוון מר דעתיה, כדי שיכונו לבם
 לאביהם שבשמים ובכ"נ ובכ"י ש"ס ובראשונים;
 למקום וכ"ה בכ"י תוספת' ברכות פ"ג ובנו"ג לפני
 המקום, שם ז'. לכוין אותה שעה וכו', ל"ד. עד
 דמכוין דעתיה. חולין ל"א סע"א קא מכוין . . .

בביכורים פ"ב מ"ח כוי יש בו דרכים שוים לחיה
 ויש בו דרכים שוה לבהמה וכו', עיין משנה ח'
 עד מ"א. ובפ"מ להרמב"ם שם מפורש בזה"ל
 הכוי הוא מין מורכב מן העז ומן הצבי וכן אמרו
 כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו וכו', ע"ב
 וכ"ה בירושלמי ביכורים ספ"ב דס"ה: איזהו כוי
 א"ד לעזר עז שעלה ע"ג צבי וצבי שעלה ע"ג
 עיזה ורבנין אמרין מין הוא עיקרו ולא יכלו חכמים
 לעמוד עליו ובפ"י ר"ש לביכורים שם קצת בשנוי
 ע"ש ועוד עיין תוי"ט לביכורים ולנויר פ"ה מ"ז
 ומה שהשיג שם על פירמב"ם. ועוד עיין אר"ח
 ס' תצ"ח ויר"ד רס"י כ"ח ורס"י ס"ד וס"י פ' לענין
 דיני הכוי. והנה רמ"ל ואחריו לעוויזאהן (חולדות
 החיות קט"ו והלאה) והח' לעווי רצו לפרש כוי שהוא
 tragelaphos, τραγέλαφος כלומר חיה של תיש
 וצבי אבל גזרת המלה אינה עולה יפה וגם מ"ש
 הגאון רש"ל בכ"ה, ד', רכ"ד הוא דוחק. וזה רבות
 בשנים נסיתי את חילי לבאר (בחקירות של מ"ע
 בן חנניה ללעף ח"י צד 218) מלת כוי מל' צענד
 gáo סאנסקריט והוצואריש g^o בל' ארמניה kov
 עיין יוספי צענדליקסקון 104 ופירושו שור, פר
 Stier, Rind וכ"ה בל"פ החדש' לאו ויש כמינו גם
 מין שנקרא לאו (= לאו کوھی) פ"י שור בר וזה
 נקרא ג"כ מין חיה אשר שמו בל"ר Antilope picta
 (עיין וואולריס ח"ב, ס"ד, תתקמ"ז) והוא ממיני
 יעלים ומראהו וגדלו כצבי ויש לו צמה תלויה
 משער (Haarzopf) טאמצע צוארו כמו לתייש
 ולכן חשבו י"א כי כוי בא מן התייש ומן הצבייה
 כי מראהו הוא כצבי ושער זקנו מתחת לגרונו
 הוא כתייש ובענין מאן דאמר כוי זה איל הבר
 אולי יש להגיה כוי זה יעל הבר (ווילדע געמזע)
 או יש לנקד א"ל הבר (ווילדער הירש) וכן נקרא
 בל"פ שור בר וצדין אותם וגם גדל כעדרים וזה
 מה שאמרנו (חולין פ"ג) ושל בית דושא"י¹ היו
 מגדלין מהן עדרים עדרים] —

1 בָּזוּן (הוא הפיעל משורש כון בל"מ בפיעל פָּזַן
 וענינו הכנה ותקנה ויסוד והושאל אצל רז"ל
 להכנת הלב והמחשבה die Gedanken auf etwas

(1) או לגי' הערך בערך רשאי: ושל בית רשאי ובכ"י רגמ"ה לחולין: רישאי ופי' מקום. (2) וכה"ג בפירוש ר"ח הובא
 בתוספי ינינים יומא שם ד"ה דלמא וכ"ה בכ"י מ' ב' (אצל ד"ס צד ל"ז) וע"ש הפי' בתוספי ינינים ושם עוד מלת
 טובא וכ"ה בפירוש ר"ח (בש"ס ווילנא) אבל בכ"י ש"ס ליתא וליתא בח"י הירושב"א ובנו"ג משום ד לא מכווני טובא.
 (3) בנו"ג יוסת. (4) בנו"ג אם אין יודע. (5) בנו"ג צא ולמד מן התקופה ממקום וכו'. (6) השלמתו כי כצ"ל בערך שהיה
 מקצר והולך עד דבור כמה וכו' אבל כ"ה ג"כ בפירוש ר"ח. (7) בנו"ג מצומצמת וכ"ה בפירוש ר"ח. (8) כ"ה לנכון ברפ"ר
 פ"ו ואכו' וברפ"ו בש"ד ו בפירוש ר"ח (בש"ס ווילנא) בשעות ד'. (9) בנו"ג חריסית עו"י"ע חרס ב'. (10) בנו"ג שהוא
 משמש. (11) בנו"ג מיוסד. (12) בנו"ג הודשו סופרים וצ"ל כמו בערוך. (13) בנו"ג את ההלכה ע"כ הועתק מפירוש ר"ח (בש"ס
 ווילנא). (14) בנו"ג מעזרת ישראל החול ועזרת הנשים.

שמואל קרע מאניה על ההוא מרבנן דאסבריה
 הא מתניתין דתנן בפ"ג בתמיד (מ"ו דף ל' רע"ב)
 ושני⁴ מפתחות אחד יורד⁵ לאמת שחי מהו
 יורד לאמת שחי שהיה שוחה אמה עד שלא
 יפתח⁶ ואחד פותח כיון. פי' פותח לא לתר
 כמו אפשר יעשנו בדפוס ויקבענה כיון (פסחים ל"ו.
 כ"ד). פירוש במהרה. * [אח"י"ה וכן פי' רש"י
 בפסחים ל"ו. וקידושין כיון: מהר. ועוד מצאתי
 פעם אחת בסוף מסכת כלה מיד עמד ונפל על
 אפיו וכיון אבד. ונגזרה המלה מערך הקודם עיין
 מ"ש בתחלת הערך ודוגמתו בל"י εὐθύς שפירושו
 נכון וישר והושאל להוראת תיבה ומיד. ודבור
 המתחיל של הערך צ"ל כיון כמו שאיתא באמת
 בערה"ק שנ"ב אבל בדפוס הערך הגדול אי' כוון
 וצ"ל כיון. ופי' מחודר משונה מפי' הערך תמצא
 בנידן שלנו במ"ע גרעמץ כח"ס 289 והלאה ושם
 הגיה גרעמץ כזה אחד יורד לאמת בית השי"ת
 ואחד פותח כיון פי' חלונות. ויש להביא ראיה
 לשבוש כיון במקום כיון מגי' הילקוט בע' כן] —

* 2 כיון (לפע"ד מערך הקודם פירוש מיד אחר
 (sobald als, gleich nachdem) ותמיד
 נתקשר עם ש' או ד' של אחריו ד"מ ברכות ו':
 כיון שנצרך אדם לבריות וכו', שבת ל'. כיון
 שמת אדם וכו', תוספת' סוף קידושין וכיון שמת
 אברהם אבינו וכו', יומא כ"ב: כיון שנתמנה אדם
 ועוד הרבה עיין יומא ל"ח. ל"ח: פ"ו: חגיגה ה':
 י. מ"ק י"ח. כ"ה. יבמות ס"ג: סוטה י': י"ג. כ"א.
 ב"ק ס'. צ"ט. ב"מ ק"י. גדרים מ"א. סנהדרין צ"ו.
 ק"ג: נדה ל"א: ס"ה. ועוד הרבה זולתם. — כיון
 בילקוט האזינו רמז תתקמ"ב ד"ה הוא עשך עיין
 ערך כן ז'.

* בונננות כנונים עיי"ע כן ו' — כנה עיי"ע כן
 א'. — כונת א עיין אחר ע' כון.

* בונדקא ס"א בע' כואנגר ע"ש אבל מ"ם הוא
 כמו שהוכחתי.

דלא מכווני וכו', ירוש' סנהדרין רפ"ד דכ"ב. רב
 הונא כד הוה חמי שהדין מכוונה הוה חקר וכד
 הוי חמי הכין והכין הוה מכוון (ובירו' שם פ"ג
 דכ"א רע"ג הגי' בשעות בכוונא. . הוה מכוון).
 התפעל בירו' מגילה פ"א רע"א ע"ג דרש הכון
 (עמוס ד'. י"ב) התכוון לקראת אלהיך ישראל, ועוד
 עיין ביצה כ"ג: וש"נ פסחים נ"ג: מגילה י"ב.
 יבמות ל"ט: נזיר כ"ג. סוטה ל"ו: כ"ב ט"ז. סנה'
 ק"מ. באת פעל קידושין פ"א רע"ב לאיסורא
 איכווני, חולין צ"ה. איכוון לצעורי לחבריה. אתפעל
 חולין י"ד. דלא איתקן, הפעיל ביצה ב': מ"ק,
 מ"ק ויעיין ערך ח"נה, הפעיל ביצה כ". והלאה
 המוקף, ירושלמי ביצה פ"א ד"ס סע"ד וס"א רע"א
 מוכנה לשחימה. . מוכנין לשחימה. . אפי' אינה
 מוכנת. חולין י"ד. אינה מן המוקף. יומא ל"ח: אין
 אדם נוגע במוכן לחכירו. והשם פון, פונה, פונה
 בר"פ מ"ו צריכה כוון, ברכות י"ג סע"א צריכה
 כונה. ושם: כונה בלא קריאה. . כונת הלב,
 מגילה כ'. כונת הלב, חולין ל"א סע"א רע"ב לא
 בעי כוונה. . רבעינן כוונה, ירו' יבמות פ"ח ד"מ
 רע"א איכן מצינו בתורה שהמילה צריכה כוונה
 וכו' ובלשון תרגום פונתא (תרגום תהלים ז', ד')
 ות"י א' לבמד' ל"ה, כ' בצדיה: ככוונת לבא] —

2 כיון (מע' הקודם ופי' פנה (sieh wohin wenden)
 ויפנו משם האנשים (בראשית י"ח, כ"ב) תר"י
 וכוינו מתמן גבריא¹). פנו לכס (דברים א'. ז'. מ')
 כוינו לכוון²). * [אח"י"ה וכנה בתר"י ב' דברים
 ב', ח' ונפן: וכוונן, ואפן (שם י'. ה') תר"י א':
 וכוונית, תתאו (במדבר ל"ד, ז'. ה') תר"י א' מכוונין.
 ובאונקלס תכוון] —

1 כיון (מלת תואר הפעל ולע"ד משרש כון של
 ערך הקודם פי' בדרך הישר ונכון והיותר
 קצור geradezu, geraden Wegs ופי' מיד ולאחר
 (sofort, gleich) בס"ג דפרק אלו מציאות (ב"מ ל"ג
 סע"א) ובירושלמי בפרק אלו מגלחים
 בגמ' אין קורעין (ירושלמי מ"ק פ"ג דפ"ג: 3)

1) בנו"ג ואתמניאו מתמן מלאכיא. 2) בנו"ג אתמניאו. 3) כ"ה נכון בדפ"ר אבל בשדפ"ע לוי. 4) בנו"ג בתמיד ושתיים
 אבל כגוי רבינו אי' בירו' ב"מ ספ"ב ד"ח ע"ד. 5) כ"ה לנכון בדפ"ר וכ"ה בעי' שחי אבל בדפ"ע ככאן אחת יורדת ובדפ"ו
 יורדות. 6) כ"ה לנכון בדפ"ר אבל בשדפ"ע שהיה שוחה שלא יפתח ועיקר כגוי הדפ"ר ופירושו שהיה מכניס ידו בחור
 שבכותל עד בית שחיו ופותח וכפירש"י בקידושין. ובערך שחי פי' רבינו בות"ל אחד יורד לאמת השחי ואחר פותח כיון
 עיין בערך כיון פירוש מוריד ידו צד השחי ופותח ע"כ ואין אצלי כל ספק שצ"ל בירוש' (= בירוש') והוא
 בירושלמי קידושין ספ"ב ד"ח ע"ד כי שם איתא בות"ל שהיה מוריד ידו על שחיו היה פותח כיון ע"כ וצ"ל שהיה מוריד
 ידו עד שחיו [פותח. ואחר] היה פותח כיון. והראיה כי כוונת רבינו היתה על הירושלמי הנ"ל אחרי שגם בערך הנוכחי
 ציין בפירוש גמרא בירושלמי מ"ק לפי גי' דפ"ר (נכ"ה בירו' הוריות פ"ג ד"מ ח': עיי"ע בית שחי בת"ב,
 פי' וש"ג) ואחר רבינו דרכו הירוע מאז להביא בערכים שונים ציונים בגרסאות שונות ולכן גם בערך זה כיון לגי' ופי'
 הירושלמי מ"ק הנ"ל ובעי' שחי לגי' ולפי' הירושלמי דקידושין הנ"ל. — ושבוש מלת פירוש תחת בירו' ש' היינו
 בירושלמי כבר הראתיך בערכים אפטרופוס. הדפה. ותק.

* פֹּסֵם, פֹּסֵם, כּוּסְבֵר, כּוּסִילְתָא, כּוּף, כּוּפִיא, כּוּפִיתָא, כּוּפִיתָא עֵינַן לַמְטָה כְּעֹרְכִים בְּלִי ו'ו אַחַר הַכ"ף.

פְּוֹרֵן (נִרְדַּף עִם קִבֵּן, קִפֵּץ וְכֵן בְּל"ע קִבֵּץ, קִבֵּט וְעוֹד חֹוֹס וְכוּלָם עֵנִין קְבִיצָה וְצִמְיָתָה הוּא בְּמָה מְדַלְקִין (שֶׁבֶת כ' סע"ב) וְתַנָּא דִּידֵן צִמַר מִכּוּוִין כּוּוִין, וּבְר"ג דְּנָדָה (ג' סע"א) מוֹךְ נָמִי אֲנָב זִיעָה מִכּוּוִין כּוּוִין¹). וּבְאֵלּוּ מְרֻפּוֹת בְּגַמ' הִרְיָאָה (חֻלּוּן מ"ו: מ"ז:) בְּקִרְיֵי לֹא דְכוּוּצָא. פ"י צוּמְתִין². — (א"ב פ"י בְּל"י נִפְתַּל עֻקֵּשׁ נִצְמַת).

ג"כ תְּרַגְּוֹם בְּנֵי שַׁחֵץ (אֵיּוֹב מ"א, כ"ו) בְּנֵי כּוּוִרִי וְלֹא יִדְעָתִי לְמָה לֹא הִבִּיא גַם תְּר"י בְּרֵאשִׁית א' כ"ו; מ"ח מ"ז כּוּוִרִי יֵמָא — וְכִנְנָה בְּמ"ק שֵׁם הֵוּא כּוּוִרָא תִילְתָא בִישׁוּלָא תִילְתָא מִלְחָא וְתִילְתָא מְוִיָא, שֵׁם כּוּוִרָא סְמוּךְ לְמִסְרַחִיָה מְעֵלִי, שֵׁם כּוּוִרָא תַחֲלִי וְכו', עֵינַן עֵרֶךְ תַחֲל ב', שֶׁבֶת ק"מ: כּוּוִרָא וּבִשְׂרָא וְכו', ב"ב ע"ד: כּוּוִרָא מִלְחָא מְעֵלִי וְכו'. חֻלּוּן ק"מ: עֵינַן גִּרְתָא (ח"ב, שַׁעֲתָה) יְרוּש' שֶׁבֶת פ"ז ר"י, הֵחֵן דְּצִיִּיד כּוּוִרָא וְכו', וְהַקְבּוּץ כּוּוִרִי תַעֲנִית כ"ד סע"א, קִדּוּשֵׁין ע"ב סע"א, ב"מ י"ב: עֵינַן עֵרֶךְ לֵבָא ב', קָף ו', וּבִאֲשֻׁכּוֹל ה'ל' מ"ק וּאֲכֻלּוֹת קמ"ו, סִסִּי מ"ג הִבִּיא מ"ק י"א, פּוֹס בְּדִיתָא לְבִיאִי כּוּוִרִי אַתּוּ כּוּלֵי עֵלְמָא צִיִּידִי וְאֵייתִי כּוּוִרִי וְכֵן הוּא בְרִי"ף וּבְנִו"ג הִיחִיד אֵייתִי כּוּוִרָא וּבְעֵרֶךְ לֵבָא הִגִּי כּוּוִרִי, וּמֵלֶת כּוּוִרִי הוּא פִעַל כְּלוּמַר צִדּוּ דְגִים fischen, וּבְנִו"ג כּוּוִרִי וּבְרִי"ף גַם כֵּאֵן: כּוּוִרִי אֲבָל בְּר"ן שֵׁם כּוּוִרִי] —

* בּוֹרָ, בּוֹרָא עֵינַן כּוּר.

* בּוֹרָה (פִּירוּשׁ כְּמוֹ קוֹרָה Balken, Umfang וְכֵן פְּוֹרְתָה, פְּוֹרְתָה) יְרוּ' בְּרֻכּוֹת פ"א ד"ב סע"ג לֹא סוּף דְּבַר נֹוּפוֹ אֲלֵא אֲפִי' כּוּרְתוֹ כ"ה בְּנֵי הַמְהַרְש"ם וּבְנִו"ג לֹא סוּף דְּבַר טַפּוֹ וְצ"ל נֹוּפוֹ וְכ"ה בְּב"ר פט"ו וְכ"ה בִּלְקוּט בְּרֵאשִׁית רִמּוֹ כ' וְכִצ"ל בְּשֶׁהֲשִׁיר פ' אַחַת וּשְׁמֵם כְּמ"ס גּוֹפּוֹ, וּבְכ"ר וּשְׁהֲשִׁיר הִגִּי קוּרְתוֹ וּבִילְק' שֵׁם צוּרְתוֹ וְצ"ל כּוּרְתוֹ וְכֵן פ"י הַמְהַרְש"ם שֵׁם כּוּרְתוֹ גִזְעוּ כְּמוֹ קוּרְתוֹ כַחֲלוּף כ"ף בְּקוּרָף ע"ב, יְרוּשְׁלָמִי עִירוּבִין פ"ג דְּכ"א, תִּפְתַּר כְּשֶׁהִיתָה כּוּרְתוֹ אֲרַבְעָה, וּבִירו' סוּכָה רפ"ב דְּג"ב סע"ד כְּמ"ס כְּכֻרְתָהּ, יְרוּ' סוּמָה פ"א דִּי"ר רע"ב לְפִי ג' דַּפ' אֲמַש' כּוּרְתוֹ דְּהַרְבּוּבִיתָא וְכ"ה בְּמִדְר' פ"ט וּבְד' קְרֵאמְט' כְּמ"ס אֲוֵרְתָא וּבִירו' פִּיאָה ד"ב סע"א אֲבִירְתָא דְּהַרְבּוּבִיתָא וְצ"ל כּוּרְתָא פִּירוּשׁ קוּרְתוֹ שֶׁל חֲרוּב וְכ"ה כְּאֵמֶת בְּמִד' שְׁמוּאֵל פ"ג, וְכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזוֹ הַמִּלָּה בְּקִשּׁוֹר קוּרָה רה"ג בְּסִדְר'ט 15 בְּכֻלָּים כ', ה' וּסְמַנְתִּיו בְּעֵרֶךְ כֶּפֶת ד' ע"ש — וְנִרְדַּף עִם פְּוֹרְתָה, פְּוֹרְתָה תּוֹסַפְתָא כְּלֵאִים רפ"ג כּוּרְתָהּ, וְנִרְדַּף עִם יְרוּשְׁלָמִי כְּלֵאִים רפ"ה דף כ"ט ע"ד הַכּוּרְתָהּ, וְהַגּוֹף, וּשְׁמֵם רפ"ו ד"ל: אֵינַן אֹתוֹ הַכּוּרְתָהּ מִמַּעַם

כוּוֹר (= פְּוֹרָא, פְּוֹרָא פ"י דג וכן נקרא מין דג מיוחד בל' צַעֲנַד kara עֵינַן יוֹסְמִי צַעֲנַדְלִיקָס' ע"ט) כְּסִיג דַּפ"ק דְּמִשְׁקִין (מ"ק י"א סע"א) בּוּרָא טוּוּיָה בְּאַחֲוָה, פִּי הַמִּלָּח וְהִגַּב אַחִים שְׁנִיָּהִם מִן הַיָּם נִכְרָאוּ יִמְלַחְנוּ הִרְבָּה וְלֹא אַחַר צִלְיָתוֹ יִתְנַנּוּ בְּמִים צוּנְנִין שְׁהוּא אֲבִיו הֵינּוּ אִסְקִיָה כְּאַבְוָה אֲכֻלִּיָּה³ בְּכִרְיָה מִטְבִּילוּ בְּצִיר הוּוּצָא מִמֶּנּוּ וְשׁוּתָה⁴ עֲלִיו אֲבִיו הַיָּם וְזוֹהוּ שֶׁכְּתוּב בְּסַפְרִים⁵ כּוּוִרָא תַחֲלִי וְחֻלְבָא מִיָּא וְלֹא [שִׁיכְרָא שִׁיכְרָא וְלֹא] חִמְרָא (מ"ק ש"ס) אֲמַר הַגָּאוֹן רַב שְׂרִירָא אֲנִי לֹא כֵךְ לְמִדּוּנֵי רְבוּתִינוּ אֲלֵא כֵךְ לְמִדּוּנֵי⁶ כּוּוִרָא מִיָּא וְלֹא חִמְרָא הִמְרָא וְלֹא שִׁכְרָא וְזוֹ קוּדְם שִׁיתַּעֲכַל אֲבָל לְאַחַר שִׁיתַּעֲכַל טוֹב לְשִׁתּוֹת עֲלִיו מִן הַיָּין וּמִן הַשֶּׁכֶר וְכֵל אָדָם רָאוּי לְעִשׂוֹת כְּמוֹב לְגוֹפּוֹ וְזוֹ שְׂאֲמַר (מ"ק ש"ס) כּוּוִרָא תַחֲלִי וְחֻלְבָא לְמַעַן גּוֹפָא וְלֹא לְמַעַן פּוּרִיא שְׁהֵן יִפִּין לְגוֹף וְהוּא סְבֻלָן אֲלֵא שְׁמַרְבִּין הִזְרַע לִכֵּן אֵינַן הַמַּצַּע סוּבֻלָן⁷, מִיכֻלִּיָּה⁸ בְּכִרְיָה פ"י מוּרִיִּים שֶׁל דְּגִים מְבִיאִין דְּגִים קְמַנִּים שְׂאֵינַן בְּהֵן שְׁמַנּוּנִית וּמוֹלַחִין אֹתָן כְּדִי שִׁיבִישׁוּ וְעוֹשִׂין מִהֵן מוּרִיִּים וּמְשַׁלַּח מִהֵן מְנַת אִישׁ לְרַעְהוּ וְכִשְׂיֵאֲכַל כּוּ הִגַּב מְמִיב אֶת טַעְמּוֹ וְהוּא לוֹ כֵּכֵן⁹. בְּר"ג דַּפ' גַּמ פִּשּׁוּט (כ"ב קס"א:) וּבַפ' אַחֲרוֹן דְּגַמִּין (פ"ז רע"ב) רַב צִיִּיר כּוּוִרָא, פ"י צוּרְתָהּ דְּג. — (א"ב תְּרַג' צַפּוֹר שְׁמִים וְדְגִי הַיָּם (תְּהִלִּים ח', ט') צַפְרִי שְׁמִיא וְכוּוִרִי יֵמָא). * [אַחֲרֵיהּ כּוּוֹנֶת ר"ב בְּהִבִּיאוּ זֶה הַתְּרַגְּוֹם בְּעַבּוּר שִׁישׁ סַפְרִים גִּרְסוֹ נֹוּגִי יֵמָא וּבְמַתוּרְגַּמֵן הוּכָאוּ שְׁתֵּי גִירְסָאוֹת וּשְׁמֵם הוּכָא

(1) בְּנִו"ג מְכּוּוִין כּוּוִין, (2) בְּנִו"ג בְּחִמּוּמֵי לֹא דְכוּוּצֵי בְּקִרְיֵי לֹא דְמַמְרִישֵׁי, וְגַי' רִבִּינוּ בְּהַפֵּךְ בְּחִמּוּמֵי לֹא דְמַמְרִישֵׁי עֵינַן מַרְשׁ ב' וְסוּף הַמֵּאמֵר הִבִּיא כֵּאֵן, אֲבָל מִשְׁבַּת הַנִּיּוֹל נִרְאָה כִּי גַי' שְׁלַגוֹ עוֹקֵר כִּי עֵינַן הַחֲמִימוֹת נִצְמַת וְכֵן פִּירְשִׁי בְּשֶׁבֶת י"ט סע"א דְכוּוּצִיָּה: בְּרוּתְחִין, (3) וְכִנְנָה וְאֲכֻלִּיָּה בְּכ"ו ט' וּבְנִו"ג וְכֵן בְּסִמּוּךְ מוּכָלִי, (4) כ"ה בְּכֵל כ"ו וּבְרַפְרִי, וּבְשַׁדְרַפְע' וְשׁוּרָף, (5) כ"ה בְּכ"ו הִיב וְכֵן הִיָּה מְצוּיִן הַגְּרִי"ב בְּהַפְשַׁבֵּע' אֹלָם בְּעֵרֶךְ אֵימָא בְּדוּפּוּסִים בְּסַפְרָא וּבְדַפְרִי בְּקוֹ עַל הַרְוִישׁ כְּסַפְרִי, וּבְכ"ו יו"א כְּסַפְרֵי אֹלֵי יֵשׁ לְהַגִּיָּה בְּסוּפָא וְהֵינּוּ בְּסוּף פ"א דְּמִשְׁקִין, (6) כ"ה רַק בְּכ"ו וְיָו וְהִיב, (7) וְעֵינַן מַעַן ב' פ"א וּבְעֵנִין נִפְקָא מִינִיָּה בִּין שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים בְּעֵרֶךְ הַנּוּכְחֵי עֵינַן מִיֵּשׁ בְּעַל הַגִּוּיִן שְׁלֵמָה ע'י זֶה, (8) בְּנִו"ג מוּכָלִי וְעֵינַן לְעִיל ג'י אַחֲרָת, (9) וּבְגוֹף הַעֵינִין פ"י כֵּן הַמּוּוֹחַס לְרִשִׁי.

ארבע. והקבוץ שם: שהיו הפרתין נתונין וכו', ושם מקום כרתו צ"ל כרתיו, ושם דכ"ט: רפ"ד: הכרתים. ור"ש בפ"ד דכלאים מ"ג גרס הכוורתים ע"ש וצ"ל הכורתים.

בִּזְרָה (לפע"ד מל"פ חֹרְדָּי פ"י מאכל או יותר טוב להשלים מלה פרסי' בְּרִי כִי חֹרְדָּה בְּרִי חֹרְדָּי בְּרִי פ"י מבשל Koch ועוד עיין בסוף הע"י) בס"ג רפ" כל ישעה (פסחים מ"י: רב פפ"י) שרא לכורדקי דבי ריש גלותא. פ"י נחתומים המבשלים ויש בזה פ"י בע"י (זמלסטר³). — (א"ב מורדקאי כתיב בנוסחאות דידן ע"ש.) * [אח"ה ובע' בורדקאי (ח"ב קפ"ה) הארכתי ע"ש ועוד בע' אכנגרי (ח"א ע"ט) וע' כואנגר, ובכ"י ה"ב א"י בע' הנוכחי בפנים הע' לכורדקי והנכון בו"ו אחד ופתרון המלה הפ' עיין בתחלת הערך, ובע' אכנגרי ובערך כואנגר הבאתי ג"כ ג' אכנגרי (אכוורנגרי) והיא תוכל היות לשון פרסית כורשגר = חֹרְשֶׁר פקיד על המזונות, מתקן המאכל ומבשל ואחד הוא עם כואנגר חֹאֲשֶׁר וא"כ גם כאן נוכל להגיה במקום בורדק: בורדק = חֹרְשֶׁר והר"ש בסוף התיבה רגילה להשמט כמו איזגדא סרכא עיי"ע וזה ג"ל עיקר כי בורדק בלי השלמת מלה פרסי' פז (עיין לעיל) ענינו רק מאכל ולא מבשל ועושה מאכל] — * בִּזְרָה עיי"ע אחר ע' ברוכה.

אכורנקי לפי ג' י"ט ובב"ת א"י ג"כ שם לפי ג' כ"י ה"ב אולם ג"ל שהוא בט"ס איתא כן כי סדר האותיות מעיד כי בכ"ף צ"ל, אבל בנוף הדבר ג"ל עיקר ג' הספרים בב"ת ומגורה הרשומה בערך אכורנקי ועיי"ע אכורנקי, ועוד אולי הגי' בכ"ף יש לקיים ע"י מלה פרסי' כֶּחַךְ פ"י מין אילן דקל או כֶּחַךְ מין ארוז. וז"ל רמ"ה כ"י לתעני: אכורנקי של מלכים שכשנולד בן נומעין אילן אחד לשמו וכשמעמידין אותו למלך עושין ממנו כסא מלכות ע"כ וכ"ה בפירשי' בתענית כלשון ראשון ע"ש, ובענין פירשי' בעירובין עיין מ"ש בערך אכורנקי הערה ו' — וראיה עצומה לפירושי כורנקא (כוורנקא) ע"י מלה פרסי' כֶּחַךְ פ"י ארוז מצאתי מספור בנמין ג"ז סע"א כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארוזא ינוקתא שתלי תורניתא וכו', ולכן גם כאן כורנקא פיר' ארוז ונמיעתו בלידת הבן נקראת נמיעה של שמחה] —

בְּזוּרָה (מל"ע קוֹר, קוֹרָה סל של דבורים Bienen-Korb) בגמ' דפ"ק דשבת (ח"י) זרק כוורת לרשות הרבים, ובפ' המוכר את הבית בגמ' מכר את הדלת (ב"ב ס"ה סע"ב) דתנן בסוף שביעית (פ"י מ"י) כוורת דבורים ר' אליעזר אומר הרי הוא כקרקע. — (א"ב פירוש כלי עשוי מקש או קנים להכניס בתוכו נחיל של דבורים ואחר הכנסן לתוכו נקרא כוורת סתם ויש פעמי' שעושים כלי כמין כוורת ומכניסים לתוכו דברים אחרים.) * [אח"ה ונכון הוא והראיה משבת ל"ה. כוורת הקש וכוורת הקנים, כלים פ"ה מ"א כוורת פחותה ופקוקה בקש וכו'. תוספתא כלים ב"ק פ"ו הכוורת והכפוישה וכו'. תנחומ' ריש במדבר עיין ערך כדור. ורה"ג בעוקצין פ"ג מ"י פ"י כוורת ע"י חלתא בשבת ע"ד ב' וכן פירש רש"י כ"מ חלתא (עיי"ע) ע"י כוורת, ותרגום נופת צופים (תהלים י"ט, י"א) וכווריתא חליאתא (כ"ה בכ"י רג"י הובא מלעווי בעמ"ר), ובעה"ק שג"ב העתיק בין שטמ"ק (= Bienenstock) ושם הובא ג"כ בזה"ל: ככלוב מלא עוף ת"י ככוורת דמל"א זיבוריתא ע"כ וב"ה בע"מ של בוקסט' בשם ערוך קמן אבל לפנינו כתרנום ירמיה ה', כ"ז איתא בע"א] —

(¹) עיי"ע וכ"ה בע' חסס; ובכ"י ש"ס רב פפא. (²) כ"ה לנכון בכ"י ח"ב. (³) כ"ה בדפ"ה פיוז ואמ"י; ובדפ"ו זמלסטר ובכ"י היב זומא לסמרא עיי"ע זמלסטר וש"ג. ובכ"י ו"ו א"י ובי א"י בפירוש דמלסטר וצ"ל בפרי (והיינו בפרק) זמלסטר וכ"ה בפ' בכ"י ב"ר כי תחלת סדרו של ערוך היה עפ"י פרקים עיין מ"ש במבוא. (⁴) כ"ה בכ"י ו"ו א"י ובי ל"ד היב וכ"ה בסמוך וכ"ה בהוספת א' אכורנקי בכ"י ש"ס ובפ"י רגמ"ה לתענית וכ"ה ברפ" פיוז בגמ' וברש"י, ובדפ"ע בערך הנוכחי בורנקי וכ"ה בכ"י היב בע' אכורנקי לפי ג' יש שונים, ובכ"י ב"ר כאן: בורנקי וצ"ל ברו"ש ובאלף בראש איתא בערך אכורנקי ובנו"ג אכורנקי. (⁵) ל"י בנוסח. (⁶) ובכ"י ש"ס אכורנקי ובנו"ג אכורנקי וכ"ה בפ"י ר"ח במגילה (כ"שם ווילנא). (⁷) בנו"ג מלכים. (⁸) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו; ובדפ"ע ובריש. (⁹) בכ"י ש"ס אכורנקא ובערך אכורנקי בו"ו אחד ובעה"ק שם אכורנקי ובנו"ג אכורנקא ובא"ז חלי עירובין ס"ו ק"ל ס"ק י"ב אכורנקא.

בזו (בל"ע קוז, בל"פ קוז) פ"י בקבוק ופך (Krug)
 ב"ג דפ' ר"א אומר תולין (שבת קל"ז סע"ב)
 תלא כוזא בסיכסא הכי נמי דמיחייב, פ"י תולין
 חצבא על היתר דהוי אהל ארעאי, ב"ג דפרק
 המוציא יין (שם ע"ז): כוזא כזה כלומר כזה כלי
 קטן, ב"ג דפ' מי שהפך (מ"ק י"ב סע"א) זופתין
 כוזתא ואין זופתין חביתא, פירוש מר דאמר (1)
 זופתין חביתא חייש לפסידא ובחביתא איכא פסידא
 יתירה אי לא זיפת לה משום דנפיש (2) בה
 יינה ובכוזא (3) ליכא פסידא יתירה, מר דאמר (4)
 זופתין לכוזא חייש (5) זופתין לכוזא חייש למירחא
 ובכוזא ליכא מירחא יתירה ובחביתא איכא מירחא
 יתירה (6), כפ' כל הכשר בסוף הלכה העוף עולה
 (חולין ק"ז) אתקין רב אשי בהוצל כוזא בת רביעתא,
 בפרק שלישי בתמיד (מ"ו כוזא (7) דומה לקיתון
 גדול של זהב, — (א"ב פ"י בל"י כלי מוכן ליתן
 מים לנמילת ידיים גם מין כלי מוכן ליתן בו מים
 למזוג היין ואולי נעתק שם זה ליונים מן לשון
 עברי כוס, תרגום בפסוק ומרדכי יושב (תרגום שני
 לאסתר ב', כ"א) היוויא חורמנא בכוזא דדהבא),
 * [אחי"ה עיין עוד תרגום שני שם ו' י"א כוונת
 ר"ב על ל"י χουζα מדה לדבר לח והנכון שהוא
 ל"ע הרשומ' וכן מעיד רע"ב לתמיד הנ"ל עיין
 במ"ר להח' אייזלער ח"א, 57, והגזרה מן כזה (שבת
 ע"ז): הוא רק בדרך הלצה — וכנ"ה בתמיד שם סמ"ט
 הניח את הכוז על מעלה שניה ויצא וכירו' יומא
 פ"ב דל"ט: הניח הכוז על מעלה שנייה ויצא ונטל
 את הכוז ממעלה שנייה ויצא, שבת ל"ג: מ"ח
 רע"א תענית כ' סע"ב כוזא דמיא וכ"ה ג"י כ"י
 ו"ו לעיל בציון משבת קל"ז סע"ב, ע"ז כ"ט, אייתי
 כוזא חדתא ומלייה מיא, במשקל ארמי פונקא
 במ"ק שם וכ"ה בירו' מ"ק פ"ב דפ"א רע"ב אבל
 בכ"י ש"ס במ"ק כוזא, ועוד י"ל כי אולי יש לנקד
 פונקא והוא קצור מן פונקא שהוא ל' קלילה מן
 כוז כלומר כוז קטן והראיה מרש"י בע"ז ע"א:
 ד"ה כוזתא מציין מ"ק י"ב, בזה"ל זופתין כוזתא
 וכו' וכן גורס שם רש"י בע"ז: אפומיה דכוזתא
 ובנו"ג דכזת' וכן גורס רש"י כ"י בשבת קל"ט
 סע"ב (דיים שם צד קס"ד): אפומא דכוזתא ופ"י כלי
 קטן שמערין בו יין מן החבית ובנו"ג בפומיה דכוזני
 ובערך צבת א' הגי' אפומא דכוזתא ע"ש ומ"ש

ואולי מזה הענין כזנתא בירו' קידושין פ"א ד"ס
 רע"ב לפי גי' דפ' קראמ' ובעל קה"ע גורס כוזנתא
 ע"ש וצ"ל כוזנתא אבל עי"ע זנתא — יבמות
 ע', בן בתי כוזא עי"ע כד] —

בוך (לפע"ד מל"ע ופ' כוך בית קטן כלי חלונות
 Nische) כפ"ק דמשקין (מ"ק ח': במשנה) אין
 חופרין כוכין וקברות במועד, גמר' (שם) מאי כוכין
 אמר רב יהודה כוכין בחפירה וקברות בבנין,
 תבוא (8) בכלח אלי קבר (איוב ה', כ"ה) תרג' [תעול]
 בשלמות שנייך בכוכא לבית קבורתא, * [אחי"ה וכן
 אבד כלח (שם ל', ב') תרג' הוכיד כוך ות"א להובדא
 ככוך קבורתא — וכנ"ה בדרז"ל כ"ב ק': במשנה
 המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכו', עושה
 תוכה של מערה ד' אמות על שש ופותח לתוכה
 ח' כוכין וכו', וכוכין אורכן ארבע אמות ורומן
 שבעה ורחבן ששת ר"ש אומר וכו' פותח לתוכן
 י"ג כוך ע"ש כל הענין, ושם ק"א רע"ב והא ננעי
 כוכין לאהרדי ע"ש הפירושים, ירושל' ב"ב רפ"ג
 ד"ג ע"ד המוכר קבר לחבירו כיון שקבר מת אחד
 בכוך חזקה לכל הכוך, תוספתא אהלות ס"פ י"ז
 שדה שאבד קבר בתוכה והיא שדה כוכין שדה
 כוכין היא שדה שאבד קבר בתוכה ואי זו היא
 שדה כוכין כל שחופר בארץ ומכליע את הכוכין
 לצדדין, ובאהלות פ"ח מ"ב אי' שדה כוכין עי"ע
 בית פרס (ח"ב פ"א): וע' כך (שם צ'), ולכאן שייך
 מה שהביא רבינו בערך (כ"י) [כך] מתענית כ"ב
 סע"א וגימין ס"ח סע"א ע"ש ומ"ש, ובענין גי' ופי'
 רגמ"ה לתענית כ"ה, עיין מ"ש בע' בוך (ח"ב, קצ"ג
 הערה א') ועוד עי"ע ככא א', וכוכין היו חפירות
 בבית הקברות כאחוזות הקבר ובפרט היו רגילין
 בארץ ישראל ועיין באריכות מזה הענין מ"ש הח'
 צוקערמאנדל במ"ע גרעמן חכ"ג, ובהיות כוכין
 חפירות במחילות הארץ כעין אהלים כלי חלונות לכן
 נקראו כן על שם ל"ע ופ' הנ"ל, וראוי להעיר על
 השאילה ששאלו ראשונים לרב נטרונאי גאון ז"ל
 אי זו היא דרך ישרה בקבורה אם להטילו בכוך
 ולהנה למעלה מן הכוך שלא יגע בפניו עפר
 ושיש וכו' וכו', עיין תורת האדם לרמב"ן ענין
 הקבורה צד ל"ז סע"ג והלאה, ובענין חניכת הכוכין
 עיין במ"ק ח': וברי"ן גיאת הל' חו"ט צד י"ג,

(1) כן הוא לנכון בדפ"ר ובכתב יד ה"ב וכן מוכח מפירוש המיוחס לרש"י, ובדפ"ע במ"ס מנדאמר, (2) כן הוא בכתב יד
 ה"ב וכן מוכח מפירוש המיוחס לרש"י ובכתב יד ו"ו ודפ"ע דפיש, (3) וכן הוא בכתב יד בפירוש מיוחס לרש"י, ובדפוסים
 איתא בכוזתא ועיין בסוף הערך ומ"ש, (4) כן הוא בכתב יד ה"ב ובדפ"ר רק שם מור צ"ל מר דאמר וכן מוכח מפירוש
 המיוחס לרש"י, (5) וכ"ה בכ"י בפ"י המיוחס לרש"י ובדפוסים דחויש, (6) כל הפ"י איתא במיוחס לרש"י למ"ק, (7) בנו"ג
 חכו, (8) כ"ה בכ"י ו"ו.

בשבעה המזבזין בפולמסיות⁽¹⁾ ובשני בצורת⁽²⁾ [כשרין]. — וא"כ זה ל"מ הוא אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה כ"ח, י"א) פירוש לא יחדלון מימיו. *אחיה"ה הוא על דרך ותירוש יכחש בה (הושע ט"ו, ב) כחש מעשה זית (חבקוק ג', י"ז) וכ"ה בקל בתוספתא פרה רפ"ח הובא בר"ש לפרה שם וכן היה רבי יהודה אומר יורדת הצלמון אסורה (בר"ש פסולה) מפני שכזבה בשעת פולמוס אמרו לו והלא (כ"ה בר"ש) כל מי (בנו"ג ג' י"ז) וצ"ל מימיו וכ"ה בכ"י תוספ' אירפורט) בראשית כזבו בשעת פולמוס וכו'. סנהדרין פ"ב: כזבי (במדבר כ"ה, ט"ו) שכזבה באביה, יומא ס"ט: לפיכך לא יזונו בו (בכ"י מ' לו) ירוש' תענית פ"ב דס"ה: עיי"ע אדם (ח"א ל"ד) והתואר תנחומ' מסעי ס' ה' ואתחשב כזבן, בר"ס פ"ט מ"ז שקרנא קָזַבְנָא את] —

כזית (= פְּזִיזָה, כנוי לרוב שמואל) כב"ר פרשת כ"ד (לפנינו כ"ג) ותקרא את שמו שת לאמר (1) כישת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד' כ"ה) א"ר תנחומא בשם ר' שמואל כו"ז⁽⁷⁾, ובפנ"ב (לפנינו כ"א) ונחיה מאבינו זרע (שם י"ט, ל"ב) א"ר תנחומא בשם ר' שמואל כו"ז⁽⁸⁾ כן אין כתב כאן אלא זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה זה זה מלך המשיח, פירוש כינוי שם הוא. — (א"ב בנוסח' שלנו מלת כו"ז חסרה)⁽¹⁰⁾. * קָזַזְת עיי"ע זת (זית).

* פְּזִיזְתָּא, פְּזִיזְתָּא, פְּזִיזְתָּא עיי"ע כוז ומ"ש. כָּח (מל"מ פי' אומץ, יכולת, Kraft, Vermögen) כח כחו (mittelbare Kraft) בפי' אלו טרפות כגמ' נשתברו רגליה (חולין כ"ח). כח דהיתירא עדיף ליה, בר"ג דפרק כיצד הרגל (ב"ק י"ח, והלאה) כח כחו לסומכוס מהו פי' כגון שהיתה פרה מהלכת וניתזה צרור מתחת רגליה ושיברה כלים זה כחה אבל אם נתז שבר מן הכלי ונפל על כלי אחר ושברו זה כח כחו⁽¹¹⁾. *אחיה"ה ודוגמא אחרת בענין כח כחו עיי"ן כמכות ח' רע"א בע' כבס א'. ע"ז ס'. — כח אחר ב"ק ג': — כח ראשון . . . כח שני סנהדרין ע"ז סע"ב, חולין ט"ז, ושם מ"מ סע"ב וש"ג יפה כח הכן מכח האב, סנהדרין ע"ח רע"א כח כחושי, ב"מ ק"ה רע"ב עלו באילן שכחו רע וכו' ובזבין פ"ג מ"א שכחו רע וכו'. ירושלמי ב"מ ספ"א ד"ח, כחן של לקוחות, ירושלי פסחים פ"א דכ"ז ע"ג לא תעשה שבא מכח עשה, ירוש' פסחים פ"ז דל"ד רע"ד ייפית כוחו, ועיי"ן הרבה דוגמאות בע' יף (יפה), ברכות ל"ב, סנהדרין צ"ח, מנחות כ"ט: תשש כחו, סנהד' כ"ו: מתשת כחו, גיטין ע'. מכחישין כח, סנהדרין מ"ד: מאמצין את כחו, זבחים ס"ד, כחן של כהנים, ברכות ס"ג, אין בו כח לעמוד, ירו' ר"ה פ"ב דנ"ח: אין כח בעיני לראות, חגיגה י"ב, כח כגבורה, כח כגבורה עיי"ן ערך גאל (ח"ב, רישח:): —

כזב (תואר מן פְּזִיזְתָּא: פְּזִיזְתָּא von Koziba (Bar Kochba) בפ' הגזול עצים כגמ' גזל מטבע (ב"ק צ"ז רע"ב) אותיבה⁽³⁾ רבא לרב נחמן מיהא דתניא בריש תוספת' מעשר שני אין מחללין על מעות שאינן יוצאות⁽⁴⁾ כיצד היו לו מעות כוזביות ומעות ירושלמיות או של מלכים הראשונים אין מחללין⁽⁵⁾, ירוש' בריש מעשר שני (דף כ"ב רע"ד) מטבע שמרד בו⁽⁶⁾ כגון בן כוזיבא אינו מחלל. *אחיה"ה רבינו היטב כלל מעות כוזביות עם הציון דירושלמי כגון בן כוזיבא כי מעות כוזביות הן הנה המעות שמתבען בן כוזיבא, ובשט"מ לב"ק איתא בזה"ל מעות כוזביות מעות של כזיב ע"כ וזה הפי' שהובא בשם גאון מסכים עם פי' רש"י בב"ק בל"א ובלש' ראשון פירוש רש"י כוזביות מטבע של בן כוזיבא ע"כ ולפע"ד אין כאן פלוגתא כי כוזיבא נקרא על שם מקום כזיב (= גזיב) כדמוכה מערך בן כוזיבא (עיי"ע בח"ה, קט"ו): ועוד עיי"ן ערך גזיב (שם רס"ג). תנחומא חקת ס"י א' בבקעת בית כוזיבא עיי"ע בקעתא (שם קט"ב). —

כח (= קָחַח כל"ס ענין שאף רוח ונשם, hauchen, schnaufen) ענין גניחה בשנה schnar-

* כִּזְבָּא (?) מנחות ס"ט: רום כִּזְבָּא צ"ל רום כִּזְבָּא ועיי"ן מ"ש כע' עדי ועיי"ע רסן, רזניקא.

(1) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ויו א' ב', ל"ד ב"ר וכ"ה בדפ"ר אמש וכ"ה בערך פולמוס אבל בדפ"ר פיו וויניציא ובאסיל בעי' הנוכחי במ"ס בתולמוסיות. (2) בערך פולמוס בצרות, ובנו"ג בצרון. (3) כ"ה בדפ"ר פיו וויניציא ובאסיל אבל בדפ"ר ואמי אותיבה. (4) כ"ה בכל כ"י ערוך וכ"ה בכ"ק. (5) כ"ה בכל כ"י ערוך ובכ"ק וגוי כוזביות איתא לנכון בכ"י תוספתא מ"ש רק שם ומעות ירושלמיות וצ"ל ירושלמיות ובנו"ג מעות כוזביות ומעות ירושלמיות וצ"ל כגוי רבינו וכ"ה בשט"מ לב"ק בשם גאון ובנו"ג בכ"ק מעות כוזביות ירושלמיות. (6) ליתא בנוסח, ובתוספתא מ"ש איתא מטבע מדוד וצ"ל מדוד וכ"ה בכ"י אירפורט. (?) כ"ה בכ"י ויו א', ב' ה"ב וב"ר וכ"ה בדפ"ר פיו וויניציא אבל בשדפ"ע ל"י ומלת לא מר ל"י בפסוק אבל עיין תרגום אונקלוס שם. (8) כ"ה בדפ"ר וויניציא אבל בדפ"ר פיו ובאסיל איתא רבי תנחומא בשם ר' שמואל אמר כוזיב, (10) ל"י בב"ר בשני מקומות וכן ל"י בילקוט בראשית רמז ל"ט וירא רמז פ"ה וילקוט דה"י א' ריש רמז אלף ע"ב ול"י ברות רבה פי' ותאמרנה הנשים ולא מצאתי ביוחסין ובסד"ה. (11) הועתק מפ"י ר"ח לב"ק י"ט. (בש"ס ווילנא).

רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ורבי יוחנן אמר עד נזיפה ושלש שותן מקרא אחד דרשו וכו' (6).

* כִּחָא (שם פרטי) עיין ערך בר כִּחָא (כח"ב קע"ז).

* כָּחַד ירו' שבת פ"ז ד"י. כד מכתד מ"ס עיי"ע בחרת (ח"ב ל"ו).

כָּחַל (מל"מ וכן בל"ם ובל"ע כַּחַל פי' תקון עין כפוך

mit Stibium die Augen schminken והשם כוחל, כוחֵלָא וכ"ה בל"ם ובל"ע כַּחַל, כַּחֵל

(Augenschminke) כפ' המוציא יין (שבת פ"ה מ"ג דע"ח: כחול 7) כדי לכחול עין אחת. גמר' (שם פ"י).

עין אחת הא לא כחלי אמר רב הונא שכך צנועות כוחלות עין אחת פירוש כוחלת עין אחת של שמאל ומכסה פניה כולו ואין נראה מפניה אלא אותו עין ויוצאה לשוק (9) וקרא מסייעני לבבתיני באחת (9) מעיניך (שח"ש ד"י ט')

זה פירוש רב מצליח ז"ל כי נותנת כוחל בעיניה שנראין יפין (10). ובפ' המצניע (שבת צ"ד: במשנה)

וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת. גמר' (שם סוף העמוד) כוחלת משום כותבת. בכתובות בר"ג דפ' האשה שנתאלמנה (י"ז רע"א), ובפ"ק דסנהדר' בגמ' סמיכת הזקנים (י"ד) לא כחל ולא סרק (11) ולא פירכס (12) ויעלת חן. ובס"ג דפ' כסוי הדם (חולין פ"ח:) תנא הוסיפו עליהן (13) השחור והכחול (14) ונקרת הפיסולין וי"א אף הזוניך. ובפ' אלו מרפות בגמ' הריאה (שם מ"ז רע"ב) אמר רב

chen ובל"פ כַּחַל גניחה ושעול (husten) בר"ג דב"ק ג' אלא אכחו וניעו כחו רוק עבה שיוציא בכח וניעו רוק רך (1) שיצא בניענוע ובפ' אחרון בעירובין בגמ' אף מ"ש נ"ל ש (2) רוקו (עירובין צ"ט סע"א) אמר ריש לקיש הכח (3) בפני רבו חייב מיתה וכו'. ובר"ג דחגיגה (ה') מאי על כל נעלם (קהלת י"ב ו"ד) אמר רב יהודה (4) אמר רב זה

ההורג כינה בפני חבריו ונמאס (5) ושמואל אמר זה שרק בפני חבריו ונמאס. — וא"ב פי' בל"י לחות הנגר בכח).

* [אחי"ה ר"ב כיון לפע"ד על ל"י χέω בזמן עבר χέυυα

giessen, ergiessen, אכל הנכוך כמו שכתבתי בתחלת הערך וכפירוש רבינו אי' בתוספו' כ"ק ג': ד"ה כחו ועיין בתוספו' נדה נ"ה: ד"ה כחו ואולי ר"ת שהוזכר שם ושם צ"ל ר"ח כי מקור זה הפי' הוא פי' ר"ח כדמוכח משמ"מ

ב"ק שם. ועיין ג"כ הערה 1 תוספת' כ"י אירפ' עירו' רפ"ח הכוחה ברשות הרבים וכן מ"ש שנתלש רוקו בפיו וכו' ובנו"ג הכוחה כמ"ס. והשם כַּחַל

וכן פי' המאירי הובא בשמ"מ לב"ק בזה"ל כחו הוא הרוק העבה היוצא מן החזה וכו'. ועיין תוספ' נדה שם. וכן ענין המלה בל"פ הרשומה ועוד פי' כוֹכַב בל"פ שעול — ולפע"ד יש לגזור מלשון ערבי כַּחַל גם שם שרץ והכח (ויקרא י"א ל') שנזכר עם והאנקה כי הוראת שניהם ענין אנהה וגניחה הוא. ותרג' אונקלס וכחא ובתרי' כחא ועוד עיין חולין קכ"ב.] —

כח (עיקרו בע' וכח. יכה מל"מ zurechtweisen) כס"ג דפ' יש בערכין (ט"ז:) עד היכן תוכחה

(1) ברפ"ר וניעו ברכה והפירוש הועתק מפירוש ר"ח (בש"ס ווילנא). (2) וכן הוא בירושלמי ובמשניות נאפי' ופי' וכי א"פ ושאר מקומות אצל ד"ס עירובין צד קצ"ב. ולא העיר על הערוך ועוד עיין סוף הערך ובנו"ג משנתלש. (3) כן הוא לנכון ברפ"ר וויניציא ובכ"י, וברפ"א כוחה! וכן הוא כת ברפוס שונצי, וויניציא ובר"י' ויש לנקד כַּחַל עיין ד"ס שם צד קצ"ב: וכן מוכח מפירוש ר"ח שמוכח בשמ"מ לב"ק ג': ובנו"ג כוח. (4) ליתא לפנינו. (5) בנו"ג עוד: בה. (6) בנו"ג באריכות ובהבאת פסוקים. (7) בירושלמי דפוס וויניציא ובמשניות נאפולי כוחל וכן הוא בערוך בסמוך. (8) בכתב יד ה"ב ליתא. (9) בקרא לפי הכתיב באחד וקרי באחת. (10) בכתב יד ה"ב כדו שתראה יפה. ודע כי ברפוס ראשון איתא כזו הלשון: פירוש כוחלת עין אחת ומכסה העין האחרת ויוצאה לשוק וקראה לבבתיני באחד מעיניך נותנת כוחל בעיניה שנראין יפין ע"כ וז"ל הירושלמי שבת פ"ה ד"א: שכן אשה כוחלת אחת מעיניה ומשמנת חבירתה ויוצאה לשוק לבבתיני באחת מעיניך ע"כ הרי כי פירוש רבינו לפי ג' דפ"ר עולה עם פי' הירושלמי בקנה אחד רק במקום ומשמנת חבירתה אי' בערך ומכסה העינין האחרת וא"כ קשה מה בא ר' מצליח להשמיענו לכן אצלי ברור כי במקום פירוש צ"ל כיושי (והוא בירושלמי כמו בערך אנתרופוס, הדפה, ותק ועיי"ע כיון א) וברפ"ר הובא רק פירוש הירושלמי בלי באור ר' מצליח ובשרפ"ע הובא פי' ר' מצליח בלי הצעת הירושלמי והעיקר כי שניהם יהיו ידובקו והיו תמים וכצ"ל: בירושלמי כוחלת עין אחת ומכסה העין האחרת ויוצאה לשוק וקראה לבבתיני באחד מעיניך פירוש כוחלת עין אחת של שמאל ומכסה פניה כולו ואין נראה מפניה אלא אותו עין ויוצאה לשוק וקרא מסייעני לבבתיני באחת מעיניך זה פי' ר' מצליח ז"ל כי נותנת וכו', וא"כ יפה הסדר כי בתחלה הביא רבינו פי' הבבלי ואח"כ פי' הירושלמי והוסיף להביא ביאור של ר' מצליח על הירושלמי ומסבירו בטעם כי נותנת כוחל וכו', וברפ"ע וכן בכ"י נשמט מן בירו' שנשתבש למלת פי' עד מלת פירוש וברפ"ר נשמט מן פירוש כוחלת עד גמירא, ודו"ק. ובגוף הענין פירוש כן ר"ח (בש"ס ווילנא). (11) וכ"ה בערך שרק די אכל בערך פירכס אי' שרק וכ"ה בש"ס. (12) וכן הוא בסנהדרין, ובכתובות פירכס ובערך פירכס: פירכס. (13) כן הוא לנכון ברפ"ו ובשרפ"ע נשמט. (14) כן הוא ברפ"ר, פי' ובאסיל ואמ"י אבל ברפ"ו וויניציא ובנו"ג הכחול.

שאִינָה הַגּוֹנָה הַיָּא עֵינָה בְּמִטָּה (חִיב. מִי.) וְעַי כַּכָּה, יוֹמָא סָמִי: כַּחֲלִינְהוּ עֵינָה כַּה ד' גִּירְסַת רַבִּינוּ, פִּדְרָא פִּכְבִּי וּפְמִז' וּמְכַחֲלוֹת עֵינָהן כּוֹזוֹת. — וְהַשֵּׁם פָּחַל כַּחֲלוֹ וְלִגְנִי הָעֵרוּךְ כּוּחַל וְכִי' בְּלִי' כּוּחַלָא וְכִי' כַּחֲלוּן מִז' רַע"ב עֵינָה לְעִילָא, וּבְגִיטִין סָמִי רַע"א נִשְׁחָק תְּרַתִּי מִנְתָּא כּוּחַלָא, תְּרַג' אִסְתֵּר שְׁנֵי א', ג' נּוֹבְתָא דְכוּחַלָא, וּמִמְנוּ מַכַּחֲלוֹ מַכַּחֲלוֹ עֵינָה עֵרְכֵם וּשְׁנָה הַצּוּרָה עַפ"י כִּי' —

פָּחַל (אוֹלִי מִלְעַ חַלְתִּי, חֲלִי בַּהֲפֵךְ הָאוֹתוֹת וּפִי' דְּדַבְּחָמָה (Brust, Euter) בַּפ' כָּל הַבְּשֵׁר (חֲלוּן ק"ט. כְּמִשְׁנֵה) הַכַּחֲל קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת חֲלָבוֹ, וּבַפ' גִּיד הַשְּׁנֵנָה בְּגַמ' יֶרֶךְ (שֵׁם צִיז: כַּחֲל בַּס' 10) וְכַחֲל מִן הַמְּנִין הֵיכָא דְלֵא קְרֵיָה וּבִשְׁלִיָּה בַּהֲדִי בִּישְׂרָא 11) אִמְרֵ רַב יִצְחָק בְּרִיה דְּרַב מִשְׁרֵשִׁיא וְכַחֲל עֲצָמוֹ אִסּוּר לְמַאי נִפְקָא מִינֵיה דְּאִי נִפְל לְתוֹךְ קְדִירָה אִסּוּר וְנֵאסֵר 12). פִּי' הוּא הַדָּר שֶׁל בְּהֵמָה. * [אַחִיָּה וְכַנְיָה הֲרַבָּה פְּעֻמִּים עֵינָהן חֲלוּן ק"ט. וְהַלֵּאָה וְשֵׁם בְּלֵא"ר כַּחֲלָא ק"י. תְּבִשְׁלֵא דְכַחֲלָא, קִי"א. כַּחֲלָא תוֹתִי בִּישְׂרָא וְכוּ' וַיִּקְרָר פִּכְבִּי הַתְּרַתִּי לֶךְ אֶת הַכַּחֲל וְעֵינָהן חֲלוּן ק"ט: וְשֵׁם הַקְּבוּץ כַּחֲלִי וְכִי' שֵׁם ק"י. וְשֵׁם כְּכַנְיָה כַּחֲלִינְהוּ. וּבְדִינֵי כַּחֲל עֵינָה שְׁעֵי יוֹד סִי' צ"א —

כַּחַל (= כּוּחַלִית לְפַעֵד שֵׁם לוֹוִי שֶׁל אֲזוּב עַל שֵׁם מְקוֹם כּוּחַלִית עֵינָה בְּפָנִים וּדְעַת רַבִּינוּ מְעַנִּין כַּחַל א' וְכַחֲל ד') בַּפ' דְּסוּכָה בְּגַמ' חֲבִילִי קֶשׁ (י"ג.) וְלֵא אֲזוּב כַּחֲלִית 14) פִּירוּשׁ, אֲזוּב שִׁישׁ בּוֹ צִבְעָה כְּמוֹ כּוּחַל. * [אַחִיָּה כִי' בְּכִי' וְכוּ' וּבְדַפְּוֹ כַּחֲלוֹ וּבִשְׁדַּפְּעַ כַּחֲל. וְכַנְיָה כִי' וְכוּ' אִיתָא בַּפִּי' סְדִי' לְרַחֲג' לְנִגְעִים פִּי' דְּמִז' וּמִשֵּׁם נִעְתַּק אֹת בָּאוֹת וְלֹכֵן נִל' כִי נִשְׁמַט מִזֶּה הָעֵרֶךְ הַצִּיּוֹן מִנְּגַעֵי שֵׁם וְלִנְכּוֹן הוֹבָא בַּע' אֲזוּבִין (חִיב. ג') וְשֵׁם גַּם פִּרְה פִּי"א מִז' וְדַע כִי בְּנוֹגַ בְּנִגְעֵי לֵא אֲזוּב

אֶחָא י' 1) כִי כּוּחַלָא 2) כְּשִׁרָה, פִי' כְּגוֹן הַכּוּחַל כְּשִׁרָה אֲבָל שְׁחוּרָה כְּדִיו מְרַפָּה 8), כְּכַבְדָּא כְּשִׁרָה (חֲלוּן שֵׁם) 4) שְׁגוּוֹן הַכְּבֵד קְרוּב הוּא לְגוּוֹן הַכּוּחַל. כְּכִיעֵתָא מְרַפָּה (שֵׁם) 5) פִי' לִבְנָה כְּכִיעֵה 6) וַיֵּשׁ מִי שְׁאוּמֵר כַּחֲלָמוֹן שֶׁל בִּיעֵה 7) וְהַדְּעַת נּוֹטָה שֶׁהוּא כְּמוֹ חֲלָמוֹן שֶׁל בִּיעֵה 8). — (א"ב תְּרַג' וְתִשֵּׁם בַּפּוֹךְ עֵינָה (מ"ב מ' ל') וְכַחֲלָת בְּצִרִידָא עֵינָהא. * [אַחִיָּה ר"ב הֶלֶךְ אַחֵר גִּי' הַסְּפָרִים הַמְּשׁוּבָשִׁים וְכִי' בְּמִתּוֹרֵגְמֵן שֶׁרֶשׁ כַּחֲל וְעִיק' הַגִּירְסָא כְּצִדִידָה וְכִי' בְּעֵרֶךְ צִדֵד וּבְמִתּוֹרֵגְמֵן שֶׁרֶשׁ צִדָה, וּבַפְּשִׁיטָה וְכִי' בְּלֵעַ סַדָּא פְּרוּשׁ מִין כּוּחַל לְעֵינָים — וְכַנְיָה בְּתִרְגֵי יִרְמִיָּה ד', לִי כִי תִקְרַעֵי בַּפּוֹךְ אֲרִי תַכְחֲלִין בְּצִדִידָה, תְּרַג' א' לְבִרְאשִׁית ו', ב' כִי מְזוּבֹת הֵנָּה: אֲרוּם וְכוּ' וְכַחֲלֵן וּפְקִסָן וְכוּ'. וְכֵן בְּרַדְוֹל שְׁבַת צִדָד סַע"ב וְצִי"ה רַע"א תּוֹסַפ' שְׁבַת סַפִּי מ"ק ט': יְרו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד כּוּחַלָת וּפּוֹקֶסֶת, שְׁבַת ס"ד סַע"ב יְרוּשִׁי גִישִׁין סַפִּי דְנִגִּד סַע"ד שֶׁלֵּא תַכְחֲלוֹ וְלֵא תַפְקוּס, כְּתוּבֹת ד': מ"ק כ' סַע"ב לְהִזִּית כּוּחַלָת וְלְהִזִּית פּוֹקֶסֶת, יְרו' מ"ק פ"ג דַּפ"ג. לֵא לְכַחֲלוֹ וְלֵא לְפָקוּס, וְשֵׁם לֵא כּוּחַלָת וְלֵא פּוֹקֶסֶת. כ"ק כ"ו: כַּחֲלוֹ עֵינָי וְסִימָאָה, קִידוּשִׁין כ"ד: שְׁבַת פ', עֵינָה בַת מֶלֶךְ (חִיב רִי"א) 9). יְרו' שְׁבַת פ"ח דִּי"א: שְׁכָן אִשָּׁה סוּמָא כֹּאחַת מְעַנִּיהָ כּוּחַלָת חִבְרָתָה. כְּכוּרו' פ"ז מ"ג עֵינָה חֶרֶם ו'. נְדָה גִי' סַע"ב הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי דְלִסְתַמְיָה לְעֵינָה לִיכְחֲלוֹ מֵאַרְמָאֵי וְלוֹי אִמְרֵ הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי דְלִימּוֹת לִיכְחֲלוֹ מֵאַרְמָאֵי וּבִירוּש' ע"ז ס"ב ד"מ רַע"ד מֵהוּ מִיכְחֲלוֹ מִינְהוּן רַב אִמְרֵ מֵאֵן דְּבַעֵי מִסְתַּמְיָא אִסְתַּמִּי לּוֹי אִמְרֵ מֵאֵן דְּבַעֵי לְמַטַּת יְמוֹת וְכוּ', יְרוּשְׁלַמִי בִיעֵה פִּד' דַּס"ב סַע"ג הַדָּא קְלוּרִיתָה שְׂרִי מִישׁוּף וּמַכְחֲלוֹ מִינָה בִיּוֹמָא טַבָּא. — יְרו' שְׁבַת פ"ז דִּי. מַכְחִיל. . . לְהַכְחִיל מ"ם עֵינָה כַּחֲל (חִיב ל"ט). כ"ד פַּצ"ה דְרֶשׁ חַכְלִילִי כַּחֲלוֹת עֵינָה עֵרֶךְ דְרוּם, בְּרַכּוֹת נ"ה. כַּחֲלִינְהוּ וְגִי'

1) כֵּן הוּא לְנַכּוֹן בְּדַפְּוֹר וּבְכִי' וְכוּ' וְכֵן מוֹכַח מִכִּי' חִיב רַק שֵׁם בְּמִטָּה רַב אֲמַאי וְכִי' בְּדַפְּוֹ אִמְרֵ רַב אַחָא וְכַנְיָג בְּהִיג הַלְכוֹת מְרַפָּה וְכִי' בְּרַאשִׁי סִימָן י"ט וְרוֹיף גַּרְם רַב אַחֲלָאֵי אֹלִי הוּא כְּמוֹ רַב אַחֲלִי וְאִיתִימָא רַב יְחִיאֵל שֶׁחָבִיא יוֹחֲסִין הַשֵּׁלֶם (110) מִפִּיק דְּעִירוּבִין וְכּוֹתוֹ עַל עִירוּבִין י"ב סַע"א וּבְרִישׁ בְּגַמְרָא וּבְרִישׁ אִיתָא רַב אַחֲלִי וּבְסַדִּיה גַּרְם רַב אַחֲלָאֵי, וְהוּוֹתֵר נִיל כִי גַם בְּרוּיָף צִיל רַב אַחָא וְכַנְיָג אִמְרֵ רַבָּא וּבְדַפּוּס פִּוּי' וּוּינִצִּיּוֹ וּבִאֲסִיל אִיתָא בְּעֵרֶךְ בְּמִטָּה אִמְרֵ רַבָּא אֲמַאי וְנִל שְׁנַתְעֵרְבוּ שְׁתֵּי נּוֹסְחָאוֹת רַבָּא אַחָא וְאַחִיכ נִשְׁתַּבְּשׁ אֲמַאי. 2) וְכִי' בְּהִיג בְּפִירוּשׁ רַגְמִיָּה כִי' חֲלוּן בְּרוּיָף וְרַאשִׁי, וּבְנִיגַ כְּכּוּחַלָא. 3) וְהוּא פִירוּשׁ מִן כְּדִיּוּתָא מְרַפָּה בְּחֲלוּן שֵׁם וְכִי' בְּעֵרֶךְ דִּיו אִי וּבַפִּי' רַגְמִיָּה לְחֲלוּן (בְּקוּבֵץ כִי' אֲנִיגִילִיקָא דַּף ש"ז): רַק שֵׁם בְּמִטָּה כִי' דְיוּשָׁא וְצִיל כִי' דְיוּתָא. 4) וְהוּא מִיּוֹרָא דְרַב כְּהֵנָא. 5) וְהוּא מִיּוֹרָא דְרַב סַמָּא בְּרִיה דְרַבָּא: וְכּוֹנֵן בִּיעֵתָא וּבְהִיג: כְּגוֹנָא דְבִיעֵתָא. 6) זֶה כְּפִירוּשׁ בְּהִיג. וְצִיל שֵׁם כְּגוֹנָא דְבִיעֵתָא דְחִירוֹא כְּבִיעֵתָא. 7) כִּיוּן עַל רַגְמִיָּה שֶׁהוּא פִירוּשׁ בְּקוּבֵץ כִי' שֵׁם בְּזַה"ל כְּגוֹן בִּיעֵתָא חֲלָמוֹן שְׁבַפְּטִים ע"כ. וְכֵן פִירוּשׁ הָרִין סְבִיב לְרִי"ף. 8) כֵּן הוּא לְנַכּוֹן בְּכִי' וְכוּ'. וּרְבִינוּ מְכַרְעֵי בְּדַעַת עֲצָמוֹ כְּפִי' רַגְמִיָּה נִגְדָה בְּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת. 9) וְשֵׁם בִּישׁוּרָה יוֹד מְלַמְטָה צִיל לֶקֶט מְבַקְּשֵׁי לְקַשְׁשׁ. 10) כֵּן הוּא לְנַכּוֹן בְּכִי' וְכוּ' אִי וְכוּ' לְמִד בִּיר וּבְדַפְּעַ בְּמִטָּה בְּסוּף! מַחֲסֵרוֹן יִדְעַת הַקִּיצוֹר בְּסִי' וּבְכִי' חִיב אִיתָא בְּפִירוּשׁ בְּשִׁישִׁים וְכִי' בְּנוֹסְחָא. 11) וְזֶה כְּגִי' יֵשׁ סְפָרִים שֶׁחָבִיאֵי הַתּוֹסְפוֹי חֲלוּן שֵׁם דִּיהָ וְכַחֲל וּלְפָנֵינוּ לִי. 12) לִי לְפָנֵינוּ אֲבָל עֵינָה מִשֵּׁם חִי' הַרְשִׁבָּא דִּיהָ אִי' יִצְחָק. 13) כֵּן הוּא בְּדַפְּוֹר, וּבְדַפְּוֹ וּוּינִצִּיּוֹ אֲזוּב וְלֵא אֲזוּב כַּחֲלִית וּבְדַפּוּס פִּוּי' וּבִאֲסִיל אֲזוּב וְלֵא אֲזוּבִין וְלֵא אֲזוּבִין וְכִי' בְּנוֹסְחָא וְשֵׁם כּוּחַלִי וְעוֹד עֵינָה בְּסוּף הָעֵרֶךְ.

הפולגאטא ואחד הוא עם צדיא כמו שהעתיק הפשיטה והוא = פֶּהָ, כוחל עיין ערך כחל א' —

כוחילנא (שם עוף) ובר נפחא (חולין סיב:) בעל הערוך גרס נוחילנא ע"ש⁴.

1 כָּחַשׁ (מל"מ) ענין כפירה וכוונ ובהפעיל פ"י כזב והזים את העד *lügen strafen, einen*

Zeugen des Alibi überführen בפ' מרובה בסוף הלכה גנב עפ"י שנים ומכח ומכר על פיהן (ב"ק ע"ג:) עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו פירוש כגון דאתו בי תרי דאמרי פלוני הרג את הנפש והוכחו דאתו אחריני ואמרי לא הרג והשתא הוו להו תרוויהו כיתות מוכחשות דכאכחשה לא אולינן בטר עדות בטר א כדאמרינן (שם ע"ד:) תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ואח"כ הוזמו דאתו אחריני ואמרי והלא עמנו הייתם וכו', נהרגין ולא אמרינן כיון דהוכחו במלה העדות וכשהוזמו על עדות במלה הוזמו אלא הכחשה היינו תחלת הזמה אלא שלא נגמר והשתא הוא דנגמר כשהוזמו, ובהאשה פ"ב בכתובות כגמרא העדים שאמרו (ב"ב:) אין מזימן את העדים אלא בפניהם ומכחישינן את העדים שלא בפניהם והזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא היא הכחשא מיהת הוא, ובע' (זם) [זמס] יש מזה הענין, ובר"ג דפ' שנים אוהזין בטלית (ב"מ ג:) מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה, פירוש "אם יודה שלווית מפלוני מנה ביום פלוני במקום פלוני ויבאו עדים ויעידו כי שם היינו בו ביום באותו מקום שאמרת ולא לוית, [אתה ממנו כלום] אחר היה שלוה, או אם יאמרו לו אותו היום עמנו היית במקום פלוני רחוק מזה המקום יותר ממהלך יום והוא מכחישם אמרינן (שם) הודאת בעל דין כמאה עדים ואין העדין יכולין להכחישו ולא להזימו". *אחי"ה הועתק מפירוש ר"ח שהובא בש"מ לב"מ שם ד"ה אשם וכן הוא בפירוש ר"ח בש"ס ווילנא. — וכנ"ה ב"ק ע"ד. מכחשי לא מתכחשי . . אתכחשי, שם: עדים שהוכחו כנפש לוקין, סנה' פ"א: אתכחשו בבדיקות ולא אתכחשו בחקירות, כריתות י"א סע"ב מכחיש . . לא מכחיש, סנהדרין ס"ו: למה נקרא שטם כשפים שמכחישינן פמליא של מעלה. בר"ר פ"מ אכחשה קדמה . . מפני מה את מכחישי לפני אמתו וכו' —

יון לא אזוב כוחלי לא אזוב רומי לא אזוב מדברית ובפירוש רה"ג איתא כחלת, ובפרה שם לפנינו (בוחלית) [צ"ל כוחלית] וכ"ה כוחלית בכ"י ש"ס לסוכה עיי"ע אזובין, וכ"ה במכילת' בא פרישה י"א ולא אזוב כחלית ולא אזוב מדברית וכו', ובספרי חקת פ' קב"ד ופסק' קב"ט כוחלית ובחולין ס"ב רע"ב כוחלית, ואצלי אין ספק כי כוחלית הוא שם מקום ויגיד עליו רעו אזוב יון, רומית) מדברית), ובאמת אי' בקידושין ס"ו, מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית שבמדבר וכיבש שם ס' כרכים ופירש"י כוחלית שם מדינה שבמדבר ע"כ וכבר שערתי בע' אזובין כי כוחלית בהפך האותיות *Kilixia, Cilicia* באסיא קטנה והתואר *cilicius* וגם בן מתתיהו על הקדמוניות י"ג, י"ג, ה' ועל המלחמות א' ד' ג' העיד כי במחנה של ינאי המלך היו בעלי מלחמה הרבה ממחו *Kilixia* וזה סעד לספור של רז"ל בקידושין הגיל — אבל דעת רה"ג ואחריו של רבינו נתן כי כחלית הוא מצבע כוחל וקשה להולמה כי למה יכנה אזוב עפ"י הצבע ועוד עפ"י צבע של כוחל דווקא! — ובפ"י רגמ"ה כ"י חולין שם (בקובץ כ"י אנגיליקא דף שט"ז) מצאתי אזוב כוחלי פירש"י ע"כ והוא לפע"ד לש"צ *pers* גרינליך-בלוין —

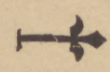

פָּחַל (= פוחלא מע' כחל א' פ"י בל"ס ובל"ע פוך ועוד בל"ע *كحلّی* נפך *Karfunkel*) בר"ג דפ' השותפין (ב"ב ד.) ובר"ג דפ' החליל (סוכה ב"א:) במאי בנייה באבני שישא כוכלה ומרמא¹, ובפ"ק דקדושין (י"ב סע"א) הוא דקדיש² באבנא דכוחלא, פירוש אבנים שדמותן כעין כוחל³, *אחי"ה ופירש"י אבנא דכוחלא שיש שחור דומה לכחול ע"כ וכו' בפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב, אבל רש"י בב"ב פ"י כוחלא שיש צבוע כעין כחול וכן פ"י בסוכה ע"ש, אבל לפע"ד היא אבן אדומה מאוד והוא נפך וכן העתיק רס"ג נפך (שמות כ"ה, י"ח) *كحلّی* וכנ"ה בשמ"ר ס"פ ל"ח דין כוחלין וצ"ל כוחלי וכ"ה בתרי' שה"ש ה', י"ד יהודה גליף על כחלי ובפסיקת' דרב טוביה (בהוצ' באבער 188) על נפך היה חקוק יהודה ובסמוך פ"י נפך כחבלי וכבר הגיה המו"ל שצ"ל כחלי וכ"ה במתורגמן אולם מ"ש שהוא אבן אוזמרגד קצת כלא דיוק הוא כי הוא אבן נפך כאמור, וכן העתיקו שבעים זקנים *ἀνθραξ* והוא *carbunculus* כמו שהעתיקו

¹ כן הוא לפנינו בסוכה וכן הוא בכתב יד פ' בכ"ב ד"ס צד וי. ועיי' שנויים ובכתב יד ליחא אמר רבה וכן ליחא בילקוט וכן מוכח מערך הנוכחי. ² בנייה ההוא גברא דאקדיש. ³ כן הוא ברפ"ר פיו ובאסיל ואמשי ובדפיו כחול. ⁴ ח"ב רע"א.

2 פְּחַשׁ (מל"מ ענין דלת בשר ורוזן, abnehmen, abmagern) בפ' הכונס בגמ' כיצד משלמין (כ"ק ג"ט.) איבא בניניהו כחש גפנא⁽¹⁾ ולא מסיימו פי' אלו היה סמדר זה נשאר בגפן עד שיגמרו ענבים ליבצר היה מכחיש ויונק לחלוחית העץ וכשאכלו סמדר נשאר כח העץ במקומו. * [אח"י"ה וכוז השימה הלך גם רש"י אבל מתשובת הגאונים שהובאה בשמ"ט לב"ק שם ד"ה כחש נראה בהיפך דכחש גופנא ר"ל שמיד כשקטף זה אותו כשהוא סמדר הוכחש הגפן כי נסתתמו משקין המגיעין לחלוחית לענפיו — וכנ"ה בכ"מ ק"א רע"ב ק"ד סע"ב כחשא דארעא, ושם הפעל אמרי אינשי כחשא ארעא ולא ליכחוש מרה, ב"מ ל"ד, כחש מחמת מלאכה כחש מחמת מכה, ב"ב קנ"ה; ליכחוש, סנה' צ"ה סע"א כחש חליה, ב"ר ר"פ נ"ג דרש כחש מעשה זית (חבקי"ג ג, י"ח) על שרה: אותן המלאכים שבישרו את שרה האירו פניה כזית כוחשים היו אלא וכו' ובילקוט חבקי"ג רמז תקס"ה ל"י אלא ושם: כחשים היו וכו"ה בילקוט וירא רמז צ"א וע"ש, ובפסיקתא רבתי פמ"ב איתא בקטוע, בהפעיל ואפעל יבמות ל"ד: יכחיש יופיה, שם צ"ז, אכחשוהו, ב"ק ל"ד, את מכחשת, מעיל י"ו, יכחיש או יבריא, סנהדרין פ"ד: הכחישה באבנים, ירוש' ב"ק ספ"ג ד"ג ע"ד הכחישו חמשים זוז, ירושלמי מ"ק רפ"א ד"פ, עמדה מלהכחיש, ריש אסת"ר דרש אחשושי, . שהכחיש ראשן של ישראל בצום ובתענית, ובהשאלה שבת כ"ב, ושם: אכחושי מצוה, והתואר ובינוני פעול פְּחֹשׁ יבמות צ"ו, חולין צ"ו, פְּחֹשָׁה ב"ק נ"ט, יומ' כ"ה: ובינוני פעיל פְּחִישׁ ב"ב, קנ"ה: ולנקבה כ"מ ק"ה: כחישא והקבין שם ק"ח: ככחישתא והשם פְּחִישׁ פְּחִישָׁא עיין לעיל ולנקבה כחישותא חולין צ"ג: בכורות מ"ה: יבמות צ"ו, ב"ב קנ"ה:] —

* כמספמייס (מין דג) ע"ז ל"ט, עיי"ע כספתיאס, וע' אכסיפתיאס (חיא פ"א:).

ובפ"ק בכריתות בגמרא המפטם את השמן (ה' ת"ר⁽¹⁾) כיצד מושחין את המלכים כמין נזר והכהנים כמין כי⁽²⁾ מאי כמין כי אמר רב מנשיא בר גדא⁽³⁾ כמין כי יוני, פירוש יצק שמן על ראש אהרן וירד אילך ואילך כמין שתי מיפי מרגליות על זקנו (עיין כריתות והורו"י שם) ושם, ילקוט תהלים רמז תתפ"ג וזו צורתו: (א"ב אות יוגית שתיים ועשרים כסדר האותיות וצורתן שני קוים כאלכסון בוקעים אחד לאחד בתוך.)* [אח"י"ה כונת ר"ב על אות יוני שצורתה X אבל לפע"ד כונת רבינו נתן הוא על האות העשרים שצורתה Y ולו הצורה שוה הצורה שציינתי בפנים עפ"י כ"י ו"ו א', רק צורת האות הנ"ל שוכבת וצורת האות היוני אצלנו בספרים ובסדר האל"ף ב"ת עומדת זקופה, ודע כי זו הצורה באלפ"א בית"א היונים היא עפ"י כתיבה גדולה ומרובעת אבל באלפ"א ביתא קטנה נראה הצורה כזו ו ועם זו הצורה הקטנה עולה יפה מה ששמעתי בשאר כ"י ערוך ובראשונים כי בכ"י הי"ב א"י כזו: ובכתב יד ברעסלווא וכתב יד ליידיען וקרוב לזו בפ"י רגמ"ה כ"י למנחו' (בקבוץ כ"י אנגלייקא דף כ"ג:) וז"ל כי יוני אות היא כעין זה אבל בפ"י רגמ"ה לכריתו' (ככ"י שם דף ק"ע:) איתא בזה"ל כמין כי יוני: כך מן המצח על גבי הראש עד העורף ע"כ וזו הצורה נסמנה בפירוש תוי"ט בכלים פ"ב מ"ז (עיין למטה בסמוך) וכן איתא בכ"י ערוך ו"ו ב' וכ"י פאריז כזו וכן ברש"י בכרית' שם רק שם בעגול כזה אבל ברש"י בהוריות שם א"י בזה"ל כקף יוני כזה אך בכל הדפוסים הישנים לי הציור ברש"י וגם בכ"י ש"ם הוריות א"י הגי' לנכון כי יוני ולא כנדפוסים קף יוני ונ"ל כי התוספות מנחו' ע"ה, ד"ה כמין כיוונו לזו הצורה ברש"י להוריות כי ז"ל התוספ' שם: (הובא בתוי"ט במנחו') כמין כי צייר בקונטרס כמין מ' ית ובפירושי חומש פי' נימל ויש מפרשים כמין נון או כמין כ' וכו' ע"כ, ודע כי כונתם על רש"י שמות כ"ט, ג' שפי' רש"י כמין כי שהיא עשויה כנו"ן שלנו ע"כ ובכ"י רש"י אצל הח' בערלינער (רש"י פ"ב) א"י פי' כמין קף יוגית שהיא עשויה כמו נון כפופה, ובכ"י אחר (שם) כמין גאם יוגית עשויה כמין קף שלנו ע"כ, וברש"י ויקר' ב', ד' לא פירש מה הוא כי יוני,

(1) בנו"ג גופנא. (2) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו, הי"ב וכו' דפ"ר רק שם במ"ס פ"ב, ובדפ"ע ובכירים פרק שני (3) בנו"ג שיעשה. (4) כ"ה לנכון מאוד בכ"י הי"ב ובדפ"ע בכראשית רבה! כי מתחלה היו כתוב במקום ת"ר במ"ס ב"ר ומשטוהו כמעט בראשית רבה עיין הגיון שלמה זה הערך. (5) בדפ"ר חסר מן כמין כי ראשון עד כמין כי שני, (6) וכ"ה בהוריות ו"ב, ובפי' סד"ש לרה"ג לכלים שם וכ"ה ביוחסין השלם 166 ובכריתו' א"י רק: רב מנשי.

ובמנחות (ע"ד ס"ב) פירש"י שבלשונינו קורין לכף
 שלהן כי ע"כ וזה מסכים עם כ"י רש"י שמות שם
 (אצל בערלינער שם) שבלשונו קורין לכף שלהן
 כ"י ע"כ. ולפי עדות הר"ש לכלים פ"ב מ"ז היה
 כתוב כן בערוך ובפי' הגאון (ר"ל בפי' דה"ג) וז"ל
 שם: כמין כי פירש גאון וכן ערוך כף יונית וזה
 צורתו ע"כ אך לפנינו בערוך ל"י וכן ל"י בפי'
 רה"ג והצורה היא צורת גמא יונית עיי"ע
 גם (ח"ב ש"ד). ובתו"ט לכלים אחרי שהשיג על רע"ב
 הוסיף לומר בזה"ל אבל ראיתי שתי אלפא ביתא של
 היונים האחת גדולה וטרובעת והאחת קטנה והאות
 העשרים שבקטנה היא קרובה בצורתה לטית שלנו
 שצורתה של האות היא כזה ז אך בהגדולה
 האות השש עשרה היא כזה ח ע"כ וראיתי בדברי
 הרב תו"ט קצת אמת כי ראש דברו אמת וכוון
 לנכון על אות ט שהיא באלפא ביתא קטנה היונים
 הצורה בצורת מ"ית בפרט בכתב רש"י אבל צורת
 ח שכתב תו"ט דומה לאות יונית הנקראה באלפא
 ביתא גדולה Π Pi והוא האות השש עשרה וא"כ
 לפי זה הוצרכנו להגיה בכל מקום כמין פי במקום
 כמין כי אבל בלי תקון זה נ"כ יש להסביר מובן
 "כי יונת" ומחצינן דיבוריה דפי' תו"ט כי לפע"ד
 ברור שפונת הש"ס היתה על אות יונית ט באלפא
 ביתא קטנה או על אותה האות י באלפא ביתא
 גדולה וזו השש עשרה משתמש תנועת הנשימה
 (Hauchlaut) וזה קרוב למבטא של כי (e)hi ואם
 נשים עין חודרת על ציורי כ"י ערוך ויתר הציורים
 הנ"ל אז נוכח ברור כשמש כי תמונתם דומה ממש
 לצורת אות ט וצורת כ"י ו"ו א' לבד דומה לאותה
 האות באלפא ביתא הגדול ול רק בשכיבות שונות
 ומובדלות זו מזו ולזה הפי' תתכן פי' כ"י רגמ"ה
 לכריתו הנ"ל. זה נ"ל ברור אחר חקירה רבה.
 ובדפ"ע ל"י הצורה וכן ל"י בתוספ' מנחות שהביאו
 פירוש רבינו] -

לפעמים כ"י ד"מ ירו' סנה' ספ"ז דכ"ה ע"ד כ"י יתכון
 למיכל. ובאותיות השמוש: מכי ברכות ב' ל"ב
 שבת ד' רע"א וש"ג וכו' ל' לסימן השאלה וכי ברכו'
 כ"ב. שבת ד'. כ"ב. עירובין ל"ב. צ"ב רע"א וש"ג.
 יומא ז'. תענית מ'. יבמות מ"ו סע"א וש"ג. כתובות
 ל"ז: גיטין פ"א. סוטה י"ד. ב"ק מ"ד. חולין צ"ב.
 ק"א: ועוד הרבה. ועוד ענין כי כמו פ' הדמיון ד"מ
 שבת ק"מ. כי הא, שם: כי האי תנא. ב"ק מ"ו.
 ל"ב הא דאתמר. פסחים ק"ו. כי הא דרבה. תענית
 כ"ג. כי היכי. ב"ק מ"ה: ס"ט. צ"ט: כי האי גוונא.
 מ"ק כ"ח. כי ריבדא. ב"ק צ"ח. כי כשורה. סוטה
 ל"ז: כי סיד. קידוש ס'. כי שרגא. פ"א. כי האי דנא.
 חולין ס'. כי אתריה. שם צ"ז סע"ב כי מיא. הוריות
 י"ג: כי לדידן. ירושלמי יבמות ס"פ י"ד דמ"ז. כי
 היה. - ירוש' עירובין פ"ו דכ"ג ע"ג כי דמר צ"ל
 כ"י עיין ערכו] -

* פִּי (כהשמטת הנז' במקום פִּין כמ"ד די במקום
 פִּין) פי' בזה האופן (also, so, auf diese Art)
 לרוב בצירוף לא ואחריו מלת אלא שקלים פ"א
 מ"ד. ב"ק פ"ג מ"א. יבמות פ"ח מ"ד. שמי"ד פ"ט לא
 כי אלא וכו'. וביבמות שם מ"ג דע"ו: חסר אלא
 ובירוש' חגיגה פ"ב דע"ז: חסר לא ואי': וכי היה
 המעשה פירוש כן היה המעשה. ובקהל"ר פ' טוב
 אחרית אי' בפירוש וכן היה מעשה ובילק' קהלת
 רמו תתקע"ד: וכך וכו'. ובד' זיטאמיר הגי' במ"ס
 ובי' וצ"ל וכי לא כי תני כמענת בריא דאיכא
 למטעי עיין כללי גמרא למחר" קארו על הליכות
 עולם יבין שמועה ק"ח:

פִּי (פי' כמו פִּה = כההיא עיי"ע יי' wie
 (das ברכות דירושלמי פ' מי שמתו
 (ירוש' ברכות א') כ"י דמר רב זעירא פירוש כהאי.
 * [אחי"ה בירו' שם לא מצאתי כי אם בירו' פ"א
 ד"ג. כ"י דר' זעירא. ובירוש' ברכות פ"ב דע"ג כ"י
 דמר רב יוחנן, ושם פ"ג ד"ו: כ"י דאמר יודה בן
 פזי, ושם סוף העמוד כ"י דתנינן תמן, ושם ד"ו
 סע"ד לפי גי' מהרש"ם אתיא כ"י דאמר ר' חנינא.
 ועיי"ע יי' ויש להוסיף ירו' עירובין דכ"ג רע"א כ"י
 דמר ר' יעקב, אבל בירושלמי עירובין שם ע"ג כי
 וצ"ל כ"י עיי"ע כי גי'. ונתקצר מן ק' והיא ולא
 כדעת ר"ב כי מלת האי ל"י בירוש'] -

* פִּיזֵר (מל"ט שם כלי לרחיצה (Washbecken)
 יומא כ"ה: ל"ז. זכחים כ'. ובלשון תרגום
 פִּיזֵר אונקלס לשמות ל' יח. כ"ח: ל"א. מ'
 והקבוץ פִּיזֵר אונקלס תרגום מ"א ו' מ'.
 * פִּייל, פִּייל, פִּילָא עיי"ע כל ו', וש"ג.

* פִּימָה, פִּינֵי, פִּים, פִּיסָא, פִּיסְנִין, פִּיף, פִּיפָה, פִּיפָה עֵיין ערכים אלה בלי יו"ד כמסודר בערוך.

פִּייר (מל"פ נְקָרִידֵן שעיקרו מל' צענד kere פי עשה ציורים mahlen עיין וואולירם II, 1342 ופערלעס עמ"ש 59) בפרק כל הצלמים (ע"ז מ"ז): ג' אבנים הן . . . סיידה וכיירה לשום ע"ז וחידיש ג' מ ל' (1) מה שחידיש (2). בפרק שור שנגח את הפרה בגמ' בור של של שני שותפין (ביק נ"א סע"א) וכא אחד וסייד (3) וכייר (4) אחרון חייב. בפ' הזקת הבתים בגמ' במה דברים (כ"ב נ"ג): המוציא פלמורין בנכסי הגר וסד בהן סיוד אחד או כיור אחד קנאו, פי' "סיוד כסיד, כיור שצייר בה ציור אחד בכותל מן הסיד או על שמי קורה כמו שעושין בפלמין" (5). ואנכי (6) יושב בבית ארזים (ש"ב ז', ב') תרג' כיורי ארזים. ספון (7) בארז (רמיה כ"ב, י"ד) תרג' ומטליל בכיורי ארזיא. בבתים ספונים (הג"ה א', ד') תרג' בבתיא דמטלילן בכיורי ארזא (8). — (א"ב בנוסחאות כתוב כייד). * [אח"כ עיין לעיל השנויים ועיקר הגי' ברי"ש וכ"ה לנכון בכ"ח פכ"ח ועשה לו חופה סיידה וכיירה וציירה, אבל באיכ"ר פי' כלה במ"ם וכיידה. תוספתא סוטה פ"ח כ"י אירפ' (בהוצ' צוקמ') על הסיד כתובה כיצד כיידהו וסיידהו בסיד וכתבו עליו (בנו"ג בידהו), תוספת' ב"ב ספ"ב אין מסידין ואין מכיירין לקח בית . . . מסיידת ומכיירת (כ"ה בכ"י אירפורט) — ירו' במ"ם רפ"ט ד"כ. כייר מ"ם עי"ע בייר (ח"ב נ"ז): והשם פִּייר מירות פ"ד, מ"ו אמה כיור, והקבוץ פִּיירי תרג' ש"ב ז', ז', דה"י א' י"ז א'. ו'. וגזרתו מל"פ הנ"ל כי ג' = ה' הוא רק אות השמוש, והראיה כי תמורת זו המלה הפרסי' איתא ג'כ' פִּייר פי' צורה מפעל הנ"ל ואותיות פי' יי שמושיות הן. וא"כ נדרף כייר עם צייר ואולי במקום סייד בקצת מקומות הנ"ל עיקר הגי' כגי' כ"י ו"ו ופי' ר"ח כ"י הנ"ל סייר והוא בל"ע ס'אר פי' מטש צייר, ולדעת הח' ברילל (יאחרב' א', 214) כייר הוא לשון צינד — [zimmern, akar

כִּים כִּיסִי כְּבִלִיתָא (שבת קמ"ז). עי"ע כש (9) כי כן גרס בעל הערוך.

* פִּילָה (Himmelbett) עי"ע כל ה', וש"נ כילתא פִּילָיון.

* פִּילָיו (נתקצר מן פי אִילָה, פִּאִילו als ob, als wenn עי"ע אִילָה, אִילו) רק בירושלמי עיין ירו' עירובין רפ"ה דכ"ב: ורפ"ז דכ"ד: ירו' יבמות פ"ח ד"ט. ירושלמי נזיר ספ"ו דנ"ה ע"ג, ירושלמי מנהדין פ"א ד"ט: ירו' ב"ק רפ"ח ד"ו: ירושלמי ערל פ"א ד"ס: ושם פ"ב דס"ב: ירושל' נזיר פ"ו דנ"ה ע"ג ויר' תרומ' רפ"י דמ"ז. כילו בצל וכי', ובחולין צ"ו. איתא כאילו, ובירושלמי עירובין פ"א ד"יט. כילו הוא למעלן . . . כילו היא למטן, ושם קודם מעט גם: כאילו היא למעלן . . . כאילו היא למטה.

* פִּילִי (בל"י χιλία אלף tausend) בפסיקא רב כהנא (בחדש השלישי צד ק"ו): רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ה, י"ח) א"ר תנחום בר חינלאי עד מקום (שהספיטס) [שהספיטס] יכול לחשב (בל"י פלי ארין מילי מיליארון) [צ"ל כילי כיליאדין מילי מיליארון] כ"ה בגי' המערך לזינואנו ערך כילי ופי' אלף אלפים וכיון על ל"י הנ"ל ותיבות מילי מיליארון הן ל"ר mille, milli-arium אבל יותר נ"ל כגי' כ"י אקספורד מירי אדון שצ"ל מיריאדון רק צ"ל מירי מיריאדון כמו בראש המאמר כילי כיליאדון ובל"י הוא χιλία χιλιαδων μύρια μύριαδων פי' אלף אלפים ורכוא רבאות ועיין עוד מ"ש ר"ש באבער בפסיק' שם כי האריך וש"נ שבושי הגירסאות בפסיקת' רבתי פכ"א וילק' תהלים רמז תשצ"ו. כי כפ"ר איתא כי לי אדם ובילקוט מילי מליא דיין!

* כיליאדון (χιλιαδων) עי"ע הקודם.

* פִּילִיפּוּס (מל"י χαλπεός hart, böse, streng) פסיקת' רבתי פכ"ג בנוהג שבעולם מלך בשו"ד (כשהן) [כשהוא] כילופוס אומר לעבדיו עשו עמכם יום אחד ועמי ששת ימים אבל הקב"ה אינו כן וכי', ובד"פ אי' כילסופים, והח' פריעדמאן הגיה פלמטום והנכון כמו שנסחת' ומל"י הנ"ל וכן דעת הח' לעווי.

(1) ל"י בטעות בדפ"ר. (2) וכ"ה בירוש' וברייף וברא"ש ובכ"י מ' וגי' וכיירה אי' ג"כ במשניות הוין מדפי' ווינציא רווא ומונטובה שהדפיסו כמו שלפנינו סיידה וכיירה לשם ע"ז נוטל מה שסייד וכייר ובגי' רבינו כ"ה בפ"י ר"ח כ"י לע"ז (בקובץ כ"י אנג' דף ל'). רק שם סיידה ברי"ש וכ"ה בכ"י וזו בציון הבא. (3) בכ"י ו"ו וסייר. (4) בנו"ג וכייר אבל בחי' הרשבי"א לפי הציון בשמ"ט שם אי' ברי"ש. (5) וכ"ה בפ"י רגמיה כ"י לביב ושם ל"י מלת או. ובפירושבי"ם כיור: ציורין מחוקקין על הקור ע"כ ורי יהונתן פי' כן על סיוד עיין בשמ"ט ב"ב שם, ובכ"י ש"ם בטעות כיור בדל"ת וכ"ה בדפי' לבוב תרל"ז וברא"ש בדפוסים הישנים. (6) בפסוק אי' אנכי. (7) בפסוק אי' וספון. (8) ובעל תוי"ט לע"ז פ"ג מ"ז הביא רק תרג' ש"ב הנ"ל וסיים, ואחרים כן' וכיון על שער ציונים בערך הנוכחי ולא ירדתי לסוף דעתו של הגר"י בהפשט"ע ע"ש. (9) כש ז'.

* בִּירָא, בִּירָה, בִּירִי עיי"ע כר.

* בּוּשׁ, בִּישׁ, בִּישָׂא עיי"ע כש.

כ' (כנה הוא עיקרו כדכתיב (ישעיה מ"ה, ה) ובשם ישראל יכנה, כי לא ידעתי אכנה (איוב ל"ב כ"ב)).
 ב'פ' ד' מיתות בכל יום דנין את העדים ככינוי יכה יוסה את יוסה (סנהדרין ג"ו רע"א במשנה). גמר' (שם ס'). אמר רב אחא בר יעקב אינו חייב עד שיברך את השם בן ד' אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא וכו', פי' חכמים הקדושים כינו השם וקראו אותו יוסה לפי שיוסה ארבע אותיות ושלוש אותיות מהן הן אותיות של שם לפיכך כינו אותו ביוסה שהוא ד' אותיות לאפוקי בן ב' אותיות כגון יה. פ"א (יוסי גרסינן¹) שלש אותיות של יוסי בנימטריא כ"ו וכן השם. * [אח"ה על גוף הענין וגו' יוסה או יוסי כבר הארכתי בערך יוסה (יוסי) ע"ש, ועתה באתי להעיר על סדר ערך הנוכחי, ודע כי בכל כ"י ורפוסים הישנים איתא בערוך קודם ע' ככא הערך הנוכחי נסדר תחת דבור המתחיל כ. ואצלי אין כל ספק כי כונת רבינו היתה לכאור את מאמר המשנה י כ ה יוסה וכו', ולכן הציג בתחלת הערך האות כ ודעתו שהשרש כך והלך לששתו להחזיק לפעמים אות אחת בשרש (עיי' מבוא X) אבל איזה כותב טעה לחשוב כי כונת רבינו היתה לכאור מלת בכינוי יכה וכו', לכן הביא פנימה ההערה כנה הוא עיקרו וכו' עד אכנה, וכן הבין הענין הרב מוספיא לכן הרכיב זה הערך עם ע' כן ד' ואחריו נמשך רמ"ל בלי דיוק, והשרש מזה הערך הוא נכה ואולי איזה כותב הגיה כן בגליון כזה: נכה הוא עיקרו ונשתבש אח"כ למלת כנה והוסיף ראיות כדכתיב ובשם ישראל יכנה וכו', והובא פנימה ובין כך ובין כך יש למחוק שורה ראשונה מן כנה עד אכנה ומעולם לא כתב רבינו ככה דאל"כ מדוע לא היה כללל בע' כן ד', ודו"ק] —

ככה בל"מ). כשם . . כך ירושל' חלה פ"א דנ"ז: ירו' סומה פ"א דמ"ו ע"ד. בין כך ובין כך נדרים ס"ג. אסת"ר פ' ויבו. כך וכך ר"ה י"ח: לְכַךְ אבות ב', ח', סנהדרין י"א. במד"ר פ"ד לכך נאמר, ושם שלכך כתב, טהרות פ"ו מ"ו. מ"ז. מ"ח לכך ולכך ובענין כה וככה עיי'ן סומה ל"ג רע"ב וכלל' גמרא להר"י קארו על הליכות עולם יבין שמועה דף ק"ג:

בְּכָא (= פּוּכָא לדעת רבינו גומא א"כ מל"ע ופי' כוּחַ פי' ענין חפירה בארץ ולפע"ד מל"פ כַּאֵל = כַּל"ע כַּחַל ובל"ס פּוּכָא (Kuchen) כפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ו סע"ב) מאי טרקנין אמר רב יוסף² (כוכא³) דארעא פי' עושה גומא בכירה כמו שפירשונו בענין יורות הערביים⁴) ומערב קמח ומים בתוכה ומש ל"ך⁵) באותה גומא. * [אח"ה וכן פירש"י כוכא דארעא בכרכות שם אולם לפי פירושו צ"ל כוכא כגי' הערוך. ועוד עיי"ע (ככ) [כוכא]. — ומ"ש רבינו כאן ומערב קמח ומים ומשליך באותה גומא מסכים עם מ"ש בערך טרקנין: פּוּכָא דארעא פי' הוא גובלא שאופין על הארץ ולא בתנור ע"כ, ומ"ש כאן עושי'ן גומא בכירה ובערך הנ"ל כתב ולא בתנור קצת צ"ע או אולי יש לחלק בין תנור לכירה עיי'ן המפרשים בריש פ"ה דכלים וע' כפה, ורש"י בשבת ל"ח: וא"כ כוכא דארעא לפי פיר' הערוך ורש"י הוא מאפה או גובלא שנאפה בגומא בארץ ולא על התנור, אבל לפע"ד נכון יותר לגזור המלה מל"ע פ' וסו' הנ"ל שענינו חלות רקיקין ולביבות וכן נקראו ביתר לשונות עיי'ן אוצ"מ של אדעלונג שרש Kuchen ועוד עיי"ע כעך. ויען שהוא רק גובלא בעלמא לכן מברכין על כוכא דארעא בורא מיני מזונות ברכות ל"ח רע"א וע"ש היטב וכן כחי' הרשב"א ואו"ו שהכאתי בערך טרקנין] —

בְּכָא (פי' שן הלחי כלומר מכתש Backzahn ועוד שן בכלל ומה שדומה לשן מל"ע חַאֵלָה פי' שינים) בפרק ערבי פסחים בגמ' אפילו עני שבישראל (קיי"ג רע"א) לא תעקר ככא פי'⁶ זה המכתש שבפה הנקרא בלשון ישמעאל אלצרם⁷) ואלמוא חן⁸) כדכתיב (קהלת י"ב ג') ובטלו המזונות אם יכאיבך גלגל עמו עד שינוח ואל

¹ עיי'ן בענין שתי גירסאות מ"ש בערך יוסה. ² עיי"ע טרקנין וש"נ הלוח הגירסאות. ³ וכ"ה בערך הנ"ל ובג"ז כוכא. ⁴ עיי"ע יורה. ⁵ ל"ו בכ"י היב וקצת נראה שמיותרין הן. ⁶ כ"ה לנכון בכ"י וי. ⁷ כ"ה לנכון בכ"י ב"ה, ובכ"י ו'ו א' ואלמחין וגם זה נכון עיי'ן סוף העי' ומ"ש, ובכ"י ו'ו ב' ובדפ"ר ופי'ז ובאז' ואמי ואלמחין ובכ"י היב ואלמחוא, ובדפ"ר וויניציא אלמחין ובכל דפוסים בלא וי"ו ובכל כ"י בוי"ו.

תעקרנו ולא¹ תקוני² בחיויא אם נגלה לך שיש נחש בחור מהורי הצרך אל תקנא בו ותהי משתדל להורנו כי בראותו אותך שאתה מחכה לו ומסכב עליו שמא ישופך פתאם, וכן הגוי³ - אשא בשרי בשני (איוב י"ג, י"ד) תרגומו אמול בשרי בככאי. בס"ג דפי אחד דיני ממונות (סנהדרין ל"ט) זיל מני⁴ ככיד⁵ ושינדך כמה הווי. בפרק כל המנחות בנמי וחיוב על לישתה (מנחות ב"ז) ובס"ג דפי אמר ר"ע (שבת פ"ט סע"ב) הוי לככי⁶. בפ' גט פשוט בגמ' כתוב בו מלמעלה (ב"ב קס"ו) ההוא שטרא דהוה בתיב ביה תולתא בפרידיסא אזל איהו מחקיה לככיה⁷ דבית ושוויה ופרידיסא פי' מחק השינים של ב' של מעלה ושל מטה. *אחיה' ה' וכן הוא בפ' רגמ"ה כ"י לכ"ב רק שם ליתא לככיה, וכנ"ה בניטין ס"א. לככא וכו' פי' חולי השינים עיי"ע תם א', ב"ק צ"ב: שיתין תכלי משייה לככא וכו', עיי"ע תכל ג', מ"ק כ"ח: גוד גרמא מככא וכו', עיי"ע גד ב' (ח"ב רל"ה), והקבוץ ברכות ג"ו, ב"מ ט"ב: ע"ז כ"ח. חולין ג"ש סע"ב ככי ושיני, ובכ"י מ' ברכות שם תרין בנאי צ"ל תרי ככאי ובכ"י ובכתב יד פ' תרי ככי עיין ד"ס ברכות צד קנ"ד: חולין קכ"ו, מני ככיד, תרגום ירושלמי א' בראשית כ"ה, כ"ה שיניך וככין, ותרגום שני רשעים (ההלים ג' ח) כפי דרשיעי, ובטלו המוחנות (קהלת י"ב ג) תרג' ויתבטלון כפי פומך, ופירש"י המוחנות אלו השינים ע"כ וכן פי' ראב"ע, ונקראו כן על שם מחינת ושחיקת המאכלים ע"י השינים והם שיני הלחי Backzähne, וכן לועז עהק"צ שנ"ב ככי: בקצ"ן בלא"ש ע"כ והטיב לועז רש"י בכרכו ג"ו, ד"ה ככי שינים הפנימיות שקורין משילאר"י ע"כ, והוא ל"צ machelière ובלא"מ mascellare Mahlzahn; Backzahn ועיין הלע"ז ברש"י בכורות ל"ז סע"א ד"ה הפנימיות ושם ל"ט, ד"ה מתאימות מייגשליר"ש ובתוספ' ע"ז כ"ח, ד"ה ככי: מישאל"ס וע"ל מישאליר"ס, וע"ש היטב כמה שהשיגו על לעז של רש"י ומרפא לשון לרמ"ל שם שהגין בעד רש"י, ויען שכותשין ושחוקין השנים הפנימיות את המאכל לכן נקראו שני הלחי בלשון עברי

החדשה מכתש וכן הבין התרג' את המכתש אשר בלחי (שופטים מ"ו, מ"ו) ית ככא דבלועא עפ"י גי' הרד"ק שם ובשרשים ע' כתש כמ"ס ככא וצ"ל ככא) וכן פירשו בב"ר פצ"ח שני המקומות לחי ומכתש ע"ש, וזה מה שבאר רבינו (עפ"י פי' ר"ח כאמור) ככי של פסחים על ידי מכתש שבפה וע"י מלות ערביות אלצרם ואלטואחן, והנה זה האחרון הוא בלי ספק ל"ע טוּאֵחַן והוא קבוץ מן طاحنة פי' שן מוחנת והיינו שן הלחי ועוד ענינו ממש מכתש Mühle, אבל מלת אלצרם קשה להבין ועלה בדעתי לומר כי אולי הוא מל"ע صالغ = צארם ובה"א הידיעה אלצארם פירוש חרב חד וא"כ נקראו כן השנים החדות המוחנות את המאכל וקצת ראייה מצאתי במ"ש הרד"ק שופטים שם כזה"ל בנוסחא אחרת מצאתי רומא דבלעא ולא ידעת' מה ע"כ ולפע"ד הוא מל"ע ריביץ סכין חד, אבל יותר נ"ל בדברי הערוך להגיה אלצרם כסמך והוא כל"ע الضرس שן מוחנת והיינו שן הלחי Backzahn ונדרף עם טוּאֵחַן והיינו מ"ש שתי מלות ערביות יחדיו בו"ז החבור כנ"י כל כ"י ערוך, וגם עצם הוראת ככא מל"ע חק = חק ענינו מחן, שחק, וכתש וממנו חאקה שן -

כָּבָב (= כּוֹבָב מל"מ Planet, Stern) כפ' הרואה בגמ' על הזיקים (ברכות נ"ח סע"ב) מאי זיקים אמר שמואל כוכבא דשביט פירוש הכוכב הנראה בשמים יתד ממקום למקום כמו שובט בשבט ומוריד השבט על המקום שמכה בו לפיכך נקרא שביט וזה הכוכב שמו זיקים דגרסינן בתלמוד ירושל' (פ"ט ד"ג ע"ג) אמר שמואל אין עבר זיקא בכסיל מחריב את העולם והאי דמיתחמי עבר ולא עבר אלא לעיל מיניה או לרע מיניה⁸. פ"א בע' זק. *אחיה' עיי"ע זק א' וע' שכמ, ועוד נקרא כוכב: מערקור Mercur ועיין שבת קנ"ו, האי מאן דכוכב יהא גבר נהיר וחכים י' הא⁹ משום דספרא דחמה הוא וממושג היונים בא לרז"ל דמיון זה כי Mercurius, Hermes הוא המכריז אֲחֵרָא שסופר ומכריז הילוכו ותקופות העולם עיין קרייצער

(1) כ"ה בכ"י ו"ו ובנוסחאותינו אבל בדפ"ע ואל. (2) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע תיקני ובנ"ג תקנא וכ"ה בפ"י ר"ח וכן מוכח מפ"י רבינו ואם גי' הכ"י ו"ו עוקר אז צ"ל תקונני מלשון קנהה קפון (ישעיה ל"ד, ט"ו) פי' דר ועשה קן לו. (3) קצת מזה הפירוש אי' בפ"י ר"ח לפסחים וה"ל פירוש ככא המכתש והוא אל צרם בלשון ישמעאל וכדכתי' (קהלת שם) ובטלו המוחנות כי מועטו כלומר אם יכאב לך אל תעקרהו שמא תכחש עינדך ואל תקנא בחיויא ולא כארמאה שמא יפגעו בך ע"כ. (4) בנו"ג אימא לי ובכ"י מי אימא לי איז. (5) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו, ובדפ"ע כיכך. (6) בשבת לככא ובמנחתו בסעות לבבא וצ"ל לככא וכ"ה בערך קלר עפ"י כ"י ע"ש וב"ה בפ"י רגמ"ה כ"י (בקבוץ כ"י אנגוילוקא דף י"ב): לככא דאקלודא שן של מפתח של עץ שמנקבין בו נקב כ"ש ומכניסין בו עץ קטן כעין שן ע"כ. (7) וכ"ה בכ"י ש"ס ה': לככיה ובכ"י מי לבכי וצ"ל לככי ובנו"ג לגגוה. (8) בנו"ג קצת בלשון אריכות יותר וירוש המאמר איתא ג"כ בבבלי ברכות שם. (9) כ"ה לנכון בכ"ה יד ש"ס.

זימבאל'יק ח"ג, 288. ובלשון נקבה כוכבת, ובלא"ר כּוֹכְבָתָא נקרא כן כוכב הנוגה שהוא מזל Venus וכ"ה בל"ם כּוֹכְבָא מדנה. ילק' ירמיה ס' רמז רע"ו בשם פסיק' רבתי מלאכת השמים (ירמיה ז', י"ח) זו היא הכוכבת . . והיו מכוונים אותו כנגד המזרה שכשתעלה הכוכבת וכו', ובפסיקתא רבתי פ' ל"א במעות הכוכבים וצ"ל הכוכבת וכן תרג' כוכבת שמ"א, ובפסיק' שם: כך היו בני ישראל (לכוכבים) צ"ל לכוכבת] בפרסום ולא במטמונים⁽¹⁾. ירוש' ברכות רפ"א ד"ב: ובלחוד דיתחמון תלת כוכבים דרמן חדא כוכבתא כ"ה לפי גי' המהרש"ם ולזה מסכים גי' הר"ן ס"פ כמה מדליקין הובא באה"צ למחרוזת וז"ל בר"ן הגי' ובלבד דיתחמון תלתא כוכבים כחדא כוכבתא וע"ש פירושו ובתום' שם. ובירושלמי שם ע"ג הדא איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא דצפרא היא טע"י⁽²⁾ זמנין היא דמקדמא וזמנין היא דמאחרא וכ"ה בירושל' יומא רפ"ג ד"מ: וגם שם ל"י מלת דצפרא. ולנכון אי' כב"ר פ"ג אם יאמר לך אדם הדא כוכבתא דצפרא איילתא דשחרא שקרן הוא פעמים פוחתת ופעמים שהיא מוספת. ירוש' סוכה רפ"ב דג"ב ע"ד ובבלי כ"ב: כוכבי חמה ע"ש פירש"י ומה שדרשו עוד רז"ל בענין כוכב והקבוץ כוכבים (וככבים). כוכבי (לכָּבִי) עיין ברכות י'. ל"ב: נ"ט: פסחים צ"ג: צ"ד. קי"ח: מ"ק ט"ז. הגיגה י"ב: כ"ה סע"ב, סנה' ל"ט. ע"ז כ"ט. — בר"פ פ"ג עבודת כוכבים והרבה פעמים עכו"ם והוא כידוע ר"ת עובדי כוכבים ומזלות. ועוד כוכבא שם מקום פסיקת' דרב כהנא פ' את קרבני לחמי (צד ט"ט) ר' דוסתאי מן כוכבא וצ"ל כוכבא עיין ר"ש באבער שם וכ"ה בפסיקת' רבתי פמ"ז ובילקוט משלי פ"ג אי' ר' דוסתאי מבי ישבאב ובילקוט משלי שם רמז תתק"ן בלי שם מקום והוא kaukab עיין גיאוגרפיא לנייבויער 269 ותבואת הארץ לשווארץ צ"ג. — בר כוכבא עי"ע כן כוזיבה] —

ל"ר caucos ובל"י אמצ' καυκα גביע וקערה. ומלת ככרין של נוסח' פירוש רש"י אגודות] —
 (ככריתא) [כִּכְרִיתָא] (בלש' סורי נפת ונדרף עם ככריתא ג"כ מל"ם עיי"ע Honigseim, Wabe) כי נפת תטפנה [שפת'י זרה] (משלי ה', ג') תרג' מטול (לככריתא) [דככריתא] מנטפן סיפוטא דנוכריתא. נפש שבעה תבוס נפת (שם כ"ז ז') תרגום נפשא דשבעה דיישא ככריתא. — (א"ב ככריתא כתוב). * [אח"י] ודע כי בדבור המתחיל כתוב בכ"י הכ"ר וג"ג ככריתא וכן מוכח מכ"י ר"ו רק שם ככריתא אבל סדר האותיות יורה על גי' ככריתא וכ"ה בל"ם ועיין אוהב גר לרש"ל צד ק"י והביא גי' הערוך ככריתא ולא ראה גי' הכ"י כי שם כאמת ככריתא ובנו"ג ככריתא בתרג' וכן בכ"י תרגום משלי כ"ז, ז' כגי' הערוך דיישא ככריתא (או ככריתא) ובדפוסים במעות רישא ככריתא. ובמותרוגמן בשרש ככד ג"כ כגי' הערוך בדפוסים ככריתא. ובפשיטא מצויה הרבה ככריתא ברי"ש עיין הדוגמאות באו"מ לקאסטיללום — [I, 394

כִּכְיָא⁽⁶⁾ (לפע"ד מל"פ ככיא קורי עכביש וחוט דק דומה להם Spinnewebe, dünner Faden) בסוף כל כלי בעלי בתים פ"ז בכלים (מ"ז) וישופרת הקנה שחתכה לקבלה טהורה עד שיוציא כל הכבי. פי' יש בתוך הקנה קליפות ושמן כבי. ובהעושה פ"ג באהילות (מ"ז) ולא כבי שאין בהן ממש יש אומרים מזה. פ"א קורי עכביש. — (א"ב פירוש בל"ר קליפה דקה מאוד כקליפה המכסה גרעיני הרמון וכן קליפה התיכונה אשר בקנה). * [אח"י] כונת ר"ב על ל"י ורו' χίχκος, ciccus Fruchthülse, Kerngehäuse, Schale וכבר העיר על זה הח' אייזלער בספרו כמ"ר ח"א. ג"ח וגם העיר על טעות הרמ"ל כמ"ש פ"א קורין וצ"ל קורי וכ"ה במעות בד' אמש' אולם מה שהגיה מזה שצ"ל בזה אינו מוכרח כי מובנו יש אומרים מזה כלומ' מזה הענין ר"ל כי כבי באהלות ג"כ לפי דעת י"א מענין הראשון היינו קליפה בתוך הקנה. והר"ש בכלים הביא לשון קצת יותר ארוך וז"ל ככל הני משניות דוקניות גרס' הכבי וכן ערוך ופי' קליפות שבקנה המס פיקות⁽⁷⁾ בין הפקק בפנים ע"כ ועל זה יפה עולה פי' ר"ב הנ"ל. אבל לפע"ד פ"א הוא העיקר והוא ממש ל"ם וענינו קורי עכביש

ככב (= כִּכְבָּא בל"י ורו' cacabus, χακαβηן פי' טיגון, קדירה (Tiegel, Topf) בסוף הגדה⁽³⁾ דפרק השוכר את הפועלין (כבא מציעא פ"ו סע"א) בתי הניפי לך במניפ"ך⁽⁴⁾ ואתן לך ככבין דנדה פירוש בלי יון⁽⁵⁾ קורין לקדירה ככבי. — (א"ב וכן בל"ר ובנוסחאות כתוב ככרין). * [אח"י] ובדפ"ר פי' באזיל ואמ' הגי' ככבו ואולי צ"ל ככבו והוא

(1) וכן הגיה לנכון המולל במאיר עיין. (2) כ"ה בני' המהרש"ם. (3) כ"ה לנכון בכ"י ר"ו ה"ב וכ"ה בעי' מנפא ובדפ"ר כאן אבל בשדפ"ע בטי"ס גמרי. (4) בנו"ג הניפי עלי במניפא. (5) בכתב יד ר"ו ודפ"ר איתא לשון לעז. (6) כ"ה לנכון בעה"ק שג"ב ובדפ"ע ובכ"י ככו. (7) אולי צ"ל המפסיקות כן העירנו ר"פ סמאלענסקין.

בלא דלת, או אולי הוא דרגלא Fahrseil, drágliא.
ובענין פי' הע' הקודם הבין גם רה"ג זו המלה רק
גירסתו והכבאי צ"ל והכבאי] —

(כבי) [כַּבְּיָא] (מע' ככא = כוכא מל"פ וע' שם
פירוש חפירה בארץ והושאל לצריף קטן
Nische, Vertiefung, kleine Binsenhütte) בפרק
סדר תעניות האלו כגמ' על אלו מתריעין (תענית
כ"ב סע"א) לא נצרכה אלא לבי כוכא דאגמא.
בר"ג דפ' מי שאחזו (גיטין ס"ה סע"א) מטא לכוכא
דהיא ארמלתא. — (א"כ פירוש רש"י צריף
קטן). * [אח"כ בדפ"א חסר ר"ת א"כ לסימן
הוספת של מוספיא ולנכון היה ר"ב מסדר זה
הערך אחר ערך ככא כי באמת לשם שייך כמו
שרמזנו שם אבל בכל דפוסים הישנים ובכ"י נמצא
זה הערך אחר ע' ככיא לכן נגררנו אחרי הדפוסים
הישנים ובכ"י⁽²⁾. ולפע"ד היה רבינו מוסף שני
ציונים הנ"ל מתענית גיטין אחרי שהיה מסיים
סדר אותיות ככ... וכונתו היתה ג"כ לכלול
עם ע' ככא לכן לא פירש כאן הוראת כוכא כי
נשען על מה שפי' בע' ככא. ודוגמתו עיי"ע אס
ד' (ח"א ק"י והלאה). ודע כי בגיטין הגי' כוכא אבל
פי' רש"י שם צריף קטן כמו כוכא דצידי מוכיח
כי עיקר הגירסא הוא כוכא כג' הערוך וכפירוש
רגמ"ה לתענית וכן ברש"י תענית שם בכוכא
דצידי ופי' שם לנכון כוך קטן של צידין וכו'
ע"ש. ובנו"ג בתענית אמר רב פפא במוכי דצידי
אבל בכ"י מ' איתא קרוב לגי' רבינו לא צריכא
דאפי' במוכי דצידי וכ"ה בר"ן, וכג' רבינו איתא
בפי' רגמ"ה כ"י לתענית וז"ל: כוכי דאגמא
דצידי: צריפין דיורין קטנים שדרין בהם ציידים
— [כ"י]

כַּבְּלָא (לפע"ד מל"ד אמצע"י coccula, cocula מעיל
מצמר עב ויש לו שער וציציות בשוליו
Mantel aus Wolle mit Troddeln, oder Haar-
locken am Saum בילמדנו שני גוים (בתנח"ו) תולדי
ל"י) אל תקרי שני גוים בבטנך (בראשית כ"ה כ"ג)
אלא שני גאים זה מתנאה וזה מתנאה עשו
מלוכש ככלא ויעקב מלוכש ציצית עשו מלוכש
כלמוס ויעקב מלוכש טלית. — (א"כ פירוש כל"י
תכלת ובנקודות אחרות פירושו מין מלוכש עגול
ופירוש כלמים בל"י רומי מלוכש מיוחד לפרשים
ערוכים למלחמה). * [אח"כ האחרון הוא הנכון

וחוט דק הרומה להם ורבינו כיון בזה על פירוש
רה"ג בסד"ט לאהלות צד 25 וז"ל והכבאי פי'
בית עכביש ששמו במיית ענכית כדגרים' בגמ'
דהחליל ע"כ וכיון על ל"ע ענכבא פי' עכביש וגם
היטב מדמה לזה הציון דאהלות את המאמר בסוכ'
נ"ב. עיי"ע הבא אח"ז ולא ידעתי למה הפרידו
רבינו בע' מיוחד כי גם שם מובן של חוט של
כוכיא (כפי גי' הכ"י ש"ס ורבינו): חוט של קורי
עכביש. ובפי' רה"ג בלי כל ספק במקום והכבאי
צ"ל והכבאי כי כן נכתב בל"פ באותה הוראה הנ"ל
וגם ממה שרבינו נמשך אחר פירושו ראייה שכן מצא
בפי' רה"ג בבי' כפי"ן. ובעק"צ שג"כ כולל לנכון
ציון מסוכה עם ציון מכלים בערך אחד תחת דבור
המתחיל ככיא אבל הפריד ללא נכון ציון מאהלות
וסיים פי' קורין [צ"ל קורי] עכביש שפינא ע"כ
וכיון ללא"ש Spinne. ועיין ג"כ פירוש הרמב"ם
לאהלות שם מ"ה כבי שיש בו ממש ור"ש שם
שהביא הערוך, ועוד עיין רע"ב ותוי"ט שם. ור"ש
לכלים שם הביא התוספת' דכלים בזה"ל ר' יהודה
אומר משיוציא הכביי שנתוכו ע"כ אבל בנו"ג
בתוספת' כלים ב"מ ספ"ז משיוציא את הזכר מתוכה
— וכו"ה בכ"י אירפורט]

כַּבְּיָא (לפע"ד מענין הראשון מל"פ הג"ל פי' חוט
דק כקורי עכביש ולדעת רבינו בע"א עיין
בפנים) בר"ג דפרק החליל (סוכה כ"ב) ובחלק בגמ'
אין תורה (סנהדרין צ"ט) אמר ר' אמי⁽¹⁾ יצר הרע
דומה לחוט של כוכיא. פי' הכלי שמשליך האורג
בנפש המסכת עליו הערב כרוך נקרא כוכיא בלעז
דרוגלא. * [אח"כ הוועקת מפי' ר"ה בסוכ'
(בש"ס ויילנא) ושם הגי' כוכיא וכג' שלנו בסוכ'
ובעה"ק ככיא ובסנה' כוכיא וכ"ה בילקוט ויצא שם
(וילקוט ישעיה ל"י) וכ"ה במנו"ה סי' ל"ג ובד' קושט'
כוכיא ובגליון כ"י מ' בסנה' כמו בדפוסים אבל בכ"י
מ' בסוכה וברש"י כ"י וברש"י בע"י הראשון ובאה"ת
א"י כג' רבינו כוכיא (ר"ס סוכה צד פ"ד) וכ"ה עיקר
ועפ"י גי' זו יפה פירש"י בסוכה כוכיא: עכביש
שקורין איריני"א. ויותר נכון הלעז איראניאה
וכ"ה ברש"י בשבת ע"ז: ד"ה שממית ופי' בל"צ
Spinne, araignée. אבל כפי פי' רבינו לא מצאתי
המלה אשר עליה כיון והלעז דרוגלא (כ"ה בכ"י
ו"ו א' וב"ה) וככ"י הי"ב דרוגה וככ"י ו"ו ב' ובדפ"ע דרוגלא
ג"ל שהוא לא"מ rochella פירוש כישור קטן
kleiner Spinrocken וא"כ עיקר הגי' תהיה רוגלא

(1) בנו"ג בשני מקומות ובילקי ויצא רמו קכ"ם רבי אסי ובילקוט ישע"י רמו ר"ע ר' יוסי. (2) ובכ"י ו"ו א' איתא דבור
המתחיל כך.

כי זו היא הוראת *chlamsy, χλαμύς* (עיין כמו"ע ע' כלמוס) אבל ראש דברו אין נ"ל וכונת ר"ב על ל"י *γλαυκός* פ"י תכלת ומין מלבוש עגול אשר כתב כונתו על ל"י *Staatkleid mit rundem κυκλάς* וכן דעת רמ"ל והח' לעווי והח' ברילל על מלבושי היהודים 65 ועוד הוסיף להביא ל"ר *cyclas* ואין נ"ל כי שניהם הם מלבוש של נשים. ואשר נ"ל כי היא מלה הנ"ל הרשומה בתחלת הערך והוא מין מעיל ואדרת שער עם ציציות ותלתלי שער בשוליו וזה עולה יפה עם מלבוש יקר אדרת שער כנויו של עשו ומלבוש עם ציציותיו הוא מול ציצית של יעקב, ועיין עוד ערך אנטיקיסה, אסמלית, פרפרא, ולפע"ד זו כונת האונקלוס שהעתיק אדרת שער (בראשית כ"ה כ"ה) כַּבְּלָן דיסער (כפי ג' דפ' סאביאנעטמא). וגם יפה עולה שהזכיר הילמדנו ככלא עם כלמוס כי זה האחרון ג"כ מין מעיל ואדרת הוא ובפרט של בעלי מלחמה ומלית הוא כגד יקר של אוהבי שלום והעומדים בתפלה] —

כַּבְּלִי (= פִּיכְלִי בל"י *λίχλη* Drossel, Krammetsvogel) בר"ג דפ' יוה"כ (יובא ע"ה): ד' מיני (שלו"ל¹) הן שיכלי כיכלי ופסיוני ושליו. — (א"ב פ"י בל"י מין עוף טוב למאכל ופ"י שיכלי מין עוף אחר אוכל תאנים ופ"י פסיוני מין עוף אחר חשוב עולה על שלחן מלכים, ובנוסחאות שלנו כתוב קבלי). * [אחז"ח בנו"ג שיכלי וקיכלי ובילק' שם שיכלי וקיכלי ובכ"י מ' שובלי וקיפלי ובכ"י א"פ סיכלי וכיכלי אבל בכ"י ב' וקיכלי ובאח"ת (עיין ד"ס יומא צד קט"ו): ככלי כג"י רבינו וכ"ה שיכלי וכיכלי בע' פסיון ובע' שכל, ובע' האחרון אוכח א"ה כי הוא איננו *συκάλις* אוכל תאנים כדעת ר"ב בכאן ובערך שכל, ועיין לעוויוזאחן בספרו זאאלאניא תלמודית 210 והלאה ומ"ש בענין ג' סליו, ובעה"ק שני"ב כתב ככלי י"מ עטלף! ע"כ] —

כַּבְּלִיָּאר (מל"י *Schnecke, schnecken-cochliās* fōrmig Gewundenes; או מל"ר אמצעית

כפ' (Krümmung, Windung, cochleare) כפ' כמה אשה (שבת פ"ו, מ"ג) ולא בכובלייר² [כנמ'] (שבת ס"ב). פ"י מכבנתא, ודומה למכחול וראשו אחד דומה לסירה שאורגת בה התכשיטין הנותנת כנגד פניה וכמעשה³ דר"ע במי שהחשיך (שבת קנ"ו): שקלתה למכבנתא ואיתרמיא בעינה⁴. וי"א, תכשיט שמעגל על ראשה⁵ כדגרסינן בבראשונה פ' שני ביומא (כ"ה) הכהנים מקיפין ועומדין כמין כובליאר⁶. (א"ב פירוש בלשון יוני' דבר עגול ומסובב כמו לול). * [אחז"ח בהנחה ראשונה מורה נרתיק החומט ושכלול וכל הדומה לו בעגול והיקף ומן כוכלת (עיי"ע הבא אח"כ) נאצל כובליאר, כובלייר כאלו כתוב *κοχλιάριον* אבל באו"מ יוני' זו המלה מורה כף אולם נאצל ג"כ מן *κόχλος* Schnecke, בהיותו ארוך ועגול בדמותו ודרכו לעשות ממנו תכשיט לעיגול הראש (ודוגמתו עיי"ע בולמס ח"ב צ"ט ומ"ט), ורמב"ם בפ"מ לשבת פ"ו מ"ג פירש כוליאיר כמו טבעת שמסבב הראש כולו ובל' חכמים קורין אותו מכבנתא ע"כ וכן פ"י רע"ב ע"ש אבל לפי זה תתכן הגי' כוכלת והוא מל"י *κύκλος* טבעת שסובב והולך בהיקף ועל זה יפה עולה מ"ש הר"ף ור"ל ויש שפירשו אותו מידי דמקף לרישיה ע"כ ועפ"י זה נ"ל לפרש ביומא הנ"ל מקיפין ועומדין כמין כובליאר מל"ש רומי אמצ' *cochleare* שנדרף עם *cochlea* פירוש כל דבר כסבוב והיקף כלומר הכהנים היו עומדין סביב סביב בהיקף ומה הענין ירושל' שקלים רפ"ז ד"ג רע"ג כמין (בובליין) [בוקליין] היו עשוין פ"י המעות היו בעגול והיקף סביב סביב מל"י *κοχλιάς = κύκλος* או מל"ר אמצ' *cochlea* ובכבלי שקלים גרסם כמין קובליים וכן בכ"י אירפורט תוספתא יומא פ"א מקיפין ועומדין בקבילין ובכ"י אירפורט בתוספ' סוכה פ"ד בקבולין ובכולם צ"ל או כקובליין כמו בירו' שקלים או אולי הוא נכון גם כב"ת ואז מל"ע *قبل*, *قبلة* פ"י כדור עגול כמו מרגלית והראשון ג"ל עיקר והראיה כי בדפוסים איתא ככוליור, ככולייר — אוכובליין מ"ס עיי"ע אלבינא (ח"א פ"ט) —

כי זו היא הוראת *chlamsy, χλαμύς* (עיין כמו"ע ע' כלמוס) אבל ראש דברו אין נ"ל וכונת ר"ב על ל"י *γλαυκός* פ"י תכלת ומין מלבוש עגול אשר כתב כונתו על ל"י *Staatkleid mit rundem κυκλάς* וכן דעת רמ"ל והח' לעווי והח' ברילל על מלבושי היהודים 65 ועוד הוסיף להביא ל"ר *cyclas* ואין נ"ל כי שניהם הם מלבוש של נשים. ואשר נ"ל כי היא מלה הנ"ל הרשומה בתחלת הערך והוא מין מעיל ואדרת שער עם ציציות ותלתלי שער בשוליו וזה עולה יפה עם מלבוש יקר אדרת שער כנויו של עשו ומלבוש עם ציציותיו הוא מול ציצית של יעקב, ועיין עוד ערך אנטיקיסה, אסמלית, פרפרא, ולפע"ד זו כונת האונקלוס שהעתיק אדרת שער (בראשית כ"ה כ"ה) כַּבְּלָן דיסער (כפי ג' דפ' סאביאנעטמא). וגם יפה עולה שהזכיר הילמדנו ככלא עם כלמוס כי זה האחרון ג"כ מין מעיל ואדרת הוא ובפרט של בעלי מלחמה ומלית הוא כגד יקר של אוהבי שלום והעומדים בתפלה] —

כַּבְּלִי (= פִּיכְלִי בל"י *λίχλη* Drossel, Krammetsvogel) בר"ג דפ' יוה"כ (יובא ע"ה): ד' מיני (שלו"ל¹) הן שיכלי כיכלי ופסיוני ושליו. — (א"ב פ"י בל"י מין עוף טוב למאכל ופ"י שיכלי מין עוף אחר אוכל תאנים ופ"י פסיוני מין עוף אחר חשוב עולה על שלחן מלכים, ובנוסחאות שלנו כתוב קבלי). * [אחז"ח בנו"ג שיכלי וקיכלי ובילק' שם שיכלי וקיכלי ובכ"י מ' שובלי וקיפלי ובכ"י א"פ סיכלי וכיכלי אבל בכ"י ב' וקיכלי ובאח"ת (עיין ד"ס יומא צד קט"ו): ככלי כג"י רבינו וכ"ה שיכלי וכיכלי בע' פסיון ובע' שכל, ובע' האחרון אוכח א"ה כי הוא איננו *συκάλις* אוכל תאנים כדעת ר"ב בכאן ובערך שכל, ועיין לעוויוזאחן בספרו זאאלאניא תלמודית 210 והלאה ומ"ש בענין ג' סליו, ובעה"ק שני"ב כתב ככלי י"מ עטלף! ע"כ] —

כַּבְּלִיָּאר (מל"י *Schnecke, schnecken-cochliās* fōrmig Gewundenes; או מל"ר אמצעית

¹ וכ"ה בילקוט בשלח ריש רמז ר"ם ובנו"ג סליו ובכ"י מינענן ככולין; סלן. ² וכ"ה במשניות פ"ו ובירו' ובר"ף בדפוס קושט' ובכ"י א"פ ככובליאר וכצ"ל בכ"י מ' במקום כובליאר ובנו"ג כוליאיר ובר"ף כולייר. ³ בדפ' וויניצי' ובמעשה אבל בכ"ף לנכון בדפ"ר פ"ו ואמ' וכ"ה באו"ז ה' שבת ס"י פ"ד סק"ד בשם הערוך. ⁴ כ"ה לנכון בדפ"ר כאן ובערך מכבנתא ובשדפ"ע בעינא וכ"ה בערך מכבנתא ובנו"ג דצתא בגודא אתרמי איתוב בעיניה. ⁵ ותוספ' בכ"ב קנ"ו: ד"ה כבינת' הביאו כן בזה"ל ע"כ נראה לר"י כפ"י הערוך שפ"י כובליאר [צ"ל כובליאר] הוא כעין עטרה ומ"מ יש בו שום דבר חד כדאמרינן בשילוח דשבת דשקלה (למכבנא) [למכבנתא] ויהא בעיני דחיויא ע"כ וכן כתב הרא"ש בשבת פ"ו רס"י וי"א וז"ל ובערוך פ"י שהוא כעין עטרה וכפירושו כשמע בפ"ב דיומא דקאמר התם שהכהנים וכו'. ולכאורה מוכח מזה כי העי' הנזכרת היה מקומע ביד התוספ' והרא"ש ועיין שר"ד שבערבין צד ל"ז. ⁶ ובנו"ג ככובליאר ובכ"י מ' כוליר ובכ"י א"פ ול' ובפסקי ר"ד איתא כג"י רבינו ככובליאר ובתוספ' יומא פ"א ככוליר ובתוס' סוכה פ"ד ככוליר וכ"ה בפירוש ר"ה בשבת (כש"ס וולנא) אשר מוכנו הועתק פ"י ו"א. אבל עיין מ"ש בסוף הערך.

הנ"ל ד' וש"ג בן מתתיהו על הקדמוניות ג' ר' ז' אשר גם לפי עדותו עולה הכנר לסך הנ"ל ועוד עיין סוכה נ"א: ע"ז מ"ד, ירושל' שקלים ספ"ו ד"ג רע"ב ובל"ס פפרא וכו' הקבוץ ככרין בעזרא ז'. כ"ב בכורות ה' ס"ע קחשיב בככרי — ככרין דגדר עיי"ע ככב (פפכא) — ככרתו עיי"ע פורה.

בוכיתא (לדעת רבינו חתיכה של ענן עיין בפנים ור"ב חשבו שהוא ל"י איד וקיסור ולדעת כוכביתא העיקר מל"פ כוכב ענין צבירה וקבוץ) בפרק ואם אינן מכירין כגמ' כמה היתה גבוהה (ר"ה כ"ד) אימור כוכיתא בעלמא הוא דחזו, פירוש חתיכה של ענן ראו שהיה דומה ללבנה. — (א"ב פי' בל"י קיסור ואיד עולה מן הארץ, ובנוסחאות גרים כוכיתא). * [אח"י"ה ועפ"י גי' הספרים פי' ר"ב ואולי כוננו היתה על לשון יוני *καπνός* Rauch, Dampf ובע' כבתא הביא ר"ב בלי פירוש ושם בארתי מל"ע קביצה בערכוב Knäuel וגם מזה הענין אם נגרום כוכביתא כגי' כ"י מ' ובפירוש הרמב"ם והוא מל"פ הרשומה צבירה וקביצה כלומר שמים נתקשרו בעבים ונקבצו בערכוב ועיין בפ"מ לרמב"ם ובפ"ב מהל' קידוש החדש הל"ז אבל לפי גירסת רבינו כוכיתא וכן הוא בפירוש ר"ח ל"ה (כש"ס וילנא) ובכתב יד אירפורט ובדפוס וויניציא רפ"א (הובא בדי"ם ר"ה צד כ"ח): לפע"ד הוא מל"פ כוכ חתיכות שנתקשרו יחד ונפול עוד על לשון כוכא פי' בל"פ לבנה ורש"י פי' עיגול של עב לבן ולפע"ד אז גזרת המלה מל"פ כוכ עיגול וגליל Scheibe ועפ"י זה צ"ל ברש"י גי' כוכיתא —

פל (מל"מ *jeder, e, es, Alle, das Ganze*; פלל *Gesamtheit, Allgemeines, Norm*) בפרק ראשון דסומה בהלכה שנייה (ה' רע"א) ככל יקפצון (איוב כ"ד, כ"ד) כאברהם יצחק ועקב דכתיב בהו בכל (בראשית כ"ד, א') מכל (שם כ"ה, ל"ג) כל (ל"ג, י"א) וכו'. בר"ג דפ' בכל מערבין (עירובין כ"ה רע"א) מאי מעמא דמאן דמרבי בעופות (ו) סבר לה דכללא בתר (י) דוקא וכו'. בסוף הלכה קמא בפסחים (י' סע"ב) הניחא למ"ד כלל ופרט המרוחקים זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט שפיר אלא למ"ד דנין מאי איכא למימר (כנון) (בריש החובל כגמ' צער כואו (כ"ק פ"ד סע"ב) (י' כויה תחת כויה (שמות כ"א, כ"ה) כלל אפי' (כויה) (י"ג) שאין (בו) (בה) חבורה ב א

כָּבֶלֶת (מערך הקודם מל"י *κόχλιας = κόχλος* Muschel) כפ' במה אשה (שבת פ"ה מ"ג) ולא בכובלת פירשנו בע' חמר, — (א"ב כובלת כתוב בנוסחאות). * [אח"י"ה אכל בע' חמר מ' הוכחתי כי בכ"י ש"ס איתא כגי' רבינו ועל זה עלתה יפה הגזרה מל"י הנ"ל ומזו ההוראה חומרתא בל"ע עיי"ע חמר מ' ומ"ש, ועוד עיין מ"ש בערך חמר י' — ועה"ק שג"ב פירש (כובלת) [כובלת] קשר שיש בו בשמים שתולין בצואר ע"כ ונעתק מערך חמר מ'] —

1 כָּבֶר (מל"מ פי' חלת לחם *Gründer Brotkuchen*) בפרק כל כתבי הקדש כגמ' כיצד נפלה דליקה (שבת ק"ח) והא דתנן בסוף פ"א ה (פ"ה מ"ג) אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבד בפונדיון מ"ד סאין בסלע, כס"פ אעפ"י שאמרו כגמ' (כתובות ס"ד): מאי היא דתנן (1) כפ' כיצד משתתפין (עירובין פ"ב:) ובפ' י"ז בכלים (מ"י) [מ]ככר בפונדיון מארבע סאין בסלע, פי' מ"ח פונדיון בסלע (2) ובר' סאין יש כ"ד קבין יבוא חצי קב שהוא י"ב נצים בפונדיון אחד. מניין שמ"ח פונדיון לסלע דתניא בתוספתא דכ"ב (ספ"ה) פרוטה שאמרו אחד משמונה לאיסר (3) איסר אחד טכ"ד לדניר, שיש מעה כסף דינר מעה (4) כ' פונדיון (5) פונדיון שני איסרין (6). הגה יעלו שנים עשר פונדיון לדניר וד' דינרין (7) לסלע יעלו מ"ח פונדיון סאה ששה קבין לארבע סאין יעלו כ"ד קבין. * [אח"י"ה וכו' ברש"י כתובות שם ועוד עיין ברש"י ממקומות הנ"ל ועל המטבעות ומשקלות להח' צוקערמאן צד כ"ג — וכנה בכל' שם משתי ידות לככר משלש לקב, ספרי עקב פ' מ' ככר ומקל ירדו כרוכים מן השמים וכו' עיי"ע סיף. ומלת ככר (או כמלאו: ככר לחם, שמות כ"ט, כ"ג; ש"א ג' ל"ט) ועיין סומה ד' רע"ב נגזרה מן כָּבֶר עיין או"מ לפירשט. והקבוץ כָּבֶרִים (פאה"ר פ"ה מ"ו) כְּפָרוֹת (שם פ"ד מ"ט ושם פ"א מ"ו) מכול יום פ"א מ"א סנהדרין ק"ד) ועצם הוראתה הראשונה פי' עיגול וכן בערך הכא אח"ז] —

* 2 כָּבֶר (ג"כ מענין עיגול ומל"מ מדת משקל *Grunde Masse, Talent*) בשמות ל"ה, כ"ה כתב הראב"ע וז"ל הגה ידענו מזה המספר כי הככר ג' אלפים שקלים וכו' ועיין צוקערמאן במקום

(1) מן והא דתנן עד היא דתנן נשמט במעות בדפ"ר פ"ו באזיל ואמ"י ופי' אבל אי' לנכון בדפ"ר וויניציא ובכל כ"י ערך. (2) ובדפ"ר אי' עוד קודם כזה: פי' מ"ח סאין בסלע. (3) כנו"ג אי' משמונה פרוטות לאיסר. (4) כנו"ג מעה כסף. (5) וכו' בכ"י אירפורט ובדפוסים פונדיון. (6) בדפ"ר פונדיון איסר. (7) בדפ"ר פונדיון. (8) כנו"ג כמה היה גבוה. (9) כנו"ג עופות. (10) כנו"ג בתרא. (11) עיין הערה 7 ועוד 8. (12) וכו' לנכון בפ"י ר"ח לפסחים.

משפט ומשטר Regel, Norm בכללו הרבה פרטים כסוג אחד ועיין שביעית פ"ז מ"א, שבת פ"ז מ"א. מ"ג כלל גדול, חולין פ"ג מ"א זה הכלל. ברכות ט'. וש"ג מכללא איתמר, יומא ג'. וש"ג נקוט האי כללא בידך, יבמות כ"א: וכללא הוא. ירו' יבמות פ"ב ד"ב ע"ד תוספתא ב"מ פ"א כללו של דבר ועיין הליכות אלי אות תמ"ז. והקבוץ עירובין כ"ז רע"א וש"ג אין לומדין מן הכללות עיין ג' פ"ד דב"מ. אבל לפעמים לומדין מן הכללות עיין משפטי שמואל סי' כ"ו. ולזכר ירושלמי תרומו פ"א ד"מ ע"ג, ירו' חגיגה רפ"א דע"ה ע"ד וירו' יבמות פ"ב ד"ב ע"ד לית פְּלִיגין דר' כללין, כתובות ס' רע"א פְּלִיגין דכייל וכו' ב"ר פל"ג כל פְּלִיגין דאורייתא וכו', והפעל פירוש ענין קביצה כסוג ומשטר אחד zusammenfassen שבועות כ"ג: והלאה, ר"ה ל"ב רע"א פולל, ירו' מנילה פ"ד דע"ה: וּפְּלִיגין ירוש' פסחים פ"ה דל"ב ע"ג, ירושלמי תענית פ"ג דס"ז. פְּלוּגָה, ירוש' ברכות פ"א ד"ג ע"ג פְּלוּגין, בנפעל ירושלמי סוטה פ"ז דכ"א ע"ד דברים שנכללו] —

חבורה⁽¹⁾ [תחת חבורה⁽²⁾] ופרט שהכויה יש בה חבורה ופצע הפריש ביניהן⁽³⁾ וחלוקה בין רבי ובין בן עזאי [כריש החובל בגמי צער כואו] (ב"ק פ"ד סע"ב)⁽⁴⁾. בפ' נגמר הדין בגמ' כל הנסקלין (סנהדרין ט"ה סע"ב) רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית אותו על עין (דברים כ"א, כ"ב) כלל, ופסוק של אחריו (שם כ"ג) פרט כי קללת אלהים תלוי⁽⁵⁾. ובר"ג דפ' בנות כותים (גדה ל"ג) ותהי גדתה עליו (ויקרא ט"ו, כ"ד) כלל וכל המשכב (שם) פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט משכב ומושב אין מידי אחרינא לא אמר אביי⁽⁶⁾ וטמא⁽⁷⁾ שבעת ימים (שם) הפסיק הענין הוה ליה כלל ופרט המרוחקים זה מזה ואין דנין אותו בכלל ופרט רבא אמר לעולם דנין⁽⁸⁾ ובפרק כל המנחות גמרא ואם החמיצו (מנחו' ג"ח:) ואימי' לא תעשה (ויקרא ב', י"א) כלל לא תאפה (שם י"י) פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אפייה אין מידי אחרינא לא א"ר אפומריקי משום דהוה כלל המרוחקין זה מזה [וכל כלל ופרט המרוחקין זה מזה] אין דנין אותם בכלל ובפרט. בפ' א בקידושין בגמ' המרצע (כ"א:) ר' דריש כללי ופרטי ולקחת (דברים ט"ו, י"י) כלל מרצע פרט [באזנו וברלת] חזר וכלל⁽⁹⁾. * [אחי"ה וישנן עוד דוגמאות אחרות בענין כלל ופרט עיין ב"ק ס"ג, שבועות כ"ו, ב"ב קכ"ג, סוטה ל"ז סע"א, ירו' סוטה פ"ז דף כ"א ע"ג, תוספת' סוטה פ"ה, תו"כ בתחלתה ועיין נזיר ל"ה, ועוד מצויין הרבה פעמים ברע"ב ותוי"ט ונ"י הובא כפחד יצחק ע"ש כי האריך. והקבוץ שמ"ר ר"פ ל"ב פְּלִיגין פרטים, ולנקבה סומ' ל"ז רע"ב פְּלִיגות. . ופרשות, ועוד נקרא כלל סדר

כל => קלא פירוש מל"ם מנע ועצר zurück-, ab- halten ונדרף עם קלה (בראשית כ"ג, ו') וכן בל"ע קלא ענין שמירה והזהרה מאיזה דבר sich hüten (vor Etwas) בפרק ד' במדות (מ"י) ואמה פְּלָה⁽¹⁰⁾ עורב, כשבת בס"ג דפרק א"ר עקיבה (שבת צ"י) ובמנחות פ' אחרון⁽¹¹⁾ בגמ' הרי עלי זהב (ק"ז). תניא האומר הרי עלי ברזל אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה למאי חזי אמר רב יוסף לכלה עורב⁽¹²⁾. בפ' במה אשה בגמ' ולא בכבול (שבת נ"ז סע"ב) מאי איצטמא⁽¹³⁾ א"ר אבהו (בזיני) [בזיניני]⁽¹⁴⁾ מאי בזיניני אמר אביי כליא פרוחי⁽¹⁵⁾.

(1) [כ"ה נכון רק בפ' וויניצי, וכ"ה בפ' ר"ח ושם אי' בא חבורה תחת חבורה⁽²⁾ עיין הערה הקודמת. (3) בפ' ר"ח שם אשר טמנו נעתק זה הפי' כתבאר יותר בזה"ל: והם כלל ופרט המרוחקים זה מזה כי פצע תחת פצע הפסיק ביניהם ונמצאו רחוקים זה מזה וכו' עד: וחלוקת רבי ובן עזאי מפורשת בפ' החובל בהבירו בתחלתו ע"כ. (4) מתוך פי' ר"ח שהובא בעהרה הקודמת ברור כי ערבוב דברים כאן בערך זה וציון כריש החובל וכו' שייך לסוף הפי' כי בלעדי זאת אין לתיבות וחלוקה בן וכו' כל מובן ולכן שטתי תיבות כריש החובל וכו'. בתחלת הציון בין שני חצאי עגולה והשלמתי אותן בין שני חצאי לבנה במקומן הראוי להן וגם השלמתי אחר ציון מפסחים הנ"ל מלת כגון כדאיתא בפ' ר"ח אשר טמנו שאב רבינו זה הפי'. (5) כ"ה בפ' ר"ח כ"י לסנהדרין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף ק"ב רע"א) כי בנו"ג רק והומת ותלית כלל כי קללת פרט. (6) וכ"ה בכ"י ל"ד וב"ר כמו דאיתא בגדה אבל בכ"י ו"ז הגי' ר' אפומריקי כדאיתא במנחו' ג"ח: (7) כ"ה לכנון בכ"י ובדפ' וויניציא ב"מ וטמא. (8) כ"ה בכ"י ו"ז אי' וכו' ל"ד וב"ר וכ"ה בדפ' וויניציא אבל בדפ"ר פי' באזי ואמי ופראג לוי ונתקצר ע"י וכו'. (9) כ"ה ר"ק בכ"י ל"ד ובשאר כ"י ובדפוסו ערך לוי. (10) עיין הערה 12. (11) כ"ה לכנון בכ"י ו"ז והסופרים כתבו רק פי' אי' קצור מן אחרון ופשטותו פרק אי' (= אלף) לכן בדפ' פי' וויניציא אי' פ"ק אבל בדפ' באזיל ואמי פי' בתרא. (12) כ"ה בשבת ושם בכ"י מי' תניא ובנו"ג ת"ר ובמנחות איתא הסדר בהיפך בזה"ל ברזל תניא אחרים אומרים לא יפחות מכליה עורב וכו' ע"ש והו' כאיכא דאמרי בשבת ועוד בשבת הגירסא כלייא עורב וברשי' ותוספי' שם ובמ"ק ט'. כליא ובתוספי' מנחות שם כליה וכ"ה בערכין ו'. ובכ"י מי' בשבת כולי עורב וכ"ה ברשי' בדי' שונצינו (ד"ס שבת צד צ"ח) וכ"ה בתוספי' ערכין ו'. ד"ה כגון בשם הערך וכ"ה בכ"י מי' למ"ק דפוסם בסיליאיא בגמי ברשי' ותוספי' כולה. ובפי' רגמ"ה כ"י למנחות (בקובץ כ"י אנגיליקי דף נ"א רע"א) מצאתי שלש גירסאות בזה"ל כולה כלה וכלי עורב. (13) וזה כ"י בעי' אסטמא עיי"ש בחיא. ק"ע: (14) עיי"ע אסטמא וכ"ה תיכף בסמוך. (15) בדפ' פי' בליא פרוחי ונראה שפ"ס הוא אבל גם בכ"י ש"ס בליא פרוחי עיי"ע אסטמא ועוד מ"ש בסוף הערך.

ס"א כליא דירבני. פי' איצטמא היא ביזייני כלומ' חומין הרבה ממיני צבעונין ותולין אותן בפני הכלה שלא יצערוה הזבובים שמתביישת להסיר הזבובים מעליה ותולין זה בפניה ונקראת כליא דירבי והוא כגון אותה ששנינו (מדות הנ"ל) אמה כלה עורב לפי שבמקדש ראשון שהיתה קדושתו בכל הקהל והיתה השכינה שרויה בו לא היו עופות פורחות עליו אבל במקדש שני פחדו שמא אין קדושתו כקדושת הראשון ושמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו¹ שם דבר זומאה ועשו צורה להפריח העופות מנג ההיכל וקראו אותה כלה עורב כלומר זו מונעת העורבים מלפרוח על גג ההיכל וזו הצורה כדרך שעושין עכשיו שומרי הזרעים². ובר"ג דהשותפין (ב"ב ה' רע"א) א"ל עיזא בעלמא לאו אכלויי מכלינא בה³. ובס"פ י' יוחסין כגמ' מתייחד אדם (קדושין פ"א:) אביי מכלי להו⁴ מכולה דברא. ובפ' כל היר בגמרא ב"ש אומר צריכה ב' עדים (גדה י"ו רע"א) אביי כלי דירבי רב פפא כלי פרוחי⁵ פירוש מגרש העופות ומגרש הזבובים. — (א"ב מלשון (תהלים מ"ו י"ב) לא תכלא רחמך ממני). *אח"י'ה וכן פירש"י בערבין וי' ד"ה אמה וז"ל ל"א כלי' עורב מונע העורבים כמו לא תכלא רחמך ע"כ והוא ענין מניעה וכשבת שם יוצא מפורש ברש"י למנוע את העורבין מלישב. אבל בערבין כפי לשון ראשון ברש"י ע"ש עולה פירושו עם פי' רגמ"ה כ"י במנחות (בקובץ כ"י אנגייליקא דף נ"א.) וז"ל כולה כלה וכולי עורב לוח של ברזל שהוא אמה על אמה ומלא כולו מסמרין ומשימין אותו בראש גג המקדש והגג משופע למעלה כעין כובע ושם בראשו היה עושה כולי עורב שמכלה העורב שלא ינוח שם שלא ימנף הגג עכ"ל. ולכאורה נ"ל ראה ממה שכתב רגמ"ה והגג משופע למעלה כעין כובע וכו' לזה שכתבתי בע' אסטמא כי כליא הוא ל"פ כלה פי' כובע וגם פי' רגמ"ה כולי עורב מל' כלייה פי' איבוד (ועיי' כל ד'.) וכן פירש"י במנחות שם לכלות העורבין. ובענין כליא פירש"י בערבין כפי לשון ראשון וז"ל כליא לשון ש מגרש את העורבין כמו כיל דירבי כיל פרוחי וכו' ע"כ ואולי כונתו ג"כ על לשון מניעה מל' הפסוק ולכאורה זו ג"כ כונת רבינו בסוף הערך במ"ש כלי דירבי וכו'. פי' מגרש העופות ולגרש

הזבובים וצ"ל מגרש הזבובים ומגרש העופות כי דירבי הם הזבובים עיין ערך דרב (ח"ג, כ"ה) אולם לפע"ד נ"ל ברור כי עיקר הגי' בב"ת כאלו דירבי כאלו פרוחי כמו בנוסחאותינו והיטב פירש"י בנדה שם מגרש זבובים וכו'. ע"כ והוא מל"פ הרשומה בע' כאלו (ח"ב, ג') ומעתה נוכל לקיים גירסת דפ' פיז' בענין ציון דשבת כליא פרוחי ובכ"י מ' בלייא פרוחי פי' מגרש היתושים. אבל עוד לבי נוקף כי בערוך בודאי גירסא בכ"ף דוקנית היא כי על זה מורה סדר הערך לכן דעתי לגזור כליא. כולה. כלה עורב מל"פ כאל בריחה ונאצל מפעל כאלידן fliehen. בורח וא"כ כליא או כולה עורב פי' מבריה ומגרש העורב ובוה הענין בורח ומבריה ומגרש היטב עולה הציון בקידושין וב"ב שם ושם. ובערך אסטמא פירשתי בע"א וזה שכתבתי כאן נ"ל עיקר בשמת רבינו. ובענין אצטמא שפירוש ע"י ביזייני הלך רבינו לשטתו (והוא כשיטת ר"ח עיין הערה 2) לבאר ע"י חומין הרבה ממיני צבעונין וכן הוא בערך אסטמא וכונתו על פירושו בערך אב (ח"א ב') ע"ש ומ"ש כהערה ב' ובערך אפזייני (שם ר"ט) ונתנית הטעם ותולין וכו' שלא יצערוה הזבובים נ"ל יען שחשב רבינו כי כליא פרוחי הוא כמו כליא דירבי כלומר מבריה הזבובים לכן הביא ס"א כליא דירבי והביא ראה מנדה הנ"ל. ובערך אפזייני פירשתי כליא מפעל פלל ואולי נתקצר מן כלילא פי' זר Kranz או ממש ל"פ כלה פי' זר וא"כ כליא דירבא זר מהתיכות צבעונין הרבה כי זה מעם מלת דיבא כל"פ לביא בגד או חתיכה ממיני צבעונין וכדעת רבינו ועוד עיי' פרה ב'. ושם פירוש רבינו כליא: אן ח' ז וזהו מפעל כלל. ועוד ראיתי להעיר על ל"ע כלה פי' צעקה למנוע הזבובים והיתושים — ומה שענינו לשון מניעה איתא בירושלמי נזיר רפ"ב דנ"א ע"ד כלוי אני ממך . כלוי אני ממנו. וזה השרש פתרונו גם בל"ע שמר ונזהר וכן בל"ע כלי שומר. ולפע"ד מזה לפיעל כלה מדרכותך סנהדין ס"ז סע"ב. מד' שו"ט מזמור ק"ד פי' תהום. שט"ר פי' פירוש שמור דבורך והוי זהיר במה שאמרת ועיין עוד ע' כלך ובאתפעל אַתְּפְּלִי בתרגום אונקלוס לבראשית ח'. ב'; לבמדבר י"ד, י"ג. מ"ו; תרגום למ"א ח'. ל"ה וזולתו. אפעל אַפְּלִי תרג' ד"ה ב'. ז' י"ג] —

(1) בכתב יד ל"ד וישלום. (2) ע"כ הועתק מפרוש ר"ח (בש"ס ווילנא) לשבת עיין תוספתא שבת צי. ד"ה מכליא מה שהקשו על הערוך ומה שתורצו במנחות ק"ז. ד"ה כליה ובערבין וי'. ד"ה כגון ובחפשיבע. (3) בכתב יד וי' מכליא לה ובש"ס בבי"ב: לאו (אבלוי) [אכלוי] מכלו ע"כ ועיי' הבא. ובנו"ג עיזא בעלמא לאו לאכלוי בעי א"ל ולא גברא בעית המוכלי ובכ"י ש"ס בשנויים עיין ד"ס שם. (4) וכיה בתוספ' שם ד"ה אביי ובנו"ג מכלליה. (5) בנו"ג אביי כאלו דירבי רבא כאלו פרוחי ולפע"ד זו עיקר הגי' עיין בפנים.

כל (= קָלִי, בְּלָה באפעל אַקְלִי פירוש בל"פ קָלִי
 ענין קריאה בקול גדול שאגה והמיה lautes
 (רמיה ב' ט"ו) תרג' עלוהי יכלין, קרא בגרון (ישעיה
 נ"ה, א') תרגום אכלי [בגרון], ויקרא בקול גדול
 יהודית (מ"ב י"ה כ"ח) תרגום ואכלי (1) בקל רב,
 ושרק לו מקצה הארץ (ישעיה ה' כ"ו) ויכלי ליה
 [מסיפי ארעא], וכן תרגום וינהם עליו (שם ל')
 [ויכלי עלוהי], ירעם מן שמים (ש"ב כ"ב, י"ד);
 אכלי מן שמיא. * [אחיה כ"ה בכל כ"י
 ובדפ' וויניציא אבל כשדפ"ע ל"י, ובעה"ק א"י רק
 ציון האחרון ושם ובכל דפ"ע הישנים וכן בכ"י נכלל
 זה הערך עם ערך הקודם רק בדפ' אמש' ופראג
 נפרד לנכון בע' מיוחד, וכן התרג' בתהלים י"ח,
 י"ד וירעם ואכלי וזה התרג' הביא רש"י בכ"ב ה',
 ד"ה ולא גברא לכיאור מלת לאכלויי ופי' רש"י
 להזעיק ולגעור בהן וירעם מתרגמינן אכלי וכן כל
 לשון הכרזה בתרגום יהונתן ע"כ, ג"ב מהרש"ל
 מוחק זה ר"ל תיבות וירעם וכו', אבל גם בכל
 הדפוסים א"י ככה ברש"י רק שם לנכון ירעם והוא
 בשמואל שם כדאי' בערוך אבל קצת קשה לפרש
 כן כי זו המלה הורגלה רק בל' התרגום ולא בש"ס
 ובש"ט מ"ב"ב מפורש לפי י"ט ג"כ בזה"ל למכלינהו;
 למרמי בהו קלא ע"כ ופי' הראשון בש"ט עולה
 יפה עם ערך הבא אח"ז ע"ש, ועוד תרגום ירעם
 (תהלים צ"ג, י"א; צ"ה, ז') יכלי ועיין יתר דוגמאות
 בעמ"ר ללעווי ושם נאצלה גזרת המלה מל"ע
 קָלִי (עיי"ע אכלי) ונדרף עם קרא של עברי והגכון
 מה שכתבתי בע' הנוכחי והוא ל"פ הרשומ' בתחלת
 הערך, וממנו התואר בקבוץ: תרגום תהלים ק"ד,
 כ"א אכלאין (כן הוא בכתב יד ובנו"ג אכלין), והשם
 אכליותא עיין ציונים בעמ"ר ללעווי צד 27] —

ל"י ובכ"י ו"ו א' וב' א"י מיכליא ובש"ט מ"ב ה',
 גרם מכלו קרנא וכן מפורש שם אכלויי דב"ב כלומר
 אפסודי מפסדא, (עיי"ע הקודם) — וכנ"ה בכ"מ שם כליא
 קרנא, ברכות ל"ט סע"א כי כליא ברכה אפרוסה
 קא כליא, ובפ"על מכלינן ב"מ הנ"ל, בנתפעל במד"ר
 פ"ג שלא נתפלה, ושם פ"ה כדי שלא יתכלו וכו',
 והשם פְּלִיָּה סנהדרין ס"ג, ירושלמי ברכות פ"ב
 ד"ה ע"ג, ב"ר רפ"י (וילקוט בראשית רמז ט"ו) ב"ר פמ"ט
 ושם ר"פ ע"ו, פסיק' רבתי פל"ג, ילקוט ישעי' רמז
 של"ו, ועוד השם פְּלִיָּה כיוק"ר רפ"ז ופי"י] —

כל (= בְּלָה או מל"ע או פרסי הרשומה בפנים
 וענינו בלא"ש (Akademie, Universität) בפ"ק
 דברכות בסוף הלכה והכ"א עד הצות (ברכות ה' רע"ב)
 רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינהו לכולהו פרשייתא
 ד כ ל ה (2) במעלי יומא דכיפורי פי' הן ח' פרשיות
 שקורין ב' שבתות שבאלול וכו' שבתות שבאדר (3)
 ומפני שהיה רב ביבי [בר אבבי] טרוד בהד ש
 כ ל ה (4) במסכתא דכלה ולא מצא פנאי להשלים
 כל פרשה בשבתה סבר לאשלומינהו להני ח'
 פרשיות (5) בערב יוה"כ ואסיקנא (ברכות שם) תנינא
 ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר [אלא כל פרשתא
 בשבתא] (6), בפ"ק דתעניות בגמ' הגיע י"ז במרחשון
 (י' רע"ב), ובפ' האיש מקדש בו בגמ' דסמוך עשרה
 קבין (קידושין מ"ט רע"ב) על מנת שאני חכם אין
 אומרים לו (7) כחכמי יבנה כגון ר"ע וחכיריו אלא
 כל ששואלין אותו דבר חכמה ככל מקום ואומרה,
 ע"מ שאני תלמיד (8) אין אומרים כשמעון בן עזאי
 וכשמעון בן זומא אלא כל ששואלין אותו דבר
 א ח ד ב ת ל מ ד ו (9) ואומרו אפי' במסכת כלה, פי'
 ר"ח ז"ל (10), ככל מקום בכלום מקום כלום מקום אחד
 מן התלמוד (11) ואפי' במסכת דכלה (12) שמתעסקין
 בה כל תלמידי חכמים שרוצין לדרוש בכלה של
 אלול או בכלה של אדר, ובפ' אלו טרפות בסוף
 הלכה הריאה (הולין מ"ט), אמר שמואל (13) בריה דר"א
 אבא מרישי כלי דרפרם הוה. * [אח"ה הורש"י
 פירש בקידושין שם ובשבת קי"ד, מסכת כלה:
 ברייתא היא וכך היא שנויה כלה בלא ברכה

(1) בנו"ג וקרא. (2) וכ"ה בכ"י פאריז רק שם דכלא עיין ד"ס ברכות צד קצ"ב: ובנו"ג דכולא שחא. (3) באו"ז ה"ל ק"ש
 ס"י י"ב בשם פי' ר"ח א"י הגי' הן די פרשיות שקורין באלול ודי פרשיות שקורין באדר. (4) ל"י באו"ז. (5) באו"ז: לכלהו
 הני די פרשיות. (6) ע"כ הועתק כפ"י ר"ח הובא באו"ז ושם א"י לנכון זה שכתבנו בין שני הצאז מרובע. (7) ל"י לפנינו.
 (8) זו הבבא הוא קודם בנוסחי בקידושין ע"ש. (9) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע דבר בתלמודו ובקידושין הגי' כל ששואלין
 אותו בכל מקום דבר אחר בלימודו ובתענית שם דבר הלכה בלימודו ובכ"י מ' בתלמודו וכ"ה בדפ' פי' וויניציא וקושט'
 ובכ"י ב' דבר הלכה בכל מקום וכ"ה בתוספות תענית שם ד"ה איזהו וכ"ה ברי"ף עיין ד"ס תענית צד כ"ו: ונראה שכן
 היה גורם גם ר"ח אע"פ שלא ציינו רבינו. (10) כן הוא בפירוש ר"ה בתענית (בש"ס ווילנא) והובא ברמיהו בתוספות
 שבת קי"ד, ד"ה ואפילו. (11) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ודפ' וויניציא, ובשדפ"ע בכל מקום מן התלמוד וכן הוא בפירוש ר"ה
 תענית ובדפ"ר חסר מן אפילו במסכת כלה עד אפילו במסכת כלה. (12) כן הוא בדפ"ר ובפירוש ר"ה ובשדפ"ע כלה.
 (13) בנו"ג רב שמואל.

במדבר שם ומה שהגיה בדבריו הח' באכער בפסיקת' דר"ב שם אות ק"ד ובאמת בהוצאת רש"י ע"י ה' בערלינער מתוך כ"י ליתנהו תיבות כלות כתיב ר"ל בפתח ולא בשוא וגם ל"י הציון, במדבר רכה" שהוא טעות. ודע כי בספרים שלנו איתא כלות בו"ו והמעם מה ראה על ככה לדרוש כלת חסר עיין במנחת שי שם. על כל פנים מובן של כלתא בלא"ר כמו פֶּלָה בל"מ ועיי"ע כלת א' וא"כ צע"ג למה כללו רבינו זה הציון מפסיקתא עם שאר ציונים הנ"ל⁴) שענין המלה כילה, כילת פירוש חופה — וכנ"ה בשבת קל"ח. כילה ומטה ע"ש היטב. סוכה י' סע"ב הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה וכו', שם י"א רע"א וי"ט רע"ב כילת חתנים, שם: כילה דלתוכה עשויה. עירובין ס"ג: כל הל'ן בכילה שאיש ואשתו שרויין בה וכו' כ"ה בכ"י מ' ובילקוט מיכה רמז תקנ"א ובר"ף וברא"ש ועיין ד"ס עירובין צד קכ"ח: ובנו"ג כל הישן בקילעא ובע"י הראשון בקעילה וכ"ה בע' קעילה א' ע"ש ומ"ש. ולפי פ"י י"א ראשון ושני בערוך שם ולפי פ"י רש"י בעירובין שם י"ל שהוא ל"ר cella וכן בל"י אמצ' ἀλλή and בל"י קלילה ἀλλή, cellula, κελίον, kleine Zelle וזה האחרון ראייה לפירוש מהרז"ף באה"צ לירוש' ברכות פ"ג ד"ו ע"ד עושה לו כיליון ופ"י מהרז"ף, כמו קילון בל"ר חדר קמון ויותר נכון כמ"ש בל"י אמצ' ἀλλή אבל מהרש"ם גרס ביליון ופירוש כמו וילון (velum) ועיי"ע בלן בח"ב, צ"ט, ונ"ל כי עיקר הגי' בכ"ף והוא מל"ע הנ"ל שעיקר הנחתו סדין דק וקלע — Schleier, Vorhang, Zeltvorhang וכצ"ל ההן כיליון בירו' מגילה פ"ג דע"ג סע"ד ובנו"ג ההן כילן, ומזה הענין בבי"ר ר"פ ל"ו כדיון שמותחין כילה על פניו, במד"ר פ"יב עשוי כמין כילה ושם פ"ג מה הכילה הזאת מצויירת במיני צבעונין וכו'. ירו' מגילה פ"ג דע"ג סע"ד כילה דעל ארונא כארונא, ירושלמי שבת רפ"ב די"ז ע"ג ההן כילה דעל ארונה מהו. והקבוצ' ב"ר פכ"ח ומקראע בבקליות עיין ערך כפע. ובלא"ר וסורי פֶּלָתָא ברכות כ"ד רע"א צייר לה בכילתא. סוכה כ"ז. למגני בכילתא, גדה י"ז. עיי"ע גז' ח', כל ב' והקבוצ' בשבת קל"ח סע"א פֶּלִי דבי רב הונא וכו'] —

כָּל (מל"מ פול וכן בל"מ כָּל ובל"ע כָּל פירוש מדד (messen, ab- zumessen) עשרון אחד (במדבר כ"ט, ד) תרגום ירושלמי [א'] מכילתא

אסורה לבעלה כנדה ע"כ כלומ' זו פתיחת הברייתא הנ"ל ועיין בחי' הריטב"א לתענית וקידושין שם ושם ובתוס' שבת ותענית וכן מוכח מפ"י רגמ"ה כ"י לתענית שם. וכלה נקראת ישיבה אשר שמה היו דורשין הלכה לרבים בפרט פעמים בשנה בחדש אלול ואדר וכפ"י ר"ח הנ"ל, ולדעתי נגזרה או מל"ע קלילה או מל"ע קבוצת Gesamtheit, Universität או מל"ע קבוצת Kranz, ועמרה, קלאה זר ועמרה, Krone וראיה לפי' הראשון והשני מתנחומא נח סי' ג' קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאיין ונותנין במלחמתה של תורה ע"כ הרי שנקראת כלה על שם קבוצת תלמידי חכמים כי כזה הזמן הכל מתאספים לשמוע ההלכות עיין בפירוש"י לברכות ו' ד"ה אנרא דכלה דוחקא והראיה לפי' השלישי מסנהדרין ל"ו: חולין ה'. סנהדרין היתה כחצי גורן עגול עיי"ע אדר[א] הרי שהיו יושבים בעגולה ועוד עיין ערך כרם. — וכנ"ה בברכות ג' סע"א נעשה ראש לבני כלה, סוכה כ"ז סע"א עייל לכלה, ב"ב כ"ב סע"א רנב"י ריש כלה הוה . . . מקמי דניעול לכלה . . . והדר עייל לכלה, ט"ק ט"ז רע"ב יומי דכלה, מנחות פ"ב: בכלה לא איתמר כה"ג בע' תרבין כפי גי' דפ"ר וכ"י. ומזה הענין הכנסת כלה בשלשלת הקבלה פ"י הכנסות בית המדרש בבבל עיין קורות היהודים לגרעטץ ח"ה כ' צד 493] —

כָּל (= פֶּלָה מל"ע קללה סדין דק פרום על חופה וחופה עצמה ובל"ס כילת dünner Vorhang um das Zelt, das Zelt selbst, Tronhimmel, Baldachin) כפ"ק דסוכה בגמרא פרס עליה סדין (סוכה י') מותר לישן בכילה בסוכה. בס"פ השואל את הפרה נמ' המשכיר בית לחי"ר ו' (ב"מ ק"א: כלליה לבריה חזינן אי הוה אפשר לאודועיה איבעי²) ליה לאודועיה³). פירוש עשה בו חופת בנו. בפסיקתא דויה ביום כלות משה (פסיקתא דר"כ צד ה') כלת כתיב (במדבר ז', א') ביומא דעלת כלתא לגנוניא. *אח"ה בדפ"ר הגי' לגנוניא וצ"ל לגנוניא וכ"ה בפסיקתא ועיין ערך גנן (ח"ב שכ"א) ובמנחת שי במדבר ז', א' הביא לגנוניא נ"א לגנונה. ופי' ביום שנכנסה כלה לחופתה וכ"ה בפירוש בפסיקת' רבתי פ"ה ביום שנכנסה הכלה לחופתה כלת משה כלת כתיב ע"כ ועיין רש"י על התורה

¹ כ"ה בכ"י וי"ו. ² כ"ה לנכון בדפ"ר אמוי אבל בדפ"ר פ"י וויניצי' אי בעי. ³ בדפ"ר נשכמו מן לבריה עד פ"י. ⁴ וגם כללו של ב"מ המיל איננו כוזאת הגזרה ומוצאו מן פֶּלָל ובכנה מוכנו השם פֶּלָה.

חדא¹) ובתרג' דירוי [ב] דהיא²) מוצאת (בראשית ל"ה כ"ו) במכילתא דאגינש מיכול בה מיתכיל³). בתים לאשרה (מ"ב כ"ג, ז) תרגומו מקילין⁴) לאשירתא. *אחיה אולי אודות שנויי הגירסא הביא רבינו דונמאות הנ"ל מתרגום ועיקר מקומן בסדר אות מ"ם, עיי"ע מכל (= מכילתא). והפעל אי' הרבה בתרג' עיי"ע פל במתורגמ', ולעווי. וכן אצל רז"ל ע"ז ע"א רע"ב מנחות נ"ג סע"ב קא פניל, קידושין ע"ט: כיילי ליה, שבת ד' רע"א וש"ע לבי תיכול וכו', נדרים נ"א, ליכיל לי מר עיי"ע אוכלא, ירו' סנהדרין פ"י דכ"ז ע"ד קם בול צ"ל כול ובריש רות רבה: אכול, ויקר' פל"ו קום מול ויפה הגיה הרד"ל קום כול פירוש קום מדור, והתואר פניל Feldmesser ירו' ב"מ רפ"ט די"ב, החופר והכייל, ושם פ"ח ד"א רע"ד מן הבייר צ"ל כייל עיי"ע ביר (ח"ב נ"ז): וש"נ עוד הקבוץ הביילין וכן הוא בכ"י אירפורט בתוספתא כ"מ פ"ט וצ"ל הכיילין, והשם פילא, פנילא וכ"ה בל"ם ובל"ע קיל כלי מדה ללח או ליבש ביצ' כ"ט, במנא דכילא, שם ל"ח: כילא חסריה, ב"מ מ' סע"א בכילא עיי"ע שפטי. ב"ב צ' רע"ב עיי"ע קפו, רז, ונדרף עם כילא השם של מדה קצוצה: כלה, כולה ירו' ביצ' ספ"ג כלה של תבלין ובירו' פ"א פ"ח ד"כ ע"ד כולה תבלין ואחת היא עם אוכלא (עוכלא) עיי"ע ח"א, ע"ו, או י"ל כי כולה הוא מלש' יוני' מלטא פירוש כוס

[Becher, Schale]

כל (= קלי מל"מ Gefäss, Geräth) כפ' ט' בזבחים המזבח מקדש את הראוי לו (זבחים פ"ט מ"ז דף פ"ו סע"א) כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו כך הכבש מקדש את הראוי לו וכשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן כך הכלים מקדשין, כלי הלח מקדש⁵) מדות היבש מקדשין⁶) את היבש וכו', (שם בזבחים באותה המשנה)⁷). כל הכלים יורדין לידי מומאתן במחשבה (שבת נ"ח רע"ב וש"ס) פירשנו בערך חשב [א']. בס"פ אין בין המודר הנ"א ה מחבירו⁸) בגמ' נכנס לבקרו (נדרים מ"ו): כלי גולה (יחוק' י"ג, ג) ז"נ נר⁹) קערה ושטיח, *אחיה ועם הכנויים ברכות כ"ג סע"א כלי שהוא כליין, ירוש' שבת פ"ט ד"א ע"ד ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב רע"ד עתיד להחזירן לכליין, שם פ"י ד"ב סע"ג צריכין לכליין,

ירושלמי חגיגה פ"ג דע"ט, מפני שנוקקו לכליין, והקבוץ ירוש'. קידושין פ"ג דס"ג ע"ד כליו עיי"ע תרס, ירו' שבת ספ"ז ד"י ע"ד כלי זבוכית, שהש"ד פ' נפת כלי קוריים עיי"ע קרס א', שמ"ד פנ"א כלי זיין עיי"ע זן א' — ב"ד פ"צ כלי ידים עיי"ע כלדר, ונקראה מסכת כלים ככה יען שרובה ככולה מתעסקת מדיני הכלים וטהרתם, כלים פ"ל מ"ד אשריך כלים שנכנסת במומאה ויצאת בטהרה, ויקר' ר"פ י"ט נזיקין ל' פרקים כלים ל' פרקים. — ונחלקה בתוספתא (כמו סדר נזיקין) לשלש בבות] —

פלאב (שם בנו של דוד ודרשו: כאלו אב ועיין בפנים) בילמדנו בריש ואלה תולדות יצחק כתיב (דה"י א', ג, ב) דניאל לאביגיל וכתיב (ש"ב ג', ג) ומשנהו כלאב דניאל היה שמו ומהו כלאב אלא מי שהיה רואה אותו אומר כאילו אביו, *אחיה בילקוט ש"ב ס' רמז קמ"א הביא זה הילמדנו בסגנון אחר ע"ש וסיים וזהו (כלב) [כלאב] כאלו אב ע"כ ובתנחו' תולדות סס"ו ו' מה ת"ל כלאב שהיה כולו אב שכל הוואו וכו', ובברכו' ד', דרש כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה עיין פירש"י שם ועיין כתר א', ועוד עיין דרוש בענין כלאב בשבת נ"ה: עיי"ע ע"מ] —

* פלאי מ"ט וצ"ל בלאי בנדרים צ"א: עיי"ע בלאי ח"ב, צ"ג:

פלאים (מל"מ תערוכת שני מינים וכן בל"ע כלן שנים יחדיו Beide zusammen) בברייתא דר' אליעזר פ' כ"א קין הקריב¹⁰) מותר¹¹) מאכלו קליות וזרע פשתן. רב יהושע אומר¹²) אמר הקב"ה לא¹³) יתערבו מנחת קין ומנחת¹⁴) הכל לעולם אפי' בארנ' בנר¹⁵) שנא' (ויקרא י"ט, י"ט) ובגד כלאים שעטמנו לא יעלה עליך, *אחיה ונקרא' מסכת כלאים ככה מרוב דיני כלאים שעוסקת בהם ועיין פחד יצחק ע' כלאי בהמה, כלאי הכרם כלאי זרעים ויתר דינין] —

פלב (מל"מ שם חיה ביתית Hund) וכן בל' ערבי כלב ובלא"ד וסורי פלפא ובל"ג פלפא, פלפתא, פלפוא; פלב הכופרי Dorfhund, Jagdhund עיין לעוויזאהן צד 88 והלאה) בפ"ק דכלאים (מ"ו)

1) בנו"ג עשורא, 2) במקרא הכתיב הוא, 3) בכ"י היב כייל בה מתכיל, ובכ"י ו"ו מיכול בה ניתכיל, בכ"י ב"ר מיכול בה וכו' ובנו"ג מיכול בה מתכיל, 4) בדפ"ד ופיו' באסול ואמשי מכולין וצ"ל מילין כג"י בכ"י ב"ר, וברפ"י וויניצי מכולתין ובנו"ג מילין ועוד עיין מ"ש הרד"ק שם, 5) בנו"ג מקדשין וכ"ה במנחו' ח"י י"ט: 6) בנו"ג מקדשות, 7) והוא עפ"י הצעת המשניות אבל במשנה שבש"ס הוא מושגה בפני עצמה בזבחי פ"ה, 8) כ"ה בכ"י ו"ו, 9) כ"ה בכ"י ל"ד ובי"ד רק שם בטי"ס בתיבה אחת זונר, וברפ"ע זה נר, 10) בנו"ג הביא קין, 11) בכ"י ו"ו היב, ובי"ד מותר, 12) בנו"ג ר"י בן קרחה אומר, 13) בנו"ג אל, 14) בנוסחי' ל"ו, 15) בנו"ג שמא הו"ח יתערבו כארג בנר.

קידושין פ"א דס"א: וכן בירושלמי פ"א דמ"ו ע"ג הובא בע' דש א'. ובל"ג פֶּלֶבָה ירו' סנהדרין רפ"ו רכ"ג: נזקקין לכלבה, קהלת רבי פ' ומוצא אני: לכלבה נושכת וכו', ובלא"ר וערבית כלבתא *كلبة* = פֶּלֶבָא מ"ק הנ"ל, ר"ה ד'. ע"ש, וע' שגל והתואר פּוֹלְבָא (hündisch) ורבינו גורם קלבאי ע"ש. ור"ב הביאו בערך מיוחד. — אבל הפעל שהביא רבינו בע' הנוכחי אינו מן השם כי אם מל"ע *كلب* שפ"י תפר *nähen* ומפורש בירושל' מ"ק פ"א ד"פ סע"ד דבית ר' ינאי אמרו כדרכו: ממלא את המחמ, מכלב: אחת אחת, רב יוחנן אמר כדרכו: אחת אחת, מכלב: מפסיע. ושם: הרוצענין מכלבין — [כמועד]

פֶּלֶב (= פֶּלֶב מל"מ פירוש של נארג, Flechtwerk, Korb וכן בל"ס פֶּלֶבָא והועתק ללש' יוני' בר"ג רפ' אין צדין אותן [ביצה כ"ד]. כולחו נמי בעו דבויי דבאות לכלובן לערב קאמרינן ובעו לדבויי⁹. פ"י דבעו דבויי שמדקדקין ומתחכאין עד שלוקהין אותן וצדין אותן ישנו על שני פנים בזמן שהן חוץ מכלובן כולחו בעו דבויי אלא בזמן שנכנסין ונעשין בתוך כלובן יונים הרדסיות ואווזין לא בעו דבויי אלא בזמן שנכנסין ויוני שיבך ויוני עליה בעו דבויי ולפיכך פטור וחייב. * [אחיה וכנ"ה איזה פעמים באין לכלובן וכו' בביצה שם, ונרדף עם פֶּלֶבָה תוספת' כלים כ"ט רפ"ט כליבה של חייטין טמאה טמא מת. פתיחתא דאיכ"ר סי' מ' פ' בושנו ובפסיקת' דר"כ צד קל"ח ונתנו אותן (ונתנום) ככליבה (ובילקוט צפניה רמז תקס"ז חסר) וגי' רבינו בכ"ף עיי"ע כלכה ועוד בהשאלה לארגז של מתים תוספתא נדה פ"ט בכליבא והפכו דרגש עיין ערך פרה י"ב, מ' קרן של כליבה וכו"ה בערך קרן א' בדפ' אמש' ובכ"ע יקירי התלמוד לר"א זכות אבל בדפ"ר ושאר דפוסים הישנים הגי' כליבה ועוד עיי"ע כלכה וש"ג מ"ק כ"ז רע"ב] —

פֶּלֶב (= פּוֹלֵב בל"ע *كلاب*, *كلوب* צבת *Zange*) בכ"ר פרשת (מ"ט) [צ"ל ל"ט]¹⁰ לפנינו פלי"ח

כלב הכופרי¹ והשועל, בפ"ה בכלאים (מ"ו) הכלב² מין חיה, ובסוף תוספת' כלאים (פ"ה) מפורש מאי נפקא לן אי מין חיה אי מין בהמה, בפ"ק דמשקין (מ"ק ח': במשנה) והאומן מכלב³, פ"י בגמ' (שם י' רע"א) מפסע⁴ כלומר מפזר התפירה ולהכי קרי מכלב שדומין תחובי המחמ לשיני הכלב המפוזרים, כלבתא⁵ שאינו תופר⁶ מיושר והכי שיני הכלב אחד חוץ ואחד פנים ואינן מיושרין, בפרק אעפ"י שאמרו בגמ' הגמלין (כתובות ס"ב סע"ב) [ר"ע רע"א דבן כלבא שבוע הוה]⁷, ובפרק הנזקין בגמ' לא היו סיקריקון (גיטין נ"ה) הוה בה הנהו תלתא עתירי נקדימון בן גוריון שנקדמה לו חמה, בן כלבא שבוע שכל הנכנס לביתו שהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע בן ציצית הכסת שהיתה ציציתו נגרת ע"ג כריס וכסתות⁸, כלבוהי לא נכחין (שבת קנ"ב רע"א) כבר פירשנו בערך טו [ג']. * [אחיה ובסנהדרין ס"ג: ובירוש' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ד מבואר (נבחו) (נכחן) של מ"ב י"ה, ל"א ע"י כלב (וכלבא) עיין פירש"י למלכים ורד"ק ומ"ש שם, עירובין ס"א, כלבא בלא מתיה שב שנין לא נבח, שמ"ר פ"ב כלבים . . . נובחין וכו', ב"ק ס': כלבים בוכים, ברכות ג', כלבים צועקים, בב"ר ס"פ כ"ב וישם ה' לקין אות (בראשית ד', ס"ה) רב אמר כלב מסר לו, ולא שדרש קין מל"י *לוא* כלב כדעת לעווי ועיין במשביר ע' כלבא כי אם שמשר לו כלב אשר יריח ריח כל חיה מרחוק ויזהירנו, על זה העירני ר"פ סמאלענסקין — ועוד עיין דברים שנאמרו על הכלב יומא פ"ג: ביצה כ"ה: כתובות מ"א: ב"ק ע"ט: פ', (כלבים כופרין ע"ש פירש"י) צ"ב: כ"מ ע"א, סנהדרין ק"ה, ק"ח: הוריו י"ג, בכורות ח', כ"ר פע"ז עיי"ע אנריאון, כלים י"ה, י"ג כלב המים, קהל"ר פ"כי יש דברים כלב הים (Seehund) והו"ש א"ל ל"ע ז', ע"ז מ"ו רע"א וירו' שבת פ"ט ד"א ע"ג פני מלך פני כלב, ע"ז מ"א, כעמרה לכלב עיין פירש"י ובד' וויען א"י למלך, — והקבוץ כ"מ צ"ד, סנה' י"ט: פֶּלֶבָי; ילקוט בשלח רמז רכ"ז פֶּלֶבָי, ילקוט ישעיה רמז שמ"ו בשם חילמדנו פקחים ככלבים, ובמשקל ארמי פֶּלֶבָא ירושלמי

(1) כ"ה בכ"ו ו"ו, ל"ד וה"ב ובריש כופרי וכ"ה בתוספת' כלאים פ"ה ובדפ"ע כפרי ובערך כפר: כלב כופרי איכ"ר פ"י רבתי ועיי"ע קרט ג', (2) בנ"ג כלב, (3) וכ"ה בדפ"ו ובאסיליא ובירוי ובנ"ג מכלוב, (4) כ"ה בכ"ו ו"ו וה"ב ובנ"ג מפסיע ובדפ"ע מופצע, (5) וזו דעת רבה בר שמואל במ"ק ושם הגי' ש"י כלבתא ובג"ו רבינו אי' בכ"ו מ' וכן ל"ו שינו ברש"י בבב"ג ובר"ה וביתר מקומות אצל ד"ס מ"ק צד ו"ג: ובענין הוראת הפעל פֶּלֶב עיין מ"ש בתוספותיו בסוף העו', (6) בדפ' וויניצי' בסיד' חופר, (7) כצ"ל כי בציון הגוסין ליתא מאמר שהובא אבל איתא בכתובות ובגיטין איתא לפנינו ש נ ק ד ה לו חמה עיין פירש"י, (8) וכן הגי' ברש"י בגוסין ובנ"ג לוי כרים, (9) וכן הוא בכ"ו מ' ושם איתא הני נמי בעיין לדבויי א"ן דבאות לכלובן לערב קאמי ובעיין לדבויי וגירסא שלנו עיין ערך דב, הערה (ה"ג, ב'): והגירסא בר"ש איתא גיכ בכתב יד ו"ו כי וב"ר וכ"ה בפ"י ר"ח בב"ב (בש"ס ווילנא) והוא מ"ס וצ"ל דבויי כמו בערך דב ועוד עיי"ע אָבב ח"א רס"ו, (10) וכ"ה בעי' מגרף.

ונבלה שם שפתם (בראשית י"א ז) אמר רבי אבא (1)
משפתם אעשה נבלה הוה אמר חד לחכירה איימי
לי כובל ומיימי ליה מגרופי הוה מחי ליה ופצע
מוחיה בלי ערבי קורין לצבת כולאב וכן פירוש
כולבוס. — (א"ב תרג' ואת קרדמו (ש"א י"ג, כ) וית
כולביה ובעל הערוך גרס כולכיה). * [אחי"ה עיין
ערך כלך ג' ועיקר בכ"ת ומוזה הענין תוספתא
כלים ב"מ רפ"ג כלבה של ספרון ושל רופאין, ושל
עושה זכוכית. ושל נפחין וכו'. וכ"ה בפשיט' כולביה
ופירושו כלים קרדום וצבת וברפוס' התרג' כלוביה
וגם זה נכון והוא במשקל ערבי, וזה המשקל בקבוץ
בפסיקת' דר"כ צד כ"ב; נטלו כלובין של ברזל
וכו', אבל במשקל ארמי פּוֹלְבָא אי בתרג' ש"א
י"ג, כ"א; לשופטים ט', מ"ח; לתהלים ע"ד, ה' —
אבל בירו' נזיר פ"א דנ"א: במ"ס בכולכא וצ"ל
כולכא עיי"ע כלך ג' ובנו"ג בכ"ר שם: אייתי לי
קולב והוא הוה יהיב ליה מגרופי וצ"ל כולב כמו
בע' מגרף וגי' אייתי במקום איימי אי ג"כ בערך
בנות שוה (ח"ב קכ"ח) הערה ג' וערך ברת שבע
(שם ר"ד הערה ב') ונראה לי עיקר אבל גם בקהל"ר
פ' מה יתרון העושה אי כל אינש ואינש יימי
ליה מה דירבע אית דאייתי וכו' פי' מ"כ יימי כמו
יית] —

איני שותה מערערין (3) אותה ומשקין אותה בעל
כרחה. בפ' במה אשה בגמ' לא יצא האינש (שבת
ס"ג: 4) כמין כלבוס מותר, פירוש רב [שר] שלום
ז"ל (5) כלבוס גופו נועץ בו מסמרים מכפנים ומוציאין
לחוץ שעקם אותן בשיני שפוד ודומות לאצבעות
כפופות זיש כלים שעושיין בהן ברזל ואותן פיות
שלהן תופס בהן ברזל כשיוצא (6) מן הכור עקומין,
וי"א הן צבת של ברזל שאוחז בו ברזל ומכניסו
לכור. — (א"ב פי' בל"ר מסמר). * [אחי"ה וראיה
לפי' י"א מתוספתא סוטה פ"ב דא"י שם בפירוש
ר' יהודה אומר בצבת של ברזל היו פותחין את
פיה, וכן מוכח מסנהדרין ג"ב, ועיין תוספו' סוטה
י"ט: ד"ה ור' יהודה, ומוזה הענין בתוספתא כלים
ב"מ פ"ג כלבה של ספרין ושל רופאין וכו' והוא
במשקל ערבי *كلبة = كلابة* וכ"ה כל"ס פְּלָבָא
פי' צבת ובזה המשקל בירו' סנה' פי' דכ"ה. כלבת
אינה עולה לחשבון מסמרים ובקהל"ר פ' דברי
חכמים הגי' הכלבוס אינו ממנין מהמסמרות וככ"י
מ' בשבת שם במ"ס כלבוס וברי"ף כ"י כבולוס 1] —

פָּלָבוּס (לפע"ד מל"י אמצ' *αλωβός* כלי חקוק
בתוכו *ausgehöhltes Gefäß* או מל' יוני'
Höhlung, Wölbung αλωπος) בס"ג דפ' כל המנחות
באות (מנחות ס"ג) וכי"ה אומרים כלי היה במקדש
ומרחשת שמה ודומה כמין כולבוס עמוק וכו', —
(א"ב פי' כיליכס כל"י כלי של שלשה רגלים ומין
מחבת). * [אחי"ה רמ"ל ולעווי פירשוה ע"י
Opferschale αλωβος ואין נ"ל ולא מצאתי חמלה
אשר עליה כיון ר"ב, ובנו"ג כלבוס ופירש"י גלואון
שם כלי עשוי כעין מחבת שלנו ע"כ וכיון על
ל"צ *Pfanne, glène* ושם אי' הצורה ובפירוש כ"י
רגמ"ה למנחות (בקובץ כ"י אנגיליקא דף מ"ו):
נכתבה הצורה כעין זה זה —

 פּוֹלְבָא (מע' כלב והוא התואר *hündisch*)
תלא ליה זיינא כולכאי רעיא קולתיה
תלא (ב"מ פ"ד: וש"מ, ויקיר רפ"ד) בעל הערוך גרס
קולכאי ע"ש (2).

* פּוֹלְבָא, פּוֹלְבִי (Getreideschoppen) עיין ערך
אכלכאי ח"א, ע"ז וערך כלך ב'. —
לדעת ר"פ סמאלענסקין מזה כלבא שבוע (עיי"ע
כלב) פי' אוצר משביע.

* פּוֹלְבוֹדָא (ט"ס) ירו' עירובין פ"ג ד"כ ע"ד עיי"ע
כלביד וע' כלכית.
* פּוֹלְבִית עיי"ע כלכית ומ"ש.

פָּלָבוּס (או מל"ר *clavus* וממנו ל"י אמצ' *αλωπος*
αλωβος מסמר *Nagel, Pflock*; או מל"ע
כלב מסמר; או כמו פּוֹלְבִי מל"ע הג"ל צבת וברזל
כפוף *Zange, Haken*) בר"ג דפ' היה נוטל את
מנחתה (סוטה י"ט: ר' יהודה אומר כמין כלבוס של
ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה המגילה ואמר

(1) בנו"ג עור: בר בהנא. (2) ושם אאריך. (3) בכ"י ו"ו במ"ס מעדשין ובכתב יד אירפורט תוספתא סוטה מדרין. (4) בנו"ג
עשא. (5) עיין כבוא להיא XVI וש"מ רק במקום פי' רב שלום צ"ל פירוש רב שר שלום. (6) כ"ה בדפ"ר פיה באסיליא
ואכו' וברפ"ו כשיגוא. (7) וזה כס"א בעי' כאור ע"ש. (8) בנו"ג בר בר חנה. (9) בנו"ג כלבוס וכ"ה במסמך בערוך. (10) וכ"ה
בש"מ לביק בשם תשובי רשיג ובנו"ג רבה.

והלאה, וכפי רבינו כתב רש"י בשבת קנ"ו: וכן ביבמות כ"א: ובכ"ז ב"ד סי' קע"ט בשם הערוך ועיין הפשב"ע כי האריך. — וקצת צ"ע למה לא קבל רב יוסף להיות ראש ישיבה דאמרי ליה כלדאי מלכת תרתין שנין ברכות ס"ד רע"א והא אין שואלין לכלדיים אבל באמת בהוריות י"ד. ליתא ועוד עיין ד"ם לברכות צד קפ"ו. ועיין מ"ע ככורים לקעללער שנה שניה 146. סנהדרין צ"ה רע"א אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה] —

פְּלִידָרִין (בל"י *χλιδών, ον* Schmutz, Schaum) ירו' דפסחים פ' ואלו עוברין (רפ"ג דכ"ט ע"ד) ונותן בקדיה היא עביד כלידון פירוש בל"י זוחמא. * [אח"י"ה בנו"ג כלידין והנכון כמ"ש ר"ב] —

פְּלִידָר (מל"י *χλιδών* ובלשון קלילה *χλιδαριον* Schmuck, Hals - Arm - Fussband) כברא' רב' בריש ויהי מקץ (ס"פ פ"ט) נער (בראשית מ"א, י"ב) שומה, עברי שונא, עבד שכך היה מוכתב במקרידין⁹ של פרעה שאין עבד מולך ולא לובש. כלירין¹⁰. לא ירים איש את ידו ואת רגלו (בראשית מ"א, מ"ד) כליריים (ב"ר ס"פ צ'), ובע' זיין פי' זונגא וכליגריין¹¹. — (א"ב פי' בל"ר מין תכשיט ובנוסחאות כתוב כלי ידים). * [אח"י"ה בכ"ר פ"ט א' כליריים וכא מגליין לפנים עוד: פירוש אצודה כלי ידים וכנ"ב בילק' שם וכפ' צ' איתא את ידו כלי ידים ואת רגלו כלי רגלים ובפירוש המיוחס לרש"י גרס במקום כלי רגלים: כליריים עיין במ"ב שם. והוא הקבוץ מל"י הרשומ' בלישנא דקלילה פי' אצודה וכן העתיקו ע' זקנים אצודה (במדבר ל"א, ט), צעדה (ישעיה ג', י"ט) *χλιδών* ורבינו החליפו בלא דיוק עם כליגריין אשר פי' גורתה בע' זנר, ומל"י הג'ל' הועתקה המלה לל"פ *خلدة* פי' אצודה *خلادة* ענק Halsband, והחכם ברילל במאמרו על המלבושים 64 שער' כי הוא מלבוש *Khelad* ואין ג"ל — אבל דע כי בכ"י ה"ב גרס כציון ירו' סנהד' פי' דכ"ט, כלדין וכן בכ"י ב"ר כליגרא א"כ גורתו מל"י *χλαβιδιον* פי' מעיל

מפי' ר"ח שהובא בשמ"מ לב"ק שם, ובכ"י ה"ב הסיוס בזה"ל כמו שבארנו כפרא דודי פירוש שמקנחין בהם (הידים) [צ"ל היורות] הצבועין ע"כ וכ"ה בשמ"מ קודם פי' ר"ח וז"ל כפרא דודי כלומ' שצבעו בשירי יורה עד שנעשה כעין מטלת שמקנחין בה את היורות של צבעים, הרמ"ה ז"ל בפריטיו ע"כ, וכתשבות רש"ג מועתק מל"ע שהובא בשמ"מ שם האריך בפירוש כפרא דודי וז"ל פי' קינח היורות וכו' וכו', והוא גוון יהיו בו כמה הכרכורות בהרות כצורת עמודים והיה קצתם עובר על קצתם וידמו לצבת הנקראת כלבוס וכו' והוא הכלי שלוקחין ותופסין בו אומני הברזל והנחושת שהם נפתחים ונסגרים במסמרים שהיו בהן על אותם בהראות שם כלבוס לפי שאירע בהן כדמות הכלבוס, ודע זה ע"כ] —

* כלבוס מ"ם וצ"ל כלנוס עיי"ע כלנס א'.

פְּלִיד (בל"ס פְּלִידָא גביע, כוס *Becher, Kelch*) תרגום ואת גביעי (בראשית מ"ד, ב') ואת גביעי וית כלירי. * [אח"י"ה ועוד הרבה בתרג' עיין הדונמאות במתורגמן ואצל לעווי וש"ג מכ"י תרג' הגי' קלידא, מדר' משלי לפסוק כים אחד: נמל הכליד והיה מקש בו וכב"ר פצ"ב (ילק' מקרק"ג) אי' גביע] —

פְּלִדָא (מל' סורי פְּלִדָא *Chaldäer, Sterndeuter*) והקבוץ פְּלִדָא (הוא תואר לחוזי ככוכבים) כפ' כל כתבי הקדש בסוף מימרות דר' יוסי (שבת קי"ט) אמר ליה¹ כלדאי כולחו נכסוך² יוסף³ מוקיר שבי אכיל לחו, ובס"ג דשבת (קמ"ו: והובא בילק' משלי רמז התקמ"ה) מדר"ע נמי אין מזל לישראל דרבי⁴ עקיבא הוה ליה ברתה אמר ליה⁵ כלדאי וכו' עד וצדקה תציל ממות⁶. ובערבי פסחים בסוף הלכה (ואילו) [צ"ל ואפילו] מן התמחוי (פסחים ק"ג סע"ג) מניין שאין שואלין לכלדאין⁷ שנא' (דברים י"ח, י"ג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, פי' חוזים בכוכבים. — (א"ב בל"י רוי' פי' כשדים וזה מעם וידברו הכשדים (דניאל ב', ד') כי הם היו בקיאים בחכמת הכוכבים). * [אח"י"ה וכן העלו חוקרי זמנינו עיין מ"ע דמ"ג חמ"ה, 494 וחכ"ז 397

(¹) כ"ה בדפ"ר פי' באסיליא ואמ"ש, ובנו"ג ובכ"י ערוך אמרו ליה וכ"ה בדפ"ר ובילק' ישעיה רמז שני"ו. (²) וכ"ה בילק', ישעיה שם ובכ"י א"פ בשבת ובנו"ג נוכסי. (³) כ"ה בכל כ"ו ובש"ס אבל בדפ"ע יוסי. (⁴) כ"ה לנכון בדפ"ר, ובשדפ"ע רבנ. (⁵) כ"ה בדפ"ר פי' באסיליא אבל בכ"י ערוך ודפ"ר אמרו ליה. (⁶) לוי בדפ"ע חוץ כדפ"ר ובכ"י ערוך אי'. (⁷) ובפי' ר"ח הגי' לכלרים ובנו"ג בכלריום וכ"ה בילקוט שופטים רמז תתקמ"ט. (⁸) ובעי' סקריין אי' בכ"י ויו' א', בי' וב"ר פ"ע וצ"ל פ"צ לפי חלוקת הפרשיות אצל רבינו עיין מ"ש בהשחר שנה י' צד 307—326 ובדפ"ע בטעות פי' ע"ב. (⁹) וכ"ה בסקריין בעי' סקריין והוא בל"ר *Geheimschriften, secreta* ובכ"י ויו' א' בעי' הנוכחי באיסקריקון ומ"ס הוא ובכ"י ה"ב בנימוסי ונראה שזו הגי' היתה בערוך לפני בעל מ"ב לבר' שם ע"ש וכן נ"ב בילק' מקץ רמז קמ"ה (בסקריין) [בסקריין] פי' בנימוסיהן וכ"ה בעה"ק שני"ב בערך סקריין. (¹⁰) בנו"ג כליריים, ובילקוט מקץ כלירין. (¹¹) כ"ה בכ"י ויו' א' וג"ג ועיין ערכו במוסף הערוך וכ"ה באמת בערך זנר וכצ"ל בכ"י ל"ד במקום וכלנורין, ובדפ"ר חוץ מדפ"ר אמשי' בפי"ם וכלי נורין.

שהן ארבעה מן השפה. פי, כליא בלש' יון במן והוא אמצעית התנור שבולט ויצא כמנו של אדם כששבע". * [אח"ה הועתק מפי ר"ח הובא בתוספ' ב"ב שם. וכ"ה בכ"י רש"י (הובא בד"ס לביב שם) וז"ל כליא לשון יון במן וכן פי רבי הננאל שהוא לשון יון ע"כ וגי' הכיליא אי' לנכון בכ"י פלארענגן והמבורג וברש"י בדפ' הישנים וכ"ה בפי רגמ"ה ב"י לב"ב ושם אי' מפורש בזה"ל ג' טפח מן הכיליא איזהו כיליא שששעושיין התנור מחרש שכל תנוריהן היו של חרש ועשויון כעין דלי פתוח מלמעלה והחרש קלוש ומדבקין סביב התנור מן המיט בעובי טפח סביב כדי לחזק התנור מפני שהוא של חרש שלא ישבר ולאותו הדבק קרו כיליא עכ"ל. ובזו השמה הלך הר"י מ'גש שהובא בשש"מ שם ולפע"ד לפי פי זה נגזר כליה מלי' *κονία* המיח *Tünche* ול' ונז' מתחלפות — וכנ"ה בב"ב כ' רע"ב כי ליא דתנור טפח כני' הדפוס' הישנים וכ"ה הכיליא בירו' ביב רפ"ב די"ג: וכ"ה בתוספת' בב"ב פ"א לפי גי' כ"י אירפורט ושם לנכון גם גי' מן השפה ובנו"ג הכלייה . . . מן הכפה — ובדפוס' הישנים נסדר זה הערך אחר ערך כליל ב' והגכון כסדר דפא"מ ואחריו אנן נגריים] —

* פְּלִיָּדָה (מפעל פְּלָה) עיי"ע כל ד' וש"נ.
 * פְּלִיָּדָה, פּוֹלִיָּא (מל"מ פְּלִיָּה ובל"ס פּוֹלִיָּתָא ובל' ערבי *كلية* Nieren) בל"מ רק הקבוץ פְּלִיָּזִית ברכות ס"א סע"א עיי"ע כסל א', ב"ר ר"פ ס"א בשו"ט פ"א פ' כי אם. כתובות קי"א: ובלא"ר חולין צ"ז. כוליא בחלבה וכו', ירו' ביב רפ"ב ד"ח: כוליה אחת. והקבוץ שבת קי"ט: פּוֹלִיָּתָא וכ"ה בתרגומים אצל משקל פּוֹלִיָּן פְּלִיָּין עיין הדוגמאות בעמט"ר ללעווי I, 365 — והושאל לביצת אדם ובהמה תר"י ב' ויקרא כ"א, ב'; כ"ב, כ"ג דחסר כוליא.

פְּלִיל (מפעל עברי פְּלָל וממנו הפעיל והתואר פְּלִיל, פְּלִיל, כליא וכ"ה בל"ס) ובל"ע אִלִּיל פי' עטרה *Kranz, Krone*; והושאל למס ששלמו היהודים למלכי רומיים ונקרא *aurum coronarium* (Krongelder) כגמ' דפרק במה אשה (שבת נ"ט:) כליא רב אסר ושמואל שרי, פי' בע' נסכא ⁽¹⁾ בפי' השותפין כגמ' כופין (ביב ח"י) הוא דמי כליא דשרו אמבריא, פי' נגנב נזר המלך אמר המלך הואיל ופשעו היהודים בשמירת העיר ישלמו דמי הנזר. בס"ג דפ' השותפין (שם מ"ז:) איכא דאמרי

צמר *wollenes Oberkleid* והוא לשון קלילה מן *χλαβίς* וכן כלדר של ערך הנוכחי אולי לשון קלילה מאותו השם] —

* כלומ (מ"ס) ירו' שבת פ"ה די"א סע"ב עיי"ע בלומ (ח"ב צ"ז).

כּוֹלְטִיתָא (2) תרג' לעין רקבון (איוב מ"א, י"ח) לקיסא כולטיתא. * [אח"ה כבר הארכתי בע' בלמיתא (ח"ב צ"ז) כי עקר הגי' בב"ת וכי גי' מומעת נזדמנה לר"ב ע"ש] —

* כּוֹלִי (א' שם ע"ז: ב') סימן הקיצור) ירושי' ע"ז ספ"ג דמ"ג סע"ב צלמא דכולי ואולי הוא תואר לאליל מרקולים *καυλός* עיין מ"ש בערך אבני בית קולים (ח"א, י"ד), ובדפ' זיטאמיר במ"ס דכול' — ובירו' יומא פ"א דל"מ. כולי מ"ס וצ"ל בולא עיי"ע בל ב' (ח"ב צ"ב) — פּוֹלִיָּ סימן הוא שלא היו משלימין ציון איזה מאמר מש"ס ועל פסוק שלא ישלימו כותבין וגו' = וגומר.

* כּוֹלּוּזָא (בל"ע *כּוֹלּוּ* פירוש קבץ *sich schaaren*) כ"ב ח'. לפי גי' רבינו בע' כר י"א ע"ש לפי פ"א של גאון.

* פְּלִיָּדָר (Untergang) עיי"ע כל ד'.

כּוֹחִלִּיא, כּוֹחִלִּיא (ולפע"ד נשתבש מלש' יוני' *κοχλίας*, *Schnecke mit gewundener Schale* פירוש שבולל) כ"ד בר"פ המטיר על סדום ועל עמרה (ר"פ נ"א) כהדין כילי סילי לימצא. פי' בל"י מין שרץ. * [אח"ה כבר הארכתי בע' אשת (ח"א שכ"ח) בפירוש שלשה שמות של שבולל אלה ונזרתם מל"י *κοχλίας, σέσιλος, λεύμαξ* ועל ידי ג' שמות הנ"ל נתבאר בכ"ר ל"מ כמו שבולל ונו' (תהלים נ"ח, ט) ובנו"ג כילי סילי לימצא ובכ"י פאריז איתא כאיסי לאי כליי ונ"ל להגיה נסאיסי לאי [סאסילאי] והוא ממש ל"י הנ"ל *σέσιλος* פי' שבולל עם הנרתק רמ"ל וה' לעוויזאהן בתולדות החיות (233) שיער שהוא מל"י *Schildkröte χέλυς* וסילי לפי דעתו הוא ל"ר *scilla (squilla)* סרטן *Krebs* וכן דעת ה' לעווי — וכנ"ה בירו' שקלים פ"ו ד"ג. כקרגי סילי וכילי ועיין לעוויזאהן שם צד [373] —

* פְּלִיָּ עיין ערכו אחר ע' פְּלִיל.

פְּלִיָּא (= פְּלִילָא, פְּלִיָּא מל"י *κοιλία* במן *Bauch* והושאל לבליתת התנור) בפרק לא יחפור (ב"ב פ"ב מ"א דף י"ז סע"א) ובתנור שלשה מן הכליא

(1) בערך נסך א.

ומתנה זו נקראת munus voluntatis אבל במשך העתים נאלצו לתת בתורת מס מה שנתנו קודם בתורת מתנה ועיין מ"ע צונץ 260 והלאה) ועוד ערש וגרובער חכ"ז, ז'. — וגבאי של מס זה נקראו פֶּלְיָאֵי מגילת תענית פ"ב בעשרים ושבעה ביה (כא"ר) איתגמילו כלילאי מיהודה ומירושלים שבימי מלכות יון היו מביאים עמרות של ורד וכו', הנה בעל המסדר חשב כי כלילאי ענינו עמרות לכן נתן מעם שבימי וכו', אבל הנכון כי כלילאי הם מוכסי מס הג'ל וענינו כמו במגילת תענית פ"ג איתגמילו דימסנאי מיהודה ומירושלם עיי"ע דמסן ומ"ש] —

פֶּלִיל [מֶלְפָא] [בל"ם כלילא מלכא, בל"ע אקיליל
الملك بل"פ شاهالفس כלשון יוני

בס"ג (Meliloten, Stein- Honigklee μελιλωτός דפ' המדיר (כתובות ע"ז): גירדא דאשפה⁵) וכליל מלכא, פי' ורדא⁶) ויש אומרים בסילקו⁷) ובפ' ח' שרצים בגמ' א כוב רואה⁸) (שבת ק"ט:) לייתי חמשה כלילי. — (א"ב שם מין עשב בלי ישמעאל ובכל ענף שלו שלשה עלים וריחו נורף כמו כרכום ומן העשב עושים עמרות ויש לו סגולות ברפואה). * [אחיה ר"ב כיון לאמת והיא המלה שרשטנו בתחלת הערך. ואלה דברי פליניאוס כ"א. כ"ט: Meliloton, quod sertulam Campanum vocamus . . . Coronas ex ea antiquitus factitatas, indicio est nomen sertulae, quod occupavit ועל זה כיון ר"ב אבל לעווי לא ירד לסוף דעתו של ר"ב ורמ"ל מעה בפירושו בע' השאי, וגם רבינו לא ידע בכיורור הוראת המלה כי צמח basilico אינו מזה המין, ורש"י בשבת פ"י כמו רבינו; וורד אבל בכתובות פ"י: הכצלת] —

פֶּלְיוֹן (לדעת ר"ב מל"י αλαων להוסיף אחר המשגל Hengst, geiler Mensch) במגילת איכה (פ' דרכי ציון) בתולותיה נוגות (איכה א, ד') אלו הכיליונין שהיו נאים⁹) כבתולות ונעשו נוגות. — (א"ב פי' בל"י בחורים להוסיף אחר המשגל אבל בנוסחאות שלנו כתוב בולווסין¹⁰).

אילני הוו להו ואיכא דאמרי כלילי הוו להו, פי' ג' אילנות הוו לכל חד בפרדס וכל חד מגייהו נטוע לשום חד וכשהיה מתיכש אחד מהן היו יודעין שאינו שרוי בטובה, איכא דאמרי לכל חד וחד מנהון הוה כתר וחוקין עליו ג' פרצופין של ג' חבירין וכשרואין שמשנתנה הצורה היו יודעין שאינו שרוי בטובה¹). בר"ג דגיטין (י. הובא בילק' יחוקי רמו' שס"א) כלילא מנא לך דאסור א"ל²) התנן (סוטה מ"ט.) גזרו על עמרות חתנים. רב חסדא אמר אמר קרא כתיב (יחזקאל כ"א ל"א) הסר המצנפת והרם העמרה³) וכי מה ענין מצנפת אצל עמרה וכו'. הפארים והצעדות (ישעיה ג', כ') תרנומו כליליא⁴) ושיירי. — (א"ב תרג' עמרת מלכס (ש"ב י"ב, ל) כלילא מלכיהון). * [אחיה לא ידעתי למה הביא ר"ב ממרחק ראיתו כי נזר וכל כתר מלכות דאסתר מתורגם ככה עיין דוגמאות במתורגמן ועוד אצל לעווי וכן בדרז"ל שבת קנ"ב. עיי"ע חלק ג'. בר"פ פ"י ס"פ צ"ח, ר"ו מ"ש ספ"ד דנ"ה: ירושלמי תענית פ"ד דס"ט. והקבוץ פֶּלְיָאֵי ע"ז מ"א. אבל בירו' מ"ק פ"ב דפ"א ע"ד כליליא הוא מ"ס וצ"ל כליליא וכ"ה בדפ' זיטאמיר. וממנו הפעל פֶּלִיל תרג' לתהלים ה', י"ג; ח', ו'; לשה"ש ג' י"א; תנחומ' ראה סי' ז' ועושים עמרה ומכללים אותו. באפעל אֶפְלִיל לתהלים ס"ה, י"ב; ק"ג, ד' וכן בדרז"ל ב"מ ק"א: עיי"ע כל ו'. באתפעל: בר"פ ל"ד, ילק' תהלים רמז תתפ"ח יכתירו (תהלים קמ"ב, ח') יתכללוין בי צדיקיא, ובהשטמת הת"ו במגיל' כ"ז: כי איכלל רבה בריה וכו', ובאה"ת באפעל כי אכלל. ובבנין שפעל: שכלל עיי"ע — קידושין פ"א: מכלליה מ"ס וצ"ל מכלי להו עיין ערך כל ב' — ובענין ציון דכ"ב ח'. דמי כלילא אין דעתי נוחה מפ' רבינו כי אין ענינו עמרה כי אם מס שנקרא כן בל"ר כאמור בתחלת הערך וקצת פי' כן רגמ"ה בכתב יד ל"ב"ב וז"ל דהוא דמי כלילא שהשליך המלך מס על יושבי מבריא כדי שיקנו לו כתר וכו' ע"כ ולב"ב קמ"ג סע"א פי' רגמ"ה דמי כלילא: כתר, וכן ברשב"ם: כתר מלכות והנכון כי בתחלה היתה מתנה שנתנו אנשי איזה מקום סך מה לעשיית נזר או כתר זהב לשר המנצח

¹ הועתק מפ"י רגמ"ה כ"י לביב רק שם הסדר כליל הוה להו . . . י"א ג' אילנות היו נטועין ובנו"ג כלילא הוה להו אילני הוה להו ובכ"י ש"פ כלילי הוו להו וכו"ה ב"י לובלין שליו ובע"י וברש"י ויתר השנויים עיין בר"ם לביב צד ל"ט: ²) בנו"ג עוד מדרבנן. ³) וכ"ה בגיט' ובקרא כתיב הסיר . . . הרים. ⁴) בדפ"ו בלא דקדוק כלילא. ⁵) עיין ערך גדר א' וש"נ השנויים. ⁶) כ"ה לנכון בדפ"ו ובשדפ"ע יורדא וצ"ל וורדא וכ"ה באמת בכ"י ו"ו א', ב' ליד ב"ר ובכ"י ה"ב ויהרא. ⁷) כ"ה בכ"י ה"ב וב"ר וכצ"ל בכ"י ו"ו א' ובי במקום כסילקו, כסילקי ובדפ"ע בסילוקין והוא ל"ר basilicum ובלא"י ב. Basilienkraut, Hirnkraut, basilico. ⁸) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד. ⁹) בדפ"ו ו"ו בשעות נשים. ¹⁰) בנו"ג בולווסין וצ"ל כגורסת רבינו כיליונין ובמ"כ בשעות בליונין, וריש הדרש מבלי בולווסין (איכ"ר שם) הובא גם בערוך ע' בליוסין, ח"ב, צ"ה.

והוא שעיר כמו הצמר ע"כ וא"כ לפע"ד כלך הוא מל"פ כלק צמר של שעיר עזים הרך או אולי מלשון ערבי ופ' *خلاج* צמר מנופץ כלומר משי שדומה לצמר מנופץ ולכן הימב מבואר בירו' כלך ע"י אנמין קיסריי פי' צמר גפן של קיסרין עיי"ע אנבין ומ"ש. — תוספת' שבת רפ"ט (פ"י) צמרי גפן צמר כלך צמר גמלים. ובתוספ' כלים ב"ב ספ"ה כולך — וכנ"ה בשבת שם א"ש שאלתניהו לכל נחותי ימא ואמרי לי כולכא שמיה וגו' הרי"ף כולכך ובירו' שבת רפ"ב ד"ד רע"ג הגי' בשנויים ושם ג"כ כולכא שמו ובירו' כלאים רפ"ט דל"ב רע"א כלכה ובאו"ז הל' כלאי' שם: כלכא. ובמנחו' ל"ט סע"ב הוזכרה נוצה של עזים עם הכלך ביחד ומזה ראייה לפירושי הראשון לגזרת המלה מל"פ הג"ל — ויש לעיין במ"ש הרמב"ם בהלכו' כלאים רפ"י וז"ל ויש בכרכי הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח. . . וכלך שמו] —

בִּלְךְ (פי' מין משי גרוע מל"ע או פרסי הרשומה בפנים ע"ש — eine Art grober Seide, Seiden-wolle) כפ' אחרון דכלאים (פ"ט מ"ב) השיראין⁽¹⁾ והכלך אין בהם משום כלאים. כפ' במה מדליקין (שבת פ"ב מ"א) לא בחוסן ולא בכלך. פירוש כלך גושקרא מטכסא השיראין והסיריקון כולן ממיין שירא פרנדא הן אלא משונין באריגתן יש מהן דקים ויש מהן עביין יש מהן בניר אחד ויש מהן בב' גירין ויותר יש שיש בהן צורה כדאמרינן (יומי ע"ב:) ברוקם וחושב. ויש מפרשים כלך פסולת של משי אותן קליפות שנשארו מן המשי שמוציאין התולעין ואין נוחין למוות. * [אחיה לפי מ"ש בערך גשקר (ח"ב, שפ"ג:) כי גשקרא (זו היא עיקר הגי' בשבת ולא בו"ו עיי"ע גשקר) פירוש משי גרוע. פסולת של משי לכאורה אין חלוק בין יש מפרשים ובין פי' ראשון, ובלי זה הדקדוק הקשה כן בעל למוד ערוך במס' שבת וע"ש הימב. ובענין פי' רבינו בערך שר ה' אאריך שם להגין בעד רבינו שפי' כלך מין בינוני ועל שיראין פי' שש טב וכונתו דומה לשש טב שהוא פשתן וכשמת הרבמ"ם לכלאים עיין מ"ש בערך אנבין (ח"א, כ"א) וגם במ"ש רבינו בע' הנוכחי יש מהן דקים ויש מהן עביין וכו' כונתו כי כל אלה שמות המשי הם רק חלוקים הם באריגתם כמו שכתב הרמב"ם שם ועל הכלך פי' והשני יש בו יבשות

פִּלִירְכִין (בל"י *χίλιάρχοι* וממנו בל' סורי בִּלְיָרְכִי שרי אלפים Befehlshaber über tausend Mann) כמדרש קהלת פסקא וישוב העפר, לשום כרים (וחקאל כ"א, כ"ז) כילירכין פי' בל"י שרי אלפים. * [אחיה בנו"ג כלורכין וצ"ל כתקון של ר"ב וכן פי' רש"י שלמונים ורד"ק ביחזק' נגידיים שרי חיילות ובשם אביו פי' כבשים והם אילי ברזל ולכן כרים הראשון ענין אחד עם כרים השני באותו הפסוק וכן באר קהל"ר שם כרים השני על ידי: כרקומין (Pallisade) עיי"ע כרקום א', ובילק' יחזק' רמז שם"א מבואר כרים הראשון ע"י פלימרכוס (*πολέμαρχοι*) והשני ע"י מירונים ובלי דיוק הוא. ובספרי האזינו פ' שי"ז מבואר כרים (דברים ל"ב, י"ד) ע"י כליסריקים שלהם וצ"ל כלירקין כדאי' בילקוט רמז תקמ"ד ובנו"ג כמעות בשתי תיבות כל ירקין ועיי"ע כליסריקין] —

בִּלְךְ (= פִּלְכָא לפע"ד מל"פ כלק ואות נו"ן מובלעת פי' בל"פ קרדום (Axt, Haecke) ויקח אבימלך את הקרדומות (שופטים ט', מ"ח) תרג' ית כולכיא וכן את אתו ואת קרדומו (ש"א י"ג, כ"ג). — (א"ב בנוסח' כתוב ית כולכיה עיין ערך כלכא.)

בִּלְךְ (פי' מין משי גרוע מל"ע או פרסי הרשומה בפנים ע"ש — eine Art grober Seide, Seiden-wolle) כפ' אחרון דכלאים (פ"ט מ"ב) השיראין⁽¹⁾ והכלך אין בהם משום כלאים. כפ' במה מדליקין (שבת פ"ב מ"א) לא בחוסן ולא בכלך. פירוש כלך גושקרא מטכסא השיראין והסיריקון כולן ממיין שירא פרנדא הן אלא משונין באריגתן יש מהן דקים ויש מהן עביין יש מהן בניר אחד ויש מהן בב' גירין ויותר יש שיש בהן צורה כדאמרינן (יומי ע"ב:) ברוקם וחושב. ויש מפרשים כלך פסולת של משי אותן קליפות שנשארו מן המשי שמוציאין התולעין ואין נוחין למוות. * [אחיה לפי מ"ש בערך גשקר (ח"ב, שפ"ג:) כי גשקרא (זו היא עיקר הגי' בשבת ולא בו"ו עיי"ע גשקר) פירוש משי גרוע. פסולת של משי לכאורה אין חלוק בין יש מפרשים ובין פי' ראשון, ובלי זה הדקדוק הקשה כן בעל למוד ערוך במס' שבת וע"ש הימב. ובענין פי' רבינו בערך שר ה' אאריך שם להגין בעד רבינו שפי' כלך מין בינוני ועל שיראין פי' שש טב וכונתו דומה לשש טב שהוא פשתן וכשמת הרבמ"ם לכלאים עיין מ"ש בערך אנבין (ח"א, כ"א) וגם במ"ש רבינו בע' הנוכחי יש מהן דקים ויש מהן עביין וכו' כונתו כי כל אלה שמות המשי הם רק חלוקים הם באריגתם כמו שכתב הרמב"ם שם ועל הכלך פי' והשני יש בו יבשות

(1) וכ"ה בעי' שר ה' בפ"י עפ"י ג"י כ"ו וכ"ה באו"ז הלכ' כלאים ס"י רצ"ד וכמנחות ל"ט: ובשבת כ"י: איתא השיראים ובנו"ג בכלאים השיריים ובכ"י השיריים. (2) כ"ה לנכון בכ"י וזו ל"ה, וברש"י אמר רב. (3) כ"ה בכ"י וזו ול"ד וה"ב וביר. (4) ברפ"י אמי ופרי ל"י. (5) רבינו טכנה פ"ג דתענית פי' חסידין עיי"ע אסקופלא א' (ח"א קצ"ו) הערה ג' ושי"ב ושם צ"ל גם ב' במקום פ"ד נ"ג. (6) וכ"ה בילק' באה"ת ובעיי' ובכ"י ב' ש"ם עיין ד"ס תענית צד ע"א: ובנו"ג זבין ליה.

כ"ד. ובשני הציונים הנ"ל כיון רש"י בביאור המלה על שורש כלא שפ"י מונע וכלא וכן פירשנו בע' כל ב' ע"ש. אבל כלך לפ"ע הוא הרכבה של כלי והוא צווי מן ל"פ כלידן ופי' ברח ומן כנוי הגוף ופי' לך לך ברח לך. המלמ על נפשך ופי' כלך מדברותיך ולך כגי' כ"י ילקי (ד"ס סנהד' צד צ"ו:) המלמ על נפשך מְדַבְּרֹתֶיךָ כלומר עוזב וחדל דברך או י"ל כגי' אה"ת (ד"ס שם) כלך למדברותיך אצל נגעים ואהלות ברח לך ופנה לך לענינים אשר בהם אתה מנהיג מל"מ מְדַבְּרֹתֶיךָ (דברים ל"ג.) ג" והעתקתו Führung, Leitung וכן בדרוז"ל דבר פירוש נהג.

בַּלְּכָה (לפע"ד מל"ם פֶּלְסָא מטה שנושאיין בה המת Bahre) בס"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ז סעי' ורע"ב) עשירים בדרגש ועניים בכליכה. כריש מגילת איכה (פתיחתו דאיכ"ר סי' ט"ו פ' בושנו) נמלו הכרובים ונתנום בכליכה. * [אח"י"ה עיין ערך כלב ב' וש"נ בבית כליבה וגזרתה אי' שם אבל גם בנו"ג במ"ק בכ"ף כליכה וכ"ה בע' קרן א' לפי גי' דפוסים הראשונים וכ"ה בפ' רה"ג לפרה (בסד"מ 31) ושם מפורש פי' כליכה זה הוא נעש [בל"ע נעשי Bahre] המטה שנושאיין בו המת וכו', כדגרסי' באלו מגלחי' (מ"ק שם) ובסיפה דמסכת' דגדה דתוספ' (פ"ט) ועניים בכליכה וכו'. אבל בנו"ג בתוספת' גדה שם כליכה וכ"ה במ"ק בכ"י ש"ם ובשאילתות ובר"ף וביתר המקומות אצל ד"ס למ"ק צד מ"ט. אבל התוספו' מ"ק הוכיחו כגי' הערוך בכ"ף ולפע"ד עיקר הגי' כלסה כמו בל"ם או הכ"ף נתחלף בסמך, ובר"ף גיאת ה"ל אבל סוף עמוד ס"ז גרס כליפה — ופערלעס כמ"ע מהרז"ף ה"י 380 הגיה בדברי הערוך כלוכה ופירושו ע"י ל"ר carruca פירוש עגלה וזה דוחק כי זו המלה נכתב קרובין עיי"ע קרבין] —

* בַּלְּכִיד עיי"ע כלבית ב'.

כלבית (לפע"ד מל"י סֶאֱלִיָּה = כלבית Hundshai, Seehund בל"ר cannicula) בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ז:) אימת כלבית על לויתן. פירוש דג קטן טמא נכנס בפיו של לויתן. * [אח"י"ה החכם הנוצרי באכארט (היעראזיאקאן ח"ג 772, 778) עמל לבאר המלה ע"י Lehneumon אשר ממנו סיפרו הקדמונים כי אימתו על הלויתן הנקרא Krokodil וכן דעת רמ"ל אבל הח' לעוויוזאהן (זאאלאגיא 275) שדא נרגא בזה הביאור והעלה כי לויתן הוא תנין הנקרא Wallfisch וכלבית הוא Stachelfisch ושיער עור כי אולי עיקר הגי' כלבית והוא Hundshai ולא הביא ראייה לזה אבל לפע"ד

* [אח"י"ה בערך כלב ג' הבאתי ראייה לגי' בכ"ת אבל עתה הראיתי לדעת כי יש לקיים גי' רבינו אשר בה אחז גם הרד"ק בש"א שם בכתבו וז"ל ויש שקוראים התרג' כולכי בכ"ף. . . וכן נמצא במקצת הנוסחאות ע"כ ולפ"ז גזרתו מל"פ הרשומ' וכ"ף השני בדגש לתשלום הנו"ן, או יש להאצילו מל"פ כלל = כולך ופי' חרוד הסכין, אולם זה יתכן להוראת את שפ"י רש"י לנכון ע"י קולמרא א couter. ועוד מצאתי ראייה לגי' רבינו מירו' נדרים רפ"א דל"ז ע"ד אורחיה דבר נשא מימר קנתה דכולכה דילמא כולכא דקנתה פי' דרך בני אדם לומר בית יד הקרדום ולא קרדום דבית יד. וקה"ע גרס כולכא וכ"ה בירו' נזיר פ"א דנ"א: אבל היותר נכון בכ"ף ופני משה לנדרים שם פי' כולכה מין ירק ובאמת כלל פי' בל"פ ירק Portulak אבל אין ענינו לכאן — ודע כי זה הע' נסדר בדפוסים הישנים ובכ"י קודם ע' כלם והמעם לפע"ד כי אחרי שגמר רבינו ערכי פרק כלך, כלכל מצא מלה וזה השלים אותה קודם פרק הבא והיינו קודם ע' כלם ודוגמות רבות ישנן בזה האופן בערוך, ובדפ' אמש' נסדר כהוגן] —

* בַּלְּךְ (לפע"ד מל"פ כַּלְדֵּן ברח עם כנוי הגוף ונתקצר מן פְּלִי לְךָ פי' בָּרַח לְךָ, enteile, flüchte dich) מ"ק כ"א: כלך אצלי, יבמות מ"ד רע"א כלך אצל שכמותך, כ"ט כ"ב, עירובין ע"א. וכן הוא בתוספ' תרומ' רפ"א כלך אצל יפות, כ"ב קס"ד סע"ב כלך מלשון הרע הזה ופירש רמ"ה כ"י לכ"ב שם: כלומר לא היה לו לומר מי כתבו אלא היה לו לומר אני לא כתבתי ע"כ ועפ"י זה פירשכ"ם וזה לפי הענין ולא לפי גזרת המלה. שבת קמ"ה: כלך למדבר עזר פירש רש"י: כלך לכה לך אלא שקי צר לשון ע"כ, ומצאתי ראייה לפירושו מתוכ אמור פרק י"ז ושם אי' לכה לדרך זה. . . לכה לדרך זו ותחת זה איתא שם בפ' ויקרא פרק י"ד כלך לדרך הזו ובספרי כי תצא פי' רי"ז כלך לדרך זו וכ"ה ביומי' ג"ה, ובמנחו' ג"א. ובתוספתא פסחים פרק ג' (ד"ה הרי כלך כמו לכה לך וכן הוא מפורש בירושלמי יומא פרק ה' דף מ"ב עמוד ג' לכה לך לדרך הזו וזה כפירש"י אבל רש"י עצמו פי' בע"א בסנה' ס"ז סע"ב כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות ופירש רש"י מנע מדברך ופנה להלכות נגעים ואהלות ובהגיגה י"ד. פי' חדל מדברך. ובהגיגה שם אי' כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות אולם בכ"י ב' במינכ' אי' כלה מדברותיך ולך לך אצל, ובע"י ובילק': לך (פעם אחת) עיין ד"ס חגיגה צד

בלבל (הוראתה ידועה מל"מ סדר ענינו בשיעור הראוי ואצל רז"ל הושאל לסדר שער של גזיר כמו סלסל *das Haar des Nasiräers pflegen*; בלבל *der Haarwuchs, die Haarpflege* ועוד י"ל מל"פ הרשומה בפנים) כדי לסוד כלכול (שבת ע"ח: 1) כבר פ"י בע' אנדיפי. במס' נדה בפ' בא סי' בגמ' תינוקת (כ"ב:) בן שלקית אומר עד שתכלכל. . . כשבאתי אצל ר"ע אמר לי כלכול זה איני יודע² בן שלקית³ עד מתי הבת ממאנת עד שתביא שתי שערות. בריש גזיר (ב:) הריני מכלכל. גמר' (שם ג:) ממאי דהדין כלכול שיערא הוא כדתנן (שבת שם) ר' יהודה אומר סיד כדי לסוד⁴ כלכול. * [אח"ה ורב אמר שם בת צדעא ועיין שבת פ':

הובא ומפורש בערך בת צדעא. ושם מפורש כלכול (ובתוספתא שבת סוף פרק ח' (ט) כלכול) ע"י הלע"ז מימפלא ע"ש וכו' בעה"ק בע' הנוכחי ופי' רקח Schläfe וכן ענין ככולתא בלשון סורית החדשה מל"פ *קאכל, קאכול* קדקוד ושערות התלויות בו Scheitelhaare וא"כ ככה יש להעתיק עפ"י דעת רב. וממנו הפעל בלבל *die Haare die Haare scheiteln* עיין פערלעם מיסצעללען 36 — וכנ"ה הפעל ירו' נזיר פ"א דנ"א רע"ב הריני מן המסלסלין מן המכלכלין הריני מסלסל ומכלכל וכו' ע"ש — ובל"מ בנתפעל פסיקת' רבתי פ"ד משה נתכלכל ע"י אשה ואלהיו נתכלכל ע"י הצרפתי. ירושלמי ב"ק פ"ג ד"ג ע"ג נתכלכלו מ"ם עי"ע לכלוך] —

בלבל (= בלבלה מפעל פול בכפילות כלכל על שם שמכילה הרבה *grosstes Behältniss, Korb*) בסוף דמאי (פ"ה מ"ו) היו לפניו שתי כלכלות של טבל. ובפ' ד' בעדיות (מ"ו) כלכלת שבת בייש פוטרין ובי"ה מחיביין. ועוד זו המשנה בפ"ד במעשרות בגמ' [בירושלמי] (ירו' מעש' פ"ד דנ"א:) תפטר בתאנה המיוחדת לשבת וכו' פירוש כמין קרמליתא⁵ שהיא כקופה שמכילה הרבה⁶. * [אח"ה במלת וכו' בציון זה הירו' כיון רבינו על המשך כי שם בירו' אי' הרבה פעמים כלכלה. וכנ"ה בשבת פכ"א, א' דף קמ"א: ירו' שבת ספ"ז דמ"ז ע"ד, ירו' דמאי רפ"א דכ"א ע"ג, ירו' תרומה ספ"ב דמ"א ע"ה, ירו' סוכ' רפ"ב דג"ב ע"ה, ויק"ד פ"ז ופ' ל"ג תוספ' תרומ' רפ"ב ותוספ' נדר' רפ"ה והקבוץ בלבלות דמאי הנ"ל, ירו' נדר' ספ"ח דמ"א.] —

זה אחרון הוא העיקר כי בין שנגרום כלבית, כלבית בין כלבית ענינו ככה כי הראשון הוא מל"י הרשומ' והשנית נגזרה מל' כלב בלשון קליה וגם בל"ע *כלב* הוא מין דג אחד וכן בל"ר הנ"ל נקרא מין ממיני Haifisch ככה. ויש לזה הרג שניים חדודות עד מאוד והן הגה בעלי פיפיות וגדל רק עד שתים או שלש פסיעות ויש לו חברבורים כחולדה (Wiesel) ועל כן נקרא: *γαλεούδης* דומה לחולדה וחולדה נקרא בל"ע *כלכסה* וזה קרוב במבטא למלת כלבית. ובנו"ג בשבת כלבית אבל בכ"י מ' וא"פ וברשי' רפ"ש (דיס שם צד פ"ב) איתא כני' רבינו כולבית, כלבית בכ"י כ"ף, ורש"י פירש כלבית שרץ קמן וא"כ פירשו מע' הבא אח"ז] —

* בלבלית, בלבלית, בלבלית (מל"י-*αλχίς = χαλ*) בלבלית (מל"י-*αλχίς = χαλ*) חולין צ"ז, *Häringsart χίς, ἰδος* כלבית באילפס ופירש רש"י שקץ דגים קטנים, (עיין סוף ע' הקודם) ובפירוש רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף שט"ד), גרס כולבית ופירוש דג טמא, והח' לעווזאהן שיער שהרג הזה אחד הוא עם דג של ערך הקודם היינו *Stichling* ולפע"ד הוא מין דג של הערינג (הרגניש טור יו"ד סי' פ"ג), והראיה שהוא ממין זה הרג ממה שהוזכר במשנה דע"י דל"ה: עם החילק *alec, halec* עי"ע חלק ד' וז"ל המשנה וציר שאין בה דגה (כלבית) [כלבית] שוטטת בו והחילק וכו' ובגמ' שם ל"ט סע"ב ומ' רע"א בציון מן המשנה: ואיזו ציר שיש בה דגה כל (שכילבית) [שכילבית] בו וכו' ובכתב יד ש"ס ב"דף ל"ט: הגי' שמלכית והגיה בעל ד"ס שצ"ל שכילבית וכו' בכ"י ב"דף מ' ובר"ן וכו' בפירוש ר"ח כ"י לע"ז (בקובץ כ"י אנגיליקא דף כ"ה): ול"ג שצ"ל במקום מלכית כולבית כג"י כ"י בפירוש רגמ"ה הנ"ל, וכן הוא בתוספת' ע"ז פ"ד (ה) בכ"י אירפורט שכילבית אחת או שתי כולכיות משוטטות בתוכו ובירוש' נדרים רפ"ו דל"ט סע"ג ורע"ד אי' כלכיד ובירוש' עירובין רפ"ג ד"כ ע"ד במ"ס כלבודא וירוש' פ"ח דכ"א רע"א במ"ס כלקירא (ורא"פ: סלקירא!) ובתוספ' ע"ז הנ"ל בנו"ג כלבת. . . כלכיות ובכ"י ו' יותר משובש כלכלת ובכולם צ"ל כלכידא שהוא סמיכות מן כלבית בל"י עיין לעווזאהן שם 372.

(1) כ"ה בכ"י ו'ו בו וה"ב וכ"ה בכ"י בו ובכ"ז ג'. במשניות נאפולי וברא"ש ובעי' אנדיפי ובנו"ג לעשות וכ"ה ברפ"ע ובכ"י ו'ו א' לסוד. (2) בכ"ז מהו אבל בתוספ' נדה פ"ו כלכול אינו יודע. (3) וכ"ה בכ"י אירפורט אצל הגי' בן שלקית וכ"ה לפנינו בנדה. (4) כ"ה בכ"י עורך וכ"י ש"ם עיין לעיל הערת 1 ובכ"ז ובתוספ' שבת ספ"ט לעשות וכ"ה ברפ"ע. (5) עי"ע קרמל. (6) כ"ה לנכון בעה"ק שניב ובדפ"ר שמכלתה צ"ל שמכלת הרבה כראי' בשד"פ.

* כּוֹלֶכְסִין (מל"י *κολοκασία*, - *ιον* בל"ע *קלֶקָס*
פול המצרי *ägypt. Bohne* ירו' דמאי
פ"ב דכ"ב ע"ג והשום והכולכסין ולרוב נמצא בקו"ף
עיי"ע קלקס וע' קרקס א'.

* כלוכסין עיי"ע כלופסין ומ"ש.

* כָּלָם (מלש' מקרא ענינו בזוי ובושה וכן בל"א
כָּלָם *beschämen*) בהפעיל ברכות ד'. היה
מכלים, הכלימה קידושין ל"א סע"א בכניי הכלְמָה
(סס). באפעל ואתפעל ב"ק פ"ו סע"א דמְכַלְמו
ל"ה ומיְכַלֵּם, ירו' יבמו' פ"ב ד"ב ע"ד היא מכלמה
עלך. והוא מכלמה עלך. וכ"ה בתרג' אפעל: לש"א
א', ט"ז; כ' ל"ד; למ"א א', ו'; באתפעל: אַתְּ כָּלִים
אוּנְקִיל לבראשית ב', כ"ה; לבמדבר י"ב, י"ד, תרג'
לש"ב י', ה'; לירמי י"ז, י"ח ועוד זולתו. והשם כָּלִימָה
ב"ב ע"ה, זבחים ק"ג.

כלם (= פְּלִמִי לפע"ד מל"ר אמצ' *calmus, calma*
סייג של קוצים *Dorngehege*) בר"ג דפ' כל
המקבל (בי"מ ק"ג סע"ב) כלל"א דמילתא כל עיקר
כלמי דבעל הבית, פירוש סייג לסתום הפרצות,
* [אחי"ה בנו"ג בלמא ופירש"י שמירה, ובשט"מ
גרס בלומי ופי' הראב"ד לשון סגירה ועיין מ"ש
לעיל בע' כלם (חי"ב צ"ח) ודע כי בל"ע פ"י כלם:
סתם ואולי כיון רבינו ג"כ על זו ההוראה וזה מ"ש
פי' סייג לסתום וכו', ואז גי' מוטעת מצא אבל
אם עיקר כונתו על סייג אז ג"ל כי כלם בכ"ף
העיקר ובהוראה הרשומה בתחלת הערך] —

כָּלוֹם (נתקצר מן פֶּל מְאוּמָה *irgend etwas*
עיינ בפנים) משנת דנדרים פ' קונם
יין (נדרים פ"ח מ"ז דף ס"ג): כלום אמרת אלא מפני
כבודי פי' כל מאומה בל' מקרא. * [אחי"ה כבר
הרחיב דבורו פירשט באוצ"מ כי מאומה הורכב מן
מָה או מָה וכן בל"ר *quidquid* וכן בל"ס מְדָם,
מְדָמָא = מִן דְּמָא, מָא דְּמָא *irgend etwas* ולרוב
משתמשין במלת כָּלוֹם לענין שלילה או תמיהא
ד"מ עיין יומא י"א: ולא כלום היא, חולין מ"ה:
ולא כלום, נדרים ט'. לא אמר כלום ובענין תמיהא
עיין ברכות י'. שבת פ"ט, קנ"ג. פסחים ק"ח רע"ב,
ערכין מ"ו סע"א, סנהדרין ק"ה רע"א, ב"ב ט"ז,
ילק' איוב רמז תת"ק, ע"ז ב', כלום יש וכו', ב"ב
נ"ב סע"א כלום טענינן להו וכו', שבת שם כלום
חסר וכו' ושם ל"א, כלום מעמידין מלך וכו', שם:
כלום ראוי אני להיות וכו', קידושין ל"ג סע"ב
כלום תורה עומדת מפני לומדיה, ע"ז ב', כלום
כפית עלינו הר כניגית וכו', שם נ"ה, כלום מתקנא
אלא וכו' אבל גם בלי שלילה ושאלה בתוספת'
כלים ב"ב ספ"ב טהור מכלום. . טהורה מכלום] —

כְּלָמִי (הוא הקבוץ מן פְּלָם, כְּלָמְתָא בל"ע
חַלְמָה כְּנָה *Insekt, Ungeziefer*)
מס' ברכות פ' שלשה שאכלו בסוף (ברכות נ"א):
ממהדורי מלי ומסמרטומי כלמי פי' רש"י מהמחזורים
בעירות ירבו הדברים ומבגדים בלואים הכנים וכלמי
כמו קלמי בתרגום. * [אחי"ה דברי רש"י קצת
בסגנון אחר ע"ש, וגי' רבינו בע' הדר ג' קלמי וזה
נעלם מהגרי"ב עיין הפשט"ע כלמי ובקו"ף איתא
בב"ב ובכ"י מינכען וכ"ה בל' תרג' עיי"ע במו"ע ע'
קלמין וכ"ה קלמי בע' סרק ב' אולם בכ"י תרגום
א' גם בכ"ף וכן בל"ס כלמא ועוד קלמא פירוש
כנים ולפע"ד נגזרה מל"ע הנ"ל וממנו הפעל כָּלָם
schäbig werden תר"י א' לדברים כ"מ, ד' לא
כלמו כסותכוין, ולדעת ר"פ סמאלענסקין כלם כמו
כנם (בהוראת הקבוץ בל"מ)] —

כְּלִימָךְ (?) (לדעת ר"ב מל"י *κλιμαξ*)
מדרש (ב"ר) [צ"ל ש"ר = שמות
רבה] פ' החודש הזה לכם (פמ"ו) ראה השמש וכלימך
פי' בל"י מעלות השמש וזו נוסחא אמיתית ולא
כל ההמך. * [אחי"ה ואני אומר כי תקן של
ר"ב רחוק מאוד מהאמת כי מלבד שאין ההמשך
סובלו כי מלות ראה השמש סובכות והולכות
אלמעלה ולא אלמטה גם אין למלה יוגית הנ"ל
שחר כפי ענין המדובר שם וז"ל וכל הימך לומר
שבשביל אלו המועדות עשה את הלכנה עמד דוד
ופירש עשה ירח למועדים (תהלים ק"ה י"ט) וכו',
ופי' במ"ב וכל הימך וכי כל כמינך וכו', ולפע"ד
עיקר הגי' וכי הימך מל"ע *חַלְמָא* מִן מַלְעוּתוֹ
דבר מה *sich abhalten, weigern* כלומר ואם מאנת
ותחוש לומר שבשביל אלו המועדות עשה את
הלכנה על זה בא דוד לפרש וכו', עוד י"ל וכי
הימך כמו להימין מן הימין (עיי"ע ח"ג ר"א).
פי' ואם יש את נפשך לומר ודוגמתו במדר"פ ד'
לא הימך לומר ליתן ה' סלעים, וא"כ אין הצורך
להגיה, וללמוד לומר" כשהגיה בעל המשביר.
ורמ"ל טעה לפרש דברי ר"ב לכן העתיק בלימך ע"י
— [!Klima]

כְּלָמוֹם (מל"י ורו' *χλαμύς* *chlamos*) וממנו
בל"ס כְּלָמִים, כְּלָמִידָא *Kriegsman-*
tel, Oberkleid) בילמדנו פ' שני גוים: עשו מלובש
כלמום ויעקב מלובש ציצית (?) פירוש בלשון
יוני ורומי מין לבוש מיוחד לפרש ערוך
למלחמה. * [אחי"ה לפע"ד צ"ל מלובש
מל"י וכן"ה לנכון בע' ככלא ועיין מ"ש בסוף ע'
הנ"ל, ושם הביא ר"ב גירסא כלמים כיו"ד וזה
כפי משקל הסורין] —

* כולמתא גי' כ"י מינבען תחת כולניתא עיי"ע כולניתא.

בְּלָן (לדעת ר"ב מל"י *χλαίνα* mantelar- (tigel Oberkleid) תר"י [ב] כאדרת שער (בראשית כ"ה, כ"ה) ככלן דשער פי' בל"י מין לבוש עב כמו אדרת למכסה ממטר וקור. * [אחי"ה וכ"ה באונקל' שם עיין במתורגמן, ובדפ' סאביאנעטטא פֿלָן וואלי הוא מהוראת ככלא ע"ש ובמתורג' -

בִּילֹן (מל"ר *Spitzkopf, eilo* או לפע"ד מל"פ *כלאן* מי שראשו גדול *gross-köpfig*) במשנה במשנת בכורות פ' מומים אלו (פ"ז מ"א דף מ"ג.) הכילון והלפתן פירוש בל"ר איש אשר לו ראש ארוך וצר משני צידיו עד שצמחו בולט לחוץ ובעל הערוך גורס בילן¹.

* פֿלִיג (מל"י *καλόν* יפה וטוב *schön, löblich*) ר'ו' פיאה פ"ח ד"ב סע"ד לא כלון מסתור אלא מכני פי' הסתירה אינו טוב ומשובח כי אם הבנין כלומר למה לך לעשות חבילות קושיות, ומהרז"ף באה"צ הגיה בלן מל"י *βουλή* עצה והוא דחוק.

* פֿילִיג (מל"פ מל"פ הרשומה בע' כילון כי הוראת *כלאנ* ג"כ מה שכולט לחוץ *hervorragend* ועוד פי' תכשיט *Zierrath*) ילקוט איכה רמז תתרט"ב כילינא דגושפנאק פירוש תכשיט הטבעת והיא הצורה שכולמת בה ובגיטין הרשומה בע' בלן ד' ובערך גושפנאק הגי' בכי"ת ע"ש ומ"ש אבל כשהש"ר פ' צוארך שהיו חורזים אחריהם בלוינא של מרגליות ובילק' שם² כליניים של מרגליות האות ב' או כ' שמושית היא ומל"י *linea = λινέα* פירוש שורה *Linie*, או י"ל שצ"ל ככליניים (בכ"ף הדמיון) והוא הקבוץ מן כילינא והוראתו בל"פ *כלאנ* חרוזי פנינים תחובים כשורה לענק *Perlen = Halsgeschmeide*.

* פֿליגִידִין (מל"י *χλαιδιον* Oberkleid, עיי"ע כלינין כמו"ע.

פֿליגִים (= פֿליגִים מל' יוני' *χαλινός* רסן *Zaum*, בילטדנו וישם ה' דבר בפי *Zügel, Gebiss*)

בלעם (במדבר כ"ג, ה') נתן לו המקום כלינוס³ ו א מ' ל' 4) שוב⁵. באכות דרבי נתן בפ' אלישע בן אבויה (פכ"ד) אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה למה הוא דומה לסוס שיש לו כלינס ושאיין בו מעשים טובים דומה לסוס שאין לו כלינס כיון שרוכב עליו זורקו⁶ בבת ראש⁷. — (א"ב פי' בלש' יוני' חלק הרסן אשר בו בולמים עדי הסוס והפרד.) * [אחי"ה וגם הע' זקנים העתיקו רסן (תהלים ל"א, י"ב; איוב ל', י"א); מתג (מ"ב י"ט, כ"ח; ישעיה ל"ו, כ"ט) עיי' *χαλινός* וכן העתיק עקילס שם מקום מתג (ש"ב ח', א; עיי"ע.) ותודוס העתיק בן חוח (איוב מ', כ"א) וחח (יחזק' ל"ט, ד') ועיקר הכתיבה כלינוס כדאי' בכ"י ובקצת דפוס' ערוך בציון ראשון ובדפ"ר איתא כלונס [צ"ל כלינוס] כלונס, כלינס וזה האחרון אי' גם בדפוס' בציון מאבדר"ן ובנו"ג שם בפעם ראשונה בטעות כלים נאים (ובנו"א כלונס) ובפעם שנית נעתק בל' עברי': רסן לבלום. ובילק' בלק סוף רמז תשס"ה בשם נתחומ' מלאך יושב לו בגרונו רצה לברך מניחו רצה לקלל בולמו ואין מניחו. . ר' יוחנן אמר מסמר של ברזל נתן בגרונו וכו' רצה לקלל בולמו וכו' ובנו"ג בתנחו' בלק רס"י י"ב שעקם את פיו ופקמו כאדם שקובע מסמר בלוח וכו' וישם רס"י י"ג וישם דבר בפיו כאדם שנתן כלבו ס בפי בהמה ופוקמה להיכן שירצה כך הקב"ה פוקם את פיו כיון שאמר לו שוב אל בלק וברכס אמר וכו', נתן הקב"ה כלבוס בפיו שוב אל בלק וכה תדבר ע"כ ובמקום כלבוס צ"ל כלינוס וכ"ה בערך פקם ע"ש ובמד"ר פ' כ' אי' בלינוס וצ"ל כלינוס. וכ"ה בפסיקת' רבתי וה' פקד פ' מ"ד לאחד שהיה רכוב על הסוס ותינוק מושלך לפניו וכו' תפש אותו האיש (הבלינוס) [צ"ל הכלינס] עמד לו הסוס וכו' אילולי אני שתפסתי את (הסוס) הבלינוס [צ"ל הכלינס] היה חי, ובש"מ רפ"כ איתא בהעתקתו: אילולי אני שהמשכתיו ברסן של פיו, ובב"ר פנ"ב והובא בילק' וירא רמז צ' וישם בר' פ"ב וצ"ל נ"ב ומשך הסוס וכונסה' זו אי' בפסיקת' רבתי שם שנתערבו שתי נוסחאות עיין מאיר עין שם. ירושל' כלאים פ"ה דל"א ע"ג רמכה דלא כלינס. תוספת' כלים ב"מ פ"ד (בכ"י אירפו' בהוצאת צוקערמאנדל 582)

1) עיי"ע בלן ח"ב, צ"ט ועי' אבלא שם ח"א, י"ב ועוד עיי"ע לפת. 2) ולא בילקוט קהלת כדאי' במיד בערך בלוינא ח"ב, קי. 3) כ"ה לנכון בכתב יד ו"ו אי' ובי' היב ודפ"ר וויניציא, ועה"ק שניב ובדפ', פיו' ובאסיל כלונס וברי' אמי כלונס. 4) כ"ה לנכון בדפ"ה, בכ"י ו"ו א', ב' היב וגם לו והוא בל' חכמינו ד"ל פירוש כמו אמר לו של דפ"ר או יותר טוב צ"ל ואמי לו, ובכ"י ל"ד וגם לו, ובדפ' פיו' ובולמו ובדפ' באסיל ואמי, ועה"ק וכלמו. 5) כונתו על הפסוק שם ויאמר שוב אל בלק, לכן הנקודה קודם בלשון שוב כדאי'ה בדפוס' וויניציא באסיל ואמי טעות היא וכן מוכח מהצעת התנחומי בלק סי' י"ג ובבב"ר פ"כ עיין בסמוך בפנים. 6) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א', ב' היב ובדפ"ר אבל סרפי' פיו' והלאה זוקרו. 7) באבדר"ן זורקו בכת' אחת.

שלשלת וכו', ממאה מפני שהוא ככלינים, ושם הכולונים, הכלונים של סוס וכו', צ"ל הכלינים ובתוספתא כלים ב"מ פ"ב כלונס וצ"ל כלינוס. ובעה"ק שנ"ב ע' כלנס פירוש, גיביש"א ב"א והוא בלא"ש גביס — ובע' זנר גרס רבינו בירושלמי סנהדרין פ"י דכ"ט. כלינרין (? χαλινάριον) ופ"י רסן הסוס] —

פְּלִינְס (= פְּלִינְס ג"ל מל"י אλῶν, κλωνός וענף Ast, Zweig) בס"ג דפרק כלל גדול (שבת ע"ה:) המגדל¹ ראשי כלונסות בשבת חייב משום מחתך. בראש השנה בפ"ב (כ"ב סע"ב) מביאין כלונסות² של ארז. בפ' שלישי דובין (מ"א) על הגשיש של מטה ועל הכלונס³. בהכרים⁴ בפ' (כ"ז) [צ"ל כ"י]⁵ בכלים (מ"א) כסא שקבעו בכלונס⁶ ממא. פ"י "עין ארוך כמין קנה של רומח (וכמו כן כלונסות של ארז)⁷ וכך תרגום ושקפים שלשה טורים (מ"א ז' ח') וכלונסא תלת סידרין⁸. ובסוף הלכה קמא דפ' גיד השנה (חולין צ"י סע"ב) דתנן (מדות פ"ג מ"ח) גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה ע"ג כלונסות. [וכמו כן כלונסות של ארז]⁹. ובפ' המוכר את הבית את הממל ואת הבתולות (ב"ב ס"ז:) גמר' (שם) בתולות אמר ר' יוחנן כלונסות של ארז שמעמידן בהן את הקורה¹⁰. (א"ב פ"י בל"י מקל וחטרי). * [אחיה"ה וג"ל כי ר"ב כיון ג"ב לל"י הרשומ' וע' הזקנים העתיקו בדי (איוב י"ח, י"ח) κλώνες ורש"י בריה' לועזו: פירמק"י והוא ל"ר Stange, pertica — והוא עין ארוך עיין רש"י בתענית כ"א. ד"ה תלא. והוא נס עיין פירש"י לישעיה ס"ב, י'. וליחזקאל כ"ה ז' ושם ושם לועזו ע"י פורקא והוא בל"צ perche וכן בפ"מ להרמב"ם לכלים פ"כ מ"ג כלונס הוא נס גדול. ובעה"ק שנ"ב שטאנגן ב"א = Stangen ולפי זה אולי מל' פרסי קלנד מוש Stange והקבוץ ירו' שבת ספ"ד ד"ז. כלונסיות ובתוספתא כלים ב"ב רפ"ב (לפי כ"י

אירפורט) ראשי כלונסאות. ובתוספ' פרה פ"ג וכלונסאות של ארז. ספרי מסעי פ' ק"ם קורות כלונסות ובתרי"א לבמד' ל"ה, כ' כלונסין] —

בְּלִיִּקוּס (מל"י gallüchtig, χολικός) ירו' דתרומו פ' חמשה לא יתרומו (פ"א ד"מ:) המקרע את כסותו כוליקוס. פ"י בל"י בעל חמה וגוברת עליו מרה אדומה מביאה לידי שמות עד שמקרע האדם בגדיו ורודה אחר בני אדם להכותם ולהרגם. * [אחיה"ה והמלה היוני' הג"ל תואר מהשם χόλος ועל ידה העתיקו ע' זקנים קצף (קהלת ה' מ"ה) וכן העתיק עקילס חמה (תהלים ס"ה י"ד) וסומכוס העתיק כן עברה (שם ז' י'). והפעל התעבר χολόμααι סומכוס לתהלים ע"ה. כ"א; פ"ח. ל"ט] —

כְּלִינְרִין (לדעת רבינו בע' זנר מל"י χαλινός וממנו χαλινάριον רסן והנכון עיין בהוספות) ירו' דסנהדר' פרק חלק (פ"י דכ"ט.) הדין זנארא¹¹ והדין כלינרין עי"ע זנארא¹² כי שם פ"י בעל הערוך מלשון כלנס ורסן. * [אחיה"ה לעיל כבר יחדתי לו מקום בערך כלינרין, ובאמת עיקר הגי' בדל"ת והוראתו מעיל של צמר. ובירושלמי פ"ו ד"ח סע"ב פ"י הרעלות (ישעיה ג' י"ט) בלנידייא ונ"ל שצ"ל כלינדייא פירוש χαλινίδιον וכן דעת לעווי בעמ"ל 335] —

בְּלִינְתָא (נ"ל מל"ם כלוניתא צמר שנקרא בל"י רומי' ἀνεμώνη anemone Windröschen) פסחים פ' כל שעיה (ל"ה סע"א) עיין ערך שצניתא. * [אחיה"ה ובערך שצנית פ"י רבינו כולנייתא¹³ פפאברו עשב הוא עגול כמו כדור¹⁴. פ"א כונייתא מיקולי¹⁵. ודע כי פפאברו הוא ל"ר ואיט' Mohn, papaver, papaveri וכן ענין מיקולי בל"י μῆλον, μηλώνιον (ל' ונ' מתחלפות) והקדמונים חשבו כי צומח anemone

1) כ"ה לנכון בכ"י היב וכ"ה בע' גרר א' ועיין החי"מ פ"א מה' שבת ה"ז. ובדפ"ע בערך הנוכחי המגדל ועיין מ"ש בחי"ב, שניה הערה ז', 2) וכן הוא ברש"י ובג"מ כלונסאות. 3) וכ"ה בפירוש רה"ג לסד"ט צד ל"ט ועל כלונס ובג"מ ועל אכלונס. 4) כן הוא לנכון בדפ"ר אבל בשדפ"ע בהכדום. 5) ובדפ"מ א"י משובש ב' תחת כ' בפ"י: ש"ג. 6) כן הוא בר"ש שם ובג"מ בקלונס וכן הוא בקי"ף בכתב יד ב' ש"ם לר"ה קלונסות. ונעלם מבעל ד"ס שם צד כ"ה: אבל בכלים שם באותה משנה איתא בכ"ף. 7) עיין בהערה הבאה. 8) ע"כ הועתק מפירוש רה"ג הנ"ל ושם ל"ה מה שסגרתו ובאמת כיותר הוא ונ"ל ששייך אחר ציון מחולין ועיין הערה אח"ז. 9) גיל שמה שסגרתו כאן מקומו וכונת רבינו על מדות שם וכלונסות של ארז היו קבועין וכ"ו והביאו מפני הנוסח ארז כדאיתא ג"כ במשניות ובפ"מ ש"ה להרמב"ם לכלים שם אבל בג"מ במדות כפי נוסח הש"ס של א"ב ו' והראיה לתקוני מביי ו"ו א' ושם איתא ומודלה ע"ג כלונסות של ארז וצ"ל "ומודלה ע"ג כלונסות וכמו כן כלונסות של ארז" ונשמט מן כלונסות עד כלונסות. 10) בדפ"ר ב"מ הקדירה. 11) בג"מ זנארא. 12) עי"ע זנר. 13) ובספר העיקרים כ"ו לזכות ע' קרם ד' גרס קלניתא ובכ"י א"פ לפסחים כלנייתא ובכ"י מ' כולמתא! ונ"ל להגיהו כולניתא וכ"ה באו"ז הנזר בסמוך ובג"מ כלניתא. 14) כ"ה לנכון הגי' בכ"י ו' ול"ד ובספר העיקרי כ"י ובאו"ז הלי חלה ס"י רש"י. 15) כן הוא בכתב יד ו' א' ובכ"י ב' מקולי. ובכ"י היב ול"ד מוקולי.

כלוסנין הוא מלשון פרסי *کلنج* Mispel ויגיד עליו רעו עוקצי האגסין . . והעזרדין ופי' רה"ג והעזרדין פי' זערווד ע"כ וצ"ל זערווד והוא בל"ע זערווד ממש כמו *کلنج* בל"פ והוא ממני תפוחים. — וכנ"ה ירו' ערלה פ"ב דס"ב רע"א וירוש' ביכורים פ"ג דס"ה רע"ג תרומת הכליסין והחרובין] —

* פילום ירו' שבת פ"ו ד"י סע"ב צ"ל בו לום עיי'ע אגין ג' ומ"ש בח"א כ"ד.

* כולסא מ"ם תחת בלוסא או בולסא עיין ערך בלס ח"ב ק' וק"א.

* פְּלִיָסִים, פְּלִיָסִים (מל' יוני' *αλισιον* רפת בקר *Viehstall*) תוספת' כלאים ספ"ה בכ"י אירפורט כבר פירשתי בע' אכסלו (ח"א, צ"י) ובענין גרגים שנזכר שם עיין עוד ע' גרגי (ח"ב, שמי"ט).

* בליסריקים (?) ספרי האזינו פ' שי"ז: עם חלב כר ים (דברים ל"ב, י"ד) אלו בליסריקים ובילקוט הגירסא כלידיקין והוא מל"ר *clericus* *Gerichtsactuar* ובמכילתא הובא בע' אפיטיקום (ח"א, רי"א:) אי' קלידיקום וצ"ל כמו שהגהתי שם קלידיקום, וממה שנדרש באיכ"ר פתיחת' ס' כ"ג ד"ה וזכור את בוראך והובא בילק' יחזק' כ"א רמז שם"א כרים (יחזק' כ"א, כ"י) עיי' פלימרכוס *πολέ-μαρχος* שר צבא העליון אולי יש להגיה גם בליסריקים אשר על ידו מבואר כרים של דברים הג"ל ג"כ למלת פלימרכוס ועיי"ע כילדיקין.

* בלעם ירו' תרומה פ"ח דמ"ו, צ"ל בלעם עיי"ע בלס א' ח"א ק' וצד ק"ד.

* פוֹלְףָּ (לפע"ד מל"י *γλυφός* = *γλύφανον* *Grabstichel, Meissel*) תוספת' כלים ב"ב רפ"ז יד הכולף ובין הכולף פי' כלי של מפתחי אבנים והוא קרוב לל"מ בילף (תהלים ע"ד, ו') והראיה כי בכלים פכ"ט, מ"ח אי' בתמורתו יד מקבת של מפתחי אבנים, ולעווי טעה לגרום בעמ"ל 319 וכן הכילוף והעתיקו *das Gestell des Beils* והאמת כי פי' ב' ין הכולף הוא ההפרש שיש בין יד האדם לכולף ועיין הר"ש לכלים שם ד"ה יד קורדום.

פְּלִיָּי וקצור מן פְּלִיָּי מורכב מן פ (והוא כ"ף הדמיון) ומן לִיָּי סמיכות מן אִפִּים כלומר כלפניו פי' נוכח, מול, לעומת *gegen, gegenüber* וכן בל"י מן *ἐναντίας* *ον* מן *ἀντίος* *ον* *entgegen, ge-*

(כלניתא) נמנה בין מיני פרגין (מִאָהָן) עיין פפלאנצענאמען ללעף 200 והלאה וגם דעת רש"י כי כלניתא מק' בלעז ובלי קו על הקו"ף הובא בספר עיקרים כ"י וברש"י לר"ה י"ג רע"ב מקו (וכן הוא בלשונות הסלאוים) ובערוך ע' פרגין מקום וכן הוא בר"ש שביעית פ"ב, מ"ז ובאר"ז שם סי' רמ"ו הובא בשם הערוך מקוביצ"א והוא בל' בנען *macowica, mocowice* ובל' הונגרי *mák* *Mohn* ועיין מכוז צד VII וע' פרגין] —

פְּלָם (= פְּלִים, פְּלִום אולי מל"פ *كالوسك* מין קטניות *Bohne, Erbse* ועיין עוד בפנים) בסוף תרומות (פ"א מ"ד) וברישי עוקצים (פ"א, מ"ו) תאנים וגרונרות הכליסין ⁽¹⁾ והחרובין, ובס"ג דפ' אלו מרפות (חולין ס"ז רע"ב) את היתושין שבכליסין ⁽²⁾. (א"ב פירוש הכילום בל"י מין פרי ארו אשר הוא מאכל חזירים אך לפעמים האדם אוכל אותו עיין ערך אכלום). * [אח"י"ה ובע' אכלסין (ח"א, ע"ז) וע' אלכסין (שם צ"ד:) פירשתי עפ"י בנות ר"ב אבל כאן נמשכתי אחר פירש"י שכתב בחולין וז"ל כליסין מין קטניות צידרא"ש בלע"ז ע"כ ור"ש לעוקצין הביא פירוש הקונטרס בזה"ל יתושין שבכלוסין פי' בקונטרס שהוא מין קטניות צוררא בלע"ז ע"כ ותו"ט לעוקצ' הביא בשם מהר"ם הלעז צורג"ש, וגם בכ"י חולין (ובקובץ כ"י אנגייליקא דף שי"ח) פי' רנמ"ה כלוסין מיני קטניות, ומ"ל לעוויזאהן ולעווי פירשו הלעז רש"י ע' *ciceres* *Kichererbsen* וא"כ מיני קטניות אולי הוא ל"פ כלוסק (וק' נשמט) פירוש מין פול ועדשים, אבל יותר ברור לי להגיה דברי רש"י פוררא (במקום צוררא עפ"י מסורת הר"ש) והוא ל"ר *porrum* ובל"צ *Porree, Lauch* פי' קטניות הנקרא בלא"ש *Porree, Lauch* פי' ג"כ *Lauch* אבל דעת הרמב"ם ור"ש למעשרו' ורע"ב כי כלוסין הם מיני פירות (ולהרמב"ם מין תאנים והראיה מירושלמי מעשרות ספ"ב ד"ג, שהזכר כלוסין אצל בנות שבע שהוא מין תאנים אולם גי' כלוסין ככ"ף ג"ל שהוא מ"ם בירו' וצ"ל כלוסין כגי' דפ' וויניצ' ובערוך עיי"ע בנות שוח וערך בלפסין) עיין תו"ט לעוקצ' ובערך בלפסין פירשתי בע"א ליישב דעת רש"י והרמב"ם ע"ש. ועוד אעיר על פירוש רה"ג לעוקצ' שפירוש והקליסין: כמין אגסים והאגסים פי' קומתורי ע"כ וזה האחרון הוא ל"ע *كشرى* *Birne* ואולי לפי זה

(1) וכ"ה בתרומי הכליסום, ובעוקצי והכלוסין ובפי' סר"ט לרה"ג והקליסין. (2) בנו"ג שבכלוסים וכ"ה בירו' תרומות פ"ה דמ"ה סע"ב וברש"י כבערוך וכן בירו' בסוף הערך בהוספותיה.

genüber ובל"ר versus, adversus ובל"פ פִּישׁ פִּי פנים ומול וא"כ פְּלֶאֱפִי בְּלָפִי ; כְּלָפִי אֲלֶיָּהּ wie nach vorn gekehrt ולפי wie den Schweif nach vorne gekehrt ולפי welchem gegenüber, wohinwärts לִיָּא ס"א פְּלָפִי כמו בל"ר quorsum קצור מן quoversum) כלפי אליה בפ' המצניע בסוף הלכה המוציא כבר (שבת צ"ג:) כלפי אליה אלא אימא חייבין ורבי שמעון פומר. בהלכה קמא דפסחים (ה"י) כלפי אליה אמר אב"י אפוך פ' דברים מהופכין הן כמו שהאליה היפוך מן הראש כי המהלך כסדר ראשו לפנים והמהופך הולך זנבו לפנים⁽¹⁾. ס"א כלפי לייא כלומר לאיזה מקום נוטה כמו כנגדי לייא שפי' בע' כנגד⁽²⁾. כפ"ק דפסחים בגמ' כל מקום (ח' רע"ב) כלפי שאמרה תורה (שמות ל"ד כ"ד) ולא יחמד איש את ארצו. — (א"ב תרגום וסתר פנים ישים (איוב כ"ה, מ"ו) וממר אפיא יש כלפי לעיל, פי' כלפי, ולפעמים פי' כלפי כמו לפי.) * [אח"י] כס"א שבערוך פירש רש"י כדמובח מאלה המקומות שבת קכ"ז רע"א כלפי לייא: פירש"י כנגד היכן פונה הדבר הזה וכו' לייא היכן וכו' ועיין פירש"י לרף צ"ג: כלפי לייא: כנגד היכן⁽³⁾ נהפך דבר זה. בב"מ נ"ח סע"א כלפי לייא: כלפי היכן הדבר נוטה, לייא היכן וכו'. בפסחים ה' סע"ב כלפי לייא⁽⁴⁾ כלפי היכן נוטה דבר זה, בכתובות מ"ו רע"א כלפי לייא: כנגד אפוא הדבר הזה סובב, בסוט' מ"ד. כלפי לייא: כנגד אפוא הפכת דברך, ובע"ז ע"ה. לא פירש"י כלפי לייא ובכ"מ הג"ל הביא רש"י לדוגמא כנגדי לייא (ברכות כ"ה) כדאי' כס"א בערך הנוכחי ורשב"ס פי' כב"ב ק"ד: כלפי לייא: כנגד מה שונה במשנתנו כאן ולאן הדבר נוטה ע"כ והביא ראיה ג"כ מברכי נ"ח. ובפ' רגמ"ה כ"ל כ"ב שם א"י כלפי לייא כלפי מי אתה אומר כן ובל"י הוספת לייא פירש"י כלפי לשון כנגד עיין סוטה ג'. ד"ה כלפי ובפסחי' ה' רע"ב פירש"י כלפי מתוך ובשבת צ"ד סע"ב ד"ה כלפי מעלה פי' לצד — וכנ"ה יומא כ"א סע"ב נוטה כלפי צפון, תוספת' ב"ב ספ"ו כלפי צפון אני מוכר לך. כתובות ק"ג: פניו כלפי העם. . כלפי הכותל, סנהדר' מ"ה סע"ב פניו כלפי העם. .

פניה כלפי העין, שם ק"ה סע"א ברכו ל"ד. מגיל' כ"ה. תענית כ"ב רע"ב לפי ג"י הע"י וכ"י מ' (ר"ס תענית צד כ"ה) תרג' קהלת ז', מ': לאסתר ה', ב' כלפי שמיא. ספרי זאת הברכה פסק' שנ"ז כלפי מטה. . כלפי מעלה ועוד הרבה דוגמאות המיח כלפי מעלה (למעלה) עיי"ע מח ב' והוא כמו כלפי ירושל' ברכות פ"ד ר"ח: מתפללין כלפי למעלה, ושם: כלפי א"י. . כלפי ירושלים. . כלפי הר הבית. . כלפי קדש הקדשים. לעילא בתרגום שני אסתר ד' ט"ז ירושל' מכות פ"ב דל"א ע"ד כלפי שנאמר וכו', תוספתא יומא פ"ב ותוספתא מגילה פ"ד (ג') כלפי העם. . כלפי הקודש; תוספת' סנהדרין פ"ז כלפי אביהם. . כלפי העם, שהש"ר פ' כשושנה כלפי צפון. . כלפי אביהם שבשמים ופירושו נגד, מול, לעומת מה שנאמר. ואולי מזה שדרש בתמיד כ"ז. פרבר (ה"י א' כ"ה י"ח) כלפי בר וכן בתרגום שם כלפי ברא, והמעם נ"ל כי דרש פרבר מל"פ ברבר = בְּלִי שפירושו לעומת, מול, נגד] —

* בְּלוֹפְסִין (פי' בל"י ורו') *κολυμπάς = κολυμβάς* eolymbas זיתים נכבשים וצפים בשמן Oliven, die im Oel schwimmen עיין לעף קל"ח בערך קלפס סיים רבינו; היינו כלופסין דגריסין בגמ' דבני מערבא ע"כ וכונתו לירו' תרומות ספ"ב דמ"א. הכל מודין בכלוכסין שהן תורמין וכו' וצ"ל כלובסין וכ"ה בכ"י עיקרי התלמוד לזכות בע' קלפס בשם רבינו ועוד ג"י רבינו וכ"י תוספתא אביא אי"ה בע' קלפס. אבל ג"י כלופסין בנדריים ג': הוא מ"ס עיי"ע בלפסין בח"ב ק"ד ומ"ש.

* בְּלִקְטִירִים (פי' כמו גלוגדיקא בהוספת' כ' וג' Sänfte) בשחש"ר פ' אתי מלבנון מטעינן בכל כדיקה וצ"ל בתיבה אחת עיין מ"ש בערך (בורתירא) [בורתירא] בח"ב, ר"ו הערה א', ערך גלוגדיקא (שם רצ"א) וש"ג שנויי הנוסחאות וגזרת המלה.

* 1 בְּלִקְטִירִים בפסיקתא רבתי דהחודש פט"ו שני בלקטירים מרדכי ואסתר וכבר הראיתי בערך בלקטירים (ח"ב ק"ה) שצ"ל או

(1) הועתק מפי' ר"ח לפסחים ושם אי' בזה"ל: (כלפליא) [צ"ל כלפי אליה] (אבל עיין למטה בהערה) כלומר דברים מהופכין הן וכמו שהאליה הפוך מן הראש שכל המהלך כדרך המהלךין הולך ראשו לפנים וזנבו לאחוריו והמהופך הולך זנבו לפנים הראש אחריו כך גם זה וכו' ויפה העיר המו"ל פי' ר"ח ומצינו שמדמה לסדר ההלך כגון בעירובין מ"א. ובתוספת' פ"ב דתענית ע"כ ור"ל דאי, שם: הוי אנא דבחר רישא גופא אויל. (2) כ"ה בכ"י ה"ב וכן מוכח מעתיק שני"ב דאיתא שם בקיצור בזה"ל: ו"ג כלפי לייא ע"כ ובס"א מבואר ברש"י עיין בפנים בהוספותי וכס"א איתא בנוסחאותינו בכ"מ (3) כ"ה בדפוס' היושנים, ובני"ג היא. (4) בדפוסים אי' שתי מלות ול"י בכ"י רש"י וניל שאיזה כותב הגיה ככה בראותו הג"י בפי' ר"ח שנכתבה המלה בתיבה אחת וכן אי' בתיבה אחת כלפוליא בכ"י ר' בב"ב ק"ד: ובפי' ר' אברהם אביד כ"י עיין ד"ס ב"ב צד קנ"ה. וכ"ה בתשי' הגאונים דפי' בערלין עמוד מ': עשי"ה.

המלך כתב הכר יד שלו ובכ"י אירפורט א' לנכון הלה מביא את הלבלר ואת הדיו ואת הקלמוס וכו' היא מביאה את הכל ד"י ייה שיתן לה המלך כתב היכר יד שלו. ולעזוי מעה בזה.

* כילרין בריש שהש"ר סלע או כילרין מ"ס הוא במקום בלורין עיי"ע בח"ב, ק"ו.

* כלירקין עיי"ע כילירכין וגו' הילקוט שנשמנה שם.

פְּלִתָּא [א] (בל"ם פי' פְּלָה Braut) בפ' כיצד אשת אחיו (יבמות כ"א:) כגון כלתא דבי בר ציתאי³) פירוש כל הזכורים בהלכה בעלי בתים גדולים היו והיו כלות הכנות מצוינות כבתיהם כמו כלות הבנים. * [אחיה כוונת רבינו במ"ש כל הזכורים בהלכה היינו הדוגמאות שהוזכרו ביבמות שם: כלתה דבי רב פפא . . . כלתה דבי מרי בר איסק. וכלתה או לני' רבינו כלתא הוא הקבוץ וצריך לנקדו פְּלִתָּא ובע' מרכוף א' לפי ג' דפ"ר פְּלִתָּא דבי בר ציתאי ובשדפ"ע בלאתא ובפי' רה"ג בסד"ט בכלים פט"ו מ"ו בלאתי דבר צותאי ובר"ש שם הובא בשם הערוך והגאון באלת' דבי בר צוצאתי וצ"ל כלתא⁴) דבי בר ציתאי. ועוד יש קבוץ זכר בירו' פיאה פ"א דמ"ו ע"ד והוא מקלם קומי פְּלִיָּא ובירו' ע"ז פ"ג דמ"ב רע"ג פְּלִיָּה — והיחיד: פְּלִתָּא שבת כ"ו. גימין ג"ז. חולין פ"ג. מעילי י"ט. כ"ב קמ"ג: פסיקתא דר"כ ו'. עיי"ע כל ו' — ובענין פְּלָה עיין דרושי רז"ל ברכות ג': נ"ג: פסחים פ"ו: פ"ז. סוכה מ"ט: תענית כ"ד. מגילה ג': י'. יבמות ל"ד: כתובות י"ז. סוטה ל"ו: מ"ט. שמ"ר פמ"א. ובהשאלה לשביתת שבת עיין שבת קי"ט רע"א. ולמטר תעני' ו' סע"ב עיי"ע התן] —

קְלוּתָא⁵) (= קְלִיתָא = קְלִיתָא לשון נקבה מן לי' זכר קְלָה מל"י *χολή, χόλος* מרה ורוגז *Galle, Zorn*) חמת אחיך (כראשית כ"ה מ"ד) תרנ' ירוש' [ב'] כליתיה⁶ דאחוך. באפו ובחמתו (דברים כ"ט, כ"ב) [תר"י א' ברוגזיה ובכליתיה]. באף ובחמה⁷ (שם כ"ט, כ"ז) [תר"י א': ברוגז ובכליו]. — (א"ב פי' כולי בל"י חמה). * [אחיה וזו ג"כ דעת מהר"ם לונגאנו וכן תרגום בחמה (תהלים כ"ט, י"ד) בכלו ובכ"י בכילו — ומה שענינו כמו פְּאִילו עיי"ע פילוד] —

פילקטירים מל"י הרשומה שם פירוש שומרים או צ"ל כמו שהונה בערך בלקטירים (שם) שצ"ל בלקטירים מל"י הבאה בע' אח"ו ע"ש אבל בערך דלקטיר (ח"ג ע"ד) נסחתי כפי ג' פסיקתא דר"ב והבאתי ראיה מג' הילקי ואז ענין המלה מל"ר dilector, selector שני אוהבים ובוחרים זה לזה והבוחר יבחר.

* 2 בלקטירים (= פְּקִטִירִים מל"י *χαρκτηρες* Charakter, Kennzeichen, Merk-

mal) כפסיקת' רבתי ר"פ כ"ד דיבורא שתיאאי צד קכ"ה בהוצ' פריעדמאן: צור ילדך תשי (דברים ל"ב, י"ח) . . . לצייר שהוא יושב וצר בלקטירים של שלמון, ושם סמוך מעט קודם: והוא (הגואף) אינו יודע שמי שהוא יושב בסתרו של עולם יושב וצר בלקטירים שלו בדמותו בשביל לפרסמו וכן שם עוד ג' פעמים וצר בלקטירים שלו. ובויק"ר פכ"ג צד כל קטורין וצ"ל בלקטירין ובע' קטר ג' הביא רבינו דוגמאות מילמדנו וגרס ג"כ כל קטירין וכבר הגיה ר"ש באבער (פסיקת' דר"כ ג"ו אות ר"מ) שצ"ל באגודה אחת כלקטירין והיא היא מלה יונית הרשומ' בע' נוכחי ובע' בלקטירים (ח"ב ק"ה). וכן הגיה החכם הנ"ל שצ"ל בערוך ע' קנכיתר: צא וצור¹) את אלו בקנכיתירין של אבותיהן וכו' שצ"ל קלכיתירין ובאמת כשהש"ר פי' גן נעול א' צא וצור אותן (בכל קטורים) [וצ"ל בכלקטורים] של אבותם ופי' בדמות ודיוקנא של אבותם²) ובאמת בעה"ק שני"ב הביא בע' קנכיתר י"מ לי' משפחה וי"מ לי' דיוקן פירוש צורתם ודוגמתם ע"כ והאחרון עיקר כי מלה יונית הנ"ל פירושה סימן והיכר מובהק בנוף אדם וזולתו. ובערוך הגדול לי' בע' קנכיתר שום פירוש ולי' בעיקרי התלמוד כ"י לזכות ושם הגי' קנכיתר ובאמצע הערך צא וצור את אלו בקנכיתירין של אבותיהן] —

* כלקיס. כוסליקום עיר במסופוטמיה הנקראת *Chilioocomum* עיין מ"ש בע' בית זבדאי ח"ב, ס"ח:

* כלקירא מ"ס עיי"ע כלכית ב' ומ"ש.

* כלרייה מ"ס בתוספתא ב"ק רפ"ז משלו משל למה"ד למלך בשו"ד שקדש את האשה הוא מביא את הלבלר ואת הקולמס ואת הדיו וכו' קלקלה היא מביאה את הכלרייה שיתן לה

¹ כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י. ² ומ"כ מעה במח"כ. ³ כ"ה בכ"י ל"ד ובדפ"ע חוץ מדפ"ר ושם כלתא דבי ציתו, ובכ"י ו"ו דבי רב ציתאי וב"ה ביוחסי השלם צד 179 ובסד"ה סוף אות צי גרס לבי ציתאי. ⁴ ובכ"י ק"ט גם שם כלתא. ⁵ כ"ה בדפ"ר וויניציא אבל בשדפ"ע כלת. ⁶ כנו"ג כלותיה. ⁷ כ"ה רק בכ"י ח"ב ול"ד ובדפ"ר.

* כָּמָא, כָּמָה (בל"ם אָכְמָא פירוש בל"מ כמו, wie, sowie) דניאל נ', ל"ג. בר פ"ו כמא נפשיה וכו', מקצצא ארזין וכו' ובענין דיכמא (עדות ה', ו') לפי נ' רה"ג עיי' דגם (ח"ג, י"ח). תרגום מה (תהלים קל"ט, י"ז) כָּמָה.

* כָּמָה (מל"מ מלת השאלה לדעת ערך המספר ואורך דבר מה! wie viel wie viel Mal) הרבה כש"ם עיין ברכות ז'. ל"א. שבת י"ב. ל"ג: יומא כ"ב: סנהדרין צ"ה: מכות כ"ב: חולין צ"א: קידושין ט': ל"ג. יבמות ק"ד. ורבים זולתו. וגם בהוספת נו"ן פָּמָן (ירו' ע"ז פ"ב דמ"א). לפעמים חסר שם מדת המספר והאורך אחר מלת כמה ד"מ ירו' כתובות פ"ה ד"ל. אפי' כמה ר"ל כמה שנים, ירו' סוכה רפ"א דג"א רע"ד אפי' גבוהין כמה ר"ל כמה אמות וכן שם בית שהוא גבוה מכמה (אולי צ"ל מכ' אמה ועיין קרבן העדה שם). על אחת כמה וכמה (= אעכ"ו um so mehr) ברכו ה'. קידושין ל"א. סנהדרין ט'. צ': צ"ו. מכות כ"ד. וכן בתר"י ב' לדברים ל"א כ"ז תרג' אף כי: על אחת כמה וכמה, ובתר"י ב' לבראשית מ"ד, י"ח; לכמדבר כ"ב, ל' אי' על חד כמה וכמה. — ובלשון עבר החרשה השם כָּמָה (בל"ם כָּמִיּוּתָא) Quantität הפכו: אִיכוּת Qualität.

כִּמָּה (= כִּימָה מל"מ וכן בל"ם כִּימָא צורה אחת משבעה כוכבים במזל שור Plejaden, Vielgestirn (Chenne, ובל"ע ח"ג) בפ' הרואה בגמ' על הזיקים (ברכות נ"ה סע"ב). מאי כימה אמר שמואל כמאה¹ כוכבים אמרי לה דמיכנפן ואמרי לה דמברדן. כפרק המקבל בגמ' ואכלה חגב (כ"מ ק"ו יע"ב) עד דאתו אריסי² מדברא וקיימא להו³ כימא ארישייהו. פי' בשעה תשיעית דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה⁴ להדי רישא באמצע הרקיע הדיינו בניסן דעד ההוא זמנא הוי זמן רביעה⁵. ובפ"ק דר"ה בגמרא ולגמיעה⁶ (ריה י"א) יום שמזל כימה שוקע. פירוש כימה היינו שור והיינו סידורן דמזלות מלה בניסן ושור באייר וכן כולן, וכל י"ב מזלות משמשין כולם בכל יום ויום וכל לילה ולילה שנים עשר לשתיים עשר שעות אלא משום הכי הוושב כל

אחד ואחד לחדשו שנחדשו הוא קודם והאחרים שוב אחריו כדרך שאנו עושים להנכיל שצ"ם⁷ ומשום הכי הוושב כשמגיע למרחשון עקרב משמש בתחלת היום ושור לשעה שביעית והיינו שוקע ביום כשהמה מתחלת לגמות במערב שי"ב מזלות קבועין בגלגל והגלגל חציו ברקיע וחציו תחת הרקיע ולכך לעולם ששה מהמזלות מכוסין וששה מהן מגולין שהמזל עולה מצד אחד במזרח ושוקע מזל אחד כנגדו במערב היום עולה עקרב בתחלת היום ושוקע שור כנגדו ונומל שני כוכבים מכימה היינו שתי ארובות ומעיינות מתמעמים מחמת הצנה והרוח יום שמזל כימה עולה ששעה ראשונה משמש בזמן שהחמה עולה היינו דכתיב (בראשית ז', י"א) שני דהוי שני לניסן שהוא ראשון לחדשים. שני לדין תשרי. היינו דשינה: דהיה שוקע ועשאהו עולה. מאי שינה: הא לא שינה המזל — פ' גאון ז"ל [ר' יהושע אומר] אותו היום שבעה עשר (היום תמוז) [צ"ל באייר] היה שמזל שור שוקע ביום ר' (אלעזר) [צ"ל אליעזר] ואמר שבעה עשר במרחשון היה שמזל כימה עולה ביום גלגל חמה עגול [הוא] חציו למעלה מן הרקיע⁸ וחציו למטה מן הרקיע וי"ב מזלות קבועין בו והוה סידורן מלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים (סימן) [צ"ל וסימן] (שמת) [משנת] סאב מעק גרד ששה מהן שקועין למטה וששה מהן שקועין למעלה וכשהגלגל מתגלגל זה מצד זה והראשון שבצד האחר שוקע וכן לעולם ושתי שעות הוי⁹ מזל בעליתו וכן שכנגדו בשקועו שיהו כולן משמשין בלילה בכ"ד שעות [של] יום ובניסן לעולם מלה מתחיל לעלות לאור הבוקר מע"ק גר"ד למעלה בלילה מש"ת סא"ב למטה לאור הבוקר התחיל מלה לעלות ומאזנים לשקוע לסוף שתי שעות [מלה] כלו עולה ומאזנים כלה שוקע אחר שתי שעות התחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חודש ניסן [באייר] שור מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר ובשתי שעות הראשונות גמר עלייתו שניות תאומים שלישיות סרטן (רביעות) [רביעיות] אריה חמישיות בתולה ששיות מאזנים וכן כולם¹⁰ נמצא מלה עולה כבי שעות אחרונות של לילה וכל היום הוא שקוע¹¹

(1) בדפ"ד כמאה כמאה. (2) בכ"י ו"ו ול"ד ארישו. (3) ל"י לפנינו. (4) כ"ה בכ"י ובדפ"ו אבל בדפ"ע נשמט מן כימא עד כימא. (5) ורש"י פ"ה הן הן יגיו אדר והתוספו השיגו עליו והעלו שהיא בתחלת שבט ועיין ג"כ תוספו' מנחו"פ פ"ה. ד"ה והוורע ושט"מ בכ"מ בסוגי' ר"ה יוסף טב עלם שמגין על רש"י. (6) כ"ה בכ"י ה"ב. (7) והוא קצור מן תיבות: חמה, נוגה, כוכב, לבנה, שבתאי, צדק, מאדים. ועיין תשב"ץ ח"ג סי' ר"ד ושם הסדר שבתאי צדק מאדים חמה וכו'. (8) בפירש"י אי' בשתי הפעמים מן הקרקע וכו' בפירש"י נדפס בסוף מסכ' ר"ה וכן מוכח מתשב"ץ הג"ל ושם אי' וז"ל ולעולם ששה מזלות הם למעלה על הארץ וששה מזלות שכנגד' הם למטה מהארץ. (9) בפירוש רש"י שוה"ה. (10) בפירש"י איתא שלישיית. רביעיות. חמישיות. וששיות. (11) בפירש"י שוקע.

וכימה [הוא] זנב מלה והמבול ירד ביום ודרך כוכב שני כוכבים⁽¹⁾ שנמלך מכימה שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה [ומניין שהמבול התחיל לירד ביום (של) [צ"ל שנא'] [בראשית ז, יג] בעצם היום הזה בא נח וכו'] [וגוי] ונח מקמני האמנה היה ולא נכנס לתיבה עד שירדו המים ודחקוה ליכנס (שם) [צ"ל שנא'] [שם פסוק ז] מפני מי המבול והוצרך לשנות סדרי⁽²⁾ בראשית והעלה מזל כימה⁽³⁾ ביום ונמל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעמים כחום ימות השנה⁽⁴⁾ ופסקו הגשמים ושינה סדרי בראשית ונתגברו המעיינות ושפסום. יום שזול כימה שבמרחשון עולה עקרב בתחילת (היום)⁽⁵⁾ [וצ"ל היום] ואחריו קשת נמצא [מלה] עולה בסוף היום. שינה עליהם וכו' לקמן פריך מאי שינה. היינו דכתיב שני שהרי אייר שני לחודש⁽⁶⁾. שני לדין שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו. הכי גרסינן בשלמא לר' יהושע היינו דשינה שהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה להגביר⁽⁷⁾ המעיינות. וחמת המלך שככה (אסתר ז, י) וסתם חמה רותחת היא דכתיב (שם א, י"ב) וחמתו בערה בו.* [אחי"ה ודע כי מן תיבות המסומנות: פי' גאון ז"ל עד סוף הערך אי' רק בכ"י ה"ב וזמן כביר הייתי מסופק אם אעתיק אותן לספחן בערוך או לא בראותי כי כל הענין רק בשנוי מעט קצת נמצא ג"כ בפירוש"י ב"ר"ה י"א: ד"ה הכי גרסינן עד דף י"ב. כס"ד חמתו בערה בו. בהשקפה ראשונה דעתי נוטה כי איזה כותב של כ"י ערוך הגיה לו לעצמו ככה והיה מכנה לרש"י בשם גאון אבל שוב ראיתי כי זו ההוספה היתה מונחת גם לפני בעל גליון של כ"י ב' בכ"י ש"ם לר"ה ובעל ד"ס במח"כ לא ירד לסוף דעתו של בעל הגליון מטעם אשר כמס עמדו ועלם מעיניו כי זו ההוספה נמצאה בערוך כ"י הנ"ל. מרם כל אעיר כי בכ"י ש"ם מ' וב' א"פ ול"ד מקדים דברי ר' אליעזר לדברי ר' יהושע וכ"ה בילק' נח רמז נ"ו וכמו שהוא בכ"מ

וכימה בתוספו. עיין ד"ס ר"ה צד י"א אות ה' וכן מקדים דברי ר"א לדברי ר"י בהגהה בפירוש"י הנדפס בסוף מסכת ר"ה ובספרי רומיים דא"י שם אבל מה שכתב שם בהגהה וז"ל וכן הברייתא בסדר עולם וכן עיקר ע"כ יש להעיר כי לפנינו בסדר עולם רפ"ד איתא כבדפוס ש"ם ר"ה והיינו ר"י בתחלה ואח"כ דברי ר"א. וכפירוש"י ב"ר"ה י"א: ד"ה הכי גרסינן ע"ש והנה מפי' הערוך קודם הפי' בשם גאון ז"ל מוכח כי לגירסת רבינו היה ג"כ הסדר קודם דברי ר"א ואח"כ דברי ר"י וזה הסדר הוברר יען שביאר רבינו בתחלה בענין מרחשון ע"ש היטב אבל לפי פי' גאון ז"ל שהובא הסדר כהיפך רק נשמטו איזה תיבות בתחלה וצ"ל כמו שסגרתו בשני הצאי מרובעין וגם מוכח ממה שהזכיר אח"כ דברי ר"א משמע כי בתחלה עסק בדברי ר"י. ומעתה זכינו להבין דברי בעל הגליון כ"י ב' שכתב כזה"ל: „גירסת הערוך ר"א אותו היום י"ז באייר כו' מאי שינה כדרי"ח ושני גירסאות אלו כתובות בערוך הגדול ורש"י נמל שיטה אחרת" עכ"ל ובעל ד"ס נכוך מאוד שם בפ"י בעל הגליון עד כי גמר אומר כי ערוך הגדול הוא ערוך של ר' צמח גאון⁽⁸⁾ וכן דעתו בד"ס לברכות צד ז' בהערה ושם מודה כי מ"ש בעל הגליון ורש"י נמל שיטה אחרת איני יודע לפרשו שהרי גי' רש"י הוא כגי' הערוך שהביא בגליון ע"כ אבל בא וראה גירסת הערוך לפי ההוספה של כ"י ואז הכל מיושב כי לפע"ד כונת בעל גליון על זה הערוך בתשלום ההוספה לכן קראוהו ערוך הגדול כיישנן גירסאות בשאר כ"י ודפוס ערוך אשר נעדר בהם פי' גאון ז"ל עד נמירא ואי' רק מה שנדפס ע"ד: פי' גאון ז"ל וזה מ"ש בעל גליון ושני גירסאות אלו וכו' ר"ל גי' בהקדמת דברי ר"א לדברי ר"י ועוד גירסא שנית בהקדמת דברי ר' יהושע כתובות בערוך הגדול כלומר בערוך היותר שלם בכ"י שהיה מונח לפני בעל הגליון כי גי' ראשונה בהקדמת דברי

(1) בפירוש רש"י: ודרך נקב שתי כוכבים. (2) בפירוש"י כאן ובסמוך סדר. (3) בפירוש"י זנב כימה. (4) בפירוש רש"י בחמ"ימות החמה. (5) וכן הוא בפעם אחת בילקוט נח רמז נ"ו והוא מ"ס. (6) בפירוש רש"י לחדשים. (7) בפירוש"י להגבורי. (8) אבל דוגמאות שהבאתי במבוא לח"א מוכיחין כמאה עדים כי פי' הערוך דרי' צמח גאון הן בתכלית הקיצור — וזו הטענה אני מועין נגד דעת יודי הרב ההכם המפורסם מהרש"י"ה האלבערשטאם נ"י על מה שכתב לי מיום א' לסדר וה"י ברכה ויקרתו הגיעה לידי בזה הרגע. וז"ל . . . ונלפע"ד כי מה שנמצא מתחלה בערוך והוא בכל הדפוסים ובכל הכ"י הוא מהערוך בעצמו וכפי עדות תלמיד רש"י בסוף ר"ה היה כן הגי' לפני רש"י קודם שהגיה וכן בספרי רומיים והוא אשר היה גם לפני הערוך והפי' הנמצא לתלמיד רש"י שם הוא ג"כ הנמצא בערוך בכל הדפוסים ובכל הכ"י אמנם ההוספה אשר נתוספה אח"כ בערוך והיא אולי מערוך רב צמח. יתכן כי בא אח"כ ליד רש"י הערוך של רב צמח ולקח ממנו הפי' הנדפס לפנינו בפירוש"י דף י"א וי"ב ועל פיה הגיה גם הגמרא שלפנינו עכ"ל. אבל לפע"ד קשה לי טובא: א' לא מצינו בשום מקום שרש"י היה יודע מאומה מערוך של רצ"ג. ב' לשון פירוש הערוך בשם גאון ארוך הוא ביותר ואיננו מסיגנן פירושים הקצרים של רצ"ג. ג' גם רבינו נתן לא הביאו רצ"ג כי אם בשמו העצם כדמוכח מעי' מגל או בשם ערוך סתם עיין מ"ש במבוא ח"א XXI הסיום מעי' קמן גי' לפי דפי' זה מצאתי בערוך אחר (וגם יש לקרות אחר).

ר"א לדברי ר"י מוכח מערוך של הדפוסים עד דברי: פירוש גאון ז"ל, וגי' שניה מוכח מפירוש גאון ז"ל שא"י רק בכ"י, וכונתו במ"ש ורש"י נמל שיטה אחרת היא לפע"ד על שימת רש"י שנדפסה בסוף מסכת ר"ה והתחלתה היא: הכי גרסינן הלכה זו בפרק ראשון (א"א) בראשונה עד שלא הגיחה רבינו וכן בספרי רומיים וכן הכרייתא בסדר עולם וכן עיקר בשנת וכו' ר' אליעזר אומ' וכו', ר' יהושע אומר וכו', הרי שתלמידי רש"י העידו כי בראשונה קודם שהגיה רש"י ז"ל היה כותב גי' בהקדמת ר"א לר"י ובלי ספק ככה מונח גם לפני בעל הגליון אשר הוא ישן מאוד (עיין ד"ס לברכות 37) ועוד לא היתה מונחת לפניו גי' רש"י שנדפס בפירושו ברף י"א: אמור מעתה כי רש"י הגיה אח"כ כפי מה שראה או בספר הערוך לפי פי' גאון ז"ל והעתיקו משם מ"ל ה"ה או ראה ככה במקור הראשון היינו כפי' הגאון בעצמו. אבל למי מקדשים אשר בארץ המה שייך זה הפירוש אין בידי להכריע לר"ח לא שייך כי לי' בפירושו כ"י בקבוץ כ"י אנגלייקא ברומה שנדפס כעת בש"ס כליל בהדרו בוילנא אע"ג שפי' ר"ח זה היה מונח לפני רבינו נתן כי פירושו בענין ר"ה י"ב: כמו שהובא בע' עשר (אחר ע' עסק) נעתק כמעט אות באות מפ"י ר"ח כמו שאראך שם — ובענין פירש"י עיין תש' תשכ"ץ שם ובענין פי' תוספו' ראה כתש' חות יאיר סי' רי"ט דף ר"ז: ופירוש שוקע ביום הוא ביאת הכוכב בנשף יום ונקרא בל"י δύσις ἑφάξ ובב"ר mane occidit ובלא"ש Frühuntergang והפכו עולה ביום בל"י ἐπιστολή Frūhaufgang ובלא"ש mane exoritur עיין מ"ש ה' שמערן במ"ע רא"ג ח"ג 273 ושם הובאה דעת פליניאוס (י"ה, כ"ה) ושאר סופרים רומיים לחזק דעת רז"ל — וכנה בירו' תעני' פ"א דס"ד סע"א הכל מודים בשבעה עשר (ר"ל במרחשון) שהוא זמן כימה לשקע שבו ירד מכול לעולם וזה כדעת ת"ר בר"ה בבלי י"ב, חכמי ישראל מונין למכול כר' אלעזר, וכן ס"ל הלקח טוב בכראשית ז', י"א (עיין הערת הרב המו"ל שם צד כ"א בהוצאת באבער), ברכות ג"ה: צנה של כימה ועיי"ע כסיל א', עקס א', ובל' תרג' נמצא ג"כ פִּימְתָא בתרג' לעמוס ה', ח'; לאיוב ט', ט' (כפי גי' כ"ס), ושם ל"ה, ל"א, ר' יונה י' ננאח פי' כימה ע"י ל"ע הרשומה בתחלת הע' והוא שם כולל לרבויו המספר ונקרא כן מזל בצורת שור כי הרבה כוכבים נתחברו יחד וכן ק"מ בל"ע נתקשר יחד ומזה המושג גם בל"י Sieben-Πλευάξ

gestirn מזל של שבעה כוכבים מהתואר πλεῖος ענין רבוי ומלוי, וכן העתיקו עקילס סומכוס ותודוס כימה של עמוס הנ"ל ואיוב ל"ח, ל"א אבל ע' זקנים העתיקו ככה עש (איוב ט', ט') והוא בלי נכון עיין שלייסנער II, 357 ועוד עיין פירוש שולמענס לאיוב שם ורד"ק שרש כ"ס] —

כְּמַהֲיִן (בל"ע) كاه Erdschwämme; פטריות Trüf-
 (Fein) בפ' כיצד מברכין בגמ' על דבר שאין גידולו מן הארץ (ברכות מ' סע"ב) על הכמהין ועל הפטריות אומ' שהכל נהיה בדברו, בר"ג דפ' כלל גדול ל' (שבת ס"ח) ובר"ג דפ' בכל מערכין (עירובין כ"ה) ובפ' בא סימן בגמ' חייב בפ"א (נה"ג) וגידולו מן הארץ למעוטי כמהין² ופטריות הוא לשי' ישמעאל שכך קורין לכמהין: כמא"ה ולפטריות פקא"ע. — (א"ב יפה פ"י וכמהין גדלים תוך הארץ ואחר חפירתה נראין אבל הפטריות גדלים על הארץ). *אח"כ והוזכרו יחד עוד כמהין ופטריות בשבת ל' סע"ב נדרים נ"ה: (ושם כמהין) וכ"ה בירו' מעשריות רפ"א דמ"ח ובע' פטר ג' הביא רבינו ציון מנדרים הנ"ל ופירושו כמהין טיראטופל"י פטריות פונגי ע"כ והוא לא"ש Schwämme, Trüffeln, fungi, tartüfelo ולפע"ד צ"ל בהיפך כמהין פונגי פטריות טיראטופלי וזה האחרון נקרא בל"ע قفح = القفح והוא פקא"ע הנ"ל בערוך ובעה"ק שנ"ב בע' כמהין פי' כמהין ופטריות שוועמן ויפסרלינגא בל"א וכיון למלות אשכנזיות Schwämme und Pfifferlinge וכן הוא בליקוטי מהרי"ל — וכנה בירו' ביצה ספ"ה דס"ג סע"ב כמהין וירו' תענית פ"ג דס"ז רע"א כמהים ועוד בלשון נקבה בכ"ר ר"פ ס"ט ושם דרש כמה (תהלים ס"ג, ב') ככמהות הללו שהן מצפין למים ובילק' ויצא סוף רמז קי"ט ככמהיות ובילק' תהלים רמז תשפ"ז כאמכמאות ומ"ס הוא] —

* כְּמֹזֶת (אחד הוא עם ל"מ כמו בהוספת תי"ו עם כינויי הגוף וגם זולתם ובל"ס כאמת (wie, gleichwie) בכנויים כמותי ב"מ ג"מ רע"ב כמותך ירו' נדרים פ"ה דל"ו סע"א כמותו תענית כ': כתובות ק"ט, ובנפרד רק בקשור עם ש' ד"מ ברכות נ"ז, כמות שהוא, ע"ז ג"מ, כמות שהוא חי, ירו' מ"ש פ"ד דג"ד ע"ד כמות שהשולחני לוקח כמות שהוא מוכר.

כמו (= בומז) מל"מ תכשיט נשים ועיין בפנים) כפ' כמה אשה בסוף הלכה ברית טהורה (שבת

(1) כ"ה רק בדפוס. (2) בנו"ג כמיהים.

סיד סע"א והובא בילקי מטות ר' תשפ"ו) כומז¹ זה דפוס של בית הרחם וכו' עד כומז כאן מקום זימה. * [אח"י"ה זה דרוש של ראשי תיבות ל' בירושלמי שבת פ"ו ד"ח סע"ב כי אם דרושים ראשונים עיי"ע טפס א', ובהיפך ל' דרושים הנ"ל כי אם זה האחרון בלקח טוב לשמות ל"ה, כ"ב ועפ"י זו האגדה העתיק תרג' יוני Venet כזה: *vυμφόδεσμον* עיי"ן גיזינאום תזוירום [II, 692] —

כְּמוֹךְ (ל"ט, והובא אודות הדרוש) בפסיקתא דדברי ירמיהו (פסיק' דר"ב צד ק"ב)² כתיב (דברים י"ה, י"ח) נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וכת"ב ושם ל"ה י"י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואתה אמרת כמוך³ אלא מאי כמוך כמוך בתוכחות אתה מוצא כל שכתוב במשה כתוב בירמיה וכו'.

כְּמוֹךְ (כְּמוֹךְ מל"פ קאמך, קאמך דבר הנאכל בקינוה הסעודה לעורר תאות האכילה וכן בל"ע *كافح* רז"ל הושאל לכותה *Tunke*) בפ' בא סימן נגמ' חייב בפ"א (גדה נ"א רע"ב) לא תימא בשבת העשויה לכמך הא סתמא לקדירא אלא סתם שבת לכמך עשויה דתנן וכו'. פי' לכותה דהתם לאו למעמא גרידא עביד אלא אפי' לאכילה עביד ומשנשתנה⁴ מעם בקדירה שנתנוה בקדירי' להטעים אין בה שוב בשבת גופא משום תרומה ואינה מטמאה דהא תו הייא עץ בעלמא הא קודם שנתנה מעם בקדירה יש בה אמאי כיון דסתמא לקדירה קאי למעם ולא למאכל אמנא יש בו משום תרומה אלא ש"מ להכי יש בה משום תרומה עד שלא נתנה מעם בקדירה דסתם שבת לכמך עשויה לאכילה ש"מ⁵. בפרק כל שעה נגמ' חמץ של נכרי (פסחים ל' סע"א) ההוא תנורא דסתחו בי מיחיא וכו' עד⁶ דלמא אתי למיכליה בכמכא⁷. ובר"ג דפ' כיצד צולין (שם ע"ו סע"א) ובפרק כל הבשר נגמ' הכחל (חולין ק"ב) ההוא בר יונה⁸

דנפל לכדא דכמכא שרייה רב חנינא וכו'. ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטין ס"ט:) לפירחא דליבא ליתי תלת קרושיתא⁹ דשערי ונישתרינהו¹⁰ בכמכא. בפ' אין מעמידין נגמ' ואלן דברים (ע"ז ל"ה:) אי דק בעי¹¹ ליה¹² לגבינה הכי נמי הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא. * [אח"י"ה ובכ"י רגמ"ה לחולין (בקובץ כ"י אנגייליקא דף שכ"ה.) פי' כמכא עשוי הוא מחלב ע"כ וכן פירש רש"י בפסחים ע"ו. כמכא כותח ואית ביה נסיוכי דחלבא ועיי"ן ג"כ גי' ר"ח הובא בהערה 4 וכן הוראת מלה פרסי' הרשומה¹³ מין תבשיל לקנוח סעודה שיש בו נסיוכי חלבא וחמאה. ובשאר מקומות הנ"ל פירש"י כמכא ע"י כותח כפירוש הערך ועוד עיי"ן פירש"י לפסחים ק"א: כדא דכמכא, ובכתובות ס' סע"ב כמכא והרסנא, וז"ל התשב"ץ ח"א סי' מ"ח (כמך) נראה שהוא כותח וכו' נקרא בל' תלמוד כדאיתא בפ' כל הבשר ההוא בר יונה דנפל לכדא דכמכא ובפ' אין מעמידין אי דבעי ליה לכמכא והוא נעשה מפת חלב ומלח וכו' ע"ש] —

כְּמוֹן (= כְּמוֹן מל"ט מין קצח וכן בל"ע *כּוֹן* בל"ס פְּמוֹנָא בל' פעניקיא פְּמוֹן בל"י *κύνιον* בל"ר *cuminum* בל' כנעני *Kmin* בלשון הונגרי *kömény* בלא"ש *Kümmel* עיי"ן לעף פֶּלְאנְצֶ"ג 206) בפ"ב בדמאי (מ"א) האורז והכמון, ובפ"י בתרומות (מ"ד) תנור שהסיקו בכמון של תרומה. שאין מעם כמון¹⁴ אלא ריח כמון, ובפרק אין מעמידין (ע"ז כ"ט רע"א) אמר אביי גיתי כרויא כמונא¹⁵. ואופן עגלה על כמון יוסב (ישעיה כ"ה כ"ז). * [אח"י"ה כונתו כי הוא ל"מ ובפסוק הוא בלי וי"ו — וכנ"ה בשבת פ"ט מ"ב וכמון, שם קל"ד רע"א שוחקים לה כמון, שם ק"י רע"ב בונא דכמונא, וגי' רבינו עיי"ן כן גי' ועי' שביליל בדפ"ד, אבל בלי ספק היותר טוב בוני וכו' בעי בין א' (ח"ב, כ"ה) בציון משבת ס"ז רע"א שב ביני כמונא ופירוש ז' גרגרים כמון, וכו' בל"פ ע"ש

1) כן הוא לנכון בכל כ"י ודפ"ע חוץ כרפי' אמ' ופ' ושם כמו זה. 2) והובא בילקוט שופטים רמז תתק"ט, וילקוט ירמיה רמז רנ"ו וילקוט איכה רמז תתקצ"ט בשם מדרש צ"ל פסיקת' עיי"ן הערת ר"ש באבער בפר"ב אות ל"ו ועוד עיי"ן בעל הטורים לדברים י"ה, י"ח. 3) בפסיק' נשמט מן כמוך הראשון עד כמוך האחרון אבל איתא לנכון בילקוט הנ"ל. 4) כ"ה בכ"י ו' ודפ"ר, ובדי' פ"י ומשנתנה וכ"ה בדי' אמ', ובדי' ווי ובכ"י ל"ד וח"ב ומשנתנה. 5) ועיי"ן שקלא וטריא בנדה שם ובברכו' ל"ט סע"א ושם הסיום ש"מ למתוקי מעמא עבדי לה ש"מ, וברש"י שם הגוי למעמא עבידא וכ"ה בב"ב. 6) כ"ה בכ"י ו' ו' ול"ד. 7) בנו"ג בכותחא ובפי' ר"ח אי' בחלב. 8) וכ"ה בכ"י ש"ס בפסחים ובתשב"ץ עיי"ן סוף הערך ובנו"ג שם ובחולין בר גזולא. 9) ועיי"ע כרושיתא ובנו"ג בב"ת עיי"ע ברושאי (ח"ב, ר"ב:) ומ"ש בגזרת המלה ובכ"י ו' בס"ס קשייתא. 10) בנו"ג ונשמרינהו. 11) כ"ה לנכון בכ"י ו' ובנו"ג, אי דקא בעי ובדפ"ד אילא ובשרפ"ע אי' לא. 12) וכ"ה בכ"י ש"ס ובתשב"ץ. 13) וממנו ג"כ אפקומן עיי"ע ח"א רל"ב ומ"ש. 14) כ"ה בדפ"ו ואמ', ובכ"י ו' כמין ובדפ"ד כמאן וכ"ה בר"פ. 15) בנו"ג מיייתו כמונא כרוויא ובמו"ע עי' כרויא הביא ביו"ד אחת כרויא וזה נכון, וכ"ה בכ"י ו' כי' ושם בלי וי"ו החבור כרויא כמונא ואחריו נגרגרנו ובכ"י ו' א' כרביא כמונא, בדפ"ד ברויא כמונא ובדפ"י פ"י ובאסיל ברויא וכמונא בכ"י ב"ר ובדפ"ו ואמ' כרויא וכמונא (ביו"ד החבור).

ובהערה א' בענין הגי' ורש"י בשבת ס"ז. בל"א
 וברף ק"י: פי' בוני מלא אגרוף וזה רק כפי הענין
 וכן לפי ענין שחשב פירש"י בע"ז הנ"ל כרוי"י:
 קף אגרוף והמעם עיין ערך כרויא ומ"ש — ושם
 אפשר ג"כ מה שהביא רבינו בערך קנבס מדמאי
 פ"ב מ"ה] —

נר על גביו וכו', וכן עשו לבן (סמרא) [צ"ל סמרא]
 בלוד שהכמינו לו שני תלמידי חכמים והביאוהו
 בכי"ד וסקלוהו ובתוספ' סנה' ספ"י נ"מנו עליו צ"ל
 הכמינו (או כמנו?) עליו. ושם המופשט הכמנה סנה'
 שם. — מעשרות פ"ד מ"א המכמן צ"ל המכמיר
 עיי"ע כמר א' —

בָּמֶן (מל"ע) כִּסְן וכן בל"ס בָּמֶן פי' ארב im Ver-
 steck halten, nachstellen, aufauern הישם
 בָּמֶנָא בל"ע כִּנֵּה בל"ס בָּמֶנָא פי' ארובה Ver-
 steck, Hinterhalt) בפ' ד' מיתות (סנהדרין ס"ז רע"א
 במשנה) אלא⁽¹⁾ מכמינין לאחורי הגדר⁽²⁾. וארב
 לו (דברים י"ט, י"א) תרגום ויכמן⁽³⁾ ליה. בכ"ר
 פרשת ל"ד (ל"ג) ותנח התיבה: ובנה עליה מצודים
 גדולים (קהלת ט"ז י"ד) עקמן וכמנן. * [אחי"ה והוא
 קבוץ מהיחיד כמנא שאיתא בתרגום ד"מ מארב
 (שופטים ט', ל"ה) תרג' כמנא וכן תרגום ארב (איוב
 ל"ח ח') ארבו (ירמיה ט"ז ז'). תרג' יצפינו (תהלים ל"ה
 ז') ויששון כמנא. בערמה (שמות כ"א י"ד) תר"י ב'
 בכמונא ובסמיכות כמנת (מ"א ב' ה'), וכן הבין
 המדרש מצודים מן צוד וכתרג' צדה (שמות כ"א
 י"ג) כמן ליה וא"כ צריך לנקד: וכמנן ובקהל"ר פ'
 עיר קמנה ופי' ומצא איתא כמנון ועקמן ובילקוט
 קהלת רמז תתקע"ט עקמן וכמן וצ"ל בכ"מ כגי'
 רבינו עקמן וכמנן. והפעל בקל אי' כמה פעמים
 בתרגום עיין כמתורגמן ובעמ"ר ללעווי ע' כמן
 אבל בדרז"ל אינו מורגל הקל⁽⁴⁾ ומצאתי רק בקהל"ר
 פ' טוב ילד: כמן ביני סריאתא, ולרוב אי' בהפעיל
 ואפעל: סנהדרין כ"ט רע"ב ההוא דאכמין ליה עדים
 וכו', ההוא דאכמין עדים בקיברא וכו', ירו' סנהד'
 פ"ג דכ"א רע"ג המכמין עדיו אחורי הגדר וכו', ושם
 בסנהדרין בבלי במשנה כל חיבי מיתות שבתורה
 אין מכמינין עליהן חוץ מזו וכו', ושם בגמ' אין
 מכמינין עליהם חוץ מזו כיצד עושין לו מדליקין
 לו את הנר וכו' ע"ש עד וסוקלין אותו וכן עשו
 לבן סמרא בלוד ותלאוה בערב הפסח, בן סמרא
 בן פנדירא הוא וכו' עיין זה המאמר בע' בן סמרא
 ושם הבאתיו מכ"י מ' בשבת וכ"ה לפי מה שנסחתי
 כאן גם בכ"י ש"ס בסנהד' שם ועיין ד"ס במקומו)
 וכ"ה בירו' יבמות ס"פ מ"ז דמ"ז סע"ד כיצד עושין
 לו להערים עלי מכמינים עליו ב' עדים בני אדם
 בבית הפנימי' ומושיבין אותו בבית החיצון ומדליקין

כמן (= כוּמְנִי אולי מל"י χαμύναι, χαμύναι
 וממנו בל"ד אמצ' echemeuniae שכיבה על
 משענה בארץ והושאל בדרז"ל לשכיבה והגמיה
 על אוכף החמור das Angelehntsein im Sattel או
 ענין מתג ורסן החמור עיין בפנים) בפ' המוכר את
 הספינה מ"ר את (הצמר) [צ"ל החמור]⁽⁵⁾ (בי"ב ע"ח).
 אבל לא דיסקיא וכומני⁽⁶⁾ מאי כומני אמר רב פפא
 ב"ר⁽⁷⁾ שמואל מרכבתא דנשי. * [אחי"ה ופי'
 רגמ"ה בכ"י לב"ב מרכבתא דנשים אוכף של נשים
 דכל הני משויי ניהו דת"ק סבר דמש"ה לא מוכר
 הני דסתם חמור לרכיבה עומד ולא למשווי וכו',
 אבל אוכף ומרדעת היינו לבר דלרכיבה עומד דברי
 הכל אפי' רבנן מודי דמכורין וכו', מרכבתא דנשי
 בלעז שנבוג"א. . דרכיבת אשה ששתי שיקיה מצד
 אחד לא חשיב רכיבה אלא משוי וכו' ע"כ ואולי
 שנבוג"א הוא ל"צ ohne Krümmung, sans bouge
 פי' בלי עיקום וכפיפה כי מרדעת אשר האשה
 יושבת עליה היא פשוטה ולא עקומה כידוע ולכן
 באשר רכיבת אשה אינה נחשבת רכיבה כי אם
 שכיבה או הנחה כמו שהורגלה לשבת על המטה
 או על הארץ היטב נוכל לפרש כומני מל"י הנ"ל
 רוב פפא הסביר זו המלה על נכון מרכבתא דנשי.
 ולפי זה גי' כומני (עיי"ע דיוסק בדפ"ר) תתכן יותר
 ומתאמת למלה יוני הנ"ל — ולעווי המציאו מע'
 הקודם ואין לו שחר — ודע כי בתוספתא (כ"י
 אירפ', 403) נזכרה יחד כומני עם פרנמביא ע"ש
 ולכן אולי לפי זה כומני ל"פ כומה, (ק"מ) פי' רסן
 של סוס הוא ואז כומני נדרף עם גימון מל"י χαμύνας
 עיין מ"ש בח"ב, ש"י: ועוד עיי"ע כמס ב' —
 * בָּמֶן, בָּמָאן (ולפע"ד מל"פ حمان לעג וקלס
 Schande, Spott) כבר פירשתי כל הלחישא
 בע' בוך ב' (ח"ב ל"ג).
 * בָּמֶן (wie viel) עיין ערך בָּמָה והוא כמו כמה
 בהוספת גו' במשקל תָּמֶן תוּבָן תחת תָּם
 תָּמָה, תוב, ירו' ע"ז פ"ב דמ"א. כמן קטל פי' כמה

(1) וכ"ה בכ"י ש"ס ובדפ"ר לוי. (2) וכ"ה בירושלמי ובמשניות נאפו' אצל ד"ס צד צ"ה. ובנו"ג מכמינים לו עדים אחורי הגדר. (3) בנו"ג ויכמן. (4) ובענין דונגו' כמן כמין (שבת ס"ז). לפי גי' רבינו עיי"ע בוך (ח"ב ל"ג) ומ"ש. (5) וכ"ה בערך דיוסק (ח"ג מ"ג): ובעי' קלקי. (6) וכ"ה בכתיב יד ש"ס בכ"י ה' ובכ"י ר' אבל לא מוכר את השק ואת הדיוסקיא ובנו"ג שק דיוסקיא (ד"ס בי"ב צד קכ"ג). ובכ"י יו"א וה"ב שק דיוסקיא צ"ל דיוקיא ובכ"י יו"ב שק ודיוסקיא ובכ"י ב"ר שק דיוסקיא. (7) בנו"ג בר.

הרג, ירו' ברכות פ"א ד"ג סע"א אפי' ברחוק כמן
חכים ליה ובג' מהרש"ם איתא באמת: כמה וכן
מפורש באה"צ ועוד עיין במ"ד להחכם אייזלער
ח"ב 49.

כָּמָם (= כָּמָמָה בל"י *κόμμος* אגודה Bündel עיי"ע
כָּבַע) לכובעות ולכומסות (פיאה פ"ה מ"ה) כבר
פירשנו בע' כבע. — (וא"ב פי' בל"י אגודת
עמרים אשר שמה בעלי הגרנות במפתן הבית
לסימן טוב). * [אחי"ה ג"ל שכונת ר"ב היתה
למלה יוני' הרשומ' ובע' כבע הארכתי ע"ש] —

כָּמָם (מל"י *κῆμος* = *χάμος* וכן בל"ר אמצעי'
chamus ובלשון פרסי' *کام* עיי"ע כמן =

כומני מתג וחה (*Gebiss, Zaum*) בפסיקתא דשוכה⁽¹⁾
(פסיק' דר"ב צד קנ"ט): ואח"כ הוא נותן להם כמס
שנא' (הושע י"ג, י"ב) צדור עון אפרים צפונה חמאתו
ואח"כ הוא נותן להם פרקולא שנא' (שם י"ד, א')
תאשם שומרון כי מרתה באלהיה. * [אחי"ה והובא
עוד זו הפסיקת' דשוכה בע' פרקלה ובילק' הושע
רמז תקל"ב בשם פסיק' רבתי אבל שם איתא רק
זכר דבר והיינו תחלת המאמר בשינויים עיי"ש
ר"פ מ"ד. ובילק' שם איתא בט"ס כמס וצ"ל כמס
והוא מל"י הג"ל וע' זקנים העתיקו חח (יחוקאל י"ט
ד') ועוד מתג (תהלים ל"א, י"ב) סוגר (יחוקאל י"ט, י"ט)
ע"י *κῆμος* וכן העתיקו עקילס ותודוס מתג (משלי
כ"ה ג'). וכונת בעל המאמר בתחלה קורא הקב"ה
אנגלין ויותר טוב בילק' איליגין, אוליגין וצ"ל
אילוגין (עיי"ע אולוגלין ח"א, פ"ה וע' אלנלגין
שם ק"א) פי' קורא ונותן רשימת החטאים ומכה
המחוייבים ונותן בפיהם מתג ורסן ואח"כ נותן להם
פרקולה פי' בל"י *πρόκλησις* קריאת התובע לנתבע
להתנצל ולהגין את עצמו בדין כדי שיוכל להגיש
עצומותיו ואח"כ הביא הדיין פדות ומשים שלום
ביניהם וזה מה שסיים ואח"כ הוא מחזירן בתשובה.
ועל כל מאמר ומאמר הביא בעל הדרוש פסוקים
מהושע, ורמ"ל תרגם כמס: [aufhäufen] —

* כָּמָם (מל"מ ענין גניזה *Verwahrung*) ב"ב קמ"ה:
עתיר משח עתיר כמס זהו בעל שמועות
ופירש"ם עתיר מדבר המדוד כגון תבואה שאין

משתכרין בה תדיר אלא מכניסין אותה לאוצר וכו'
והיינו נמי עתיר כמס כמו כמס עמדי חתום
באוצרותי (דברים ל"ב) דבר שמכניסין לאוצר, ע"כ.
וכ"ה בפ' רגמ"ה כ"י לב"ב וז"ל עתיר משח שהוא
עשיר בדבר המדוד כגון איפות של חטים ואינו
מרויח בהן אלא בכיתו אצורין, עתיר כמס זהו
שיש לו פקדונות של כסף וזהב ואינו מרויח בהם
אלא בכיתו [ככיתו] אצורים ע"כ. ובכ"י ש"ס
הגי' זהו בעל פול ובעל ד"ס (ב"ב שם צד קצ"ט)
נתן מעם לשבח לזו הגי' ע"ש.

* כָּמָסַת, כָּמִיסַת (wie hinreichend, im Stande)
עיי"ע מסת א' ומ"ש.

כָּמִץ (= כָּמִצָּא = קוּמְצָא, גוּמְצָא, פי' פחת וגומא
וכ"ה בל"ס ומל"מ גוּמְצָא, גוּמְצָא, פי' פחת וגומא
(Graben, Grube) ופח (ישעיה כ"ה, י"ח) תרג' דחלא וכומצא
ומצד א. * [אחי"ה כ"ה לנכון בכ"י ל"ד
ובדפ"ע בט"ס מיצרא, ועוד תרג' פחת (ישעיה שם
פ' י"ח; ירמיה מ"ה, מ"ג, מ"ד) כומצא ועוד בא בקו"ף
עיי"ע קמץ ג', וגולדו מל"מ (קהלת י" ח).]

כָּמַר ולפע"ד בשמת רבינו מל"ע *خمير* ממין ולדעת
רש"י נדרף עם כָּמַר ענין חימום ושרפה
die in der Erde erhitzt, heiss machen
eingegrabene (erhitzte) Masse; כָּמַרָא, כָּמַרָא
תמרים פגים בל"ע *خمير* ועוד עיין בפנים) בפ"ד
במעשרות (פ"א) הכובש השולק המולח בשדה חייב
המכמר⁽²⁾ באדמה פטור בפ' השוכר את הפועלים
בגמ' ואלו אוכלין מן התורה (ב"מ ע"ש רע"ב) ת"ש
לא יהכבב באור ויאכל ולא יכמר⁽³⁾ באדמה ויאכל.
פי' שומן הזתים באדמה כדי שיתחממו ויתבשלו⁽⁴⁾.
(א"ב אולי מלה זו נגזרת מל' מקרא (בראשית מ"ג,
ל') כי נכמרו רחמיו אל אחיו⁽⁵⁾). בר"ג דפ' תמיד
(פסחים י"ח סע"א) במאי קא מיפלגי במכמר בשרא
פי' כעין כימוש כמו מכמר דסוף פ' איזהו נשך
על המעטן של זתים (ב"מ ע"ב: במשנה) גמרא (שם
ע"ד) (והוא)⁽⁶⁾ [צ"ל והא⁽⁷⁾ מחוסר מכמר ועיולי⁽⁸⁾
לבי דפא⁽⁹⁾ בענבים מכמר ועיולי לבי מעצרתא
(ב"מ שם)⁽¹⁰⁾ כגון כמישא וריכוד שהוא נוח לדרך⁽¹¹⁾]
דובב שפתי ישנים (שה"ש ז', י') ככומר של ענבים

(1) בכתב יד י"ו בטעות דסוכה. (2) וכן הוא בכתב יד ש"ס, וברושלמי ובכ"פ פ"ח המכמר ובג"ג בלי נכון המכמן
עיין ערך כמן ב'. (3) בג"ג יכמרו. (4) וכן פירש מדעת עצמו הר"ש במעשרות ועיין עוד בפ"מ להרמב"ם ובפירוש רש"י
לב"מ שם. (5) וכן פירש רש"י לאותו פסוק ע"ש היטב ועוד בסוף העי' לפי מ"ש. (6) וכן הוא בעי' דף ובע' נגד ו' בדפ"ר
אבל בדפ"ו בעי' נגד איתא הא. (7) וכ"ה לנכון בכתב יד ב"ר. (8) עיין ערך דף בח"ג ק"ט הערה א' ושם במ"ד ועיולי
וצ"ל ועיולי וכצ"ל בערך נגד ו' ע"ש. (9) הועתק מפירוש ר"ח לפסחים ושם איתא רק בזה"ל למכמר בשרא פי' מכמר
כגון כימוש כדגרוסין באיזה נשך בזתים מכמר עיולי לבי דפא כו' עכ"ל וכונת ר"ח ג"כ על ציון הג"ל. (10) ורבינו
היה מקצר וכך הוא הלשון שם: ועל העביש של ענבים והא מחוסר מכמר ועיולי לבי מעצרתא. (11) זה הועתק
"כ ספי" ר"ח הובא בש"מ לב"מ שם. ודע כי עד הנה נסחתי לפי גי' דפ"ר וכ"י ח"ב ובי"ר אבל שם ובשרפ"ע בלי

מה כומר של ענבים כיון שאדם מניח אצבעו עליו מיד דובב בסוף פ' האשה רבה א' (יבמות צ"ז רע"א), ובגמ' (2) [צ"ל בבכורו] (ל"א): ובפ"ב בשקלים [ירושלמי] (דף ס"ז), כיוצא בו בושלי כומר א' (דפ' כיצד מברכין בגמ' ועל הנובלות (ברכות מ' סע"ב) שהן תמרין פנין שאין נכשרין לאכילה כלל וכומרין אותן בעפר להתבשל" (6) ועיקרו מלשון מכמורת (ישעיה מ"ח) ועוד בל' ישמעאל אלכמאר. * [אחי"ה כ"ה בדפ"ע אבל בכ"י ר"ו א' בלשון ישמעאל אלבלא אלכמאר ובכ"י ר"ו ב' אל באר אלכמאר בכ"י ה"ב אל כל אל אלכמאר בכ"י בר כל אלכמאר ובכ"י ל"ד אלכאל אלכמאר. ופתרון המלה הראשונה הנשחתה נעלמה מעיני אבל אלכמאר נ"ל שהוא ל"ע כמר מין תמרים שאינם מבושלין עיי"ע בשל א' (6) ורבינו הרכיב כאן שני מעמים שונים זה לזה וכוונתו כמ"ש ועקרו מל' מכמורת כלומר רשת יען שתמרים פנים נטמנים בארץ כרשת ועוד הוכיח מל"י כי יש מין תמרים שאינם מבושלין שנקראו כמר, ועוד נ"ל מעם בדברי רבינו כי כיון למלה ערבית חמר פי' טמן וכסה וזה מה שפי' לעיל ולא יכמר: טומן וכו' כדי שיתחממו ויתבשלו ולפי זה בושלי כומר (ואו לפי פי' זה יותר טוב כמרא) הן התמרים הפנים שנטמנו בארץ, כתבן וזולתו כפי' רבינו ור"ש בדמאי שם בפי' וי"ט וכן כומר של ענבים פי' אסיפת ענבים בכלי שידחקו ויתבשלו כפירשי' בבכורות ועיין נ"כ פירשי' ליבמות אבל עיין תוספ' ב"מ ע"ד. ד"ה תני, ובזה המושג של דחיקה והקמטה אפרש דברי ר"ח שהובא בערוך כגון כימוש . . . כגון כמישא כי הוא לשון ערבי

כמש ענין הקמטה - zusammenziehen, zusammen-schrumpfen ויפה פי' רשי' בכראשית שם נכמרו נתחממו ונקממו קמטים קמטים והביא רביה מן כומר של זיתים (7) ומכמר בשרא אבל בכ"מ פירשי' מכמר: הוחמם וכן בפסחים: חימום, ובברכות: חום ועיין הר"ש בדמאי שם בפי' ראשון, ולפי שני פירושים אלה יש לגזור כמר: א' כמו חבר, חמר פי' ענין דיבוק שריגה הקמטה וכוויצה עיין פירשט אוצ"מ שרש כמר ונאצל מזה המושג השם מכמורת פי' רשת; ב' כמו חמר בלשון ערבי חמר פי' ענין חימום ורתחה - ובענין הוראה ראשונה פירוש שריגה כרשת א' בירו' יבמות פט"ז דמ"ו ע"ד בשנים שירדו לכמור מכמורת בירדן, ובבבלי יבמות קכ"א. בפעל: מכמרין מכמוריין ובע' מכמר בדפ"ר. בהפעל: מכמירין - ובענין הוראת כמר בל"ע הנ"ל פי' טמן וכסה א' עוד בירו' רפ"ד ד" ע"ד כמרא (וגיפתא) [צ"ל גו גיפתא], ושם כמרה גו קופתא עיין ערך גפת (ח"ב, ש"מ:) ושם ההן דכמר איידה.

כמר (= כּוּמְרָא כל"ס כהן לע"ז וכן בל"מ פְּמָרִים ונגזר מע' הקודם בהוראת חימום וככה נקראו כהני אש Feuerpriester עיין בפנים) בכ"ר פרשת כ"ז (8) (לפנינו כ"ז) ויראו בני האלהים: כומריא נגבין אלהיא בגמ' מ"י (9). רק אדמת הכהנים (בראש"י מ"ז, כ"ב, כ"ג) תרג' לחוד ארעא כומריא. * [אחי"ה וכן תרג' בעלי במות (במדי כ"א, כ"ח), תרג' לרה"י ב', כ"ג, י"ז כומרא דבעלא, ושם י"א, ט"ז כומרין לבמתיא וכן תרג' הכמרים (מ"ב כ"ג, ה' ועי' צפניה א', ד') הכהנים (מ"ב כ"ג, ח'). והם משרתי ע"ז עירובין ע"מ סע"ב ותמורתו בכ"י ש"ס ובדפוסים הישנים כל שכומרין

ככון וסוף פ' איזהו נשך וצ"ל דסוף כגו' דפ"ר, אמנם בכ"י ו"ו א' ובי' ול"ד וכן בדפ' וויניצי הרצי"א אי' אחר מלות כמו מכמר וקודם מלות (וסוף) [צ"ל דסוף] פי' איזהו נשך וכו' הדבור שמתחיל דובב וכו' עד בשקלים, וערכוב השורות הוא וצ"ל אחר מלות נוח לדרוך כי אחר שפי' רבינו (עפ"י פי' ר"ח) מהו. מכמר בפסחים ובבי"ט הוסיף לבאר כומר של ענבים ובמה שפסק בו התחיל כי פסק ממכמר ענבים והוסיף להביא ציונים בענין כומר של ענבים אך לא פירשו כי סמך על מ"ש בעי' דבב ב' (ח"ג, גי'). (1) כ"ה בכ"י ו"ו א' ובי' ר"ל בפי' האשה רבה קמא. (2) כ"ה בדפ' וויניצי ובכ"י ל"ד בגי' ובכ"י ו"ו א' ובי' א' בגי' מ"ר וכולם ט"ס וצ"ל כמו שהגהתו. (3) וכ"ה לככון בעי' דבב ושם הובא ג"כ סנה' צי': שכיון שם למלת דובב, אבל כאן לא הביא רבינו שלי' בסנה'י מה כומר וכו' אבל אי' עוד בירו' ברכות פ"ב ד"ד: ובירו' מ"ק פ"ג דפ"ג סע"ג ובשש"ר פי' והכך והובא בילקי' שהש"ר סוף רמז תתקצ"ב ועוד בילקי' תהלים רמז תשפ"א. (4) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע חוץ מדפ' וויניצי ושם ובנו"ג כמרא אבל בעי' בשל א' (ח"ב, ר"ו) כומרא עיי"ע הנ"ל הערה 5 ועוד עיי"ע בכל ב' (6) גם זה שייך לרי"ח בדמוכה מתוספ' ר' יהודה החסיד ומתוספ'י הרא"ש עיין ברכה מושלשת צד כ"ה ושם צד כ"ו ועיין פי' הר"ש בדמאי פ"א מ"א ד"ה נובלות בל' ויש מפרשין, וכן מוכח מפ"י הרי"ף הובא באו"ז הלי' סעודה סי' קע"ה והוא ממש כל' רבינו והאו"ז לא הרגיש בזה רק הביא בהלכות ערלה ספי' שכ"ג לשון הערוך כדלעיל בלי תוספת הסיום: ועיקרו וכו'. (7) ושם נדפס בטעות חמר. (8) בדפ"ר ז' וצ"ל כ"ז וכ"ה בעי' קפח ובכ"י ל"ד כ"ד וצ"ל כ"ה. (9) בנו"ג ובילקי' בראשית רמז מ"ג מאן מומי עיי"ע אלה (ח"א, פי"ז) ובכ"י ח"ב גוב אלהיא ובכ"י ב"ד גובין וכו' וצ"ל נגבין ושעורו אם גונבים ומעריכום כהני האש את אלהיהם בטעושים ובמפעלם (גמוימי = Handlungsweise) מי יקריב להם קרבן.

קמרוסתא ובכ" עיקרי התלמוד לזכות העתיק בשם רבינו הגי' קמרוסתא ושם א"י הצורה וכ"ה בכ"י ה"ב וב"ר. ובד"פ וויניצ' הובא המקור לנכון: הפסיקתא דויהי ביום כלות וכ"ה באמת צד ח'. רק שם במעות קמיסתא וצ"ל קמרוסתא ובשהש"ר פ' יפה את איתא קמרוסין וזה התואר καμάρω- cameratus ועוד עיי"ע קמר ושם אאריך אם יהי חלקי בחיים] —

בּוֹמְשׁ (מל"ע הרשומה בע' כמר א' היינו كمش וכן בל"ס כמש ענין קמיטה וכוויצה sich zusammenziehen וקרוב לזה ל"ס כמס ענין רוזן abgezehrt sein והושאל לז"ל גובלות שבעלים או בצמחים (welken, verwelken) כפ' כל שעה בגמ' יוצאין בהן בין לחים בין יבשין (פסחים ל"ט:). ת נא²) אין יוצאין בהן כמושים. — (א"ב פירוש נקמטים). * [אח"י"ה ופירש"י פלצדא"י והוא לא"י מ' floccio, floccido (ל"ר flaccidus) נבל welk. והראיה מסוכה ל"ג סע"ב כמושה פ"י כ"י רש"י פלציד"ה³). ב"ב מ"ז: וכיון דכמשי פירש"י פלטייא ובדפ' פ"י צלד"א וצ"ל פלציד"א פ"י יבש ונבל וכן בפ' רגמ"ה כ"י לב"ב וז"ל ואם היה מייבש ע"כ סוכה ל"א סע"ב כמושין פירש"י פלציד"יש אבל בפירש"י לשמות י"ה, י"ה הביא ל"צ וז"ל נבל תבל כתרגומו, ולשונו לשון כמישה פליישמר"א בלעז כמו וכי, שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח וכחו תש ונלאה ע"כ וכיון לל"צ flestre, se flétrir dahinwelken ועפ"י זה יש להגיה בלעז רש"י בב"ב הג"ל. ועוד עייין פירש"י לביצ' ל"ד סע"ב ד"ה ואין גוזזין, ושם הזכירו אצל נרקבים וא"כ כמש ענינו קרוב ללשון סורי כמס. — וכנ"ה ירו' מ"ש רפ"ד דג"ד ע"ד עד שיכמושו, ירוש' פסחים פ"ב דכ"ט ע"ג כמושין. . לא כמושין, ושם ספ"ד דל"א סע"ב ורע"ג כמיש וז"ל. אסת"ר פ' בהראותו דאינין כמישין וזלילין. ויק"ד פכ"ג הרי היא כמושה (הפכו הרי היא מפרחת, שם). שם: כאילו הם כמושין בעוה"ז (הפכו: מרטיבין) וכן בשהש"ר פ' כשושנה. בנפעל: שהש"ר פ' אני הכצלת: נוחה להבּוֹמְשׁ (הפכו: מרמבת) —

בּוֹמְתָא (= בּוֹמְתָא מל"ע כוּ) כובע עגול ומשופע למעלה eine runde, oben spitzzulaufende Mütze) כפ' חבית בגמ' מי שנשרו (שבת קמ"ז רע"א) אביי הוה קאים קמיה דרב יוסף א"ל הב לי כומתאי. כפ' כיצד משתתפין בגמ' אנשי חצר (עירובין פ"ד

וכי' (עייין ד"ס שם צד קנ"ו). ערכי' ל': נעשה כומר לע"ז כ"ה בע' דח (ח"ג, ל"ג) ובנו"ג מכר עצמו לע"ז. מכילת' ריש יתרו: כהן מדין ר"י אומר כומר היה ועיי"ע אונס (ח"א קנ"ב): פסיקת' רבתי ס"פ ל"ה רבש"ע יתרו לא כומר של ע"ז היה? ע"ז נ"א סע"א שלא בטובת כומרין. . אפי' בטובת כומרין וכן בירו' ע"ז פ"ד דמ"ג ע"ד ושם פ"א דל"ט ע"ד אם היה כומר וכי'. איכ"ר פ' טומאתה: הוה כומרא אתי וכי'. בר"ר פ"ה רבקה בת כומרים. דב"ר פי"ד בן כומרים, שמ"ר פ"ט משל (ל)הדיוט אומר מחי אלהיא ויבעתון כומריא ובת"י א' א' עוד הקבוצ פּוֹמְרָנְיָא עייין לבראשית ל"ט, ב'; מ"ה, כ"ב. כ"ו; לדברים כ"א, י"ד. — ובענין הגזרה דעת קצת שנאצל מל"ס כמר שחור ומי שיש לו פנים זועפות ואין נ"ל, והח' פירשט השוהו עם ל"ע עמר עובר האל, ויותר נכון לגזור מהוראה ראשונה שהביא בשרש כמר היינו מל"פ¹) כמ"ל צענד kamera Priestergürtel כי הכהנים היו הגורים באזור ואבנט (עיי"ע קמר ב') אבל לפ"ז אין לו טעם לכנות ככה רק כהני במות (אף אם בל"ס כומרא כל כהן הוא במשמע). לכן דעתי נומה לדעת מי שאומרים שהמלה נגזרת מן כמר בהוראת חמר פירוש בוער ונקרא כן מדליק העץ למזבח וכן בל"ר flamens (= flagmens) המדליק והכהן (פערלעס במ"ע מהר"ז פ"ה מ"ז, ש') וקרוב הדבר שעובדי האש נקראים ככה והם כהנים פרסיים ובאמת בצענדאפיסטא נקרא הכהן ätharvan כהן עובר אש ואצל שמראבו Feuerpriester, πύραϊθος וא"כ כומר הוא העתקת מלה פרסית הנ"ל ומשתמשין רז"ל בזה הכינוי שהוא לשון נופל על לשון חבר שהוא ג"כ ל"פ בהוראת עובר אש עיי"ע חבר א' —

* בּוֹמְרָא (= בּוֹמְרָא ח"ה חמר עם חמר ח' zu einem Schutt-Chaufen werden) ירו' כ"מ רפ"י די"ב רע"ג נכמר כתנור פ"י נחרב ונעשה מפלה ולפי הענין פ"י קה"ע נהרס ובמראה הפנים בלי נכון מענין כומר של ענבים.

בּוֹמְרוֹקָא (בלש' יוני καμάρωσις כפה die ca- Wölbung, das Gewölbte) מדרש במדבר רבה פרשת ויהי ביום כלות משה (פ"ב) כמין כמרוסא היו כיפין עשויות פ"י בל"י דבר שקערוו כמין קובע עיי"ע (קמרא) [צ"ל קמר ב']. * [אח"י"ה ובילק' נשא רמז תשי"ג הגי' כמין קמרוסתא היו ובע' קמר ב' הביא רבינו (עפ"י פירוש רה"ג בסד"ט צד י"ג שלא הזכיר)

¹ לא כמו שכתב מל"ע. ² וכ"ה נכון בכ"י שים מינכען ב' ואיפ' ובנו"ג ח"ר. ³ ובדפוסים פלריא.

סע"ב) דלמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא (1) וסודרא. ובר"ג דפ' כל גנות העיר (שם צ"א סע"א) (2) הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא. ובר"ג דפרק ואלו מגלחין (מ"ק ט"ז.) דבר שהוא חוץ מגופו בראש מאי איהו לאו תפילין אמר רב פפא לא כומתא וסודרא (3). פי' גאון (4) כומתא מגבעת רבה שהיא כמלא הראש ואין עולה למעלה מן הראש וכגון זה בפ' השולח גמ' (גיטין ל"ט סע"ב) שקל ההוא גברא (5) כומתא (6) ושדא לאמתא (7) אמר לה קני הא וקני נפשיך כלומר קני נפשיך בחליפין. *אחיה רש"י פי' בכ"מ כומתא: כובע אבל כפי' הערוך בשם גאון מצאתי ברי"ף גיאת הלי' אבל צד מ"ז שחביא בשם ר' מתתיה שפי' כמתא: מגבעתו ודבריו הובאו בתורת האדם לרמב"ן הנ"ל. ובר"ף הגי' בשבת הנ"ל: קומתאי ובדפ' קושט' קוממאי וצ"ל כומתאי כגי' כיר"ף (רי"ם שבת צד קע"ה). ועוד עיי"ע כבע] —

דאירי (17) הוא כלומר באגב גרה דצריך לה להזכירה (18) משום הכי משני שם שבת קתני ולא טרח לפרשה (19) שמפורש במקומה אבל הכא גבי המעלה (20) מ"י (21) תנא יתהון בכניהון? כלומר יש מסכתא ששמה מסכת העלאות שמפורשין שם דלישני הכי (22) דשם העלאה קתני אלא כיון שאין לה (23) מסכתא היה צריך לפרש כאן המעלה (24) והמעלה ולהכי קשיא ליה לרב ביבי (25). — (א"ב בנוסחאות כתוב ביניהון ופירש רש"י במקומותם וגי' בעל הערוך נראית לי יותר נכונה). *אח"ה בפעם ראשונה אי' לפנינו תנא יתהון אביניהון ובפעם שניה ביניהון ועל זה האחרון פי' המיוחס לרש"י במקומותם ולפע"ד יתכן יותר למשוך זה הפי' על ציון הראשון כי הבי"ת מן ביניהון היא שרשית ואלף מן אביניהון משתמש הוראת על וא"כ פירש"י קאי על הראשון וגי' דפוסי הערוך איתא ג"כ בכ"י ו"ו ב' ל"ד ה"ב וב"ד וכצ"ל בכ"י ו"ו א' תחת בכנה יתהון אבל בכ"י רגמ"ה איתא בשתי הפעמים בכונהון וגי' רבינו נתן נוח יותר אך לא מטעם גזרתו מן כנה של מקרא כי אם לפע"ד מל"פ ח"ה פי' מקום ומושב Ort, Platz וא"כ בכניהון (= בכונהון) פי' במקומותם. ובלשון צענד avahana, ahvana (עיין אוצ"מ פרסיות לוואולירס I, 724) והוא לפע"ד גי' הש"ס הנ"ל ועוד בלשון צענד מקום anhu, açanh (יוסטי 18. 35) וזה ג"כ קרוב לגי' הש"ס. ולולי יראתי הייתי מפרש גם גיורת מכנה (בבבוח הנ"ל) מל"פ הנ"ל והיינו ח"ה כלומר גיורת ממקום מושבה, גיורת מכיתה שהיא נולדה בקדושה וכן נאמר בלא"ש Proselytin von Haus aus ויפה כיון רש"י בפי' מכנה: ממכונה. או י"ל לפע"ד כי היא מל"ע קוֹן, קיָן פירוש הויה כלומר היתה גיורת מהויתה. וזוה הענין לפע"ד כי הזא בכניהו הזא (ברכות נ"ז:) (26) פי' ראה רב (או לגי' הכ"י רב אשי)

כֵּן (לדעת רבינו בכ"מ מל"מ היינו בסיס, Gestell Basis ולפע"ד גם מענין ל"פ ועוד מל"ע Ort, Platz, Entstehung עיין בפנים) בפרק הוציאו לו (יומא נ"ג סע"ב) יצא והניחו על כן הזהב (8) שהיה בהיכל (9). פי' י"א בכלים (מ"ג) (מוכני) [צ"ל מכני] (10) כלים מהונגי (11) כלים. פירושו (12) „הן בסיסים כדרכיב (שמות כ"א, כ"ה) ואת בנו ומתרגמינן וית בסיסה" (13). בפ' הערל בגמ' עמוני (יבמות ע"ז רע"ב) כי אם בתולה מעמיו יקח אשה (ויקרא כ"א, ד') להביא גיורת מכנה שהיא כשרה לכהונה. פי' מכנה שתהיה אמה שהיא (14) כן (15) העובר שבמעיה היא תהיה גיורת פי' כגון שנתגיירה אמה והיתה הורתה של זו הכת בקדושה (16). בפ"ק דכריתות בגמ' מחלל את השבת (ג') מי דמי שבת וע"ז תנא יתהון בכניהון פי' „כל אחד שגא במסכתא שלו כל הלכותיו וכל דיניו הלכך גבי כריתות הכא

(1) בדפ"ו כס"ד בכומתא. (2) בכתב יד ו"ו א' איתא תחת זה הציון כזה בס"ג דפי' כל היד ע"כ ואני לא מצאתי. (3) בנו"ג אף הויה (בכתב יד ש"ס: האמורה) בראש דבר וכו' מאי לאו תפילין אמר וכו' אכומתא. ברי"ף גיאת הלי' אבל צד מ"ז. איתא כמתא ובתורת האדם לרמב"ן ל"ט ע"ג כומתא. (4) כן הוא בכתב יד ו"ו א' וה"ב וכן הוא בדפוס וויניצי. (5) לפנינו ליתא. (6) בנו"ג כומתיה. (7) בנו"ג בה, וקאי על אתחא דאיתא שם. (8) ולפנינו עוד השני. (9) וכן הוא בכתב יד ל"ד בשים ובמשניות פירו וברא"ש ובנו"ג שבהיכל וכן הוא בדף נ"ו: (10) וכן הוא בדי' אמש, וכ"ה בסד"ס לרה"ג. (11) עיין ערך הַן ב"י. (12) כן הוא לכבון בדפי' פיז' וויניציא, וכן הוא בדפ"ר פירוש אבל בדפי' באסיליא ירוש' ובדי' אמש' ירושלמי והיותר משובש בדפוס פראג ירושלמי. ובחיפך תראה במקום בירושלמי דרפס פירוש בעי' אפטרופוס, הרפה וש"ב. (13) הועתק מפי' ר' ש"ס לרה"ג צד 7. (14) בדפ"ר שיהא. (15) בדפי' באסיליא במעות כן. (16) ועיין ג"כ פירש"י ושם מוכנה: ממכונה. (17) כ"ה נכון מאוד בכ"י ו"ו אבל בכ"י ה"ב דאירי ובכ"י ב"ר וכל דפוסי הערוך דאיריא ובקובץ של כ"י אנגיליקא לכריתות (דף קס"ה:) אי' בפ"י רגמ"ה אשר ממנו הועתק כל הפירוש במ"ס: דארוייתא! ופי' דאירי הוא כמו איירי כלומר דרך אגב כדמפורש בערוך. (18) בפ"י רגמ"ה כ"י הנ"ל: להן להזכירן. (19) בכ"י רגמ"ה ולא רצה לטרוח לפרשן. (20) כ"ה לכבון בכ"י ו"ו וה"ב ובדפ"ר ואמ' וכ"ה בכ"י רגמ"ה אבל בדפ"ע מפוי' והלאה המעולה. (21) כ"ה לכבון בכ"י ובדפ"ר, ובשדפ"ע במעות ומי. (22) בכ"י רגמ"ה דנישני הכין. (23) בכ"י רגמ"ה להם. (24) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בכ"י רגמ"ה ובנו"ג בדפ"ע מעלה. (25) כל הפ"י המסומן נעתק מפ"י רגמ"ה הנ"ל. (26) בכ"י ש"ס בשים בכניהו.

הלפתות בחלום בהוייתם בעוד שהם צומחים וזה מה שפירש"י במחובר. — ובהוראת בסים מלת בן הוא ל"מ ובתרגום פּנְתָא (וכ"ה בל"ס) עיין תרג' מ"א ז', ל"א ועוד בתוספת' כלים ב"מ ספ"ב היו מחוסרין כן אוגן וכו' ובכלים י"ב, מ"ח והכן פי' רה"ג בסד"ט 8 לפי פי' ראשון בסים וכן פי' רה"ג הכנה בכלים פ"ז מ"ו וכ"ה בפ"מ להרמב"ם אבל עי"ע הבא אה"ז — ובענין פירש"י במלת כונניות עי"ע כן ו' —

לג' רבינו) צריך לנקד הפספיים פי' צורפי כסף Silberarbeiter ולולי יראתי הייתי מגיה פּשְפִים פי' לוח של אסטרוֹלוֹגִיא Tafel der Astrologen כהוראת המלה הפרסית והערבי הנ"ל. עכ"פ נראה שרבינו נגדר אחר פי' רה"ג רק חולק עליו בפירוש המלות כי לדעת רבינו הכן היא האמה שמסרגלין ולדעת רה"ג זו הוראת הכנה אבל לפי י"מ בערוך מסכים רבינו בנוף הדבר עם פי' רה"ג בד"ה והכן כי גם רבינו מודה לפי פי' י"מ לפי רה"ג כי הכן הוא עץ גדול וכו' והכנא הם המאזנים ובלע"ז אישתדירא בלא"מ Schnellwage, stadéra לכן דעתי נאמנה כי ערכוב הסדר יש בערוך וכה צ"ל: בפי' י"ב בכלים הכן והכנא טמאים י"מ הכן הוא עץ גדול וישקלו עליו הכספין והכנא הם המאזנים שקורין בלעז אישתדירא. [והכנא] פירוש האמה שמסרגלין וכו' ולפי זה איננו חולק רבינו על רה"ג כי הם ממש דבריו בתורף הענין ורק השמיט כדרכו את תיבות הערכיות (תכת ושאהין) אבל ר"ש כבר מצא הסדר בערוך כדאיתא לפנינו. לכן כתב בפ"ז מ"ו על דברי הערוך וז"ל ונראה דהאמה נקרא כנה והלוח שמסרגלין עליה הוא הכן ע"כ. ולפע"ד הכנא הוא האמה Lineal מל"י הרשומה ועוד קו ברזל במאזנים ותרגם עקילם קו (תהלים י"ט, ה'). איוב ל"ה ה) עי' xavón. ובענין כן עי"ע הבא) —

בן ולפי' רבינו בדפוסים שלפנינו פי' האמה (בל"ע Lineal) וא"כ מל"י xavón ובל"פ כּוּנִיא ובל"ע כּוּנִיא והכנא הוא הלוח וי"מ המאזנים אבל עיין בפנים) בפי' י"ב בכלים (מ"ח) הכן והכנא (1) טמאים, פי' האמה שמסרגלין בה הספרים והלוח שתחתיה. ויש מפרשים הכן הוא עץ גדול וישקלו עליו הכספין והכנא הם המאזנים שקורין בלעז אישתדיר"א (2). — (א"כ כן נקרא האמה שמסרגלין בה בלש' יוני וגם קו ברזל אשר בתוך המאזנים אשר בהיותו באמצע יהיה השקל כמשפחו). * [אחי"ה הפי' הראשון הובא בר"ש לכלים פי' מ"ו וברע"ב פי"ב מ"ח בשם הערוך ופי' של י"מ הובא אצל הפי' הראשון בר"ש שם פי"ב מ"ח רק שם הגי' הכן זהו כ"י גדול ויותר נכון עץ גדול (עיין תוי"ט כלים פי"ב מ"ח וזה נעלם מה' אייזלער במ"ד ח"א 10). ודע כי גוף הפי' הועתק מפירוש סד"ט לרה"ג רק שם מפורש בהיפך וז"ל צד 8 והכן פי' בסים (3) וי"מ הכן והכנה פי' תכת ושאהין בלשון ישמעאל ויקראו אותו תכת שהוא עץ גדול וישקלו עליו הכספיים, והמאזניים יקראו שאהין, והכנה פי' כמין אמת הבנין ששמו הפא בלשון חכמים וכמין זה שמסרגלין בו הספרים ע"כ ופי' תכת הוא בל"פ תַּכְת, תַּכְתָּה ובל"ע תַּכְּךְ לוח Brett ומלת שאהין הוא בל"פ וע' שאהין קו ולשון המאזנים Wagebalken, Wagezüngelein ועוד אעיר כי תַּכְתָּה בל"פ וע' (בפרט בצרוף מלת נְקוּמ) ענינו לוח החשבונות בפרט של חזוי בכוכבים ופּשְפִים וא"כ עץ גדול וישקלו עליו הכספיים (או כספין

בן (= כּוּנָא [= כּוּנָא] לדעת רבינו: א) חופן; (ב) מדה, ולפע"ד הוראת חופן הושאלה מל"פ خَانَه (بَنُو) Haufen, בהוראת מדה היא ל"ר אמצ' עיין בפנים) בפי' ח' שרצים בגמ' וכוס העיקרין (שבת ק"י רע"ב) ליתי כונא דכמונא וכונא דמוריקא וכונא דשב"לוליתא (5). וברפואות דפרק מי שאחזו (גיטין ס"ט סע"א) ליתי ז' כוני פירמא דסילקא וכו' (6). פי' כונא חופן (7). בר"ג דפ' ככל מערבין בהלכה הכל נלקח (8) בסופה (עירובין כ"ט סע"ט) (9) אמר אב"י תרין כוני (10) דפומבדיתא. בסוף פ' אלמנה ניוזנת בגמ' אלמנה שהיתה כתובתה מאתים (כתובות צ"ט רע"ב) ובס"ג דמעילה (כ"א): באתרא דכיילי ככני כנא כנא בפרומה (11) פי' מדה (12). — (א"כ בונא

(1) וכ"ה במשניות ובמשנה דש"ס ובפי' רה"ג בה"א: הכנה. (2) כ"ה ברפ"ע וככ"י הי"ב אבל בשאר כ"י משובש בכ"י וי"ו אתתרא בכ"י וי"ו ב' אסתתירא בכ"י ל"ד אסתתירא ובכ"י ב"ר אסתתורא. (3) עי"ע הקודם לזה. (4) או יותר טוב היא כראיתא בר"ש עיין אייזלער במקום הנ"ל. (5) בנו"ג בונא עיין בהוספותי בסוף העי' כי כ"ה עיקר וכ"ה בעי' שב"לול בדפ' וויניצי' אבל בדפ"ר נפוז' שם כונא וכ"ה בכ"י ש"ס שבת כינא וכדפי' שונצי' בגמ' וברש"י כונא (ד"ס שם צד קכ"ב). (6) וכ"ה לפנינו ועוד שם: כוני פירמא . . . כוני פירמא . . . כוני דמלפחי וכונא דכמונא וכונא דחבלי אבל בעי' פירמא הגי' בוני בבב"ת. (7) בעה"ק שני"ב: מלא הפנים ע"כ. (8) וכ"ה במשניות פירו וברירי וכד' שונצי' ובנו"ג במשנה פי"ג מ"א ניקח. (9) וכונתו במלת בסופה ר"ל בסוף הלכה הכל נלקח בכסף מעשר. (10) וכ"ה בספר מפתח לרי' ניסים בעירובין צד כ"ז: וכ"ה בכ"י ש"ס וברש"י כ"י אצל ד"ס עירובין צד כ"ז. ובכ"י וי"ו א' במ"ס בני. (11) כ"ה בכתובות וכ"ה באתרא בפ"י המיוחס לרש"י במעילה ובנו"ג שם בדוכתא דמוכני ובפי' רגמ"ה כ"י במעיל' (בקובץ כ"י אנגיליקא דף ע"ה). נתערבו שתי נוסחאות באתרא דכיילי ומזכני. (12) וכ"ה בפ"י רגמ"ה שם ובספר מפתח שם: תרין כוני היא שמה של מידה ואתא בכתובות וכו' ואולי ראה רבינו פי' זה ומשתמש בו.

כתוב בנוסחאות). *אח"י"ה כתב הגר"ב בהפשב"ע כי כונת ר"ב בוז הגי' על עירובין הנ"ל תרין בוני וכו' או אפשר על גליון שבגיטין שנדפס שם ס"א בוני ע"כ ולא ידעתי למה לא אמר הגר"ב בפשיטות דר"ב קאי על שבת ק"י רע"ב דשם אי' לפנינו בונא עיין הערה 5. ובאמת נ"ל כי עיקר הגי' בשבת בב"ת ומל"פ הרשומי' בע' בין א' (ח"ב, י"ה): שפי' בל"פ בנו, בנוה מדה אינו קצובה כמו כרי וחומר ולדעת רש"י מלא אגרוף (גיטין ס"ט. ד"ה כוני וצ"ל בוני וכ"ה שם סע"ב ז' בוני דסילקא ופירש רש"י בוני מלא יד, ועוד שם ע'. כונא דשתיא דמלפחי פירש רש"י מלא אגרוף וכן פירש רש"י בשבת ק"י רע"ב ובל"א בשבת ס"ז רע"א ד"ה בוני ועי"ע כמן א') ולדעת רבינו חופין, ואחד הוא כי הכל ענין מדה שאינה קצובה. אבל גם לפי גי' רבינו בכ"ף בכל המקומות הנ"ל (1) זה ענינו כי בל"פ חַלֵּה פירושו נ"כ מדה שאינה קצובה כמו כרי וחומר. אבל בשאר מקומות הנ"ל באחרונה בערך זה בודאי בכ"ף עיקר הגי' וכצ"ל גם ברש"י עירובין כדאיתא בכ"י רש"י ויש לגזור כונא, כנא (2) מל"ר אמצעית cana, canna, kanna מדה לדבר לח בל"א ש"ש Kanne ועוד בל"ר אמצ' euna ואחד הוא עם euua, cupa והוא מדה כמו כוס לייך ולפע"ד מזה הענין בגיטין ע'. וכונא דחמרא עתיקא וצ"ל כונא פירוש כוס יין ישן ונשתכש מאשר מקדימו בונא דשתיא דמלפחי וצ"ע שלא פירש"י בונא דחמרא כי שם לא שייך לומר מלא אגרוף כמו שהעיר הגר"ב וגם ליתא בערוך ע' שתיא. ומעתה יש להביא מזה ראיה לדעת מהר"ם (הובא בתו"ט לכלים פי"ב מ"ח) כי כן והכנא ששנויה בכלים שם היא מדה גדולה ומדה קטנה ועיין תו"ט לאהלות רפ"ח כי האריך ועוד העלה שם כי כנא היא מדה שמודדין בה התבואה והכן הוא מחק שמוחקים בה את המדה ע"כ. ועפ"י זה נ"ל כי כנא הוא ל"פ כוֹנֵן מדה של תבואה, ועוד כן = בל"פ חוֹנֵן מקל שמוחקין בו את התבואה] —

כֵּן (= פְּנָה א') מל"מ בפיעל פְּנָה פי' מתאר בשם אחד מתואריו כהעלמת שם הפרטי וכ"ה בל"ע

כתי ובל"ס פְּנִי Beinamen geben, umschreiben (ב) הושאל לכינוי הפסוק להפכו מפשט מוכנו cumdeuten כפי' אחרון בתמיד (ל"ג רע"ב) (3) במקדש אומר (4) את השם ככתבו ובמדינה בכינויו. בפ' הזהב בגמ' כשם שאונאה (כ"ב ג"ח סע"ב) ג' יורדין לגיהנם (5) המכנה שם לחברו והמלבין פני חברו כרבים והבא על אשת איש (6) היינו (7) מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה. בפרק הקורא את המגילה עומד (כ"ה. במשנה) המכנה בעריות משתקין אותו. [גמ' (שם) תני רב יוסף קלון אביו וקלון אמו] (8) פי' הקורא פסוק ערות אביו ואמו לא יגלה (9) וכן כל העריות משתקין אותו ואומרים לו קרא הפסוק כמו שכתוב וכי אתה מברר מילין מה שלא בירר משה רבינו. *אח"י"ה הועתק מפי' ר"ח (בש"ס וי"ל) ושם הסוים משה רבינו ברוח"ק — בדפוס אמשי' ופראג יש כאן עוד הוספה והוא הערך שהעתיק ר"ב ממקומו היינו מע' כ מהמעס שכתבתי בע' כ ע"ש (10). — בענין הוראה ראשונה עיי' ע הנך א' ומ"ש. ובענין הוראה שניה ר"ל לברר הפסוק שלא כענינו הראשון אי' עוד בשבועות ל"ו. יתיב וכו' וקאמר הא מתניתין כדתנן (ר"ל אמר יככה ה') (עיין ד"ס לשבועות צד ל"ט.) א"ל פְּנָה וכו' יתיב וקאמר גם אל יתצד וגו' (תהלים נ"ב, ז') א"ל כנה וכו' מהו דתימא ה"מ מתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן קמ"ל. שם מ"ז רע"ב לפי גי' רבינו בע' תר א' תרתם וגניתם באהלו של מקום אל א שכינה (11) ורבינו הלך בשמ"ת ר"ח כי כן מצאתי בכ"י פי' ר"ח (בקובץ כ"י אנג' דף ס"ח.) תרתם וגניתם באהלו של מקום והאי דכתיב (דברים א' כ"ז) באהליכם בכינוי הוא. ספרי כהעלתך פ' ק"ה אלא שכינה הכתוב וכן אי' הרבה פעמים שכינה הכתוב ב"ח תיקוני הסופרים שהביא רבינו בע' פְּנָד ושם ציינתי כל המקומות ע"ש — ביצ' ל"ג סע"ב מכניא ט"ס עיי"ע כנף ב'. ובאתפעל בתרג' ישעיה א', ד'; יחזקאל כ"ט, ז'. והשם פְּנִינֵי בל"ס פּוֹנָא ובל"ע כִּינֵה Beiname שם לְוִי בין של מקום (שבועות ל"ח סע"ב סנהד' פ"ז מ"ה דני"ו רע"א תר"י ויקרי כיה, ט"ו) והפכו שם המיוחד שם המפורש סוטה פ"ז מ"ו, ובקובץ סנהד' ג"ו, שבועות ל"ה.

(1) ועוד בע' כעך לפי גי' כ"י ו' ע"ש — וכן בע' שתי שציין רבינו זה מוגטין ע'. הנ"ל איתא בדפ"ר פי"ו ובאסול כונא ובדפ' וויניצי' ואמשי' איתא בב"ת. (2) ובעירובין בדפ' שונצי' בגמ' וברש"י כונוי. (3) בדפ"ר אי' עוד בגמ' ויש למחוק כי מושנה היא. (4) בני"ג היו אומרים אבל בסוטה פ"ז מ"ו אי' כבערוך. (5) בני"ג קצת בלשון אחר ורבינו היה מקצר אבל ממה שכתב רש"י ה"ב נראה שהיתה גם גי' אחרת. (6) וכן מוכח הסדר מושטי"מ ב"מ שם אבל בני"ג יש סדר אחר ע"ש. (7) לפנינו לוי. (8) השלמתי עפ"י עי' קלן ד' כי שם הביא זה המאמר וסיים כ"ב פירשנו בע' כן ע"כ. (9) כ"ה לזכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר, ובשפ"ע בלי דיוק תגלה. וא"כ הכינוי בקראו בנוף נסתר וכן מפורש בירושל' מגילה פ"ד דע"ה ע"ג המכנה בעריות בערייתא דאבוי ובערייתא דאימיה ורש"י במגילה פי' בע"א. (10) ונעלם זה מחת' איזלער כמ"ר ח"א 118. (11) בני"ג ליתא וכן לוי בילקוט דברים רמז תת"ה וכן לא הביאו בעל ד"ס בין שנויי הנוסחאות.

מֶחַן פִּירוּשׁ בְּקָל וְנַחַת *leise, gelind* ועל יד מלה ערבית פי' רה"ג על ידו כלומר כורך בנחת היינו מעט מעט ואחר מלת שהוא נשמט לפע"ד: "בל' ישמעאל" או "במיית". ונגזרה המלה מל"ע והשם כינים = כונניות⁶ פי' כריכות *Windungen* וכן בל"ע *حَايَة* ולפי זה תתכן יותר גי' הילק' כנין אבל בפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיל' דף שי"ד) פי' כונניות: תיקונים ע"כ וא"כ הבינו מפעל פון, פֶּנֶן ורש"י פי' מלשונו ואת כנו היינו בסים ע"ש. וכן הבינ' ר' שמעון בן יהודה בספרי (האוינו פ' ש"ט) שדרש ויכוננך: הושיבך על בס יסך. ועוד בספרי שם דרש ר' יהודה ויכוננך: עשאך כיון כיון, (בילקוט כיון) כלומר חללים ונקבים כהחלונות, ור"מ דרש שם (בהחלוין שם) ויכוננך: כרכא דכולא ביה כהניו . . נביאיו . . סופריו וא"כ מלשונו מכון ואולי כיון ג"כ לל"פ *حَايَة* הדרובית מושב וכן פירוש קינין קינין לפי גי' ויק"ר כלומר חדרים חדרים עיין מ"ב שם — והפועל מְכַוֵּן *gewunden* א"י ג"כ בתוספת' מכשירין ספ"ב] —

בָּן (= פֶּנֶן בל"ע *كانون* קדירה שמשמין בה גחלים *Kohlentopf*) בס"ג דפ' כירה (שבת מ"ז.) ובביצה בפ' יום טוב בגמ' מביאין שלמים (כ"א:) ממלמלינן כנונא אנב קיטמיה. פי' מחתה שעושיין בה המוגמר, אנב קיטמיה דחזיא לכסות בה צואה, וכן בל' ישמעאל כאנון. — (א"ב פירוש בל"י סל קערה ודיסקוס). * [אחיה כונתו על ל"י *xxvov* ואינו נכון לפי הענין, והצדק עם רבינו וכן פי' הרמב"ן בחי' לשבת מ"ז. וכנונא הוא כלי נחושת הנקרא אלכנון בל' קדר, ועוד שם פירוש כנונא מחתה וכן פי' ר' נתן בעל הערוך ע"כ וממה שלא הביא הרמב"ן בשם הערוך כי אם בשם עצמו כי בל"ע נקרא כנון משמע שלא היה לפניו ובאמת ל"י הסיום בדפ"ר — ורש"י פי' לנכון לפי הענין בביצ' כלי שמשמנים בו הגחלים ובכתב יד רש"י שנותנין בו גחלים (ד"ס לביצ' צד כ"ה.) וכן מצאתי בחיד' המאירי לביצ'. ועיין עוד בשנוי קצת בפירש"י בשבת ועיין באר"ז הל' שבת ס' ס' פי' והר"ן בשם הרא"ה פי' כנונא כלי הוא כעין מוליאר ע"כ] —

בְּנָגַר (לפי פירוש רבינו מין פקועות *eine Colo- quintenart* ולפע"ד צמח הנקרא בל"פ *Artischoke* כִּתְלָה) בפרק ח' שרצים בגמ' אבוב רואה⁷ (שבת ק"ט:) אמר ר' יוחנן אנגרון כנגר

ל"י. ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג: בין של דברים ולרוך בקבוץ עיין דוגמאות כנדרים פ"א מ"א והלאה. — ובענין כינוי יכה יוסה עיי"ע יוסה] —

בָּן (= פיני = פֶּינִין ה' בהשמטת הה"א פי' כן היא *so ist es*) בירושלמי ירו' פ"אה רפ"ב דמ"ז ע"ד ירו' כלאים פ"ב דכ"ח. ירו' חלה פ"א דנ"ז ע"ג. ירו' עירובין ספ"ה דכ"ב סע"ה, ירו' יבמות רפ"ט ד"י. ושם פי"ב ד"ב ע"ג, ירו' סוטה ספ"ט דכ"ג. ועוד זולתה) כיני מתניתא. פירוש כן היא מתניתא. * [אחיה וכן"ה ירוש' ב"מ רפ"ג ד"ט. ואין כיני והרבה בל' תמיהא ד"מ ירו' פ"אה ספ"ד ד"ז. וכיני אלא כיני, ושם פ"ג ד"ז ע"ג כיני שבת, ירו' שבת פ"ז ד"י: או כיני, ירושל' קידושין פ"א דנ"ט ע"ג וכיני, ועוד בהרכבת הָא בראש הַיְיָ פי' הא כן היא עיי"ע הכן ב'] —

* בָּן (*hier, da*) קצור מן פֶּאן והרבה בהרכבת מי (= מן): מיכן עיי"ע כאן.

בן (לפע"ד מלש' ערבי *حنا, حنى* פי' כפף וכרך *Krümmin-* פֶּנְיָוֹת *flechten, winden*; פֶּינִים, פֶּנְיָוֹת *gen, Windungen*) בפ' אלו טרפות בגמ' יצאו בני מעיה (חולין ג"י סע"ב) הוא עשך ויכוננך (דברים ל"ב י') מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם כיון שנהפך¹ אחד מהן אינו יכול לחיות, בויק"ר פרשת אשה כי תזרע (פ"ד) א"ר סימון מעיה של אשה עשוין כינים כינים² פיקין פיקין³ חבילין חבילין. בריש השוחה בפ"ד במכשירין (מ"א) ובחבל שהוא מכונן על צוארה, בפ' ז' בפרה (מ"ז) המכנן את החבל על יד על יד⁴ כשר, פירוש המסכב את החבל על ידו במטעת וכורכו על יד על יד מעט מעט⁵, הדורא דכנתא (חולין ק"ג:) כבר פירשנו בערך הדר. * [אחיה ר"ל הדורא (ח"ג, קפ"ח) וכיון רבינו לפ"א דא"י שם כל' המעין הדקין המסובבין זה על זה והביא ראיה מפרה הנ"ל המכנן את החבל ולכן פי' גם כאן לנכון המכנן: המסכב . . וכורך והוא עפ"י פי' רה"ג בסד"ט 29 וז"ל המכנן פירוש כגון שדולה את המים בחבית וכורך את החבל על ידו שהוא מכין אם מעט מעט כשר שעל (ידי) [ידו] דהכין גרים ע"כ וכבר הגיה מ"ל שצ"ל דהכי גרסינן בשבת (קנ"י) א"ר חסדא על יד על יד, אבל מלת שהוא מכין הגיה בלא ביאור ואינו מענין הכנה והזמנה כמו שמעיה לחשוב לעווי (עמ"ל II, 352) כי אם הוא ל"ע

¹ בנו"ג שאם נהפך. ² בנו"ג קינין קינין אבל בילק' איוב רמז תתק"ה כנין כנין. ³ בילק' שם פוקין פוקין. ⁴ וקצת מוכח כן מפני רה"ג אבל בנו"ג רק פעם אחת על יד ועיי"ע יד א. ⁵ וכן מוכח מפני רה"ג ועיין פי' הריש למכשירין ופרה שם כי פי' כן משם עצמו. ⁶ בספרי הגי' כנונים כנונים מוכפנים והוא הנכון ופי' וינידונגען. ⁷ כ"ה בכ"י.

זו בגירסאות שלנו איננה ופירושה בל"י מין לבוש פרסי). * [אח"ה אמת של"י לפנינו כי אם תריסר מאני ובכ"י מ' תליסר בגד"י מני ונשתבש מן כגד"י מני וכ"ה באמת בהל' ריצ"ג הל' אבלות צד כ"ט ובתוה"א לרמב"ן שער הקריעה צד י"ז סע"א וכ"ה בכ"י רש"י עיין ד"ס במקומו. ובפי"ר ח"ב (בש"ס ויולי) א"י ככרי מאניה וצ"ל כגדי מאני. ומצאתי בחי' הריטב"א וז"ל והא דאקשינן מדשמואל דקרע על רב תליסר כנדי מ פ א משום דקנדי מאני היינו חבילות של בגדים וכו', וצ"ל כנדי מאני (בשתי פעמים) אבל אינו חבילות של בגדים כי אם חליפות בגדים כדאי' בכ"י רש"י אצל ד"ס שם. ובענין גזרת המלה עיין מ"ש בע' גנד (ח"ב ש"י) וס' טראכמען לברילל 59 אבל מ"ש בענין غنده אין למלה זו שייכות לכנדי] —

פְּנִדְוֶקָא (קבוץ מן פְּנִדְוֶקָא לפע"ד מל"פ كندو, كندوك ונעתק לל"ע كندوج כלי יוצר töpfernes Geschirr) בפ' כל שעה בגמרא חמץ של נכרי (פסחים ל.) דאמר שמואל להנהו דמוכני כנדי אשוו וזבינו פי' "אגני דפחרא". * [אח"ה הועתק מפי"ר ח"ה לפסחים ושם אי' אשוו זבינו כלומר מכרו בזול וכו', ובכ"י מ' אשוו וזבינו וכ"ה ברש"י ובתוספ' סוכה ל"ד: ד"ה ולירושו ובנו"ג אשוו וזבינו אכנדיכי ונ"ל לקיים גי' ר"ח וכצ"ל בערוך כי אשוו הוא צווי מן ל"ע سوى פי' נעשה שפל זול ושעורו מכרו בזול. והמלה אכנדיכי כדאיתא בש"ס היא כנדי בכינוי כלומר כלי יוצרכם מל"פ הנ"ל וכן מוכנו של אגני דפחרא עיין ערך פחר במ"ע. וממנו התואר כנדוקא פי' עושה כלי יוצר עי"ע במ"ע] —

פְּנִדְוֶקָא [פ] (1) רימין כנדי (ברכות מ' סע"ב) כן כתוב בגמרא. בעל הערוך גרס כנדי ע"ש (5).

פְּנִדְוֶקָא (מל"פ פְּנִדְוֶקָא עי"ע כנדי ג' פי' יוצר Töpfer) מסכת חולין פ' אלו מרפות (מ"ס:) מניומין כנדוקא איגלי ליה (כנדוקא) [צ"ל כסתוקא] דרובשא פירש"י מוכר כדים. ואולי גרסינן פנדוקא כמו פונדקי או כוורדקא שפירושו מבשל. * [אח"ה הביא דברי ר"ב בעל סד"ה בע' מנימן (קל"ז: בד' ווארש) והיה לר"ב להביא ס"א בע' כואנגר עי"ע הבא אבל לא הוצרכנו לתקונו כי המלה ל"פ הרשומה היא כאמור ועוד עיין מ"ש

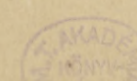
ותיריקי (1) מעלו בין לגילויא בין לכשפים. פי' בתשובות יש במקומינו דבר שיוצא מאיליו ויש שקורין אותו כנגר חרוזק ל' אלי (2) והוא מרובלי ערבי הנמל וכששותין אותו מתיר כריסו והן הן פקועות. (א"ב פי' בל"י זרע מין עשב נמצא כמעט בכל הגנות וריחו טוב ויש לו סגולות ברפואה ועשנו מנגד הכשפים ומכריח הנחשים). * [אח"ה ועם פי' רבינו מסכים מהר"ם לונגאנו בכתבו במערך וז"ל כנגר קולוקיניד"א בלעז ובערבי הנמל והן פקועות שדה ע"כ והנה הנמל הוא ל"ע حنظل κολοκυνθίς והוא מין פקועות וכבר הארכתי בע' אנגרון לפרש דברי הערוך והגתי שם בכמה אופנים (3). שוב ראיתי באו"מ לוואלירס I, 668 כי חנמל (حنظل) של ערבי מבואר ע"י خربوز, خربزه ووباه פי' קשואים של שועל שמראם אדום ומעתה דעתי להגיה במקום חרוזק: חרוזק (ו במקום בית) והוא ממש خربزه פי' קשואים ומלת לאלי הוא ג"כ לשון פרסי ל"ע פי' אדום ומה מאוד כנים דברי הערוך כי יש שקורין מין פקועות כנגר. [ויש שקורין] חרוזק לאלי כלומר קשואים אדומים (או עגולים כפנינים כהוראת לאלי בל"פ) ובאמת נקראו קשואים אדומים ועגולים גם בל"פ الحيرة אנגיר והוא לפע"ד אנגרון ואחד הוא עם כנגר. ועוד יש כנגר אחר עי"ע בכריא ח"ב צ"א ומ"ש. וכל זה כתבתי בשטת רבינו אבל עתה הוברר לי כי כנגר הוא ל"פ הרשומה בתחלת הערך והוא צמח הנאכל לאדם ומכרכין עליו בורא פרי האדמה כדמוכח מבה"ג הלכות ברכות פי' דף ח' רע"ב (שהרגג) [שהדנג = ساه دانه בל"פ זרעוני קנבוס ראויים לאכילה ובלשון ערבי ساهدانق] וכנגר בורא פרי האדמה. וזה הצמח כננד נקרא בל"ע حشيف (עיין לעף פפנצ"ג 298).

ואולי זה חרוזק (במקום חרוזק) של ערך הנוכחי — ור"ב כיון אולי לל"י [Rosmarin, κάρχυρος] —

פְּנִדְוֶקָא (לפע"ד 4) מל"פ קנדה צמחים קשים בל"א ש כנדי בפ' אלו מרפות (חולין מ"ח רע"ב) כבר פירשנו בע' מנר.

פְּנִדְוֶקָא (הקבוץ מן פְּנִדְוֶקָא פירוש כמו גונדא מל"י κάρχυρος וכן בל"א אמצ' med. pers. Oberkleid candies, candis) בפ' ואלו מנלחין בגמ' דסמוך ר' אליעזר (מ"ק ב"ד) אמר ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תליסר כנדי מאני. — (א"ב מלה

(1) בענין שנוי הנסחאות עי"ע אנגרון (ח"א קל"ח:) ומ"ש ובכו"ג ואבנגר. (2) כן הוא בדפ"ר, ובשדפ"ע לאילי. (3) ושם בח"א, קל"ט. שורה ו"א מלמטה, צ"ל بحור במקום خبوز. (4) לעווי טעה לגזרו מעי' כנדי גי'. (5) והרין עם בעל הערוך.

בע' בסתק (ח"ב קל"ו). ופירש"י אי' בשם שמעתי. ובפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף ש"ח סע"ב) אי' כנדוקא: עושה דבש למכור ע"כ ושיער כן בנפשו מטה דסמוך בסתוקא ד ד ו כ ש א. וביוחסין השלם (צד 166) גרס מנימין בנקודא פי' שהיה מוכר כדים לפני רבא ע"כ וזה כפירש"י והיה צריך לגרוס כרש"י, ורבינו בערך בסתק גרס לנכון ע"ש] —

* כונדקא (?) בע' כואנגר הביאו רבינו בס"א כפי גי' דפ"ע ומ"ס הוא עיי"ע כואנגר ומ"ש.

פְּנִיָּה (= פְּנִיָּה מל"מ כנס כנים רק בקבוץ וכן בל"פ כ"ה Laus, Insekt) כפ' ט' בפרה (מ"ב) הדירה והכנה כבר פירשנו בע' דרא. * [אחי"ה עיי"ע בח"ג, קל"ט: ומ"ש כי דירא ג"כ ל"פ הוא ונרדף עם כנה והוזכרו יחד פ"ט בפרה מ"ב וכן בתוספת' כ"י אירפ' תרומו' פ"ז הל' י"א האוכל את הדירה . . . ואת הכנה שבתבואה. ובל"מ נפקד הנפרד יחיד ואי' ברז"ל עוד בשבת י"ב. ק"ז: ההורג כינה בשבת וכו', חגיגה ה' סע"א ההורג כינה בפני חבירו וכו', עירובין ס"ה. אי קרצתן כינה וכו', עיי"ע קרין ב' גיטין ס"ט סע"ב כינה דזכר ונקבה, יבמות י"ט. כינה מהו שתחוקן. שבת פ"ב רע"א לא קמיל לבו כינה אמנא כ"ה בכ"י מ' ובנו"ג כינא אמניכו. שם: ק"ז: כינה אין פרה ורבה . . . כינה פרה ורבה עיין תוספות שם י"ב. ד"ה שמא שהעלו כי זו שאינה פרה ורבה היא כינה הרוחשת. ושם נקרא פרעוש: כינה הקופצת ועוד שחורה הקופצת. והקבוץ שבת ק"ז: ביצי כינים, פסחי ק"ב: כינים לבנים, ב"ק פ"ב סע"א כינים שבבני מעיים. קהל"ר פ' ברכות הטובה: אף כי אנוש רמה (איוב כ"ה ו') אלו הכנים שבחיינו ובתוספ' שבת שם הגי' אלו כנים שכראש. אסת"ר פ' בשנת: י' חלקים של כינים בעולם תשעה בפרסיים ואחד בכל העולם בקידושין מ"ט: איתא י' קבים כנים ירדו לעולם תשעה נמלה מדי] —

* פְּנִיָּה וּכְנִיָּה ולפע"ד מל"ס פְּנִיָּה שם חודש ונקרא כנון קְּמִיָּא החודש December וכנון אֶחְרָיָא החודש Januar ובשני החדשים אלה חגו הסוריים חגיהם וכבר הויתי דעתי בזה הענין בח"א. רנ"ח בע' אקניא בחנוני עש"ה לפרש על ידי שמות הגיל כנוני וכנוותא דירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג א'.

פְּנִיָּא (שם עוף לפע"ד כְּנִיָּא פְּנִיָּא בל"פ חִיָּא פְּרִוָּא פי' משורר בעל כנף der beflügelte Säger) ונקרא כן העוף (Nachtigall) כפ' אלו מרפות כנמ' סימני העוף (חולין ס"ב סע"ב) אמר רב כהנא כניא פרוא אסיר וסימניך פרוא מגושה (יומא ל"ה רע"א). (א"כ בנוסחאות כתוב בוניא). * [אחי"ה והיה לר"ב להוסיף בנו"ג בוניא שרי פרוא אסיר וכן לא העיר בע' בוניא ואולי גם לפניו ל"י כמו שלי' לפני רבינו בכל הדפוסים וכ"י וא"כ שני השמות שם אחד הם וממש כן הוראתם בל"פ משורר בעל כנף ונקרא עוף הגיל בל' פרסי ג"כ מֵרֵג טֹרֵב המשורר מנעים זמירתו ורב כהנא כהר לו זה הכינוי כדי לתת עליו סימן פרוא מגושה ועיי"ע פרוא ובפירש"י וכן כפי' רגמ"ה כ"י חולין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף שט"ז סע"ב) הביא זה הציון מיזם' הגיל ופירש פרוה אמגושה שמכשף עשאה (את בית הפרוה) ע"כ ומרוב נעימות הזמירות יפה מכנה העם את העוף נאכטיגאלל בשם מכשף וכן נקרא בל"פ מֵרֵג גֵּאוּ עוף מכשף Zaubervogel. והח' לעוויוזאהן פי' בע"א בספרו זאאלאגיא 182 אבל בלי ספק שמות פרסיים הם ועיי"ע אנדרפאת. בר אדא ב' הרנוגה, חבה א'] —

* כנכב ט"ס עיי"ע כנכב.

פְּנִיָּא (= פְּנִיָּא, פְּנִיָּה אולי משרש עברי כנס עיין או"מ לפירשט וכן בל"י In-xviiπες) בריש חולין בנטרא וכולן ששחמו (חולין י"ג רע"א) הא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא בריש פ' אחרון דמכשירין (פי"ו מ"א וכו' בתוספ' מכשירין רפ"ג) המעלה פירותיו לגג מפני הכנימא (2) פי' תולעים שבפירות ושמן רצינתא כדאמרינן (ב"ב צ"א סע"ב) (3) בסלמנטון. פ"א כינים כדכתיב (שמות ח' י"ג) ותהי הכנס באדם ובבהמה. * [אחי"ה וכפ"א איתא בפירש"י בחולין ובר"ש למכשירין, ורש"י לועז שם: כיצונ"ש שבפולים ועדשים וכן לועז בחולין ס"ז רע"ב זיזין כוצונ"ש והוא Holzwurm; cossou, cussion. — ולפי פירוש ראשון בערוך כנימא: תולעים קצת שלא בדיוק הוא שהרי מצאנו חילוק ביניהם ירו' ב"ק רפ"ט ד"ו ע"ד והן שהרכיבו מן הכנימא אבל אם הרקיבו מתולעין וכו', אבל יפה דייק שהן בפירות כדאי' בספרי עקב פ' מ' לא כנימא ולא רקבובות תכנס בפירות וכו' ושם: כשם שאני גותן בשדה

1) וכן פי' לעווי בעמתי' ח"ב 349 מכלי שהזכירני. (2) בנו"ג וכן בתוספ' כתב יד אירפורט הגיל וכן בעה"ק כנימה. (3) ועיי"ע דרה, סלמנטון, רצן וסד"ט לרה"ג לפרה פ"ט, מ"ב.

זהו נקב בכונם משקה⁽⁵⁾. בפ' המקבל בנמ' המקבל שדה מחברו ולא עשת⁽⁶⁾ (כי"מ קיה סע"א) כל שאין כונם שלו רואה פני חמה פירוש כונם שלו אמרינן כרי שתעמוד בו הרחת (שם סוף העמוד⁽⁷⁾) והוא כגון נעיצת חנית⁽⁸⁾ בארץ כך זה כשנועץ הרחת בכרי של תבואה אם הוא (כרי⁽⁹⁾) גרוש ועולה עומדת הרחת ואם הוא מעט נופלת לפיכך כאנו לדקדק איזה צד של רחת נועץ בכרי הצד שהוא יד של רחת והוא דק או הצד הרחב שיש בה כמין מסגרת קמנה משני צדדיה שזורה בה תבואה וקיבול הרחת של גרנות נקרא בית כינום כדתנן בפרק מ"ו⁽¹⁰⁾ (מ"ה) זה הכלל העשוי לקבלה ממא⁽¹¹⁾ לכינום⁽¹²⁾ מהור⁽¹³⁾. בר"ג דפ' השוכר את הפועלין (כי"מ פ"ג סע"א ורע"ב) אמר ריש לקיש פועל ככניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית. פי' פועל של תורה משיזרח השמש עד הערב כדכתי' (תהלים ק"ה כי"ב כי"ג) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון. יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. וזה הפועל שמשכים בבוקר ועושה מלאכת בעל הבית קודם זריחת השמש חסד עושה עמו ומוסיף משלו לבעל הבית וזה שמניח בעל הבית הפועל מבעוד יום קודם הערב חסד עושה עמו ומניח משלו. וכן מפורש בב"ר פרשת ע"ג (ע"ב) ויבוא יעקב מן השדה בערב⁽¹⁴⁾. ובס"ג דברכות (ס"ג) מפורש

כנימה ורקבובית בפירות וכו' והקבוץ שהש"ר פ' נפת דרש לא בלתה (דברים ח' ד') ולא היו עושין פְּנָמִית] –

פְּנָמָא (הורכב מן פִּן ומא so nämlieh) מן כ' פי' כמו ומן נָמָא = נִימָא = נִימָר (wie folgt, wie wir sagen werden) בעזרא (ד' ח'). וכנמא פתגמא (הי' מ"א), כנמא (אמכנא)⁽¹⁾ [צ"ל אמרנא] (שם ה' ד' ט') פי' כן. וענין כנמא כמו: כן מה. פי' אחר כמו שנאמר⁽²⁾.

פְּנָם (מל"מ וכ"ה בל"ם פְּנָם ונדרף עם כנש פי' ענין גניזה ואסיפה einsammeln וגם עוד מענין הוראת ל"ע כנסי = חסס בא באוהל או הביא לאוהל במקום טמון והושאל לז"ל לנשואים עיין בפנים וש"נ שמות ופעלים) בריש מגיל' (פ"א מ"א) מקרימין ליום הכניסה. פירוש יום שני ויום חמישי נקראו יום הכניסה מפני שנכנסין בני הכפרים בכרכים כדי שיתפללו בצבור ויקראו בספר תורה⁽³⁾. ובפרק י' בכלים (מ"ה) היו בכונם משקה השרץ בעליונה כולן טמאות. בס"ג דפ' המצניע (שבת צ"ה) ניקב בכונם⁽⁴⁾ משקה מהור מלקדש מי חמאת פירוש נתן מים בספל ומשקע הכלי בתוכו ממקום הנקב אם יכנס המים בתוכו

(1) וכ"ה בטעות אצל רמ"ל. (2) ועיין מ"ש בעי' אימא ח"א, קי"ב. (3) הועתק מפירוש ר"ח (בש"ס ויולנא) וכן פירש רש"י ועיין ב"ק פ"ב. (4) וכן הוא בדפ' שונצי' ובכ"ז א"פ (ד"ס שם) אבל בכ"ז ככונם וצ"ל בכונם וכ"ה בנדה מ"ט. ובחולין ק"ז. ברש"י. (5) וכן הוא בפירוש ה"ה בשבת (בש"ס ויולנא בדף צ"ז). ושם: מביא ע"ר ב"ה. ובנדה שם הוא פלוגתא כיצד בודקין כלי חרס לידע אם ניקב בכונם משקה ע"ש ובתוספי' שם ד"ה אס. (6) כן הוא בדפ"ר ובירושלמי אבל בשדפ"ע עשה ובמשניות ובש"ס בבלי עשיתה. (7) והוא מומרא דרי' ויסי ברי' הנינא וזה ביאר ר' אבהו על ידו: כל שאין כונם שלו וכו' וזה כונת רבינו בקצור לשונו. (8) בשש"מ בשם ר"ח אשר ממנו הועתק כל הפירוש איתא דהפת וצ"ל דחנית. (9) וכ"ה בפ"י ר"ה שם. (10) כ"ה לנכון בכ"ז ל"ד ה"ב ובכ"ז ו"ז י"ה ונשתבש בדפ"ע י"ה. (11) בדפ"ע ממאה. (12) בנו"ג לכונם. (13) פי' רבינו עד וקיבול הרחת הועתק מפ"י ר"ח הובא בשש"מ באריכות קצת יותר ועיין עוד תוספי' כי"מ שם ד"ה ר"ח. והסיום פי' ר"ח בשש"מ כ"ה: ויש לה (להרחת) תוך ותוכה הוא נקרא כונם כלומר כונם התבואה ברחת ואינו מניח להתפור ע"כ ומ"ש רבינו ב"ת כינום יש להביא ראיה מירושלמי ב"מ רפ"ט ד"ב. דא"י שם ב"ת מכנס. (14) ודע כי רבינו הלך גם בזה בשיתת ר"ח הובאה בתוספי' ב"מ שם סד"ה הפועל וגם ר"ח הביא ראיה מב"ר אבל כבר הקשו התוספי' שאדרב' שם משמע איפוך ע"ש היטב בתוספי' ובב"ר ותמצא שכנים דבריהם ועיין ג"כ מ"ב לב"ר שהביא בקיצור את בעלי התוספי' וראיתי בפ"י יפה תואר (במדר"ר דפוס פיראד צד תי"ח ע"ג) שרוצה ליישב פי' ר"ח על אופנו שלא תקשה מב"ר שהוא היפך כדברי ר"ח וכתב וז"ל: ונ"ל שמו"ש ר"ח שבב"ר משמע כפירושו היינו מדקאמי' תנאי ב"ר הגדול הוא משמע דלאו דינא דאורייתא הוא אלא ששנו מנהגם מדין הכתוב אבל לא ידעתי איך אפשר לו להלום מה שאמר וכו' ע"ש שהניח בקושיא. וכן מתמיה בעל י"ת על ערוך שהביא ראיה מב"ר ותיקן בזה: ונראה דלא הוה גרם בגרסתנו אלא כדגרסינן בירושלמי תנאי ב"ר הוא ומ"מ השכמה של פועלים והערבה של ביה תשת חושך וגו' תזרח השמש וגו' יצא אדם לפעלו וגו' דהשתא צריך לומר דיצא אדם לפעלו ראיה למה שאמר השכמה משל פועל דהא מדינא זמניה מהנין והשכמתו קודם זה משל פועל הוא שכן נהגו ולעבודתו עדי ערב ראיה למה שאמרנו הערבה משל ביה דמדינא צריך להעריב אצלו ומה שמותר לבוא קודם לכן תו קודם צאת הכוכבים משל ב"ה הוא שכן נהגו ותמתינו איך לא הזכיר התוספות לשון הירושלמי הוה שאי אפשר לפרשו אלא כפי' ר"ח ע"כ. וזו הקושיא עצומה מאוד בפרט על ר"ח למה הביא מומרחק היינו מב"ר ראיה לשיטתו וכמעט עוקם עליונו את המדרש ולמה לא הביא ראיה גדולה מירושלמי לכן נ"ל שמה שכתב ר"ח (עפ"י המסורה של בעלי התוספי') "שכן משמע בב"ר" טעות סופרים נודמנה לבעלי תוספי' וצ"ל שכן משמע ב"ר ר"ל בירושלמי ועוד י"ל כי מצינו שהחליפו הראשונים את הירושלמי בב"ר או במדרש עיין הרוגמא בערך גמ' (ח"ב רע"ב בהערה) וכבר החליט מהר"ם (מבוא הירושלמי קמ"ח): כי מצינו בהרבה מקומות שמביא בעל הערוך מאמרים מן ב"ר ועיקר מקום מאמרים אלה הוא בירושלמי ולא הביא הירושלמי ע"ש אבל כנ"ל ב"ל כי

155. ועוד השם כְּנֻס, כְּנֻס, das Einsammeln, Aufnehmen כ"ב ס"ח רע"א בית כינוס העצים. סנהדרין ע"א סע"ב כְּנֻס לרשעים וכו', נדה מ"מ: כינוס ע"י החק, ירו' קידושין פ"א דנ"ט ע"ד מקום כינוס שער. פזנס, וכזנס משקה עיין לעיל בערך. כהוראה שניה פי' כנס כמו ל"ע כָּסָא בא אהלה ins Zelt treten וממנו הושאל לכל ביאה והליכה ובפרט לביאה בתוך חופת חתנים den Hochzeitsbaldachin מענין ראשון ברכו ח. פסחים ב'. תענית י': ב"ק ס': לעולם יכנס אדם וכו', ירו' סנהד' פ"ו דכ"ג ע"ג כיון דכנס חדא וכו' והרבה בנפעל והפעיל שבת קל"ז: כשם שנכנס לכרית כן יִכְנֶס לתורה ולהופה ולמעשים טובים, ירושל' חגיגה פ"ב דע"ז: ובבלי חגיגה י"ד: נכנס בשלום, ושם נכנסו עי"ע פרדס. סוטה כ"א: כיון שנכנסה, כתובות פ"ה, מ"ז הנכנסים והיוצאים, ברכו כ"ח: סנהד' ס"ח. סנהד' ק"א. נכנסו. . . לר"ו, פסיק' דר"ב צד קל"ח איכ"ר פתיחת' ס"ט נכנסו שונאים, ילק' ישעיה ר' רמז של"ו וילק' צפניה תקס"ז נכנסו גוים, שבת קל"ז: להכניסו בכריתו של א"א, ירו' ברכות פ"ט ד"ד. עי"ע חף ג', שבת קי"ח סע"ב עי"ע אס ד' (ח"א קי"א), ושם: יהי חלקי ממכניסי שבת וכו', כתובות ג' סע"ב מכניסין את המת וכו', איכ"ר פתיחת' רס"י י"ז מכניסים את המתים וכו', ויק"ר פכ"ט מכניס כזו ומוציא כזו. כהשאילה ירושל' יבמות פ"א ד"ג. אתם מכניסים ראשי בין ההרים הגבוהים, ירו' ר"ה פ"א דנ"ז: למה אתם מכניסין עצמכם למספק הזה, ובהתפעל ב"ר רפ"ב מתכנסין ויוצאין ילקוט תהלים רמז תתל"א (בשם הפסיקת) מתכנסין מה"ש אצל הקב"ה. ומענין שני פי' נשא אשה heirathen, ehelichen ברכות מ"ז סע"א הכונס את התולה וכו', כתוב' ג': ברביעי כונסה וכו' שם לכנוס בשלישי, שם י"א: י"ב. כנסה בחזקת בתולה, פ': וש"נ כְּנָסָה.

אית' (דמכנסין²) פזרוכו. * [אח"ה בהוראה ראשונה פי' כְּנֻס ענין אסיפה וצבור כל"מ ד"מ ב"ק פ"ו מ"א הכונס צאן לדיר, ירוש' מ"ש ספ"ג דנ"ד ע"ג כנסיהו כנבולין, שמ"ר ר"פ י"ז כינסן מעל הארץ, ובינוני: ננעים פ"ד מ"ג; פ"י מ"ב, מ"ג מכונס, לנקבה שם פ"א מ"ו מכונסת, והקבוץ שם פ"ד א' מד' שו"ט מזמור ע' מכונסות. ובהתפעל ובהתפעל מתכנסין תענית כ"ז, כ"ז: נתכנסו כ"ר פנ"ט. ס"פ פ"א וכו' בתרני בקצת מקומות ולרוב נמצא כנש עי"ע במתורגמן. וממנו השם כְּנֻסָה Verein אבות פ"ד מ"א במד"ר פ"א והקבוץ כְּנֻסוֹת אבות פ"ג, מ"י, בני כנסיות פתיחת' איכ"ר ס"י " פ' ולא אותי, וכן כְּנֻסָה ככ"ר פמ"ט יום כניסה עיין ריש הערך. כְּנֻסָת Versammlungs- haus, Synagoge ירו' נזיר פ"ז דנ"ג, כל כהן שעומד בכנסת וכו', בכורות פ"ה מ"ה, זבים פ"ג מ"ב לבני הכנסת, יומא פ"ז מ"א חזן הכנסת. . . ראש הכנסת והקבוץ פסחים מ"ט רע"ב ראשי כנסיות, חולין נ"א רע"א מפטיר כנסיות עי"ע חזן. ולרוב בצירוף בית עי"ע ב"ת כְּנֻסָת (ח"ב ע"א): וש"נ, ובל"ע כְּנֻסָה וכן בירוש' הוריו פ"ב דמ"ו ע"ד אמרין בכניסתא וכו' ובל"ס כנישתא עי"ע כנש, ונקרא ישראל בתואר הכבוד כנסת ישראל עיין ברכות נ"ג: שבת מ"ט, פסחים פ"ז, קי"ח: פסיקת' דר"ב פ' שוש אשיש צד קמ"ט, ובפסיק' רבתי שם פל"ז שהש"ר פ' דומה דודי ועוד הרבה במדרש. ועוד נקראה אסיפה של אנשי שם קריאי מועד שמשכה מתחלת בית שני עד מלכות יון באזיא לערך מאתיים שנה: כנסת הגדולה Synode עיין ד"מ למרז"ף 3 והלאה, וקריאי מועד נקראו בשם אַנְשֵׁי כְּנֻסָת הַגְּדוֹלָה עיין ברכות ל"ג, יומא ס"ט: (עי"ע עמ"ר) כ"ב מ"ו רע"א, מגילה ב', אבות פ"א מ"א, וכבר הרחיב דבורו בזה הענין לעווי במ"ע מהרז"ף ח"ד 266 והלאה ועיין גרעמין בפ"י קהלת

כבר מוצא רבינו נתן ג"י המשובשת בפ"י ר"ח מלת ב"ר (תחת בירושלמי) והוא מרח למצוא המקור שהוא ככ"ר פ' ע"ג (לפנינו ע"ב) ואנב ריהטא לא דק היטב במח"כ כי משם אדרבה ראה לסתור פירושו שהוא פי' ר"ח כאמור, ואולי הרגיש בזה רבינו בעצמו כי בעי' פעל רמו על ערך הנוכחי והוסיף להביא פ"א הופך לשיטתו דכאן וזה יען שהור מפירושו זה כי מב"ר נדחה פירושו דכאן, ובכ"ז קצת צ"ע למה לא הביא רבינו ראה לשיטתו דכאן מהגדה התהלים שהביא לפעמים (בתשעה מקומות כמו שאראה לדעת א"יה בספר מפתח לערוך השלם) כי בשי"ט מזמור ק"ד אי' בזה"ל ד"א ולעבודתו עדי ערב אמר אבהו בשם ר"ל מכאן אמרו חכמים שתהא היציאה של בעל הבית והכניסה משל פועל שצריך הפועל שתזרח לו השמש בשדה במלאכתו וצריך בעל הבית שתהא (משקיע) [ביל משקיע] הפועל להיות בביתו ע"כ. וזה ממש כשיטת ר"ח ורבינו, שוב ראיתי בשמ"מ לב"מ שהובאה בין יתר השמות (ראביד תוספי הרשב"א, ורישב"א) גם שיטה אחת בזה"ל ואתרים פ"י פועל בכניסתו למלאכה בכקר וכו' וכו' עד וזה פי' נכון וכן משמע במדרש תלים ולעבודתו עדי ערב מכאן אמרו הכו"ל שתהא היציאה של בע"ה והכניסה של פועל וכו' וכו' ושיהא בע"ה משפיע את הפועל בעיר ע"כ וכן אמרו בירו' עכ"ל, כל זה הביא בעל שמ"מ בשם הריטב"א (ולפנינו בח"י הריטב"א לב"מ ליתא): ואולי תחת, ואחרים פי' צ"ל ור"ח פ"י ואז הכל על מקומו ובא בשלום. הארכתי בראותי כי בעל הפשטיע לא הרגיש מכל הענין הניל מאומה. (1) בנו"ג בשעת ובכ"י פי' ובתוספת' ברכות ספ"ז בעת ואולי כצ"ל גם בערך. (2) כ"ה ברפ"ע חזן מדפ"ר ושם דמכנסין וכו' המכנסין לפניו אבל ככ"ג ככדפ"ע שמכנסין ובכ"י פי' ותוספי' שם המכנסים.

(בקבוץ כ"י אנגייליקא דף פ"ד סע"א) לא ליסחוף איניש כפלי משמע זו כפלי שהוא נוטל מבשר אחד ואינו מריבזנו בל' כנען וכו'. לרף מ"ז: (בקבוץ כ"י שם דף ש"ז): מוריקא כרו שותא הומלון כמין בל' כנען. לרף ג"ד. (בקבוץ כ"י דף ש"ב.) אינימא (מכסה) [מכפא] דידה וכו' פלצה בל' כנען וכו'. לרף ע"ו. (בקבוץ כ"י דף של"ה.) ערקומא שקורין בלש' כנען מיג. והרבה משתמש בל' כנען האו"ז עיין ד"מ הל' חלה סי' רמ"ז פרגין פי' בערוך מקוביצ"א בל' כנען ועיי"ע פרגין והגי'. שם הל' חליצ' סי' תרס"ו והמנעל וכו' בל' כנען פט"א. הל' שבת ססי"ב כרד. בל' כנען לוד. שם סי' ס"ז הגורות. בל' כנען זקיב"ה. שם סי' ס"ח דפוס של מנעל בל' כנען קופיט"א. סי' ע"ח סק"ג פוקסת וכו' בל' כנען פוט"ץ ועיין סי' פ"ד סק"י פומי"ץ. סי' פ"ג סק"טו עלוקות. בלש' כנען פיוצי"י¹). סי' פ"ד סק"ד בת נפש. בל' כנען זפוג"א. ה' יו"ט ר' סי' שס"ב תגור. בל' כנען אוש"ג ועוד זולתם — ובענין הכנוי ל' כנען ערך לי מכתב ידידי הח' האכטומה ראב"ד כוועספרים וכתב וז"ל עיינתי בע"מ של היינוזאוס והוא אמר ג"כ שמלת Selave נגזרת מן Slave בעבור שהגרמנים מכרו שבויי הסלאווען לעבדים ולשפחות. וגם רמז יש על עבר עבדים ובמכתב לר' חסדאי אשר ערך למלך כוזר כתוב וז"ל ומהם (המלכים) מלך אשכנזי ומלך הגבלים שהם אל צקלאב ומלך קשמנטינה. והגבלים הם הסלאווען ע"כ ועיין עוד מאמר אורהיימיש לחה' שפיטצער ראב"ד בעססעק.

פָּנָה (מל"מ) וכן בל"ע כִּפּ בל"ס פָּנָה. פָּנָפּא אבר והושאל לפאת בגד וזולתו, Flügel, Arm, Zipfel, Saum ועוד עיין בפנים) בר"ג דיבמות (ר'. ועיין מ"ם) כנף שראה אביו לא יגלה. פי' אביו שאנס אשה יראה כנפיה לא יגלה אותו בנו. כפ' ערבי פסחים בגמרא ואפי' מן התמחוי (ק"ג.) מאה קרי בזוזא תותי כנפיך² פי'³ ק' קרי בזוזא כמתא ונזדמן לך קרא בשדה [אל תזלזל בו]⁴ והביאהו בידך. פ"א כשנותנין הוצאה מיד קח אותה. פ"א כשנותנין לך הוצאה בזול ותקנה אותה שים אותה תחת כנפיך שלא יראה אותה אחר ויהיה לך עין הרע⁵. בריש ואלו טרפות כגמ' פסוקת הנרגרת

שם ק"מ רע"א או כנוס או פטור. ירו' עירובין פ"ג דכ"א: ירו' גיטין ספ"ז דמ"ט. ומיכנסניך (בירוש' גיטין במ"ס ומנכסניך) ליום פלן. . ולא כנסתיך וכו'. ירוש' כתובות רפ"א דכ"ד ע"ד בשכנס. ושם אילין דכנסין ארמלן צריך לכנוסה (צ"ל לכנוסה וכו'ה בירו' יומא פ"א דל"ח סע"ד) מבעוד יום וכו'. ירוש' יבמות רפ"א ד"ב: רצה לכנוס לשם תואר כונס לשם ממון כונס. ירוש' סוטה פ"ב ד"ח: שומרת יבם וקנוסה. נפעל ירוש' יבמות פ"ד ד"ו: קהל"ר מ', מ' היכנסי וגדלי את בני אחותיך ובשמחות פ"ז בהתפעל התכנסי ותגדלי וכו'. והשם פְּנִיָסָה בענין ראשון הפכו יציאה עיין ברכו' פ"ר מ"ב סוכה כ"ט. ירו' עירו' פ"ה דכ"ב ע"ג במד"ר פ"א. וכן בענין שני כתובו' פ"ח מ"ד ככניסתה. . ביציאתה. שם י"ב. כ"מ ק"ד. כניסתן לחופה. ושם המופשט הכנסה עיי"ע. — מיני כניסות מ"ד עיי"ע כבס ב' —

* פָּנָם (נ"ל מל"ע חֲנִס ענין כבישה וכפיפה ע"י דריכה (ein- zusammengedrückt sein) ירושל' עירובין פ"א ד"ט: רואין אותו כילו הוא כנוס. ירו' סוכה פ"א דג"ב. אפי' כנוסה כמה וכו'. מדות פ"ג מ"א כונס ועולה במדה זו. ובינוני פעול תוספת' אהל' פ"א הַפְּנִים בו עיי"ע שפוד. והשם פָּנָם (בל"ע חֲנִס) ירושלמי עירובין רפ"ז דכ"ד סע"ב עיין ערך פָּבֵשׁ.

* פָּנַע (מל"מ) פָּנַע קרוב להוראת כרע פי' ענין השפלת רוח (sich beugen, demüthigen) כבינוני פָּעִיל ירו' תרומות ספ"א דמ"ח: על ידי דאינון פְּנִיעִין (הפכו פחיוזין). אתפעל: מ"ק מ"ז: ולא אִי־פָּנַע מקמיה ותיו' מובלעת. כ"ר פל"ג לא איתפָּנַע. . איתכנעת מיניה. ירושל' תענית פ"ג דס"ו ע"ג מתכנעין. . לא מתכנעין עיי"ע דרום (ח"ג קני"א).

* כנעה (?) ירו' נדרים רפ"ג דל"ז סע"ד והא כנעה מלי קיטרין מ"ס וצ"ל נעה פי' צומח הנקרא Minze עיי"ע מנתא וע' נענע, והח' לעווי מעה לומר שהוא פָּנָה!

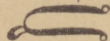
* פָּנַעַן נאמר לשון כנען על שפת הסלאוויים (slavisch) עיי"ע פרגין ומ"ש במבוא VII ועתה הוברר לי כי כבר משתמש בזה הדבור רגמ"ה ז"ל כי כן מצאתי בכמה מקומות בכ"י שהביא רגמ"ה זה הלשון ובפרט בפ"י להולין ד"מ לרף ח':

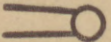
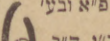
¹ וכן בלי הונגרי Blutegel, piócza. ² וכ"ה באה"ת ושם ותותי. ³ נ"ל שצ"ל קודם פי': ס"א ק' קרי בזוזא ב מ"א וכו'ה לפנינו ושם הסדר במתא בזוזא אבל בפ"י ר"ח אשר מוטנו הועתק זה הפ"י אי' כג"י רבינו. ⁴ השלמתי מפ"י ר"ח. ⁵ קצת קרוב לזה הפ"י בפירושי ורשב"ם ע"ש. ודע כי שני הפירושים האחרונים בערוך עליו כג"י ראשנה בלא מלת במתא ולכן מהראוי לסדרם קודם פי' ק' קרי בזוזא במתא וכו' שהוא ג"י ופי' ר"ח ודע עוד כי בכ"י מ"ו וא"פ מאה קרי ב מ"ע תותי כנפיך. וככ"י ב' מאה קרי בזוזא ו מ"ע תותי כנפיך וכתב בעל ד"ם (צד קע"ה) ואולי צ"ל במתא ע"כ ול"כ כי שתי גירסאות נתערבו כפי ג"י אחת בזוזא וכפי ג"י אחרת במע"ה וכ"י ב' כללן יחד ואח"כ נשתכש במע"ה להיות: במתא

דמאי הנ"ל פ"ל מל' כנופיא (עיי' עהבא אח"ז). ולדעת
 נקרא אלישע בעל כנפים שהיה זה הירבנמילת
 ידים וזה מה שא"י בשבת שם תפילין צריכין
 גוף נקי כאלישע בעל כנפים ובירו' ברכות פ"ב
 ד"ד סע"ג כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש
 תפילין ולדעת מהר"ף באה"צ שם היא הוספת
 הגאונים. ועוד בהוראת יד: בשבת ה' רע"א דילמא
 דפשיט כנפיה וקיבלה פי' הושיט ידו ורש"י פי'
 בע"א. ג) מבהמה פסחים פ"ד. ראשי הכנפים עיין
 ערך סחם במו"ע. מריאה עיין לעיל בציון מחולין.
 ובויק"ר רפ"ה נדרש הראות (קחלת י"ב, ג) אלו
 כנפי הריאה וכו' ולפע"ד זה מה שתרג' אונקלוס
 והראה (דברים י"ד, י"ג): בת כנפא פירוש שיש לה
 ריאה חזקה. ד) מכלים ופירושו כמו בל"ע וסו'
 הרשומה בתחלת הערך פי' קצה האחרון עיין כלים
 ופרה הנ"ל, כלים פי"ד מ"ה וכנפים העשויות
 לנוי — ובמקרא הושאל כנף לכמה ענינים עיין
 רד"ק בשרשים. וכמשפט ל"מ נדרש כנף ברות רבה
 פ' ישלם: שיש כנפים לארץ. . וכנפים לשמש. .
 כנפים לחיות. . כנפים לכרובים. . וכנפים לשרפים.
 ובפסיקת' דר"ב ר"פ נחמו (צד קב"ד) אי' עוד כנפים
 לשחר, והובאו שם ושם מקראות לכל אחד ואחד.
 ועוד בדרך ל"מ (תהלים ל"ו, ח) בצל כנפיך יחסיון
 הושאל למחסה השכינה בדבור: כנפי השכינה
 שבת ל"א. סוטה י"ג: סנהדרין צ"ה. ע"ז י"ג: ב"ר
 ס"פ מ"ז ויק"ר פ"ב ירו' סנהד' פ"ב ד"כ ע"ג. ירו'
 ע"ז פ"א דל"מ ע"ב וע"ג ושם ג"כ כנפות שמים
 מכילת' בשלח סוף פרש' ב' תחת כנפי אביהם
 שנשמים. והוא לפע"ד מל"ע כנף צל ומחסה.
 ועוד פי' בל"ע כנף מכסה Decke והפעל ממנו
 מכסה ומה נבין דרוש ולא יכנף (ישעיה ל', כ) **כנף**
 בפסיקת' דר"ב (צד כ"ט) תנחומ' סוף תצא ילק'
 בשלח ר' רס"ח כל זמן שזרעו של עמלק קיים
 בעולם כביכול כאלו כנף מכסה את הפנים אבד
 זרעו של עמלק מן העולם ניטלת הכנף שנאמר
 ולא יכנף וגו' וכן נאמר בל' נקיה מנשואין גלה
 כנף = פרש כנף כמו ברכות ג', ט' ופרשת כנפך
 על אמתך עיין רש"י וראב"ע שם וכן ביחזק' ט"ז.

(חולין מ"ה). כל הצואר כולו כשר לשיטה מטבעת
 גדולה ועד כנף¹⁾ הריאה התחונה. פירוש קצה
 הריאה כדכתיב (ישעיה כ"ה ט"ז) מכנף הארץ²⁾.
 ובפ' אחרון דפרה (פי"ב מ"ה) היה מהור אוהו בקרדום
 טמא בכנפו³⁾ פי' כדכתיב (הגי ב', י"ב) בכנף
 כגדו⁴⁾ הטהור אוהו הוא בקרדום הטמא במקצתו
 ומה עליו. בכלי מתכות פי"א בכלים (מ"ט)
 סומפוניא⁵⁾ אם יש בה בית קיבול כנפים בין כך
 ובין כך טמאה וזהו צורתו . ובפרק
 י"ד (כלי י"ד, מ"ד) העול של מתכת והקטרב והכנפיים
 המקבלות את הרצועות פי' ראשי העול יש בהם
 שני הורין ובשני הנקבים שני עצים ובראש כל
 נקב עין מכניסין לשם הרצועות שמושיכין הבקר⁷⁾.
 בכורות בפ' עד כמה בס"ג (ל"ג) מקבלין לכנפיים
 ואח"כ מקבלין לטהרות, בתוספת' דמאי בפ' האורז⁸⁾
 (פ"ב וכן בירו' דמאי פ"ב דכ"ג רע"א) פי', לנטילת ידים
 אם קיבל עליו להזהר שלא לאכול בלא נטילת
 ידים ובכל דבר שצריך נטילת ידים אח"כ מקבלין
 אותן לטהרות לאכול חולין בטהרה⁹⁾. יונה כנפיה
 מגינות עליה (שבת מ"ט). כבר פירש' בערך יון.
 *אח"כ ה' וציון משבת שם וק"ל. אלישע בעל
 כנפים עיי"ע בעל כנפים ח"ב, קמ"ו. וש"ג — פי'
 כנף כמו אגף ונף במספר זוגי אנפיים נאמר לא רק
 מעופות כי אם מאדם וכלים כמו שפ"י רבינו לנכון
 בע' אגף ב' (ח"א, כ"ו) וע' גף י' וי"א (ח"ב של"ו
 והלאה) ואלה הן קצת דוגמאות לכל הוראה והוראה.
 נאמר א) מעופות ד"מ כלים פי"ז מ"ד עיי"ע עז
 ב', תענית כ"ב. כנף אחד עיין פירוש רש"י וד"ס
 תענית צד ס"ג סע"ב. ועיין עוד במתורגמן כנף א'.
 ב) מאדם כמו בל"פ **כנף** פי' כנף של עוף ויד של
 אדם Hand, Extremitäten וכו' והוראה כנף כמו כף
 ד"מ נזיר מ"ז: תורת הנזיר בין שיש לו כפים ובין
 שאין לו כפים (בענין תנופה עיין פירש"י) ותחת
 זה בירו' נזיר ספ"ד דנה"ע ג' בין שיש לו כנפים
 בין שאין לו כנפים. וזה מקבלין כנפיים בכורות
 ותוספ' הנ"ל פי' נטילת ידים כפי' הרגמ"ה וכן
 בפירש"י שיטול ידיו וכו', וכן עולה מפ' הרטב"ם
 שפי' טהרת הידים אבל כפי' אה"צ למהר"ף בירו'

1) בנו"ג עד כנפי. 2) ורש"י פי' אוני ריאה. 3) וכן הוא בפירוש רה"ג בסד"ט 30 וכן מוכח מר"ש ובנו"ג אוהו הוא
 הטהור בקרדום הטמא ובכנפו וגו' בכנפו גם במשנה שבמשניות. 4) וכ"ה כפי' רה"ג ונראה שהוא מקומע ויש להשלימו
 מערוך והמו"ל לא הרגישו. 5) בנו"ג סימפונייה ובתוספ' כלים בי"מ פ"א ובעי' סמפון ג' באל"ף בסוף ובפי' הרמב"ם סמפונין.
 6) כ"ה בכ"ו ב"ר וקרוב לה בכ"ו פארוי וכן בכ"ו הי"ב ובכ"ו ל"ד: **ככ** ובכ"ו ו"ו חסר וכן
 נפקד בכל דפוסי הערוך אע"ג שבדפ"ר איתא תיבות: וזהו צורתו. 7) הועתק קצת מפירוש רה"ג בסד"ט 10 ושם באריכות
 קצת יותר וכולו נעתק מלה במלה בעי' קטרב לכן מה שהגיה המו"ל בדברי רה"ג מעות הוא ונעלם מעיניו ע' קטרב אבל
 מר"ש לכאורה ראה לתקונו ע"ש. 8) בדפ"ר בט"ס האור. 9) עד כאן הועתק מלה במלה מפ"י רגמ"ה כ"י לכורות (בקובץ
 כ"י אנ"י דף צ"ד סע"א).

ח' ואפרש כנפי עליך ואכסה ערותך לכן נקרא בלרז"ל כנף חיק Schooss ב"ב י"ב: בת רב חסדא הוה יתבה ככנפיה דאביה ופי' רגמ"ה כ"י לכ"ב כנפיה: חיק, ושם נ"ח רע"א גאני בכנפה דשרה עיי"ע גן ב' ורש"י פי' בין זרועותיה, מענין הוראה שניה דלעיל). ב"מ פ"ה רע"א תליא לרישיה בכנפיה דרבי פי' החביא את ראשו בחיקו של רבי (ורש"י פי' תחת כנפי כסותו). ואולי כנף בזו ההוראה נגזר מל"י *κάλπος* (ול' ונו"ן מתחלפות כידוע) וכן העתיקו ע' זקנים חיק (בראשית מ"ה ה' במדבר י"א י"ב; דברים י"ג ז'; כ"ה ג"ד ג"ו; ש"ב י"ב ח'; ירמיה ל"ב י"ח) —

ארעתא דלכנופי אסור. אתפעל תרג' שה"ש ח', ז' ואי מתכנפין. לדעת מהרז"ף מזה הענין מקבלין כנפיים עיי"ע הקודם] —

קִנְיָה (פִּינְיָה, קִנְיָה בל"פ כנר והועתק לל"ע ויוני עיי"ן בפנים) ונקרא בל"ש Lotus, Christ-dorn ור"ב פי' בע"א עיי"ן למטה) כפ' ערבי פסחים בגמ' לא יפחתו לו (ק"י רע"ב ה' מולי ק"ש י"ג) הו' מולא דדיקלא יחידאה ומולא דכינרא. כפ' חזקת הבתים בגמ' (עדים) (צ"ל ערים) (4) אין לו (5) חזקה (כ"ב מ"ח: מ"ב תלא (6) לפי (7) אכינרא פי' שם אילן (8). כפ' כיצד מכרכין כנמרא הנובלות (ברכות מ' סע"ב) רימין (9) כינרי פירשנו בערך רימין (10) בר"ג דמגלה (11) כנרת זו גנוסר ולמה נקרא שמו כנרת דמתיקי פירחא (11) ככינרא פי' כפרי של כנרת (12). פי' אחר כי קלא דכינרא די מהני (13) למאן דשמע קליה (14). — (א"ב בנוסחאות יידן כתב רימין כנדי ובל"י ורו' כונר מין אילן עושה פרי). * [אחי"ה ר"ב כיון לל"י ורומי Artischeke, *κινάρα*, cinara וכ"ה דעת לעווי והנכון מ"ש לעף (פפלאנצען 284) כי הוא ל"פ וע' קנר וממנו בל"י *κόνναρος* (*κόνναρος*) עץ ממיני קוצים ופרח תמיד ונקרא בל"ר *zizyphus spina* ופריו הוא הנקרא בל"י *Lotus*, *λωτός* ולדעת על תכונת העץ שעומד ופורח תמיד כיון הלשון (כפי גי' רבינו) דמתיקי פירחא ככינרא אבל מפי' רבינו כפרי משמע שגרם פירחא כגי' כ"י ש"ס ומלשון פרי. ובנו"ג דמתיקי פירא כקלא דכינרי וקשה להלמו דמה דמתיקות הפרי אצל דמתיקות כלי שיר כנור אשר על כן רוצה משכיל אחד (במ"ע מהרז"ף חמ"ו ע') לומר כי איזה כותב דלא גמיר הגיה כן כקלא דכינרא במקום ככינרא יען שנגרר אחר פ"א בערוך ולעף מסכים עמו אבל אין ג"ל כי אדרבה פ"א בערוך מיוסד על גירסא אחרת: כי קלא דכינרא וזה פי' די מהני וכו' יען שחשב רבינו כי מלת קלא הוא קול וכינרא הוא כלי זמר כנור (עיי"ע הבא) אבל בכ"י א"פ (ד"ס מגילה צד ח"י) הגי' משום דמתיקי פירחא כקוליא דכינרא ואינו מ"ס כדעת בעל ד"ס כי אם לפע"ד קוליא הוא ל"י *καυλός* = caulis עוקץ Stengel וא"ב

קִנְיָה (פירוש קבץ *sammeln* פִּינְיָה מל"ע קִיבֵיב, קִיבֵיב קבוץ אנשים-Volkshaufen, Versammlung) כפ' במה אשה בגמ' סנדל (שבת ס' רע"ב) בשבת מאי מעמא דאיכא כינופיא. כפ' הוציאנו לו בגמ' נמל את המחתה (יומא ג"א) אי משום דאתי בכינופיא פי' כבוא כל ישראל לחוג. כפ' ראהו בית דין כגמ' בתעניות (ר"ה כ"ז) אי בעית אימא כל כינופיא דכסף שנאמר (במדבר י"ב) עשה לך ישי תי חצוצרות כסף. כפ' דגמין כנמרא כל השטרות (11) רבינא סבר לאכשורי בכינופיא (1) דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן. פי' שמתקבצין לצוותא בעלמא לאו מושב בית דין. — (א"ב תרג' יקבץ און לו (תהלים מ"א ז') יכנוף (2) עלא ליה והוא ל"מ לפי דעת קצת המפרשים ולא יכנף עוד (את) מוריד (ישעי' ל' כ'). * [אחי"ה כ"ה דעת רד"ק לא יאסף ולא יעצה, וכן בפשימי' וכנש, וכן בתרג' כ"י תהלים הנ"ל יכנוס ופי' כמו יכנוש ענין קבוץ וצבירה וכן פירש"י שבת ע"ג סע"ב האי מאן דכניף וכו' פירש"י שצבר. סנהד' כ"ט: כניפי. . . כנפינהו פירש"י קיבצום. תענית כ"ג סע"ב (ניכניף) [בכ"י ש"ס ליכנוף], ע"ז י"ט: כנוף ואתי כ"ע, ב"ק קי"ג, וכי לדידכו כנופיוכו ופירש"י הקהלתי אתכם. באפעל ובפעל גיטיין כ' סע"א כנופי מ כניף כ"ה בע' רש"ע ע"ש ובנו"ג מיכנף, ביצה ל"ג סע"ב מהו כמאן דמכניף כ"ה ברפ' שונצי' ובכ"י ש"ס (ד"ס צד מ"ה) ובא"ז ה' יר"מ סי' ש"ס ובחי' הרשב"א ובנו"ג מכניא. ברכות ג"ח סע"ב דמכנפי. שבת קמ"ז, כל

(1) וכ"ה ברש"י, ובנו"ג בכנופואתה. (2) בנו"ג יכנוף. (3) עיי"ע מל גי' בחי"ה, ל"ב הערה 10. (4) והוא כגי' רבינו עיי"ע ערס ד' ובנו"ג ארים. (5) כ"ה לכנון בדפ"ר ובשדפ"ע להם. (6) בכ"י וי' תלת! (7) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג טאבא בכ"י א"פ מבאי. . . לפאפי. (8) בדפ"ר האילן. (9) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בעי רמי ובדמאי פ"א מ"א, ובדפוסו ערוך האחרונים רימון. (10) כ"ה לכנון בדפ"ר ואמו וכונתו על עי' רמי, ובדפ"ע רימון. (11) כ"ה בכ"י ל"ד וכ"ה בכ"י ש"ס מיכנען ובד' פזירו ושם פירחא אבל בדפ"ע פירח. (12) ג"ל שצ"ל כנרא. (13) כ"ה לכנון בדפ"ר וויניציא; ובדפ"ר ופזי' בתוכה אחת דימהני, ובכ"י אמו דימהני. (14) בדפ"ר ל"י קליה.

שני ענינים נכללים בו א) כי מתוקים פירי דכינרא, ב) כי הם כקוליא דכינרא ועפ"י זה פ"י רבינו, ושני ענינים מצאתי באמת בפליניאום מתכונת וסגולת הצומח לוטוס והרכה לספר (פ"ג, ל"ב; ט"ז נ"ג) מרוב מתיקות של לוטוס ובמקום ראשון הוסיף לומר Ligno colos niger. Ad tibiarum cantus expetitur נשמע מזה כי מעוקץ של כינרא (שהוא לוטוס) היו רגילים לעשות מיני כלי זמר הלילים וכיוצא בזה, ושם הוסיף עוד לדבר כי באיטליא נקראו cerasi ובמקום שני אמר זול: lotos, sive faba Graeca, quam Romae a suavitate fructus silvestus quidem sed cerasorum paene natura loton appellant פול יוני (גריקא) והוא כמעט מטעם של פרי ציראזי (קירשען) מרוב מתקו נקרא לוטוס, ומעתה נוכל לפרש הלעז בע' רמי אשר שם פ"י הערוך הרימין (דמאי א' א) פולצרק (כ"י ל"ד ה"ב וכו') ובכתב יד עיקרי התלמוד לזכות בשם הערוך פול צוקי (בשתי תיבות) והוא לפע"ד פול = faba וצוקי = cerasi או אולי לפי דפוסי הערוך פולצראקי צ"ל פול גראקי וזהו ממש faba Graeca של פליניאום וגם רימין קצת מעיד על זה כי בל"פ רמ"א פ"י = graecus (יוני) וקראו צומח הלז ככה בפ"י ההמון אבל דע כי בכ"י פ"י גורם בכרכו מ': הדימין כינרי ולפ"ד גם זה נכון כי בל"פ *ῥαμνον* פ"י מתוק ויאות הכנוי הזה ללוטוס, אבל ג"י כנדי בכרכות, כנרא בפסחים, כנרא בכ"י ש"ס לב"ב בודאי מ"ס הוא והג"י היותר מעולה כנארא כנ"י כ"י ב' בפסחים או כנרא כנ"י כ"י א"פ בפסחים וכ"י ה' בכ"ב (עיין די"ס שם ושם) וזו הכתיבה עולה יפה עם משפט כתיבת מלה פרסי' הנ"ל, והקבוץ בירו' מגילה פ"א ד"ע, מגדלות כינרים] —

(במות ע"ב רע"א) כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה איכא דאמרי שהקב"ה ממיל כנן עדן עד חצי הלילה ואחר חצי הלילה הולך לו ורוח צפונית מנשבת מיד בכל העולם איכ' דאמרי בכל לילה מחצות לילה ועד שחרית מנשבת רוח צפונית לפי שד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח מערבית מתחלת הלילה ועד חציה ורוח צפונית מחצות לילה ועד שחרית ורוח מזרחית מתחלת היום ועד חציו רוח דרומית מחצי היום ועד ערבית כדאמרינן בפ' לא יחפור (כ"ב כ"ה) אמר רב חנן בר אבא (2) ד' רוחות מנשבות בכל יום ויום (וכו') (3) והיה לדוד הלון פתוח (מרוח) [צ"ל לרוח] צפונית על מטתו וכיון שמגיע חצות לילה היה מנשב מצפון הרוח בשערות הכנור ומנגן מאיליו. * [אח"ה כוונת רבינו על ירו' ברכות הנ"ל אע"ג שלא הביאו ואולי ראה כל הפ"י באחד מפירושים אשר נגרו אחריהם ועוד ידוע כי בעל הערוך לא הביא את הירושלמי לפרשו בפני עצמו כעין מה שמפרש המשנה עיין קצת דוגמאות בזה הענין סוף מבוא הירושלמי למהרז"ף, והצעת הירו' ארוכה יתר מזו של בבלי ועיין ב"כ פסדר"כ ויהי בחצי צד ס"ב; ופסיק' רבתי פ"ז איכ"ר פ' קומי תנחו' בהעלתך ס"י י' רות רבה פ"ו פ' חצות לילה תנא דבא"ר פ"ה צד ס"ה, ילק' תהלים הנ"ל רמזו תת"ז ורמזו תתע"ו, והנה לפי הצעת הבבלי וקצת המדרשים הנ"ל היה נגון הכנור בחצות לילה על דרך פלא אולם לפי הירו' ופסיקת' היה זה מעשה חושב כי נתלה הכנור נגד החלון הפתוח לצד צפון עיין הערת ר"ש באכער בפסיק' שם, ורה"ג פ"י בע"א בדרך טבע כנור של דוד עיי"ע אדק ח"א, ל"ז ומ"ש, וכלי ספק בעל המאמר הנ"ל היטב ידע כבר תכונת כינור הנקרא Aeolsharfe שהוא מנגן מאיליו בהיות מופנה לרוח עיין וויעזנער שאליען ברכות ז', לעבענסאלטער ללעף 316 — מקצת מקומות של מקרא מוכח כי כנור היה כלי שיר אשר היה מנגן המנגן ביד (עיין שא"מ פ"ה כ"ג; י"ח; י"ז; י"ט, ט"ז) אבל לדעת בן מתתיהו (קדמוניות ז', י"ב, ג') היו מכין אותו בשבט (*πλάγχθρον*) והיה לכנור בימיו עשרה נימין אבל בזמן חכמי התלמוד היה לו רק שבעה ערכין י"ג: ר' יהודה אומר כנור של מקדש של שבעה נימין

(1) וכ"ה בסנהדר' ט"ז סע"א וכ"ה בילק' תהלים כ"ו ר' רמזו תשע"ו בשם ברכות הנ"ל אבל כנו"ג שם בא (ובכ"י ש"ס באח) רוח צפונית וכ"י וכו' ברכות פ"א ד"ב ע"ד אי' כנור היה תלוי כנגד הלונותיו של דוד והיה רוח צפונית מנשבת כלילה ומנפנת בו והיה מנגן מאיליו. (2) וכ"ה בתשי' שערי תשובה ס"י ע"ג ובתשי' הגאונים דפי' ליק ס"י ל"ב ששם הובאה כל תשי' רה"ג אי' רבא כדאי' בכ"ב לפי ג"י כ"י ש"ס ובגיטין ל"א: ושם עוד אמר ר. ב. (3) כצ"ל כי מכאן עד סוף הערך הוסיף רבינו לפרש ציון מברכות.

היה, ותוספ' שם פ"ב ר' יהודה אומר שבע נימין בכנור בזמן הזה. וגם נראה מזה שהיו לכנור חוּסִין Saiten ועיין עוד ע' נם ג' ציון מערובין ק"ב; וק"ג. תואר של כנור היתה כמו Lyra שלנו ולדעת גרעמץ מ"ע ח"ל 245 יש לים כנרת זו התמונה ולפי דעתו מתואר על שמו גם הכנור. והקבוץ כנורות תוספת ערכין רפ"ב ועי"ע נבל א'. וש"נ הקבוץ כנורות, אבל גם בל"ז כינורים פסיק רבתי פכ"ו] —

כנר (?) (ויותר טוב פֶּנֶר והקבוץ פֶּנְרִיֹת Badekleider עי"ע כנרי ח"ב, קב"ז ומ"ש) בכ"ר פרשת מ"ו (מ"ה) ותעניה שרי: דל"ים¹) וכנריות נתנה למרחץ. — (א"ב בנרסאות שלנו כתוב כנריות ויהיה הפירוש כמו בלנריות ויהיה כנריות ובלרי ובלנרי הכל אחד אשר ענינם מטפחות מיוחדות בבית המרחץ לנשים².)

כְּנֶשֶׁת (בל"ם וכן בל"ע כֶּסֶס מכבד הכית או הרחבה ausfegen, kehren והתואר כְּנֶשֶׁתָּה בל"ע *כאסי* (der Ausfegende) כנשאי³) וזלוחאי (חולין סי' רע"א) כבר פירשנו בע' זלח, כר"ג דפרק אלו מציא אות⁴ (ב"מ כ"א): הכא בכנישתא דבי דרי עסיקנן דאבידה מדעת היא. פי' בכיבוד הגרנות כשמכבדן הגורן בשעה שמפנין התבואה מן הגורן. * [אח"ה וכתב בהפשב"ע לפנינו אי' הכא בכנישתא דביורי עסיקנן ורש"י לא פירש כלום ע"כ אמת כי כ"ה לפנינו אבל לפום ריהמא נעלם מעיני הגאון כי בדרך כ"א עמוד א' אי' לנכון במכנישתא דבי דרי⁵) עסיקנן ופירש"י בשעת אסיפת גרנות וכו'. ולכן לא היה צריך לרש"י לכפול פירושו בדרך כ"א: כי בודאי גם שם ככה גרם וכ"ה בגי' הכ"ח וכן מוכח מש"מ בסוגי' עש"ה. וגי' רבינו עולה יותר עם הוראת המלה הערבית כי כיבוד הכית בל"ע כְּנֶשֶׁת אבל מכנישתא = *מכסֶה* נקרא המכבד Besen. והפעל ממנו חולין שם: אתא זיקא כנישיה לימא, ב"מ פ"ה. הוה קא כנישא . . . וקא כנישא להו ופירש"י מכבדת הבית] —

עי"ע כנס, וע' בדר. ירו' מ"ש ספ"ד דנ"ה ע"ג מה דאת זרע לית את כנש מה דאת מיליד לית את קבר. ויק"ר פכ"ה היא (תרנגולתא) מכנישא לחון וכו'. והרבה בתרגום עיין במתורגמן ואצל לעווי. ועוד כמו אסף בלשון מקרא עיין פטירה עיין נתחומא כי תצא סימן ד', פסיקתא דר"כ דכ"ג. איתכניש (מתכניש) ילק' תהלי' ר' תת"ס מתכניש והשם כְּנֶשֶׁת וכו"ה בל"ם תרגום האסיף (שמות ל"ד, כ"ב) חגא דכנישא, ותרג' לגוים (בראשית י"ז, ט"ז) ותהי לְכַנְשָׁן (ובתר"י א' לכנישין). ובית אסיפה הן ללימוד הן לתפילה נקרא כנישא, כנישתא (= כְּנֶשֶׁת, כְּנֶשֶׁת) ד"מ ירוש' מ"ק פ"ג דפ"א ע"ד עברה קומי חדא כנישא. ותרג' עצירה (יואל א' י"ד) כנישא, ויותר רגיל כנישתא א' לל"י מוד בבית הספר עיין ברכות י"ז סע"א כנישתא ירושל' חלה פ"א דנ"ז: לא ניעל בנינן לכנישתא וכו'. (כ' לעיון תפילה ב"ר פ"ו; ירושלמי נלאים פ"ט דל"ב: ירו' כתובות פ"ב דל"ה ע"ג תמני עשרה כְּנֶשֶׁת ובהקל"ר מ' י' אי' כְּנֶשֶׁתָּה. לאסיפה אזיל לכנישתא ירושלמי ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג; אזיל צור כנישתא ירו' פ"א פ"א דמ"ו ע"ד או לתלמוד תורה עי"ע בי כנישתא (ח"ב ג) וש"נ. ויש מהן היו מתוארין ד"מ מגילה כ"ז סע"ב בי כנישתא דרומאי כ"ה בדפ' פיז' וויניציא וכ"י ש"ס (עיין ד"ס שם צד ס"ח), שם כ"מ. כנישתא דהוצל עי"ע הוצל, שם ור"ה כ"ד: בי כנישתא דשף ויתבי בנהררעא עי"ע שף ב'. ירו' שבת פ"ו ד"ח. כנישתא דבבלאי, ירו' שקלים רפ"ז ד"ג ע"ג כנישתא דכולי (כולי), פסיקתא דר"כ צ'. כנישתא דמגדלא. ירו' ביכורים פ"ג דס"ה ע"ד בכנישתא מדרתא, ירוש' סנהדרין רפ"א ד"ה. בכנישתא מדרתא דקיסרין ואולי הוא כמו בי מדרי (ח"ב כ"א) כלומר בית הכנסת בקסרין שבנוי במורד אבל בירו' נזיר פ"ו דנ"ו. בכנישתא מדרתא דקיסרין ולדעת גרעמץ (קורות) היהודים ח"ד מהדורא ב' צד 313) זו עיקר הגי' והעתקתו Revolutionssynagoge. (ועיין ערך מרד). והקבוץ ירושלמי שקלים סוף פרק ה' דף מ"ט: אילין כְּנֶשֶׁתָּה דלוד, תרגום דברי הימים א' ח', ל"ג בתי כנישתא וצ"ל כנישתא — תרג' שה"ש ו', ה' חכימי כנישתא רבתא, ושם ז', ג' אנשי כנישתא רבתא פירוש אנשי כנסת הגדולה עי"ע כנס. — מכנישתא בע' הקודם לדעת רש"י מזה הענין פי' אסיפה] —

¹ ובמ"ע ע' בנר גרס דליות ויותר טוב דְלִיִּים קבוץ כון דְלִי. ² והדיון עם ר"ב עי"ע הכ"ל ועי' בלנרי ח"ב, קי' ולעווי טעה בגזרת כנריות וכבר השיג עליו פלוישער בהוספותיו II, 453, בדפ"ר הערך מוקטע כי לוי' דל"ים וגרס כנורות נשאה. ³ בערך זלח כנישאי וכ"ה לפנינו. ⁴ בדפ"ר בטעות: מרפוט. ⁵ ועי"ע בח"ב, מ"מ.

מלהביא בע' כונתא על כן בא להשלים עתה בסיום הערכים של בעלי שתי אותיות כן ודוגמתו תראה בע' אס ד' (ח"א ק"א:) ועיין ערך כס צד 271 —

כְּנָתָא (Mitteldarm) הדורא דכנתא (חולין מ"ח: ק"ג.) עיי"ע הדר. * [אחי"ה וכובר רמזתי בע' הדורא (ח"ג קפ"ח) על ל"פ כי כסאן כון כן (עיי"ע כנשר ב') מורה אחר וואצל רז"ל במ. כמושג מה דעמו היינו בני מעים האמצעות ו כן ב ל"ס: כְּנָא כְּנָתָא פי' האחר והיינו פי' הטבעת, ועיין ברילל במ"ע א' 207. ורבינו לועז בע' הדורא: כנתא . . אינטרילי"ו והוא ממש ל"צ עפ"י הלע"ז של רגמ"ה אשר אחריו נגדר כי בהיותו לא"ש היה צריך לכתוב אינטירורא = interiora פי' דקין Eingeweide, ועוד לועז פעם שנית אינטריל' (5) בע' פטר ב' ושם מצויין גימין ס"מ סע"א: כנתא פמירתא, והסמיכות כנת מעיא הובא בע' כרוכה מויק"ר פ"ג וזו הגי' עיקרית וכ"ה בילק' קהלת עיין ערך כרוכה ולא בנת מעיא כדא"י בכ"ו ו' ובספרים שלנן] —

כְּנָתָא [א] (לדעת המפרשים חברים וסיועות ולפע"ד מל"פ כן שהוא צווי במקום בינוני מן כרדן פירוש עובד וא"כ כְּנָתָא (Mitarbeiter, Genosse) כעזרא (ד' ו') ושאר כנותי"ו (6) פי' חבורה. * [אחי"ה וכן שם מ' ושם י"ז ושאר כְּנָתָא וכן כ"ג וכנותהון וכן ה' ג' ו' ו'. ו"ג. והוא בקבוץ עם הכינניים לכן צ"ל בראש הערך כנותא ולא כנות כגי ר"ב ובל"ס נמצא גם היחיד כְּנָתָא ופי' מי שהוא חבר בעבודה וע' זקנים העתיקו σύνδουλος והמפרשים פי' לנכון חברים, רעים וסיועות אבל לגזרה מפעל כנה כדעת גיזיני, פירשט. לעווי לא מחוור בעיני ולדעתי הוא מל"פ הג"ל ושעורו חבר בעבודה ובפקידה Amtsgenosse ובעל מצודת ציון מפרש על פי גי' רבינו בע' כן א' בכנותהון (כריתו' ג'). ומעות היא כי גי' ופירוש רבינו הוא בע"א ע"ש] —

* כנתאי יומא פ"ד רע"א מין לחש זה עיי"ע קנדי. כם (= כפא ידוע מל"מ שם לכלי מושב ובל"ס כוּרְסֵא, כוּרְסֵא ובל"ע כרסי Sessel, Stuhl, Thron) בפ' ד' דזבין (מ"ד) על שני כסיות פירוש "לשון רבים כסיות כדכתי' (ישעיה ו"ה ט') הקים מכסאותם, לשון יחיד כסא" (7). בפ' במה אשה (שבח

כנשר (= כְּנָשְׂרָא כמו כישור בל"מ פלך Spinn-Groeken) ידיה שלחה בכישור (משלי ל"א, י"ט) תרגומו ידהא פשטה בכנישרא. * [אחי"ה כדפ"ר כונשרא וכ"ה בקצת דפוסי התרגו' אבל בכ"י תרג' כגי' הערוך הג"ל וכתב רד"ק בשרשים שורש כשר וז"ל . . ככישור הוא שקורין ורמי"ל כלומר שמשמין אותו בראש הפלך כרי לישר המטוה והוא נגזר מהענין הראשון ע"כ כלומר מן כשר שנדרף עם ישר והלע"ז הוא verteil, vertel עיין המו"ל שם ובתיזוירוס לגיזיניאוס II, 722 וכן בפ"י רש"י במשלי: ככישור שקורין וורמיל' (1) בלע"ז המכשיר את הפלך לטוות] —

כְּנָשְׂרָא (= כְּנָשְׂרָא אולי הורכב מן ל"פ כון, כן אחר ומן ל"ע סר בל"ס שרָא ועברי ישר וא"כ כנשר Bauchknoten, Nabel במ"ע ח"א, 207) תרג' רפאות תהי לשריך (משלי ג, ח) אסותא תהי לכונשרך (2).

כנת (= כְּנָתָא נ"ל מל"פ כונדה סל Korb או לפי פירוש רבינו מל"י *καυήτιον* סל קמז מגמי בר"ג רפ' דיני גזילות (כתובי ק"ה סע"ב) רב ענן אייתי ליה כנת גברא כנתא (דגילדאי) [צ"ל דגילדני] (3). בס"ג דפ"ק דסוכה (כ"י) חזו לכנתא דפירי. בפ' האשה רבה בגמ' האשה (יבמות צ"ג.) ר' ינאי הוי ליה ההוא אריסא דהוי מייתי ליה כנתא דפירי כל מעלי שבת א' (4) פי' הוצלות של שעם ושל גמי חזו לתפרן ולעשות מהן כנתא שהיא כלכלה דפירי. (א"ב פי' בל"י סל ומנא). * [אחי"ה אולי כיון למלה יוני' הרשומה אבל אז היה לו להוסיף מנא שנעשה מן גמי או שעם כפי' הערוך ומלה הג"ל היא לי' קלילה מן *καυής* פי' גמי וסל ממנו. או אולי כיון ר"ב לל"י *καυόν, κάλαθος* פי' סל. וגם ל"פ הג"ל ענינו כן ובנו"ג בסוכה כינתא ובכ"י ש"ס כנתא וצ"ל כנתא וכ"ה ככתובות ק"ה: כנתא דפירי ופירש"י סל פירות] —

כנת (= כְּנָתָא Dinkel, Spelt) כונתא דגן מעליא הוא (מ"ק י"ג:) כבר פירשנו בערך כונת. * [אחי"ה בע' כונתא (אחר ע' פון ע"ש) לא הביא זה המאמר כי אם הא דרב דימי ואולי רבינו כיון בזה הערך רק להעיר על מלת כונתא ולא כיון לה כאלו היה מפרש הציון הג"ל, ונ"ל כי רבינו שכחו

(1) וכן בלא"ש Wertel עיין במתורגמן, וכ"ה בעה"ק. (2) בנו"ג כונישרך ובתורגמן עוד הגי' כושרך וסיום צ"ע. (3) עיי"ע גלדן ח"ב רצ"ב הערה ג'. ושם פרש אותו רבינו. (4) כן הוא בכ"י ל"ד, וכדפ"ע נשמט במעות. (5) או לגי' עה"ק שכתב; אינטרילי (והוא ממש ל"צ הרשומה בעי' הדורא). (6) כקרא כתיב חסר כנותו. (7) הועתק מפי' רה"ג בסד"מ 40 רק שם הגי' כסיות ופי' וז"ל: פירוש לשון (יחיד) [יחיד] כסא לשון רבים כיסאות הקים מכסאותם לכאורה לשון דרה"ג

ס'ו רע"א) כסא וסמוכות שלו פירשנו בע' סמך. (מטה) [צ"ל כילה] וכסא גלין (שבת קל"ח.) כבר פירשנו בע' אסל¹) ובע' גל²). * [אח"י"ה כסא של כלה כלי' פכ"ב מ"ד עיי"ע חף א'. ושם מ"ג הכסא שלפני קתדרא ועיי"ע קתדרה. ברכות ל"ב. כסא של שלש רגלים. ובהשאלה נאמר מהאל יתברך וממלכותו ושכינתו כסא הכבוד עיין ברכות נ"ט. שכת פ"ח: קנ"ב: פסחים נ"ד. יומא פ"ו. חגיגה י"ב: שקלים ג'. סוטה י"ז. חולין צ"א. אבות דר"נ פל"ו ילק' ישעיה רמז שי"ו וגם בלי תואר כבוד חגיגה י"ד. אחד לכסא וכו' ועיי"ע שרפרף. ב"ר ר"פ פ"ב קבוע בכסאי וכו"ה באיכ"ר פ' איכה יעיב עיי"ע איקונין (ח"א. רנ"ז:) ושם נסמן ילמדנו כמדב"ר רפ"ד ותרגו. ויק"ר פכ"ט, פסיקת' דר"כ צד קנ"א: כסא הדין . . . כסא רחמים. ועוד נאמר לאדם בדרך כבוד לסימן גדולה ומלכות עיין ברכו' כ"ח: הכינו כסא לחזיקה מלך יהודה שבא ועיין ירו' סוטה ספ"ט דכ"ד ע"ג וירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג. ובענין בית הכסא עיי"ע ח"ב ע"א וש"נ, ועוד שם הקבוץ בתי כסאות ויש להוסיף שמו"ר פל"א] —

קצת בשינוי וגו' רבינו עולה יותר עם גי' הפסיקתא דר"ה (בחדש השביעי) צד קנ"ג¹⁰) וסוף דברי הפסיק' מובא בע' תשרי. ודרוש מר"ה מ"ה. הובא בע' חדש ועיין תוספ' עירובין מ'. ד"ה זכרון. ובפסיק' רבתי ס"פ ל"ט מהו בכסא בחדש שהוא כיוסי ופירוש השם כיוסי במקום התואר והיינו בינוני פעול פְּסוּי ובהיפך פְּסוּי סמיכות פְּסוּי של מקרא (במדבר ה'. וי' י"ד) נעתק במדבר רבה פ"ד פְּסוּי עור תחש וכן העתיק התרג' הַפְּסָאָה Deeke פ"י מכסה. ועוד כזה הענין תמיד ה' ד' וכסוי היה לו ובע' משוטלת הגי' וכיוסי, כלים ב', ה' כסוי כדי יין . . . וכסוי חביות וכו' עיי"ע נייר ב'. ושם כסוי הלפס ועיי"ע אלפס (ח"א ק"ה:) וש"נ ב"ר ספ"א ויק"ר פל"ה. פסחים צ"ד. ככיוסי קדרה. ובלא"ר פִּיפוּיָא (בל"ם פּוּסְיָא) שבת קכ"ה סע"א תענית כ"ב: כתובות ס"ח. ובל' נקבה כיוסיתא לסיפרא שרי מגילה כ"ו סע"ב כ"ה בכ"י מ' ובכ"י א"פ כיוסיתא ובכ"י ל"ד כיוסיתא ובנו"ג פריסא לספרי ועיין ד"ס שם צד ס"ח: ועיי"ע פרס ז'. — כסיית עינים מגילה כ"ח סע"א עיין מ"ש בע' כחלונות. — ועוד השם המופשט פְּסוּי, פִּיפוּי דַּס Zudecken ד"מ כסוי חולין ר"פ ו' וברו' ברכות פ"ט ד"ד. כיוסי הדס. עירובין י': עור כיוסי של בית הכסא ובע' אסלא (ח"א. קפ"ג) גרס רבינו עור כסא של וכו'. קהל"ר ס"פ טוב מלא: וכסה ענן הקמרת (ויק' ט"ה י"ג) הכסוי הזה וכו' — והקבוץ ירו' תרומות פ"ח דמ"ה ע"ד נקלקל את הפִּיפוּיָא פ"י מים המכוסים והפכו גילוי, מים מגולין (עיי"ע גל בחב"ב ר"פ:) ומה שענינו בל' תרגום פְּסוּ. פְּסוּתָא = ל"ע כְּסָא = כְּסוּתָא ובלשון זכר פִּיפוּיָא (תרגום אסתר שני ו', י"י) ידוע מל"מ פְּסוּתָא פ"י שמלה עיי"ע כסה במתורגמן וש"נ דוגמאות ג"כ כסוי בלשנא העלמה. ומה הענין גם בדרז"ל הפעל בפיעל ונפעל. בפסחים קי"ט רע"א ולמכסה עתיק (ישעיה כ"ג, י"ה) זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין ומאי נינהו סתרי תורה וכו' עיי"ע סתר א'. מעם ב'. שם נ"ד רע"ב מְכַסִּים מכני אדם וכו'. ב"ק צ"ג. דרש כסות עינים (בראשית כ', ט"ז)

כס (מל"מ פְּסָה, כלים פְּסָא נרדף עם כפר וסכך ובענין מוסרי פ"י נעלם (מל"מ בראשית י"ה, י"ז) פְּסוּי Deeke, Deekel; פְּסָא בל"ם כְּסָא מועד במלוי החודש או בחסרון וכמקרא לפי דרז"ל רק בכסוי החודש (die Zeit, der (Mond) Verhüllung בסוף פרה (פ"ב מ"י) כסוי והמיחס שקבעו³) בשלשלת. בכרייתא דר' אליעזר בסוף פרק ז' (4) בכסא (תהלים פ"א, ד') ביום שמתכסה כולו שנאמר (שם) תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגיגו⁵). בויק"ר אמור אל הכהנים פרשת לעולם ה' (פ' כ"ט) תקעו בחדש שופר והא כל חדשים אינם חדש אלא בכסא⁶) והא⁷) כל חדשים אינם נכסין אלא יום חגיגו והלא ניסן חודש ונתכסה⁸) ויש בו חג אלא שחגו בפני עצמו ואין לך חדש שהוא נכסה ויש בו חג וחגו בן יומו⁹) אלא תשרי. * [אח"י"ה בויק"ר

זה נוח יותר ממה שנדפס בערוך כי לפי זה קשה הואך הביא ראיה מנפסוק לרבים אחרי אשר בכתוב נכון הוא באלף ובמשנה אי' ביו"ד אבל לפי הצעת דרה"ג לא קשה כי הוא גרס כיוסית ופירשו כמו כיוסאות ועל זה הביא ראיה מנפסוק, ודע כי בנו"ג בש"ס בזבין שם ו' כסאות, ושם בסוף המשנה, אשר עליה כיון רבינו, אי' שתי כסאות אבל במשניות אי' בפעם ראשונה כסיות וכ"ה בפ"י רמב"ם ור"י ובפעם שנייה כסאות ומהו המעם פ"י הרמב"ם כסיות כלי חגורות של עור (עיין תוי"ט שם). ועוד אי' הקבוץ ביו"ד בכלים ב"מ ספ"י הכסיות שבכמה. (4) אצלנו אסלא ח"א, קפ"ב. (2) גל א' ח"ב, רע"ו. (3) בנו"ג כסוי מיחס שהוא מחובר. (4) מרפ' פיוז והלאה אי' פ"ז ב"ס כה ומעות הוא וליתא בדפ"ר וכ"י. (5) כפדרי"א הסדר: מנין שהוא מתכסה כולו שנא' תקעו וגו' ביום שמתכסה כולו. (6) בנו"ג בכסה. (7) ל"י לפנינו. (8) בדפ' וויניציא וכסה וכ"ה לפנינו במדרש. (9) כ"ה ברפ"ס ערוך חוץ מרפ' וויניציא ושם וחגו בו ביום ובילקי אמור הרמ"ה: ביומו, ובמדרש אי' כמו שנסחת. (10) הובא בילקי תהלים רמז תה"א בשם הפסיקת' רבתי ויש לנתחוק מלת רבתי וכן ליתא בילקי אמור רמז תרמ"ה ובילקוט פנחס רמז תשפ"ב.

דמכס לבר נשא. ותרנ' יסר יסרני (תהלים קי"ח,
 י"ח) מכסא אכסנני כ"ה בדפ' ווינציא ובמתורגמן,
 ותרנ' והוכח אל אל (איוב י"ג, ג') ומכסוא עם אלוה
 כ"ה בד' רגיא עיין לעווי עמת"ר 374 וכן בל"ס
 כסא נדרף עם כסס וכן העתיקה הפשיט' יכסה
 (איוב ל"ג, י"ז) והוכח (שם י"ט) ונכסא] —

כס (= פֹּס מל"מ וכן בל"ע קאסי ובל"ס פָּסָא
 פי' גביע Becher) כפ' ג' דתמיד (מ"ד דל' סע"א)
 השקן את התמיד בכוס של זהב למה שיהא נוח
 העור להתפשט מן הבשר כמפורש בכיצה (מ"י)
 אבל משקין ושוחטין את הבייתות משום סירכא
 דמשכא⁶. ויש מפרשים שאם היו סירכות בריאה
 מחמת הצמאה שמדבקת בלב ובצלעות נפרדות
 כששותה⁷. בר"ג דפרק תפלת השחר (ברכות כ"ח
 רע"א) יומא בכסא דמנקרא⁸ ותיתבר, פירוש מי
 שמשתמש בכלי מעולה יום אחד ונשבר לא איכפת
 ליה. ובר"ג דפ' אין עומדין (שם ל"א רע"א) אייתי
 כסא דמנקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמייהו
 ואיעציבו, פירוש אחר⁹ דמנקרא מלשון בנקרת
 הצור (שמות ל"ג, כ"ב) כלומר כוס זכו כ"י חקוקות
 בו צורות שהוא יקר מאוד. כפ' הקומץ רבה בנמ'
 שבעה קני מנורה (מנחות כ"ח סע"ב) גביעין למה
 הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים. בפרק שמונה
 שרצים בנמ' אבוב רואה (שבת ק"ט:) חמשה כוסתא.
 בילמדנו ויהי ביום השמיני כי יתן בכוס עינו (משלי
 כ"ג, ל"א) בכים כתיב אתה נותן עיניך בכוס והחנווני
 נותן עינו בכים שלך אם יש בו מעות הרבה אם
 לאו. * [אח"ה מן תיבות אם יש וכו' נראה
 שהוא פי' רבינו. ובתנחומ' שמיני סי' ה' ובילקוט
 משלי כ"ג אי' כי יתן בכוס וכו' השכור נותן עינו
 בכוס לשתות והחנווני נותן עינו בכים וביק"ד ר"פ
 י"ב ובאסת"ד ר"פ ה' פ' אל תרא הגי' הוא נותן

הואיל וכיסית ממני ולא גלית וכו' ובב"ר פנ"ב
 כסות שהיא מכוסה מן העין. . ד"א אתם כסיתם
 מני את העין וכו' ובילק' וירא רמז צ"א הואיל
 וכסית מנאי וכו' ועיין לקח טוב לזה הפסוק (בהוצ'
 ר"ש באבער צד מ"ז). גלי דכסי לפי' גי' רבינו בע'
 דכוס (ח"ג, י"ח) או גלי דכסייה קהל"ר פ' בעצלתים
 עיין מ"ש בע' הנ"ל ורבינו פי' בע"א. — סנהדרין
 פ"ב מ"א, הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה.
 שהש"ר פ' דומה דודי במד"ר פי"א רות ר' פ'
 ויאמר לה בעז פסיקתא רבתי פרק מ"ו ילקוט
 הושע ר' תקי"ח גואל הראשון נגלה להם וחזר
 ונכסה מהם (נגלה וחזר ונכסה) . . ושם כמה נכסה
 מֶהָן וכו'. נכסה, נכסין, נתכסה עיין תחלת הערך.
 באתפעל נאמר רק בענין כיסוי של מעלה והפכו
 גלה. קידושין ל"ג סע"א ולא מיכסי רישא וכו'
 במקום מיתכסי¹ כמו בפעל פִּי רישך וכו', שבת
 קנ"ו: כתובות ס"ג רע"א שאילי מאני לכוש ואיכסאי
 (וכן בפעל בקהל"ר פ' שלח: ואכסי ביה תתאי).
 ובהשאלה תענית כ"ה סע"א רקיע רקיע כסי פניך
 לא איכסי אמר כמה עזין פני רקיע איכסי ואתא
 — מישראל]

כס (= פָּסָא בל"ס פָּסָא, פָּסָא הוכיח וענש züch-
 tigen, zurechtweisen בל"ע קאס רדף ומנצה
 ריב (verfolgen, überwältigen) אל תוכח לין פן
 ישנאך [הוכח לחכם ויאחבך]² (משלי מ"ח תרג'
 לא תיכוס³) (לממקנא) [צ"ל לממיקנא]⁴ דלא
 ניסניך אכיס לחכימא דנרחמיך⁵. ועזוב תוכחת
 מתעה (שם י"י י"ז) תרג' ודשביק מכסנותא תעי.
 * [אח"ה בכ"י ו"ו א' במעות מיכסנותא והנכון
 כמדפוסים עיי"ע מכסן וכ"ה בל"ס מכסנותא פי'
 תוכחת והוא משרש כסן עיי"ע ונדרף עם כסס.
 באפעל אָפִיס ותרגום מוכיח אדם (שם כ"ח, כ"ג)

1) ובלי הבלעת התיו רגיל בתרג' עיין תרמי א' לשמות כ"ב כ"ו; תרמי למ"א י"א, כ"ט לישעיה ג', ז' ועוד במקומות אחרים.
 2) כצ"ל כדמוכח מתרג' שהכיוא רבינו. 3) ובבב"ב קנים ויותר טוב פָּסָא באפעל וכ"ה בפשיטי תָּכָס. 4) וכ"ה בעי' מטק. 5) כ"ה
 בדפ"ר אבל בשדפי"ע דירחמ"ך. 6) וכן מפורש בפ"י כ"י רגמ"ה להולין צ"י: (בקובץ כ"י אנגיליאק בדף שי"ט). וז"ל השקן
 את התמיד וכו' כלומר קודם שחישתו שיהא נוח להפשיט וכן בפירש"י בחולין בפסחים כ"י, ד"ה צריר ונביצי שם. 7) ובתי,
 המאורי בביצי הובא זה הפי' בזה"ל: ובערוך פי' דאי איכא סירכא מושתמטא כלומר אם יש סירכא מתחדשת במקרה מן
 הריאה ללב או לצלעות מחמת צמאונה מתפרקת בשעה ששותה ע"כ זממה שהעתיק לשון הערוך דאי איכא סירכא
 מושתמטא נראה שנגרר רבינו אחר פי' הר"ף ושם אי' ממש בזה הלשון (ועיין ש"ך לוי"ד סי' ל"ט סעיף י"ב ס"ק
 ל"ב) וכן מוכח מפי' משינות להרמב"ם סוף ביצי וז"ל כי ההשקאה קודם שחישתו יתיר ריאתה ואם יש שם סירכא חלושה
 נשמת ונכרתת ע"כ וכ"ה בפ"י ר"ח (בש"ס ווילנא) איכא סירכא מושתמטא. ובר"ף כ"י א"י הערת מרשב"ם הובא בדי"ם
 סוף ביצי וז"ל ואני שמואל תבה על זה הפירוש שנראה שעל סירכי הריאה הוא אומר כך הו"ש לא תהא כזאת בישראל
 להכשיר המרפה בהערמה ואנו מפרשין על סירכות שיהא נוח להפשיטו ממה שהוא סרוך וארוך בבשר עכ"ל. 8) בכו"ג דמוקרא
 וכ"ה בדף ל"א. אבל בערוך כ"י ח"ב דמן יקר וכ"ה במנ"ה סי' ס"ו ובכ"י ש"ס מינכען כדף ל"א. ובדף כ"ח אי' במן
 יקר ושם ל"ו בכסא ובכ"י א"פ כסא דיקרא ובכ"ג כסא דמן יקרא ועוד שם דמאן יקרא עיין ד"ס בשני מקומות ובכו"ג
 כסא דמוקרא ובילק' תהלים רמז תתפ"א כסא דמן קרח' 1) ובסוף הגיון שלמה רוצה ר"ב במבמברגער להגיה דמנקרא
 של דפוס הערוך להיות דמוקרא כבש"ס אבל אצלי ברור דארבה דמוקרא הוא משובש וצ"ל דמנקרא כגי' הערוך מטעם
 שאבוא בפנים בזה הערך. 9) בכ"י ח"ב ליתא תיבת אחר.

זה היה שיעור המשנה לדעת ר' יהודה היו בה (בפרה) שתי שערות שחורות או לבנות בתוך כוס אחד כלומר בתוך שערות של אחת מגבות העין היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו פסולה פי' או אם שתי שערות שחורות או לבנות בשתי גבות עיני הפרה ואחת תורה על חברתה שלא במקרה הן שחורות או לבנות כי כן נצמחו מהטבע או פסולה. אבל כ"ז לבי נוקפני כי זה הפי' הוא נגד המפרשים שכולם מסכימים כי כוס אחד הוא עם גומא אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו ורבו של ר' יהודה היה קורא לגומא כוס עיין כ"מ כהל' פרה פ"א הל"ב ותו"ט שם ועיין מ"ש כ"מ ליישב לשון הרמב"ם שפתח כגומא וסיים בכוסות ללמד שהיינו גומא היינו כוס ובאמת בירו' ע"ז ספ"ב דמ"ב סע"א אי' בפירוש הן כוסות הן גומות וכן בתוספת' פרה ספ"ב לשון ר"י הוא: אפי' בתוך שתי גומות והן מוכיחות זו את זו פסולה לכן אולי יש לקיים גי' הערוך שברפוסים האחרונים מדפ' פיז' והלאה דאי' שם פי' גומא שצומח בה שיער נקראת כוס' וברפ' וויניצ' התיבות האחרונות נקראת כוס ליתנהו. וז"ל רה"ג בפ"י סד"ט 29 ד"ה גומא פי' גומא כל מקום שצומח בו השיער כמו שאמר בהשואתים (ביב ט"ז) בשביל איוב. כי ש כ י נ ס בה השיער ע"כ. והנה תחלת דבורו בענין גומא העתיק רבינו בע' גם ב' (ח"ב ש"ד) ² ולכן גם בע' הנוכחי נגרר אחריו ואולי שכונה מ"ס מן ש כ י נ ס ושני פירושים הינו פי' של גומא ושל כוס נתערבין יחד וצ"ל כמו בפ"י רה"ג הנ"ל. ואפשר שבפ"י רה"ג בענין כוס צ"ל כבערוך. וגם לכאורה קצת ראייה כי גומא כב"ב מ"ז נאמר ג"כ משערות של גבות העין דאי' שם שאלמלא ב' (נימין) יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם] —

כס (= פים מל"מ וכן בל"ם כִּסָּא ובל"ע כִּיס ובל"פ כִּיסָה Beutel, Geldbeutel) בפ' הגזול ומאכיל (פ"ו מ"א דף ק"ג.) אין פורמין לא מתיבת המוכסין ולא מכים ³ של גבאים. בפ' מי שהיה נשוי שתי נשים (כתובות פ"י מ"ד דף ג"ג.) וכן שלשה שהטילו לכיס. פי' עשו שותפות. בר"ג דפ' הדר (עירובין ס"ה רע"ב) אמר ר' אילעא ⁴ בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו ⁵. פי' בכוסו בשעה שמתגבר יינו עליו אם יכול לכבשו אם לאו.

עינו בכוס והנוני גותן עינו ובמדרש משלי פכ"ג זה גותן עינו בכוס והמוכרו גותן עינו בכיסו. ודרוש אחר באותו הפסוק עיני בע' כס ו'. ובענין כסא דמנקרא נ"ל כפי' אחר בערוך אבל לא מטעם גזרת הנ"ל מל' בנקרת כי אם מל"פ מינאקר = מינאקר פירוש כלי זכוכית מעולה ועושה כלי זכוכית. מינאקר עושה צורות חקוקות ככלי זכוכית הנקרא Emailarbeit. וכן פירש"י כסא דמוקרא (ברכות כ"ח.) כוס זכוכית יקרה וברף ל"א. כוס של זכוכית לבנה — וכנ"ה כסא דזוגיתא חוורתא בכרכו' שם ועי"ע חוור. ושם ג"א: כסא דברכתא עי"ע נבג א'. פסחים ק"מ: חולין פ"ו. כוס של ברכה. כוס עיקרין שכת ק"מ רע"ב עיין בע' דקר א' (ח"ג ק"ז.) מגילה ז' רע"ב מלי כסא וכו'. ב"מ כ"מ: כסא דהרשיני. . . כסא דפשרין עי"ע הרש א' פשר א'. ועוד עיין דרשות רז"ל בענין כוס וכסא ברכות ג"א. ושם: נ"ה. שבת ל': ס"ז: ק"מ. פסחי פ"ו: קי"ט: יומא ע"ה. ע"ו. כתובות ס"ה. ע"ו. גימין צ'. סוטה ל"ה: ב"מ פ"ג: סנהדרין ק': חולין ק"ה: מסכ' כלה. ועוד עי"ע גסא ומ"ש בח"ב שכ"ח. הקבוץ פוסות פסחים ק"י. סוטה מ'. — תוספת' פרה רפ"ב כוסות של אבן. תוספת' כלים ב"ב פ"ז הכוסות הצידונים. ובל' ארמי פְּסִי פסחים ק"י. נדרים מ"מ: שקלים ה' סע"ג ירו' שבת רפ"ח ד"א. ירו' נדה ספ"ב ד"ג: כסייא מיברייא. ובכנוי: כסייהן של אבן תוספת' פרה שם. וגם בל' נקבה שכת ק"מ: חדא פּוֹסְתָא והקבוץ שם פּוֹסְתָא עיין לעיל. כי כסי. בית הפוסות עיין ערכם בח"ב. ג': ע"ב. וערך הבלילא — כסא דהרסנא שייך לע' כס י' ע"ש] —

כס (= פוס נלפע"ד מל"פ קאש וועיין עוד קייס. קייסו) גבות עינים Augenbrauen ועיין בפנים) פי' שני דפרה (מ"ה) ר' יהודה אומר ¹ בתוך כוס אחד היו בתוך ב' כוסות [וכו'] פירוש שכונה שצומח בה שיער נקראת כוס. * [אחיה כ"ה ברפ"ר ובכ"י ו'ו א' ב' ל"ד ה"ב, ובכ"י ב"ר פירש כינתא וצ"ל פי' שכניה. ודע כי בע' שכן הביא רבינו תר"י יצרנהו כאישון עינו (דברים ל"ב.) ו) שכנא נבא דעינא ע"כ ובכ"י ק"מ שכוני וכו' ובנ"ג יותר טוב שכינא ובת"ר ב' שיכנא והוא בל"י *σύναιον* ורגיל בקבוץ *σύναιον* פי' גבות עינים אשר בהן השיער וממש כן ענין כוס בל"פ ולפי

(1) בנו"ג אפילו בתוך כוס וכו' אבל עיין כ"מ ותו"ט בשם הר"ש ופי' רע"ב וחידוש שלא התעוררו גם מגוי רבינו שלא גרם אפילו. (2) ע"ש ושכתתי להעיר כי מוקד חפ"י הלז הוא פי' רה"ג. (3) כ"ה לנכון ברפ"י אמי אבל ברפוסים הישנים במ"ד מבוט. (4) בנו"ג אילעאי ובכ"י מי אילא ועוד עיין ד"ם במקומו. (5) ובמס' דאי"ז פ"ה ובכ"י מי הסדר בכיסו בכוסו ובכעסו.

כיבא וכיסא לכן הביאן במקומותן כדרכו ועיין למוד ערוך שבת צד נ"ט — ודע כי בעה"ק נפרד לנכון זה הערך בפני עצמו אבל בערוך הגדול נסדר עם 'ע הקודם] —

כס (= פָּסַס מלש' פרסי خايدن, خيدين kauen והשם خاش לעיסה das Zerkaufen ובלשון צענד qasha מעימה) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ז). הכוסס מן החטה. בס"ג דפרק המדיר (כתובות ע"ז) אכסוה שערי לאלעזר פירוש האכילוהו שעורים. *אחי"ה וכן פירש"י ועוד הוסיף כל הנאכל שלא כדרכו קרי ליה כוסס ע"כ וכן בברכות שם ושם ל"ו: ד"ה כס פלפלי וביומ' פ"א: ד"ה כס פילפלין ובמילה ז': בעאי למיכס צעא אבתרא ובכתב יד פ' דאכסייה ורש"י גורס דאיכסייה ופירש רש"י כל אכילה שלא כדרכה קורא בתלמוד לשון כסיסא (ג) ע"כ. ולכן באה המלה תמיד באכילה שלא כדרכה והיינו לאכול דבר כמו שהוא בלי בישול והרבה פעמים מחטה עיין חוץ ממקומות הנ"ל בירו' ברכות פ"ו ד"י: ירו' תרומות רפ"ו דמ"ד. הכוסס את החטים. ירו' שבת פ"ד ד"ד רע"ד וירו' יומ' פ"ה דמ"ה. הכוסס חיטי תרומה. תוספת' ברכות פ"ד הכוסס חיטים, ושם וברו' ברכות שם ובבבלי ברכות ל"ז. הכוסס את האורז ונקשר הפעל עם היחס את ולכן גם בערוך צ"ל הכוסס את החטה במקום מן. ובע' קס ב' הביא כן רבינו בשם הירוש' ובקורף. המקור: לבוס עיין ערך כס י"ב לפי גי' כ"י ה"ב ושייך לכאן. — ועוד מזה הענין כיסא, כיסתא עיי"ע כס י"א. — ועה"ק שנ"ב פי' כוסס קייען בל"א והוא kauen. באפעל כתובות הנ"ל. בילק' סוף אסתר רמז תתרנ"ט ובעי דאיכסיסיה צ"ל דאיכסייה כגי' רש"י הנ"ל — במד"ר פ"א היו כוססות מ"ס עיי"ע פָּסַס (ח"ב, ב"ד:)] —

כס ועיקרו בשרש נְכַס פירוש בל"ס זכה, טבח schlachten ועיין בפנים ויש"ג גם ל"פ וענינו המית) בס"פ תמיד נשחט כמרא שלא לאכליו (פסחים ס"א סע"א) ר' אומר (ג) לשון סורסי הוא כארם שאמר לחברו כוס לי מלה זה. בפ' השוחט אחד בעוף בגמ' השוחט את המסוכנת (הולין ל"ו:) נבלה

ככיסו בשעה שמתעשר אם אין דעתו זחה (1) עליו, ובכעסו אם מושל בכעסו לבלתי הסיתו". בר"ג דפ' ר' אליעזר אומר האורג (שבת ק"ה סע"א ורע"ב) משום דקבעי למיתני הקורע על מנת לתפור כ' תפירות תנא התופר שתי תפירות (2) היכי משכחת לה דעביד ככיסתא (3) פי' שאין התפירה שוה אלא מצד אחד גבוה וקורעה על מנת לתופרה ולהשוותה. תנא מיניה ארבעין זימנין דמיא כמאן דמנחא ליה בכיסתיה (פסחים ע"ב רע"א מגילה ז': כתובות נ"ז) (4). *אחי"ה פי' כיסתא בלא"ר תיק וכן פירש"י בברכות כ"ד סע"א בכיסתא תלה: בתוך תיקן תלה. — וכנ"ה כ"ס, כיסא בברכות ל"ב רע"א ותלה לו כ"ס על צוארו, ושם ג"ח: לא שקיל ידא מן כיסא וכו', פסחים ק"ג. שרי כ"סך פתח שקך (כגי' רש"י ורשב"ם), שבת קנ"ז. קידושין ל"ב: והלאה חסרון כ"ס, ירושלמי הוריות ספ"ג דמ"ח ע"ג כולם נוטלין שכרן מכיס אחד והקבוץ פ"סי ע"ז ע". פ"סי"א ירו' קידושין פ"א ד"ס ע"ד — וכן נקרא כ"ס תיק שנתון באמה של זב ובדדי העזים עיין שבת נ"ג. בפירש"י. וכן נקרא בל"ע ק"ס תיק הביצים folliculum genitale עיין הרמל Onoma- 117 tologia ובזה נבין נטל כ"ס ולא זכרות ככורות ל"ט: ובתוספת' שם פ"ד כ"ס ולא זכר עיי"ע זבן. וגם תשמיש המטה נקרא כן בל"ע ובזה נבין מאמר רז"ל בויק"ר רפ"ב כי יתן ככוס עינו בכ"ס כתיב לשון נקי הוא כדכתי' (משלי א' י"ד) כ"ס אחד יהיה לכולנו ובמד"ר פ"י מפורש בכ"ס לשון נקי דברה תורה לומר שיבא על הערוה ועוד עיי"ע כס ד' בהוספותי וש"נ — וגם כיון לל"ע ופ' כ"ס ערות אשה וממנו בל"ע [χυσός, χυστός] —

כס (= פָּסַס לפע"ד או מל"י הרשומה בע' כב ד' או מל"י וי"חט, χύστος, χύστος, χύστος פי' אבעבוע Blase) בס"ג דפ' במה אשה (שבת ס"ז). לכיסא לימא הכי פירוש בלעז אנפול"א. *אחי"ה בדפ"ר אנפול"א ובשרש"ע אנפול"א ובעה"ק כמו שניסחתי והוא העיקר כי בלא"ש Bläschen, ampollina וכן הענין bolla וכ"ה בלע"ז ברש"י עיין מ"ש בע' כב ד' וכגי' הערוך א"י ג"כ ברש"י דפ' שונצינו וא"כ סלקה תמיהת הגר"ב כהפשב"ע ע' כס ו'. ולפני רבינו היו שתי גירסאות

(1) בכ"י ו"ו זחה וצ"ל זחה כדאיתא בפירוש ר"ח (בש"ס ווילנא) אשר משם תועתק כל הפ"י. (2) וכ"ה בכ"י מ' וא"פ ובג"ג משובש עיין ד"ס שבת צד קמ"ו. (3) בג"ג כי כסתא ובכ"י א"פ כניסתא וצ"ל כניסתא. (4) ל"ו מראה מקום בערוך ודע כי בכתובות א"י כגי' רבינו אבל בפסחים ובמגילה בכוסיה ובכ"י ש"ס בשני מקומות כבערוך ובעל ד"ס לא העיר עליו וכן הוא בכתב יד ש"ס בברכות כ"ח סע"א ובג"ג רק תנא מיניה ארבעין זימני וכן הוא בכתובות כ"ב רע"ב. (5) כ"ה בכ"י רש"י אצל ד"ס מגילה. צד ו"ג. (6) במכילת' בא פ"ג ד"ה תכוסו וברו' פסחים פ"ה דל"ב סע"א איתא כן בשם ר' יאשה.

ומרפה לא אכלתי (יהוקאל ד' י"ד) שלא אכלתי
 בשר כוס כוס מעולם פי' מהר שחוט אותה קודם
 שתמות והיינו מסוכנת דאין צדין (ביצה כ"ה: 1)
 והיא כגון גוססת, ואמרתם זבח פסח הוא לה'
 (שמות י"ב כ"ו) תרגום ירושלמי [א'] מיכס פיסחא
 הוא. * [אח"י"ה בנו"ג נכסת חייסא הוא והוא
 השם בל"ם נְקֶסְתָּא פי' מביחה וזביחה ועיי"ע נכס
 ב' במו"ע וש"ג והצווי כוס כמו דור, מול מן גדר
 נמל כמו בל"מ גש מן נגש וא"כ עיקר מקומו בע'
 נכס ע"ש מ"ש וכן תר' אונקל' ומבח טבח (בראשית
 מ"ה, מ"ו) כוס ניכסתא, ושחמו (שמות י"ב, כ"א)
 תרג' אונקל' ותר"י וכוסו, מיכס שהביא רבינו הוא
 המקור תרג' לשחמ (בראשית כ"ב, י"י) למיכס, ועוד
 ג"ל כי כוס הוא ל"פ כס והוא ציווי מן כִּסְתִין פי'
 הרג וכן דרש בטנהדרין פ"ב: כובי: שאמרה לאביה
 כוס בי עם זה פי' הרוג על ידי, ובענין כוסכרתא
 עיין ערך כרת ולחזק הפעולה נכפל כוס כוס
 פי' הרוג ושחוט מהר ובמסכת כותים (עד 33 בהוצ'
 הר"פ קירכהיים) נכתב בתיבה אחת: כוסכוס . .
 ושליל, ומה שפי' רבינו והיא כגון גוססת אינו כן
 כי פירושו תראה בע' גסס (ח"ב, שכיח), ועוד י"ל
 כי גוסס נגזרה מל"פ חֶסֶת הולח ומי שמצבו ברע
 הוא] —

רבינו גורם בימי עיי"ע כס (ח"ב, ק"ל והלאה) ושם
 בסוף הע' האצלת' כימי מלשון כיסתא (עיי"ע הבא)
 ולא הוצרכנו לזה, ועוד דע כי בע' כשות פירוש
 רבינו עפ"י רה"ג כשות הם חומין ירקוקין וכו'
 ע"ש וא"כ בהיות כיסי לפי פירוש רב שר שלום
 כשות שאינה מנוקה וכו' נוכל לגזור כיסי מל"פ
 כִּסְתִין חומין דקין של שער — ועה"ק שג"ב פי'
 הופפאן כל"א וכיון על Hopfen אבל זה יתכן יותר
 על פי' כשות ע"ש] —

כֶּס וְכָסָא, פְּקֶסְתָּא פי' בל"פ מאכל בהמה Vieh-
 futter ועוד עיין בפנים) ויתן תבן ומספוא
 (בראשית כ"ד, ל"ב) [תרגום] תיכנא וכיסתא תרגום
 ירוש' כסא, מספוא לחמורו (שם מ"ב, כ"ו) תרגום
 כסתא לחמריה תר"י כסא לחמריה. * [אח"י"ה ציון
 הראשון אי' ר ק בדפ"ר וציון השני בכ"י ו' א'
 וב' ל"ד ח"ב וב"ר ועה"ק שג"ב ור"ב בע' כסת ג'
 הביא ג"כ ציון הראשון וזו ראייה שלא היה מונח
 לפניו דפ"ר ובאונק' אי' לנכון ככערוך אבל בתר"י
 א' בשני המקומות אי' אספסתא וכן מתורגם לפנינו
 בכל מקום מספוא בתר"י אספסתא ובאונק' כסתא
 ובקצת דפוסים כיסתא ועוד עיין תרג' שופטים
 י"מ, י"ט, כ"א לכן עלה במחשבתי לומר בע' כס
 (כיסא, ח"ב, קל"א) כי היא ל"י αὐτῆος וכ"ה כל"ד
 פירוש Klee וכן ענין אספסתא כל"פ וע' עיי"ע
 בח"א, ק"צ, ועוד י"ל כי היא ל"ס הג"ל, ופירוש
 מאכל בהמה וכן הועתק בפשיט' מספוא, וכן פי'
 רש"י בכ"מ פ"ה רע"א כיסתא: מספוא — ונגזרה
 משרש כסס פי לעס, ומזה הענין כסא דהרסנא
 עיי"ע הרסנא, ופי' כסא מאכל וכ"ה quasha בל'
 צענר עיי"ע כס ח'] —

כס (= פִּיסי לדעת הערוך = כשות שעושיין ממנו
 השכר והנכון כי כשות ל"פ כִּשׁוּת ונעתק
 לל"ע וסו' ובל"ר euseuta עיין לעף פל"ג 280,
 ובענין כיסי עיין בפנים) כס"ג דפ' המפקד (כ"ט
 מ"ב סע"ב ומ"ג רע"א) רב אישי אמר בכיסי ומשלם
 ליה דמי כיסי פי' רב שר שלום כיסי כשות שאינו
 מנוקה ויש בה עשבים רעים כשמטילין אותם
 בתמרים ועושיין ממנו שכר אותו שכר נפסד, פ"א
 כשות שאינה מתוקנת שעדיין צריכה ריכוך (2)
 ותיקון. * [אח"י"ה פירוש שני הוא פירוש
 ר"ח הובא בתוספ' וכן הוא בנדפס בש"ס ווילנא
 ושם ליתא ריכוך, וכפירוש ראשון פירש"י
 רק שם אי' כיסי כשות גרועה וקוצים מעורבין
 בה וכו' ועיין מה שהקשו התוספסו' ועיין הפשב"ע.
 וג"ל כפי פירש"י כיסי הם קוצים וכפרט אותם
 אשר מהם עושים מין משקה בל"פ כִּסְתִין עיין
 וואולרס II, 832 או סתם קוצים Dornstrauch
 בל"ס כסא ומזה דאכלי כיסי בשבת ע"ז: אבל

כס (= פֶּסֶס פי' לעס עיי"ע כס ח' ועיי"ע נגס) כפ"ק
 דחולין [בגמ'] השוחט בשבת וביוה"כ (חולין מ"ו
 סע"א) עד כאן לא שרי ר"מ אלא במכשל דראוי לכוס
 פי' קודם הכישול וכמאן דמכושל קודם השבת
 הוא והשתא לא מתקן מידי, אבל בשוחט דאינו
 ראוי לכוס פי' קודם שחיטה לא אמרינן דהשתא
 הוא דמתוקן ואסור אפילו בשוגג והא מתניתא
 דשוחט ואמר רב הונא בריה דרב (2) ונסבין חבריה
 למימר ר' יהודה היא, הא ר"מ שרי פי' דמשמע
 דסבירא ליה לר"מ (דבר) [צ"ל דבין] (3) מידי דחזו

(1) וכ"ה בפ"י כ"י רגמ"ה לחולין (בקבוץ כ"י אג" דף ש"ב). וז"ל כוס כוס זו היא מסוכנת שאמר כוס כוס מהרה שמיד
 תמות ע"כ ובגוף הדבר אי' כן בפירש"י ועוד עיי"ע כרת א. (2) בכ"י וזו חיוכך ונראה שט"ס הוא כדמוכח בפ"י ר"ח
 הובא בתוספ' כ"מ מ"ב: ד"ה בכיסי. (3) בנו"ג ואמר רב הונא דרש הייא בר רב משמיה דרב ועיין תוספ' חולין י"ד.
 ד"ה אמר. (4) וכן הגיה לנכון ר"ש באמבערגער בהגיון שלמה כ"ב אשר שם הובא זה הערך מכ"י ח"ב אשר היה גם תחת
 ידו בסובת ידידינו מהרש"ה האלבערשטאם נ"י.

ליה מאתמול ובין מידי דלא חזי ליה מאתמול הואיל בשונג ואכתי איכא למפרך רב מאי טעמא משתיק ליה ופריק כי משרי ר"מ בשוחט כגון שהיה לו חולה מבעוד יום אבל לא היה לו חולה מבעוד יום דלאו דעתיה עילויה מאתמול ואינו ראוי לכוס קודם שחיטה לא דעד כאן לא שרי ר"מ אפילו בשלא היה לו חולה אלא במכשל דראוי לכוס קודם בישול דהשתא לא מתקן מידי אבל בשוחט בשלא היה לו חולה לא אמר הכי. מ"ט דר' יהודה אסור פי' והיה לו חולה מבעוד יום דהא שוחט ברשות הוא ובין שוחט ובין מכשל מותר ומשני כגון שהיה חולה והבריא בשבת קודם שחיטה ופלוגתא דר"מ ור' יהודה בשעה לו חולה מבעוד יום והבריא בשבת ר"מ סבר מכשל דראוי לכוס קודם בישול בין היה לו חולה מבעוד יום ובין לא היה לו מותר אבל אם היה לו [חולה]⁽¹⁾ מבעוד יום אעפ"י שהבריא קודם שחיטה (רב אוסרה) [צ"ל דכאסורא]⁽²⁾ קא שחט הואיל ודעתיה עילויה מאתמול מותר ור' יהודא סבר היה לו חולה מבעוד יום ושוחט לחולה מותר ומכשל נמי מותר אבל אם הבריא לפני השחיטה הואיל ובאסורא קא עביד אסור. ואי תיקשי הואיל דסבירא לן לר"מ בשוחט בשלא היה לו חולה אסור אמאי לא מוקמינן מתני' דהשוחט [בשבת] וכיזה"כ כר"מ בשלא היה לו חולה⁽³⁾ (והתניא) [צ"ל והתירוק]⁽⁴⁾ כדאמרין מעיקרא שבת דומיא דיוה"כ מה יוה"כ בין היה לו חולה ובין לא היה לו חולה לא יאכל אף שבת נמי. ולר"מ הא אמרינן בשעה לו חולה אע"ג דבאסור קא שחט מותר ואי תקשי לר' יהודה נמי נימא הא סבירא ליה (בשלא היה) [צ"ל בשעה]⁽⁵⁾ לו חולה מבעוד יום ושחט לו שמותר ונפרוך נמי שבת דומיא דיוה"כ הא לא (דמי) [אמר]⁽⁶⁾ אע"ג דכאסורא קא שחט שרי דהא [לא] אמר אעפ"י שהבריא מותר הואיל והיה לו מבעוד יום אבל לר' יהודה בהבריא אסור משום דכאסור קא שחט דסבירא ליה לר' יהודה דכל היכא דכאסורא קא שחט אע"פ שהיה לו חולה מבעוד יום מאחר שהבריא אסור השוחט דיעבד⁽⁷⁾ (ולר' יהודה) [צ"ל ולר' מאיר] ליכא חלוק דהיכא דאיכא שבאסורא קא שחט שרי

בהבריא ולדידיה יכלינן למפרך קתני שבת דומיא דיוה"כ אבל לר' יהודה ליכא למפרך מידי. והא דמפלגינן בין מכשל דראוי לכוס ובין שוחט דאין ראוי לכוס כי הא דאמר רבי אחא ואמרי לה אמר רב יצחק⁽⁸⁾ השוחט לחולה בשבת פי' שלא היה לו חולה מבעוד יום אסור לבריא המכשל לחולה בשבת אעפ"י שלא היה לו חולה מבעוד יום מותר לבריא מ"ט האי דראוי לכוס פי' מכשל ראוי לכוס קודם בשול הואיל דברשות קא מכשל מותר אמר רב א-⁽⁹⁾ פעמים שהשוחט מותר כגון שהיה לו חולה מבעוד יום דמאתמול דעתיה עילויה מכשל לחולה אסור בשלא היה לו חולה מבעוד יום כגון שקציץ עליו דלעת פי' כגון שהיה לו דלעת במחובר קצצה לחולה דקציאתא היא בשולה וכי האי גוונא אסור אע"ג דראוי לכוס הוא כיון דמחובר הוא ליה לאו דעתיה עילויה והוי כשוחט ואסור⁽¹⁰⁾ אבל קציץ לחולה שהיה מבעוד יום מותר כדין שוחט. לכוס פירוש מלשון הכוסס את החטה. * [אחי"ה ע"כ העתקתי מכ"י ה"ב והובא גם בהגיון שלמה עם רוב הערות הנ"ל אבל בשאר כ"י ודפוסי הערוך נשמט. ולפע"ד כתב כן רבינו בסיום ערך כס במהדרוא תניינא אחרי שנמר לסדר ערכי כס והשלים אח"כ זה הפי' שראה בספר אחד מהראשונים ושייך לע"כ כס ח' כדמוכה ג"כ מסוף הערך ודוגמתו עיין בע' אס ג' ועיי"ע כנת ועוד בערכים אחרים] —

* כס נאה במד"ר פ"א כאן אני בונה כס נאה מ"ס וצ"ל אכסניא וכ"ה בתנחו' במדבר סוף סי' ב' ובילקוט.

* כיסי בכלייתא שבת קמ"ו. וצ"ל כישי עיי"ע כש א' כסכס וע' מרזב.

* בִּיסִין (= קִיסָא בקבוץ פי' עין Holz) ירו' שבת ספ"ו ד"ה סע"ג ורע"ד הוה נפק מיקטוע כיסין פי' יצא לבקוע עצים עיי"ע קס וע' פר ד'.

כְּסָבֵר (= פּוֹסְבֵר מִלְשׁ סורי פּוֹסְבֵרְתָא ונעתק לל"פ כּוֹבְרֵתָא בל"ע כּוֹבְרֵתָא כְּסֵבֵרָא ובל' יוני' החדש' Coriander *κορυμβόρα* רימ"ו ולעף פֶּלֶל' 209) בריש דמאי (פ"א מ"א) האוג והחומץ⁽¹¹⁾ והכסבר.

(1) וכן השלים רש"י בהגיון שלמה. (2) הגיון שלמה שם. (3) וכן הקשו התוספי ד"ה כי וכ"ה בחי' הרשב"א וכבר התעורר עליו בעל הגיון שלמה. (4) ה"ש שם. (5) וכ"ה בה"ש שם. (6) בה"ש שם. (7) כיון לתירוק התוספי והרשב"א עיין בה"ש שם. (8) כנו"ג ברף ט"ו רע"ב רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה א"ר יצחק בר אדא אמר רב. (9) וכ"ה בחי' הרשב"א וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י חולין (בקבוץ כ"י אנג' דף רפ"ט). ובנו"ג רב פפא. (10) וכ"ה בפ"י רגמ"ה שם וז"ל כגון שקציץ לו דלעת במחובר דלא היה ראוי מוע"ש וביום השבת קציץ ובישל ועכשו עשה איסורא (11) בנו"ג עוד: שביהודה אבל ל"י בירוש' ובכ"י מ"י ועיין ד"ס ריש דכנאי.

בעשבים שחותך הרעים מן הטובים ולא היינו ניכוש שניכוש עוקר מן העיקר כיסוח מתחך מלמעלה. *אח"י"ה וכו' בר"ש בלי הזכרת הערוך. — וכנ"ה בשביעית פ"ב מ"י אין מכסחין. סנהדרין כ"ו. דהוה כסח בכרמי פירש"י זומר כרם — ונאמר מקוצים ירו' מעשרות פ"ג ד"ג ע"ד קוצים כסוחים כסחתי וכ"ה בפסיקת' דר"ב ויהי בשלח צד צ"ב כפי גי' כ"י א"פ וכרמולי, ב"ר פמ"ט מגל כוסחת כובין (פי' קוצר קוצים) . ירוש' שקלים רפ"ה דמ"ח סע"ג ניכשו כיסוח עידרו וכו', והשם מ"ק ג' סע"א עידור כיסוח. ב"ר ר"פ י"ב מה עשה פקח אחד כסח ונכנס כסח ונכנס כנסם כנסם דרך הכסוח ויצא דרך הכסוח ועיין ריש שהש"ר וקהל"ר פ' ופניתי — ועוד נגזר ממנו השם מכסח ירו' שבת ספ"ו ד"ה ע"ד פי' למקום כריתה וסכנה] —

* כוסטריינים (או מל"ר אמצ' custor = custos שומר ונכנה ממנו תואר כמו custodianatus פקידת השמירה quaequestionarius שופט או אולי ט"ס מן כוסטינירים שופט וחוקר דין (Untersuchungsrichter, Scharfrichter) שהש"ר פ' אל גנת: למקום ארימון שהוא משובש בנייסות מה עשה המלך הושיב בו כוסטריינים בשביל לשמרו כדי שלא יקפחו לעוברים ולשבים ובויק"ר פל"ה הגי' הושיב בו קוסטרינוס בשביל לשמרו ובמו"ע ע' קסטר א' הגי' קסטרינוס ופי' אנשי מערכה וא"כ כיון לל"ר castra ולדעת ריט"ז במ"ר ח"א 119 פירושו Grenzsoldaten, castrensiani וכן דעת לעווי בעמ"ל ח"ב 363 והנכון כפירוש מהרו"ו שצ"ל קוסטנירוס (עיי"ע קסטניר) והוא הממונה להרוג הרוגי מלכות ומל"ר הרשומה בתחלת הערוך] —

* כוסיא ב"ק קמ"ו: ט"ס עיי"ע בקי"א (ח"ב קלי"א). * כסיתא עיין ערכו אחר ע' כסת.

כְּסָךְ (גלפע"ד מל"פ כֶּסֶךְ משיחה Strick) הגוד בכסכיו (שבת קל"ח:) כבר פי' בע' אסל (?). כילה וכסכיה (שם קל"ט רע"ב) פי' חומץ ומשיחות שעליה שבהן נומץ אותה ולא הוי כמשי דכמלין לגבי כגד. *אח"י"ה והועתק מפירוש ר"ח (כש"ס ו"ו) ורש"י פירש בשני המקומות: רצועות והנכון כפירוש הערוך כי הוראת המלה הנ"ל

כריש כלאים (פ"א מ"ב) ובגמ' דפי' כל שעה (פסחים ל"ט סע"א) כסבר וכסבר שדה¹ בפי' ש' בשביעית (מ"א) ובפי' לולב הגזול (סוכה ל"ט:) והכוסבר² של הרים³. בגמ' דפ"ק דע"ז (שלח ליה כוסברתא בהלכה יום גניסא) [צ"ל בהלכה דיום גניסא (ע"ז י"רע"ב) שלח⁴ ליה כוסברתא]. והמן כזרע גד (במדבר י"א, ז) תרג' ירוש' [א] כסבר⁵ חוור, וכך שמו בלשון ישמעאל כסבר פירוש כוליינדר"ו בלעז. *אח"י"ה ובע' גוגדיות (ה"ב, דמ"א:) הלע"ז בקו"ף קוליינדר"ו וכ"ה רד"ק שרש גד ונ"ה כפי' מהר"י בן מלכי צדק בכלאים שם, ובשביעית לועז כוליאנדרו והוא בל' אספמיא eulandro בל' רומנית culiandro בלא"ש coriandro מל"ר corian drum והלע"ז ברש"י ובר"ש ורע"ב במקומות הנ"ל בסד' זרעים אליינדרו עיי"ע גוגדניות וכ"ה ברש"י סוכה שם ובע"ז שם לפי גי' דפי' פי"ו ושאלוניקי (ד"ס ע"ז צד י"ב:) ושם אליינמרא וצ"ל אליינדרא וכ"ה ברש"י כתובות ס"א רע"א דאכלה כוסברתא וכו'. ועיין לשבת ק"ט רע"א כוסברתא אין בה משום רפואה וכו'. וזו במשקל סורי וכ"ה בלשון העם בארץ ישראל כרמוכה מירו' דמאי רפ"א דכ"א רע"ד ושם מפורש כוסבר של משנה ע"י כוסברה. כוסברתא אבל אי' ג"כ בל' זכר ירוש' שבת פ"ז. ההן דגוז כוסבר ירו' ערל' רפ"א ד"ס סע"ג כוסבר שזרעה לזרע . . . כוסבר שיש לו גורן וכו' מעשרו' פ"ד מ"ה איתא בלי וי"ו כסבר שזרעה לזרע וכו' ושם פ"ג מ"ט כסבר שהיא זרועה בחצר וכתב שם בפ"מ להרמב"ם: וכ"ה בערבי כסברה ע"כ ובשרשי לרד"ק הנ"ל אי' וכן בערבי נקרא אלכסבור ע"כ והוא **الكلبرور** וכן מצאתי בתוספת' ב"ב רפ"ה וכסבורה בפילפלין ובכ"י אירפ' וכוסברת וזו ג"כ לע' **كزبرة**. ובענין פי' כוסברתא בע"ז הנ"ל עיי"ע כרת א' אבל בתוספ' כלאים רפ"א ולמעש' רפ"ג אי' גם בכ"י אירפורט כוסבר] —

* כסידא (?) תרי"א לשמות ט', ל"א אכיב כסידא וצ"ל כסירא וגי' רכינז לנכון כסין עיין ערך פֶסֶר ח"ב, קל"ה.

כְּסַח (מל"מ וכ"ה בלי"ס פֶסֶח ענין כריתת הזמורה ודומה (abmähen, abschneiden) כפרק שני בכלאים (מ"ה⁶) אם ניכש או כיסח. לא תזמור (ייקרא כ"ה ד') תרג' לא תכסה. יש מפרשים כיסוח

¹ וכן הוא בלא וי"ו בדמאי ובפי"מ להרמב"ם שם ולכלאים ובגמ' שם ובפסחים כוסבר. ² וכן בוי"ו בפ"מ להרמב"ם לשביעית וכ"ה לפנינו. ³ וכ"ה בפ"מ להרמב"ם כ"י שם (לעף שם) וכ"ה ברש"י לסוכה ובגמ' שבהרים. ⁴ בגמ' שדה. ⁵ בגמ' בוי"ו. ⁶ בדפוסו עור: ובגמ' דפי' כל שעה ופי"ד הוא ובא מעי' הקודם כסבר, ויש למחוק ול"ו בדפ"ר ופי' באקול ואמ"ש. ⁷ עיי"ע אסלא ח"א, קפ"ב: ושי"ב השנויים,

הובא באו"ז סוף הל' שבת ס' סי' פ"ח וכן מצאתי
 עתה נדפס בפי' ר"ח מכ"י אנג' בש"ס ווילנא
 ומפי' ר"ח העתיק רבינו מלה במלה — ומפירש"י
 לשבת ק"מ. קמ"א. זבחים ונדה שם ושם מוכח
 ג"כ שהוראת כסכס לשון שפשוף כדרך המכנס
 שכוּפְּלִין צד זה אל צד זה ומשפּשֵׁף ומולך
 ומביא וכן לעזו עה"ק שנ"ב ע' כסכס ואלמ"ן
 בל"א וכיון ללש' אשכנ' falten. וזהו כסכס מאני
 פי' אגידת הבגד בכריכות כעין קמטים וכמרוג
 עיי"ע מרוב — וכנ"ה ירו' שבת פ"ז ד"ל. לא יכסכס.
 והפכו ממרחו בידו אחת (שם) ובעצם וראשונה
 פתרונו דוחק ביד ושוחק. בירו' כיצ' ספ"ד דס"ב
 ע"ג בקעת סומכה לכותל בשביל שלא תכסכס
 ואולי זה האחרון הוא ל"פ חֲשָׁשׁ עושה חבורה
 והיזק — זבחי' צ"ד: אי' ג' פעמים אבל כיבוס
 לא וצ"ל כְּסָכּוֹס לא וכן מוכח משאילתות מצורע
 סי' פ"ח] —

* כָּסֶסֶם (מל"ע כִּסְס ובל"פ חֲשָׁשׁ שבר
 היטב הדק zerbröckeln) תנחו' ריש ויגש
 היה ממלא אפונרתו אפונין של נחשת ונוטל מהן
 ומכסכס בשיניו והתמו עולה.

* כסכסיה לפי גי' רבינו בע' בזבזיה (ח"ב, ל"א):
 ובנו"ג בשבת ס"ז. יותר טוב כס כסיה
 והוא שם שר בל"פ עיין מ"ש בע' הנ"ל.

כָּסֶל (מל"מ ענין סכלות ועוד כמחון מעצם הוראת
 ל"ע כִּטְל fest, kräftig עיין בפנים וממנו
 גם ענין צד Flanke) כפ' במה מדליקין בסוף הלכה
 (שבת ל"א): זה דרכם כסל למנו (תהלים מ"ט, ו"ד)
 יודעים רשעים שדרכם למיתה ויש להן חלב על
 הכסלים (15) ושטא תאמר שכוחה מהם (16) ת"ל
 (שם) ואחריהם בפיהם ירצו סלה. — בילמדנו בריש
 שלח לך אנשים (בתנחו' ל"ז) מהו וישימו באלהים
 כסלם (תהלים ע"ה, ז') פליגי תנאי בהא מילתא חד
 אמר כסלם זה מחשבותם שנא' (ויקרא ג', ד') אשר
 על הכסלים. חד אמר מפשותן שנא' (קהלת ד', ה')

חוטין הנמתחין והמשיחות. בנו"ג בך קל"ח ככיסנא
 ובך קל"ט: ובכסכסיה וכ"י א"פ וכיסכסיה והנכון
 כגי' רבינו וכגי' ר"ח (שם) —

כָּסֶסֶם ולפע"ד מל"ע כִּסְס mit der Hand pressen
 ענין שפשוף וצחצוח ביד עד שירכך הדבר
 הקשה (glätten) כס"ג דפ' משקין (מ"ק י' רע"ב)
 רבא שרי לכסכסוי קרמי (1). ובנדה בפרק האשה
 (ס"ב רע"א) צריך (2) לכסכס שלשה פעמים על כל
 דבר ודבר (3). בזבחי' בפ' דם חטאת כגמ' אחד
 הכגד (צ"ד רע"ב) אמר רבא כל כיבוס דלית ליה
 כסכוס לא (4) כיבוס הוא. ובפ' ר"א אומר תולין
 כגמ' אין שורין (שבת ק"ט סע"א) לכסכוס (5) כיתניתא
 פירוש (6) לרכוכי קא מיכוין ושרי או דילמא
 לאולודי וכו' פי' "לקבץ מקצת הכגד של פשתן
 בתוך ידו לשופו מפני שרוחצין הכגד ומתיבש
 בשמש או ברוח עומד אשון פי' קשה ורוצה לרככו
 נותן הכגד לתוך ידו ומולך ומביא ידיו עד שיעשה
 הכגד שהוא כמו קפולים (7) קמנים כמין קמטים כי
 הא דאמר ר' זירא בפ' הבית (שבת קמ"ז) כגון
 כסכוס מאניה דמיתחזי כמרזב (8) וכי הא דתנן
 בפ' האשה שהיא עושה צרכיה (נדה שם) צריכא
 לכסכס שלשה פעמים על כל דבר ודבר ואמרינן
 כגמ' (נדה ס"ג) בעי ר' ירמיה אטמוי חד ואיתווי
 חד או דלמא אטמוי [חד] ואיתווי תרי תיקו. וכן עוד
 מפורש בתלמוד ארץ ישראל (ירו' סוכה פ"ג דגיג סע"ד)
 כענין מולך ומביא שבלולב. (מיהא) [צ"ל מהא]
 שמעינן דכיסכוס כעין שפשוף הוא ומתקוין (9) הכגד
 פי' יתכמש ונראה קמטין קמטין וכשלוכו מתפשט.
 וכדאמר (שבת קמ"א סע"א) רב כהנא ואיתימא רב
 יהודה (10) מיט שעל כגדו מכסכסו מבפנים ומדקרי
 להאי כיתניתא (11) שמעינן מינה דסודרא ליתיה
 כיתניתא (12) ולא יתכן לומר שהוא צמר שאם היה
 צמר איך אומר לו היה לך ללמוד פשתים מצמר
 והדבר רחוק ביניהן ואינה אלא צמר גפן שזה
 קרוב לזה ופשט רב חסדא (13) דלרכוכי מיכוין
 ושרי (14). * [אחיה' כל הפ' הועתק מפי' ר"ח

(1) בנו"ג קירמו וברויץ גיאת הלי' חוי"ט עמוד ס"ו קורמו. (2) ולטמה גרס צריכא. (3) וכ"ה באו"ז הל' שבת סוף סי' פ"ח ובנו"ג לכל אי' ואי. (4) בנו"ג לא שמייה. (5) בנו"ג לכסכוס. (6) כלומר פי' בגמ' ר"א שם. (7) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בפ"י ר"ח (בש"ס ווילנא) ובאו"ז קפולים ובש"ס ווילנא כפי"ס אנסו וצ"ל אשון כבערך. (8) וכ"ה באו"ז וכ"ה בכ"י ש"ס ובדי' אמושי אי' כגון כוסי בכלייתא והוגה ככה לפע"ד ע"י ר"ב מוספוא עפי' הצעת הש"ס ובאמת גי' רבינו בעי' כש' ז' ובעי' מרוב: כגי' הר"ף כישי בבליותא ובכ"י ש"ס כושי. (9) באו"ז ומתכוין ובש"ס ווילנא מתקבץ. (10) וכן הוא בש"ס ווילנא (ושם איתא כדאמר ר' רב כהנא) בבה"ג וברא"ש ובנו"ג רק אמר רב כהנא ובכ"י א"פ א"ר הונא ואיתומא רב יהודה ובאו"ז כדאמר רב והנה צ"ל כהנא. (11) באו"ז כיתנא בש"ס ווילנא כיתונתא. (12) באו"ז ש"מ דסודרא ליתי כיתנא בש"ס ווילנא כיתנא. (13) וכ"ה באו"ז ובה"ג וברוי"ף וברא"ש ובחי' הרמב"ן הרשב"א והריטב"א וכ"ה בכ"י ש"ס (ד"ס שבת צד קס"ה): ובנו"ג רב ספרא. (14) וכ"ה בכ"י א"פ ובאו"ז ובנו"ג ושפיר דמו. (15) בנו"ג על כסלם. (16) כ"ה בדפ"ר פי' והלאה וכ"ה בילק' תהלי' סוף רמז חשנ"ה וברפ"ר בשם שכחה מהם וכ"ה באה"ת ובנו"ג שכחה היא מהן. (17) ואי' בילק' ריש שלח רמז תשמ"ב וילק' תהלי' רמז תת"יט ובשניהם כשם ילמדנו.

וגם החכם לעווי לא דק כהוגן בזה כי גזר אומר כסל מן כס = קץ, קצץ והנכון כי הוא ל"ם הנ"ל] —

כָּסֵל (מל"ם כוכב הנוגה שנקרא Orion ולדעתי הוא מל"ע קוֹטל והוא שבט המנהיג של ספינה Steuerruder am Schiff עיין בפנים) בפרק הרואה בנמ' על הזיקין (ברכות נ"ח:) שמואל רמי כתיב (איוב מ' מ') עושה עש כסיל וכימה וכתיב (עמוס ה' ח') עושה כימה וכסיל. פירוש כסיל יש בו חמות גדולה⁴ וכימה יש בו צנה גדולה וצינת זה שוברת חמות של זה וחמות זה שוברת צינת זה⁵ ונמירי (שם) אי לא⁶ דיתיב עוקסא⁷ דעקרב בנהר דינור כל מאן דהוה טרק ליה עקרבא⁸ לא הוה חי. גראין הדברים שעוקץ עקרב מכוכבי כימה הוא שהן ממונין בצנה⁹. התקשר מעדנות כימה (איוב ל"ח. ל"א) דמקמרא לפירי או מושכות כסיל תפתח (שם) דמכבשא לפירי¹⁰ אגב אורחיה קמ"ל קראא קמיט חמאנא¹¹ מרפי. * [אח"ה] ובענין נתינת או מניעת כח הפירות ע"י כימה וכסיל פי' זה הפסוק גם רלב"ג באיוב שם. ותרג' לזה הפסוק הביא רבינו בע' נפל ב'. ונקרא זה המזל נפלא וכן בל"ע جبار פי' נכור ולפי מושג הפרסיים הכוכב הנ"ל הוא נטרד (אשר יכונה ג"כ נבור. בראשית י' ט') הושם בשמים ולזה כיון הרמב"ם במו"נ ח"א רפ"ב ועיין מונק בהעתקה צרפתית שם צד 38 וגיוניאוס פי' לישעיה י"ג, י' צד 458 ועוד איזה כוכבי שבת נשבו ונתקשרו בשמים לדעת הפרסיים עיין בונדיהיש ושפיגענעל איראנישע אלמערטומסקונדע א' 141 ואולי זכר לדבר לדמיון הפרסיים הוא פסוק באיוב ל"ח. ל"א. ולפי פי' ר' יונה ז' נגאח נקרא כסיל אצל הערביים سليل (כתאב אלסול צד 327) וכן הובא בשמו בשרשי רד"ק שרש כסל (ועיין בראב"ע לעמוס ה' ח') וזה שנקרא אצל רומיים canopus והוא כוכב מאיר במנהיג ספינה הדרומי im südlichen Steuerruder des Schiffes עיין גיוניאוס פי' ישעיה שם וא"כ יש בדינו לגזור כסיל מל"ע קוֹטל שפי' שבט המנהיג בספינה וחידוש כי נעלם זה מגיוניאוס ופירשט ולא ראיתי מי שחעיר על זה — ובל"א

הכסיל חובק את ידיו וחד אמר במחונם שנאמר (איוב ל"א, כ"ד) אם שמת י זהב כסלי¹. ובפ' על אלו מומין (בכורות מו. במשנה) תנן השחול והכסול איזהו שחול שנשמטה ירכו כסול שירכו אחת נבוהה². גמרא (שם) כסול שרגלו אחת בתוך הכסל ורגלו אחת³ על הכסל. פי' כסול שרגלו אחת נכנסת בתוך הכסל ורגלו אחת על גבי הכסל לסוף הכסל כדרכו. * [אח"ה] הועתק מפי' רגמ"ה כ"י בבכורות שם (בקובץ כ"י אנג' דף ק"ד). ושם: נכנסת בתוך הכסלים. ועיין בפירוש רש"י ובתוי"ט שהגיה לפי זה הענין גם דברי הרמב"ם, וכתב הרמב"ם עוד (תוי"ט שם) וכסול נגזר מן הכסלים ע"כ וכן לזעז רש"י פלנק"ש = Seiten, flanes ועיין פירש"י בחולין ח' סע"ב ד"ה מפסיק ובשרשים לרד"ק שרש כסל: פלנק"ש (בל' אספטיא flanco והקבוץ flancos) ועוד אמר שם: והכסלים הם סמוך לכליות תחת המתנים והם עקרי היריכים וכו'. וא"כ בתוך הכסל הוא כדרך הבהמה שהיורד מחוברת באליה סמוך לכסלים וכפירש"י וזו כונת ג"כ במ"ש הערוך (עפי' רגמ"ה) לסוף הכסל כדרכו אבל כונת המשנה לפע"ד על ל"ע כסול = כָּתוּל פי' נבוהה יותר מחברתה ונגזר מלי ערבי כטל dick, fest, gedrungen ועי"ע כפל ב' ומ"ש ולפי התוספתא בכורות פ"ד (פסול) [צ"ל כסול] כל שהכסלים יוצאין מוכח כי רק ביציאת שני הכסלים נקרא כסול וזה מתנגד לש"ס — ומצאנוה גם בל"ג: ילק' וישלח רמז קל"ג משך קשתו והכה לעשו (בכסא) [צ"ל בכסל] ימנית וכו'. והושאל בל"מ כסל, כסלה לענין חזקה ועוצם הן לטוב בענין במחון ותקוה הן לרע בענין טפשות עיין פירשט זה הערך וזו כונת הילמדנו הנ"ל בחוראות האחרונות ובענין הוראת מחשבה הושאל פתרון כסלים כמו כליות כדאיתא בברכות ס"א סע"א וש"ג כליות יועצות עי"ע פל"ה] —

כסל (= כָּסֵל מל"ם) כָּסֵל מל"ם יתדות הכולטות (emporragende Pfeiler) כי כסלא לאניא (ברכות ו.) כבר פירשנו בע' אניא. * [אח"ה] עיין ערכו בח"א. כ"ב וש"ג שנויים, ובכתב יד ווען בערך הנוכחי כי כסלין. ורבינו פירוש בע"א ע"ש

1) בילקי בשני המקומות איי ר' יהודה ור' נחמיה אחד מהן אומר (חד אמר) . . . ובילקי שלח: ורבותינו אמרו מיפשותן וכו'.
2) בנו"ג במשניות שאחת מיריכותיו ובמשניות רבשים שאחת מיריכים גבוהות. 3) בנו"ג אחד . . . אבל בפ"י רגמ"ה לנכון אחת.
4) כ"ה ברפ"ר. 5) וזה פי' לרברי ש"ס שם אילמלא חמה של כסול וכו'. 6) ברפ"ר אילא. 7) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א' ובכ"י ו"ו ב' עוקצא ובכ"י ב"ר עקוצא ובדפ"ע עקוסא וכצ"ל בעי עקס א' תחת עקומה של דפוס הערוך. ובכ"י ודפ"י אמשי לנכון. 8) בכ"י ליד חיויא וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען ובדפוס עדיף. 9) וכ"ה בעי עקס א'. 10) וכן הביא הרד"ק בעמוס ה' ח' זה המאמר בשם ואמרו ז"ל ובג"ו מכלל יופי לר"ש בן מלך איי ואמרו רז"ל ואני לא מצאתיו בשים וכן ל"י בכ"י ש"ס אצל ד"ם וליתא בילקי איוב רכז התק"ד. 11) בכ"י ו"ו חממנה.

מאיר ז"ל⁸) כתב שהוא שקורין ישמעאלים בל"ע אלמגמה וידועה היא אצל הרופאים ע"כ. והמלה הרשומה כוסלתא פי' ג"כ בל"ם מציצת דם בהקזה ואולי אחת היא עם ל"ע *قصال*, *مقصال*, *مقصل* סכין חד] -

נקרא פֶּסְלָא (= פְּסִילָא) ברכות שם גמירי דלא עבר כסלא ואי עבר (כל' כוכבא דשביט) כסלא חרב עלמא וברור' ברכות פ"ט די"ג ע"ג א' אין עבר ההן זיקא בכסיל מהריב העולם ופי' בדרך טבע תמצא בט"ע גייגער ח"ג [275] -

* בּוּסְמִין (הוא הקבוץ מן ל"ם פֶּסְמֶת, Dinkel (Spelt) כבר פירשתי בע' כונתא ע"ש ואיתא רק בקבוץ. תוספת' ברכות פרק ד' פת שעורים ופת כוסמין וכו' וכוסמין אין ממין שבע. בירושלמי חלה ריש פרק א' דף נ"ו. מבואר כסמת (ישעיה כ"ה. כ"ה) זה הכוסמין, ושם: השיפון מין כוסמין עיי"ע שפן ועוד עיי"ע דשר [א] בח"ג. קס"ח. וחה' לעווי מעה לפרשו עיי' ל"ע *كرسنه* אבל זה הוא כרשינה וכבר השיג עליו הח' לעף בספרו פפ"צ צד 105 והוא העיר ג"כ כי מלת הכוסמת בפ"מ להרמב"ם כשבת פ"א מ"ה (וכרשינין הכוסמת) ועיי"ן שם פ"כ מ"ג יש למחוק ולי' בכ"י פי' ערבי להרמב"ם אשר כבערלין ושגגת המעתיק היא - ודע כי בל"פ *كشني*, *كشك* אחר הוא עם לשון ערבי *كرسنه* ואולי המעתיק כתב *كشني* להורות מהו כרשינין ונשתבש למלת כוסמת בהיותה רגילה יותר.

כסל¹) (= בּוּסְמִילָא מלש' סורי כוסלתא סריטה למציצת הדם בהקזה *das Schröpfen* ועיי' בפנים) בפ' סדר תעניות האלו בגמ' איזוהו דבר (תענית כ"א סעי"ב) והוה ליה לבושא דאית ביה ביועי ביועי באפי כוסילתא². בס"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ה). כריבדא³ דכוסילתא. ובפ' אלו הן הלוקין בגמ' הכותב כותבת קעקע (מכות כ"א סעי"א) רב כיבי בר אביי קפיד אפי' אריבדא דכוסילתא. ובפ' מפנין בגמ' מילדין (שבת קכ"ט.) רב יוסף שתי עד דנפיק מריבדא דכוסילתא. בחלק (סנהד' צ"ג:) ילדים אשר אין בהם כל מום⁴ (דניאל א' ד') ריבדא דכוסילתא לא הוה בהון⁵. בפרק אין מעמידין בגמ' מתרפאין (ע"ז כ"ז סעי"א) אפי' ריבדא דכוסילתא לא מתסנין מנייהו. פי' ריבדא דכוסילתא בסוף משקין (מ"ק כ"ה.)⁶ „כמו סריטה שסורט האומן בצואר למצץ דמו כגון אותו הצער היה (לו) [צ"ל לי] ביציאת נשמה מן הגוף.“ * [אח"י] הועתק מפירוש ר"ח במ"ק (בש"ס ווילנא) - וכן פירש רבינו בע' תרפ"ג כי תרפתא דסיכורי פי' כהקזת דם מן הצואר ע"כ וזו כגמ' ואית דגרסינן ברש"י כתובות ל"ט רע"ב ובנו"ג כי ריבדא דכוסילתא. אבל רש"י בע"ז שם פי' ריבדא דכוסילתא כלי אומן המקיז בכת פ"ס. ובכ"מ הנ"ל לועז כוסילתא: פלימ"א, פליימ"א, פלומאה והוא ל"צ *Schröpf-flamme* שניירוש פירוש כלי הקזת דם עיי' מ"ל למסכ' שבת דף ק"ח: ד"ה לחסודה ובסנה' שם לועז פלנטאל וברפוסים הישנים פלבמאל ונ"ל שצ"ל פלבמאט בל"צ *flammette* והיא היא. ובע' פג"ר פי' רבינו ריבדא דכוסילתא בל"י ישמעאל אלמגמה כ"ה בכ"י ו"ו א' ה"ב ובר"ד⁷ והוא בל"ע *Schröpf-* *schnäpper* כלי אומן להקזת דם וכן מצאתי בחי' הריטב"א למכות כ"א. וז"ל ריבדא דכוסילתא רש"י ז"ל מפרש בכל מקום⁸ שהיא הקזה בכתף ור'

כסן (= כִּסְנִין לפע"ד מל"פ *خشك نان* פת נקיה לקינוח הסעודה ונקרא אצלנו *Zwieback* והוא כעך בל"ע *كحك* ובל"פ *كالك* ועוד בל"פ *كالك*, פירות יבשים ומיני תרנגימא ועיי' בפנים) בפ' כיצד מברכין בגמ' היו לפניו (ברכות מ"א: מ"ב.) פת הבאה בכיסנין¹⁰ פי' רב האי גאון הם כעבי והיא פת בין מתובלת ובין שאינה מתובלת שעושיין אותה כעבין יבשין וכוססין¹¹ אותה בבית המשתה ושלא בבית המשתה ומנהג בני אדם שאוכלין ממנו קמעא וכשאכל רב הונא הרבה אמר רב נחמן (ברכות מ"ב רע"א) עדי כפנא זה רעב ולרעבונא אבל לשבוע ממנה ולא בתורת כיסנין וצריך לברך אחריה. ורבינו חננאל פירושו זו הפת עשויה כמין כיסין¹² מלאים סוקר¹³ ושקדים ואגוזין [וכיצא בהן שעושיין אותן]¹⁴ כמין כעבין

1) כן הוא בכתב יד ל"ד ועה"ק שני"ב ובנו"ג כסיל וכן הוא בערך רבד ברפ"ר וברפ"ו שם כסול. 2) בכתב יד בי מינכען ג"כ ביועי ביועי ובנו"ג דהוה ביועא כי כוסילתא וברפ"י פיו' בי כוסילתא. 3) וכן הוא בכתב יד בי מינכען ובנו"ג כי ריבדא. 4) במקרא מאום. 5) בני"ג אפילו כריבדא וכו'. 6) וכונתו על פי' ואלו מגלחין. 7) ברפ"ע בש"ס אלמגומא בכתב יד ל"ד אלמגומא. 8) ואני מוצאתי רק ברשמי לעיז הנ"ל. 9) כונתו על רבינו מאיר הלוי. 10) בני"ג בכסנין ובתוספתא ברכות פרק ה' בכיסנין. 11) כן הוא לנכון ברפ"ר ואמי וברפ"ו בטר"ד וכוסמין. 12) כן הוא לנכון בעה"ק שני"ב וכן הוא באו"ז ה"ל רב"י המוציא ס' סימן קמ"ט וכן הוא בסור או"ח ס' קס"ה ובבית יוסף שם ובשולחן ערוך שם ס"ק ז' כיסום. 13) כן הוא בעה"ק וב"ה סוקרא באו"ז ובש"ע או"ח סוקר ובטור שם צוקרא, וברפ"ע סוכר. 14) בצ"ל וכ"ה באו"ז.

ולועסין אותן בכתי משתאות⁽¹⁾. תניא בתוספתא⁽²⁾ הביאו לפניו מיני תרוגימא⁽³⁾ מברך עליהן בורא מיני כיסנין⁽⁴⁾. וראיה לדברי הגאון וכל לחם צידם יבש היה נקדים (הושע ט, ה) תרג' וכל לחם זוודהון יביש הוה כיסנין. ונקדים ו בקב ק ד ב ש (מ"א י"ד ג')⁽⁵⁾ [תרגום וכסנין וזלוע דרבש]. * [אחי"ה וכן תרג' והיה נקדים (הושע שם פ' י"ב) והוה כסנין והביאו הרד"ק בשרש נקד עם פסוק מלכים הנ"ל ותרגומו ופירשו ע"י פת הבאה בכסנין והביא פי' רה"ג הנ"ל ועל זה העיר רא"א בנימוקים: הפסוק הראשון (היינו מיהושע) מורה שהוא לשון עפוש והפסוק השני מורה שהוא כדרז"ל ע"כ והנכון כי גם לשון כסנין דתרגום יהוש' ענינו יבישות וכן ענין נקדים פירוש כמו יקודים כלומר יבשים כנשרפים ובמלכים ענינו לחם דק אפוי בתכלית הקישוי ולכן נקרא Zwieback, biscocta ובל"פ חֶשֶׁל נָאן לחם יבש והוא כסנין וכן העתיקה הפשימא למלכים שם וכסני, וכסנין אינו נגזר מפעל כסס כדמוכח מפי' רה"ג כי אם נתחבר מן כסן ומן נאן, ועפי"י פי' זה זכינו להבין י"מ השני שהביא מרן ר"י קארו בש"ע או"ח סי' קס"ח סק"ז שהוא עפי"י פי' רה"ג וז"ל וי"מ שהוא פת וכו', (כעבים) [צ"ל כעבים] יבשים וכוססין אותם והם הנקראים בישקוני"ש ע"כ והוא בל"צ biseuit ובל"א אספ' biscunos וי"מ הראשון שם הוא כפי' ר"ח בערוך וכ"ה במור או"ח שם בלי הזכרת ר"ח. ובענין גזרת כיסנין מל' כיסין היינו שק ותיק מלאים סוקר וכו' קשה להלמו ויותר נכון עפי"י פי' ר"ח לרמוז על חו"ש שפי' בלשון פרסי קנה סוקר

[Zuckerrohr]

אותן ולתת בהן צימוקים וקרויין כיסני והן שאמר רב חסדא⁽⁸⁾ הני כיסני מעלו לליבא. פ"א אלמנה לית לה כיסנין שאין משליכין לפניו קליות ואגוזים. * [אחי"ה וכפ"א אי' ברש"י וכן פי' בכ"מ כיסנין קליות וכמו כן בכרכות מ"א: של ע' הקודם ועוד עיין פירושים שונים בשמ"מ לכתובי' הנ"ל: ודע כי בה"ג ברכות רפ"ו ד"ז סע"ב פירש כיסאני לישנא דרבנן דמיקרו שאהדנג ואינן קנבדים, ובע' כנגר הוכחתי כי שאהדנג הוא זרעוני קנבוס וא"כ לפי זה מזה הענין גם כיסאני ואולי הוא ל"פ چاشی, چاشی זרעוני קנבוס או פשתן, ודרכם היה לזרוק חמין אורו או שעורין בפני חתן וכלה עיי"ע אסינתא (ח"א ק"פ"ה). ובענין פי' הראשון נ"ל לגזרו מל"פ הרשומה בתחלת הע' ופי' מיני ממתקים, ובע' תרגימא פי' רבינו לנכון מיני תרגימי ע"י מיני כיסנין, (וזה שלא כפירוש ר"ח בעירוב' בש"ס ויילנא) ע"ש הלשון שמגומגמת בדפוס) וכן הוא בפירוש בירו' פסחים רפ"י דל"ז: מהו לוכל מיני (כיסנית) [צ"ל כיסנים, כיסנין] מהו לוכל מיני תרוגימא ובתוספת' ברכו' רפ"ד תרגימא מברך עליהן בורא מיני כסאנין (כ"ה בכ"י אירפ'). — ומזה בתרגום ירו' במד' כ"ה, כ"ה בנתהון דמדיינאי. . הואן זכנן זני כיסנין בכציר מן מימהון כלומר היו מוכרין מגדנות וכל מיני מתיקות למטה מערבן, והוא עפי"י הירו' סנהד' פי' דכ"ח רע"ד והושיבו שם נשים מוכרות מיני כיסנין ובספרי בלק פי' קלא מיני כסנין ובילקוש תהלים רמז תתס"ה מיני בשמים ובמד"ר פ"כ: כל כלי חמדה ובסנה' ק"ו, כלי פשתן ולפע"ד על פי שמועה באה הגדה זו לבלל על כן החליפו כיסנין בכיתנין כלומר כלי פשתן, עוד נ"ל שהבינו חכמי בבל כיסני מל"פ چاشی כלי פשתן מיני כתיאות ישו"ט מ"ו עיי"ע כתיאת] —

* כָּסֵן (= פָּסֵם עיי"ע כס ג' פירוש הוכיח וענש מגדנות וממתקים Delikatesse, Süßigkeiten ועוד עיין בפנים) כפ' בכל מערכין בנמרא בסוף הלכה [הכל] נלקח בכסף מעשר (עירובין כ"ט סע"ב) הני כוסאני⁽⁶⁾ מעלו לליבא, בפרק האשה שנתאלמנה בגמ' רבי יוחנן (כתובות י"ז): ארמלתא לית לה כיסנין⁽⁷⁾ פי' עושיין לכתולה בשעת נשואים ולא לאלמנה רגילין לבשל חיטין ופולים ולועסות

(1) וכן הובא באי"ז שם בשם ר"ח רק שם עוד הוספה בזה"ל ומעשה דרב הונא שאכל פת הבאה בכיסנין תליסר ריפתא כעבי מתלת תלת ריפתא [בקבא] ולא ברך אחריהן ואמר רב נחמן עדי כפנא הוא פי' זה האיש רעב הוא וסעודתו קבע בהם וצריך לברך אחריה וכו' וכו' ע"ש. (2) רפ"ר דברכות ובערך תרגימא אי' כפי דפי' וויניצי' וכל כ"ו בפירוש: תניא בתוספתא ד ב ר כ ו ת. (3) כ"ה לנכון בדפ"ר ועיי"ע תרגימא. (4) וכ"ה בעי' תרגימא כפי גוי' כל הכ"י ורפי' וויניציא אבל בשרפ"ע בורא מיני מזונות ודע כי בכ"י אירפורט אי' בתוספ' שם מזונות כסאנין והיטיב להביא המו"ל רק כיסאני כי בל"ס שתי נוסחאות התערבו וגוי' כיסנין או כיסאנין העיקרית. (5) כן הוא רק בדפ"ר וכן הוא בכתב יד ו"ו ולי"ד. (6) כן הוא בדפ"ר ובגוי"ג כיסאני וברש"י ובשרפ"ע כיסני. (7) כנו"ג כיסני ובשמי"ט הובאה עוד הגוי' כסני. (8) בעירובין שם איתא לפנינו אמר א ב י א מרה ל י א מ.

* כָּסֶן בִּיסְנָא (נ"ל מל"פ *چينه* מיט עב, Lehm, Schlamm) בע' משטוש ע"ש הביא רבינו תרג' תהלים מ' ג' מטיט: מכסן, עלי מיט (איוב מ"א, כ"א) עילוי כסאן, ותרגום בצה (שם ח', י"א) כיסנא כ"ה בכ"י תרגום אצל לעווי I, 377 ודעתו שאות כ' שמושית היא ואין נ"ל, והנכון שהיא ל"פ הנ"ל ואות ך היא לעומת אותיות כס. — כיסנא שבת קל"ח: ט"ם עיי"ע כסף.

כָּסְסָאָת (בל"י *ξέστης* = sextarius) ריקע (פ"י) המים העליונים יתרים על התחתונים כשלשים כססאאות פ"י שם מדה בל"י מחזקת הין עיי"ע קסט. * [אחי"ה והוא מרת יבש או לח ומחזיק לג, עיין מ"ש על זו המדה Boekh metr. U. 203 ועל המשקלות לה צוקערמאן ז' והלאה] —

כָּסְסָטָר (Gallerie) חלקה היתה בראשונה והקיפוח כסוסטרא (מדות ב', ה) פירשנו בערך גוזמר¹.

1 כָּסָף (מהשם כָּסָף פ"י הלבין בכסף *weiss, blass* sein, werden או מל"ע *خسف* aschgrau) בפי' אלו עוברין בפסח (פסחים מ"ח סע"ב) כל שהכספו פניו כאדם שעמדו שערותיו, בפי' כל שעה נגמ' ואלו ירקות (שם ל"ט) ירק מר יש לו שרף ופניו מכספין, פ"י פני הירק מכסף מחמת המרירות, בס"ג דפ' יוצא דופן (גדה מ"ז סע"א) משיכסף ראש החוטם, פירוש כשיתחיל להלבין ראש הדר, בס"ג דפ' במה מדליקין (שבת ל"ד:) הכסף התחתון ולא הכסף העליון זהו בין השמשות, בר"ג דברכות ירושלמי (רפ"א ד"ב:) הכספו זהו בין השמשות השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה. — (א"ב ענין כסף כלומר שהלבינו כמו כסף). * [אחי"ה ובל"ע *كسف* פ"י ג"כ ענין אסיפת קרני השמש וזה פ"י הכספו בשני ציונים האחרונים וזה מעם פירש"י בשבת הכסף: השחיר אבל בפסחים ל"ט, פ"י לנכון מכספין אינו ירוק מאוד ככרתי אלא סלד"ש ע"כ פירוש בל"צ pale blass, ובכ"י מ' גרם גם במאמר של ר' יוחנן בן ברוקה (פסחים שם) כל שיש לו שרף ופניו מכספין

ועיין ד"ס שם ובירושל' פסחים ספ"ב דכ"ט רע"ג מפורש במרור: ירק מר ופניו מכספין ויש לו שרף] —

2 כָּסָף (מערך הקודם בהשאלה ענין בושה ואולי מל"ט צפניה ב', א' *blass werden, sich*) בר"ג דפ' יש נחלין (כ"ב קי"א) אמר ליה דאמר רב הונא אמר רב הלכה כרבי זכריה בן הקצב אמר ליה אשלח ליה אכסיה², בס"ג דפ' הנושא את האשה (כתובות ק"ד:) מ"ט³ אמור רבנן כל זמן שהיא בכית בע"ה גובה כתובתה לעולם דאמרין⁴ (מחמת⁵) כיסופא הוא דלא תבעה⁶, תלקט ולא תכלימוה (רוח ב', מ"ו) תרגום [תהא] צבירא ולא תכספונה⁷. * [אחי"ה קצת קשה למה הביא מרחוק ראיתו שהרי כל לישנא כלימה דבאיוב משלי תלים מתורג' בל' כסופא עיין במתורגמן הדוגמאות. — וכנ"ה בערכין ט"ז: דליכסוף עיין ערך חס, שבת ג' רע"ב וחגיגה ה', כספתיה, קידושין פ"א, כספינתן, ושם תיכספו. ולא תיכספו מיני, הוריו י"ג סע"ב כספינתן והוא פֿעל, ובאתפעל תענית כ"ב רע"א וכסיפא ליה למימרא כ"ה בכ"י מ' ובכ"י ב' איתא מלתא למימרא וכ"ה ברש"י עיין ד"ס בתענית צד ס"ב⁸, ושם כ"ה רע"א איכסיפא, שבת קנ"ו רע"ב הוה קא מיכסף כ"ה לנכון במנ"ה ס"י קצ"ד⁹ קידושין פ"א סע"ב ולא מיכספי מהדרי, יבמות י"ז, איכסף ב"ב קכ"ג סע"א מיכספא ושם קי"א, עיין לעיל, ובתרי"א ל'במד' י"ג, י"ד מְכַסְפָּא ועוד בלי הבלעת התי"ו תרג' איוב ו', כ', באפעל אכסף עיין לעיל ב"ב קל"ג רע"ב אכסף, כתוב י"ז, ברכות נ"ח: קא מכסף, ושם כסיפא מילתא ועיין למטה, ובשחש"ר פ' עמודיו ולמה קורין אותו כסף שהיה מכסף בעד כל בעלי זהבים, ובשמ"ר ר"פ ל"ה כל הזהבים שהיו שם, ובאמת יפה גזר אומר הכסף מן כסף ודוגמתו הלבין ענין בושה מן לבן עיי"ע וכן בל"מ פניו יחורו ישעיה כ"ט, כ"ב עיין רד"ק שם ובשרש חור ושם כתב וז"ל וכנה הבושת על דרך חלובן כי האדם שיש לו בושה יתלבנו פניו, והשם פְּסוּפָא, פְּסוּפָא תענית כ"ה רע"א ב"ק פ"ו: משום כיסופא (כסופא), סנהדרין י"א מחמת כיסופא, הוריו י"ג סע"ב איתא מלתא לירי כסופא, תענית ט' רע"ב רחמנא ליצלן מכיסופא דשימי, ברכות נ"ח:

¹ עיי"ע בח"ב, רס"ג: והלאה ועוד עיי"ע כצוצרה ומ"ש. ² בנו"ג באתפעל איכסף וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"ו איכסף וכ"ה בעי"ז ל"ו, ובפירושם אכסף וצ"ל אכסף. ³ בנו"ג טעמא מאי. ⁴ כן הוא בכתב יד ל"ד ובדפ"ע נתקצר ע"י וכו'. ⁵ בנו"ג משום. ⁶ כ"ה בכ"י ל"ד ובנוסחאות ובדפ"ע תבעי. ⁷ בנו"ג יותר טוב תכספונה. ⁸ ובנו"ג באפעל ואכסופו. ⁹ ובנו"ג מכסף וכ"ה בכ"י ש"ס.

דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל וכו' ובכ"י מ' למאן דהוה ליה כיסופא אתי ושקלי ולא מיכסף ועיין ד"ס שם צד קס"ה. ובלשון נקבה ב"מ כ"ב סע"א משום כסיפותא. ובמד"ר פי"ד מנין לכסף שהוא לשון חרפה שכן בלשון ירושלמי קורין לחרפה כסופא וראיתי בחי' הרד"ל שפי' בזה"ל כלומר בלשון ש"ס ירושלמי והוא מדברי ר"מ הדרשן המסדר ע"כ ולפע"ד כיון על תרגום ירושלמי דא"י שם כמה פעמים כיסופא בענין חרפה וכלימה (עיין תרג' ירו' בראשית ג', ו'; במדבר ט"ז, ד' וכן בתרג' תהלים ט"ז, ג'; ל"א, ו"ב; ס"ט, ח'; כ'; ק"ט, כ"ט; איוב כ"י, ג') אבל בתרגום בבלי היינו באונקלס כל תמצא זו המלה] —

קָסָף (פי' בל"ע **כסף** מי שמצבו ברע הוא im schlechten Zustand sein) כפ' האשה שנפלו לו בסוף הלכה המוציא הוצאות ⁽¹⁾ (כתובות פ"י:) הלכתא בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום מ"מ אמר אב"י חיישינן שמא תכסיף ורבא אמר משום רווח ביתא מאי בינייהו איכא בינייהו ארעא דמקרבא למתא לאב"י דאמר שמא תכסיף פירוש שמא יפסיד הלוקח קרקע ליכא למיחש כיון דמקרבא למתא מיחזא חזו לה ולא שבקי ליה לאפסודא למאן דאמר משום רווח ביתא כיון דזבין פירי ליכא רווח ביתא אי נמי בעל (עדים) [צ"ל ערים] דלוקח [הוא] ⁽²⁾ למאן דאמר שמא תכסיף ליכא למיחש דהא בעל גופיה (עדים) [צ"ל ערים] הוא, למאן דאמר משום רווח ביתא ליכא רווח ביתא כדמעיקרא דלית ליה אלא למחצה לשליש ולרביע אי נמי זווי דשקל מן ארעא ⁽³⁾ עביד כהו עיסקא למ"ד שמא תכסיף איכא למיחש למ"ד משום רווח ביתא כיון דקא עביד כהו עיסקא וקא רווח הרי רווח ביתא ⁽⁴⁾. כפ' מ"י שהיה נשוי בגמ' מי שהיה נשוי ד' נשים (כתובות צ"ד רע"א) הכא בחיישינן שמא תכסיף קא מפלגי פי' אפי' בן ננס מה שנכה לא גכה ואמאי נשבעת דסברה כיון דבלא שבועה יחבין ליה משום הכי דרעתיהו לאפוקה מינאי אם תמצא לומר אחת שלהן גזולה ותכסיף השדה דלא סמכה דעתה

עלה אבל אי נותנין לה בשבועה סמכה דעתה ולא תכסיף ות"ק סבר לא חיישינן שמא תכסיף ולא משבעינן לה ⁽⁵⁾. בר"ג דפ' המוכר שדהו בשעת היובל (ערכ"י ל"י) מכרה במאתים והכסיפה ועמדה במנה מניין שאין מחשב ⁽⁶⁾ אלא במנה וכו' ⁽⁷⁾. * [אח"י"ה הכסף הפכו השביח ורש"י פי' בערכין הכסיפה נתקלקלה ופחתו דמיה ובשט"מ לכתוב' פי': הביא פירש"י ממהדורא קמא שמא תכסיף: שמא יכחיש לוקח את הקרקע וכו' ומזה ג"כ כתובות ק"ד סע"ב מכספי והפכו משבחה (שם). ולפע"ד נגזר מל' ערבי הרשומ' ועוד פירוש **כסף** שבר לרסיסים ובוה ענין בשח"ש פ' כמעט: ומכסף את הבריות. והחריב בית המקדש וכו' פי' שבר ורציץ] —

קָסָף (כל"מ Geld, Silber **כסף**, א. קָסָפָא. Gold-**כסף** (Kasten) בכל התדיר פי' בזכחי' (צ"י: במשנה) כל האשמות שבתורה באין בני שתים פי' בני שתי שנים ובאין בכסף שקלים פי' שקניו בשתי סלעים חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע שהן באין בני שנתן ואינן באין בכסף שקלים. בפסיקתא דכי תשא (פסיק' דר"ב י"ד: ד) כסף נבחר לשון צדיק (משלי י"י, כ"י) זה עידוא ⁽⁸⁾ שאמר ועצמות אדם ישרפו עליך (מ"א י"ג, ב') מלמד שחלק כבוד למלכות ולא אמר ועצמות ירבעם ישרפו עליך (שם בפסיקת' צד ט"ז. ובילקי מ"א רמז קצ"ט) ⁽⁹⁾ — בס"ג דפ' הכונס צאן לדיר (ב"ק ס"ב) ההוא ⁽¹⁰⁾ דכמש' ⁽¹¹⁾ בכספתא ⁽¹²⁾ דחכריה. ובפ' הזרוע והלחיים כגמרא והמשתתף (חולין קל"ג רע"ב) הכא במאי עסקינן דיתבי גוי ⁽¹³⁾ אכסיפתא. פירוש ארגז שמשמין שם הכספין. * [אח"י"ה וכו"ה בפירש"י כב"ק ועיין גם בחולין שם. וכנ"ה כב"ק שם מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא. ונאצל מהשם כסף — ויש להוסיף בכורות נ': קידושין י"א: כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה ועיין ב"ק ל"ז: ובתוספ' שם ד"ה ושל ובתוספ' כתובות ס"ז. ד"ה אמר אב"י תוספתא סוף כתובות לפי גי' כ"י אירפורט (הוצ' צוק"מ 275) אעפ"י בכבל גובה כסף ארץ ישראל כסף שדיברה בו תורה

(1) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד. (2) לפנינו בכתו' איי אי נמי בעל ארוס הוא גוי' רבינו ערים עיי"ע ארוס ועי' ערס ד' ומלת דלוקח מפי' רבינו הוא. (3) וזה מפי' רבינו הוא. (4) וכפ"י רבינו דומה מה שפי' תלמידו רבינו יונה הובא בשט"מ בסוגיא. (5) וזה הפי' עולה כפי' שיטת ר"ח הובאה בתוספ' ד"ה שנמצאת ובשט"מ שם ועי' מה שהאריך בין שיטת רש"י ור"ח וריטב"א הלך בשיטת שניהם. (6) וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י לערכין ובגמ' מהשבין וכו' קראמי לוי. (7) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע נקטע ע"י וכ"י. נמכר במאתים והכסף ועמד על מנה מניין שאינו מחשב וכו' ובד' קראמי לוי. (8) ועיין בהערות ר"ש באבער שם. (9) וברש"י בשם התנחומי ובפסק' דר"ב איי עידו, ובערוך כ"י ו"ו עורא וט"ס הוא. (10) ועיין בהערות ר"ש באבער שם. ורבינו היה מקטע לשון הפסיקתא כי שם האריך יותר. (11) בגמ' ההוא גברא. (12) בכ"י ב"ר דכנש. (13) כ"ה בכ"י ב"ר וכ"ה לפנינו ובכ"י ו"ו ובדפ"ע בכספתא. (14) בגמ' כותי.

ערך הבא, ובכנויים בה"ג ברכות פ"ו ד"ז ע"ג על כוספיהון (של אמנוזי לוזי ובוטמי) בורא פרי האדמה] —

כָּסֶפֶן (מע' הקודם מלש' פרסי וער' פסולת של שומשמיין) בפ' אין מעמידין בגמ' השלקות (ע"ז ל"ח:) הכוספן של גוים (2) שהוחמו חמין, בגמ' בפ' במה מומנין (שבת נ' רע"ב) כוספא דיסמין שרי, פי' פסולת שומשמיין שכובשין אותן בוורד של יסמין ומייבשין אותן ושוחקין אותן ורוחצין בהן ידים מזהמות כדאמרינן באין מעמידין (ע"ז שם) הכוספן של גוים שהוחמו חמין, ויסמין הוא סימלק שאמרו חכמים בכיצד מברכין (ברכות מ"ג רע"ב) (3), פ"א כוספא דיסמין גפת שומשמיין והיינו הפסולת שבפירוש שלמעלה. * [אח"י"ה ודע כי זה הערך שייך לע' הקודם אבל מה אעשה כי בכל כ"י ודפ"ע נפרד לע' מיוחד בדבור המתחיל כספן והנכון כי כוספן הוא הקבוץ מן כוספא שענינו בל"פ וע' פסולת של שומשמיין ולכן היטב פי' רבינו בל' ראשון והיינו כוספא ע"י פסולת של שומשמיין Sesamtrestער ויסמין ע"י וורד של יסמין Jasminrose ונוהגין לעשות ממנו שמן בשמים וזהו מ"שחא דיסמין שהביא בה"ג בסוף הלכות ביצים (קלי"א סע"ד) וגם במה שכתב רבינו יסמין הוא סימלק נגדר לפע"ד ג"כ אחר בה"ג כי כן כתב בפירוש הלכות ברכות פ"ו דף ח' ע"ג וז"ל אמר רב גידל אמר רב האי סימלק בורא עצי בשמים וסימלק היינו יסמין ע"כ ומעתה אינו נחוק לומר כי בפירוש"י נוסף מאמר: „סימלק יסמין קורין לו בל' ישמעאל" מערוך (ע"יין מ"ש בע' יסמין) כי אם מבה"ג עצמו שהוא ג"כ המקור לפי הערוך, ולפי פ"א בערוך מבואר כוספא ע"י גפת והיינו פסולת ויסמין ע"י שומשמיין לא דק כהוגן כי יסמין איננו שומשמיין ולכאורה אחר פ"א נגדר רש"י בשבת נ': בפירושו כוספא דיסמין „פסולת שומשמיין" ובזה נסתלקה תמיהת הפשב"ע בזה הערך כי הניח רש"י מלת יסמין בלי פירוש והאמת כי פירשה ע"י שומשמיין ולא מטעם בעל לימוד הערוך (שבת במקומו) כי יסמין וששמי (שומשמיין) אחת היא כי אם בהיותו נגדר אחר פ"א בערוך כאמור ובפרט במסכ' שבת השתמש רש"י בערוך ע"י"ע גויה, ומלת כוספא פירש"י בתענית כ"ד: לנכון ע"י פסולת, ואולי גרבונא (גדמונא) בל"ם

בכל מקום זו היא כסף צורי איזהו כסף צורי זה ירושלמי, ובזה נבין פירוש של ספרי כי תצא פ' רל"ח מאה כסף (דברים כ"ב, י"ט) כסף צורי, ושם פ' רמ"ה חמשים כסף (שם פ' כ"ט) כסף צורי וזהו כונת המשנה בכורות פ"ח מ"ז ע"ש ברע"ב ותוי"ט, ובענין דינר כסף עיין מ"ש בע' דנר (ח"ג, צ"ט) — וכנ"ה כסף (וזהב) באלה המקומות ברכות ל"ב, שבת נ"ד, פסחים קי"ט, יבמות ט"ז: כתובות ס"ח, סנהד' ק"ב, ע"ז ב': נ"ב, גימין נ"ו, דהבא וכספא פסחים פ"ז סע"ב כסף מצרים, בכורות ה' רע"ב כספה וזהב של מצרים ושם נ' סע"א כספה וזהב של ירושלים ב"מ מ"ב, יהא כספו של אדם מצוי בידו, קידושין ע"א רע"א כסף ממחר ממזרים, יבמו"ס ג': מזונותיו תלויין בכספו, ירוש' קידושין פ"א דנ"ח ע"ד ע"י"ע יקח, ירו' ביכורי" פ"ג דס"ה ע"ד ר' מנא מיקל לאילן דמתמניי בכסף, ובקבוץ שם: לא בכסף: א אתמני וכו' והקבוץ במשקל עברי כספים פסחים ל"א: ב"מ מ"ב, כתוב' ס"ז סע"א ירו' יומא רפ"ד דמ"א: — והתואר כָּסֶפֶי Silber-Carbeiter בקבוץ סוכה נ"א: כָּסֶפֶין כפני עצמן, שהש"ר פ' קמתי: איכן הם הַכָּסֶפִים וכו' מנהון דהנים ומנהון כספים וכו', — כסף גולגלתא עיין ערך ארגון וע' גלגל (ח"ב רפ"ו) —

* כָּסֶפֶא (= חספא Scherben פירוש חרש ואולי מל"ע כֶּסֶף דבר שניתן להשבר Zer-brechliches) ירו' נדרים ספ"א דל"ז רע"א וירוש' נזיר רפ"א דנ"א סע"א אילין ניוותאי (לשון ניוותי הוא Nabatäisch) דינון קריין לחספא כספא ע"י"ע חסף ג' והיותר נכון כי הוא לע' חָרַף פי' חרש, כָּסֶפֶא (לדעת רבינו מל"ר ויוני' capsula xálφα Kiste והנכון שהוא מע' הבא Trester) בס"ג דפ' סדר תעניות האלו (כ"ד:) חזא כינופ"א [א"ל] מאי האי [א"ל] אכוספא דתמרי דקא מזדבן (1) פי' לשון לעו הוא כוספא של תמרים, (א"ב מין בל"י). * [אח"י"ה חוספתי „א"ב" כי היא חוספת בעל המוסף ובר' אמי נשמט, וכונת רבינו ללשון יוני ורו' הנ"ל וכן בלא"ט capsula תיק קמן, והנכון שהוא ל"פ כֶּסֶף, כֶּרֶס והועתק לל"ע כֶּרֶב, כֶּסֶב, כֶּסֶב והוא פסולת של שומשמיין Sesamtrestער והוא כפ' רש"י בל' שני, ובלשון ראשון פי' כמו בערוך ע"ש, וכן בל"ם כוספא ופי' מין מרקחת והיינו מן פסולת של שומשמיין ועוד עיין

(1) כ"ה בכ"י ו"ו א' ובר' וישם ובדפ"ע אכוספא וצ"ל אכוספא ובדפ"ע ל"י כן הוא עד אכוספא וכו"ה דקא מזדבן כספר המפתח לרי' ניסים לברכו' צד י"ז ובנו"ג קיימו דקא מזדבן, (2) בנו"ג עכו"ם, (3) זה הפ"י הובא בשם הערוך באויז הלכו' סעודה סוף ס"י קע"ט.

בְּדִי (איוב י"ה, י"ג) ייכול כסרא לפי גי' דפ' וויניציא מל' כדד ובנוג' במ"ס כסרא] —

כֶּסֶת (מל"מ ופי' ענין כר Kissen, Polster) כפ' ח' בברכות (מ"א דף נ"א:) ובי"ה אומרים על הכסת. כפ' כ"ה בכלים (מ"ט) כסת הסבלים ממאה מדרס, פי' אלו הסבלים ששמן במיית חמאלין (3) והן סובלין על כתפיהן ופעמים בראשיהן ויש להן כמין כסת שנותנין על כתפיהן (ומקצתו) [וצ"ל (ומקצתן) (4) על ראשיהן כדי שיהא נוה לסכול" (5). ובפ' אחרון דמקואות (פ"י מ"ב) כסת עגולה הכדור והאמום פי' כסת עגולה (6) וקמנה שעושיין השרים תחת מראשותיהן ובארץ ישמעאל (7) סומכין עליו כשהן אוכלין. * [אחיה ובר"ש הובא רק תחלת המאמר בשם הערוך ואולי גי' כ"י עיקר כי מברכו הג"ל נראה כי היה מנהג בארץ ישראל להשתמש (בסעודה) בכסת להניח בה את המפה. עיין תוספת' ברכות פ"ו (ה') מקנה ידו במפה וכו' שמה נטמאו משקין שבמפה מחמת הכסת וכו' אלא מקנה ידו במפה ומניחה על הכסת. ועוד משתמשין בה לשינה כדאי' בירוש' כלא' פ"ט דל"ב סע"א מפני שהוא נותנה (את המטפחת) על הכסת וי' שן עליה. תמיד פ"א מ"א ופרחי כהונה איש כסתו בארץ לא היו ישנים בבגדי קדש אלא פושטין ומקפלין ומניחין תחת ראשיהן וכו'. כלים פכ"ח מ"ה מטפחת שעשאה כסת ועיין תוי"ט שם. ונדרף עם כר וכן הוזכרו יחדיו בשבת נ"א. תחת הכר או תחת הכסת, כלי' פכ"ו מ"ה עור הכסת, מקואו' פ"י מ"ב הכר והכסת של עור ועי"ע כר א' החלוק שביניהם. כלים מ"ז, מ"ז עי"ע קמר ב', גיטין נ"ו. בן ציצית הכסת עי"ע צץ. והקבוץ כלאים פ"ט מ"ב הכרים והקסות ובל"מ רק בקבוץ (הוקאל י"ג, י"ה, כ') ובהשאלה בשר העגבות מדמיון לכר וכסת בר' פ"ז עשה לו כסתות ובקהל"ר פ' כי מקרה: עשה לו כסתות לתחתיתו שלא הא מצטער בשעת ישיבתו, ובילק' קהלת רמז תתקס"ט בשם בר' עשה לו כסות [צ"ל כסתות] שלא ישב ויצטער. ועיין התוספ' בכורות שבע' הבא אח"ז] —

כֶּסֶת (לדעת רבינו מענין הראשון בהשאלה polsterartig, hervorragend ולפע"ד מל"ס

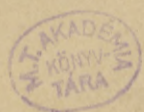
שענינו ג"כ פסולת (עיין פערלעס עמ"ש 21) נשתכש מן גרבוגא והוא כסג הג"ל בע' הקודם ודע עוד כי בל"ס נגרא ג"כ ענין פסולת ופערלעס (שם) הניחו בצ"ע והוא לפע"ד מל"פ כסג פסולת וגו' מובלעת ולכן יש לדגוש גְּרָא] —

* כֶּסֶפֶא (שם מקום) ויק"ר פ"ה ארץ רחבת ידיים (ישעיה כ"ב, י"ח) זו כסיפא ורש"י בישע"י הביא בכסיפא וא"כ קרוב הדבר שהוא כֶּסֶפֶא של עזרא ח', י"ז והוא מחוז Caspiana והח' פירשט באו"מ זה הערך האריך בדבר ע"ש.

כֶּסֶפֶתִיאַס (לדעת ר"ב Meeramsel χόσσετος וילדעת הח' לעוויוזהן 259 Schwerdt-ξίφιας) כגון אקונס ואפונס (1) וכספתיאס (חולין ס"ו רע"ב וע"ז ל"ט) כבר פירשנו בע' אקונס. — (א"ב פירוש כוסספוס בל"י מין דג טהור ויש מין אחר נקרא בל"י כספיאס). * [אחיה בחולין הסדר אקונס ואפונס כספתיאס ואכספתיאס ואמונס ובפי' רגמ"ה כ"י (בקבוץ כ"י אנגייליקא דף ש"ה.) הגי' כספתיס ואכספתייס ובע"ז הגי' אקונס ואפונס כמספתיי ואכספתייס (ואמונס) [וצ"ל ואמונס] (2) ובר"ף ד' קושט' ואפוניס וכספתיאס ואכספתיאס ובכ"י ר"ח (בקבוץ כ"י אנגייליקא דף פ"ד:) הגי' וכספתיאוס ואספתיאוס. . אילו כולן שמות של מיני דגים בל' יוני הם ע"כ ורש"י בחולין פירש כולן ל' פרסי הן ע"כ ואני מצאתי רק לשם אפונס שרש מל"פ, וגי' ר"ח אספתיאוס (ובתוספת' חולין פ"ג (ד') הספתיאס ובכ"י אירפו' כספתיאס) ראה לפי הח' לעוויוזהן כי נקרא ξίφιας גם espadon כל"צ ובלשון איט' spada ונקרא ככה דג של בעל חרב רחב מל"ר breites Schwerdt, spatha ועיין מ"ש בערך אספתי (ח"א קפ"ו)] —

כסיריא (= כְּסוּרִיא מל"י ἐξορία גלות Exil, Ver-bannung) בויק"ר זאת תהיה (ס"פ י"ח) בשר ודם נותן כסוריא והקב"ה נותן כסוריא הד"ד (ויקרא י"ג, מ"ה) כדד ישב. — (א"ב פי' בל"י גירוש ושלוח חוץ לגבול). * [אחיה כנו"ג אכסיריא ובמו"ע אכסוריא עי"ע בח"א, פ"ב וכו' בל"ס וכן תרגום

(1) כיה בכ"ו ו' ול"ד וכו' בעי' אמונס במו"ע בח"א ס"ד ובעי' אקונס (שם, רי"ח) וברפ"ע בערך הנוכחי אנוסם והוא ט"ס. (2) וכו' ברפ' יושיטיניאן. (3) כ"ה לכנון ברפ"ע ובפי' רי"ג המלון ובכ"י ו' או המלון ובכ"י בר' המאלון ובכ"י ו' ב' כמ"ס אמלון. (4) וכן מוכח מפי' רי"ג. (5) הועתק מפי' רי"ג בסד"ט צד 20 ושם קצת בל' קצרה ובשנוי וז"ל פי' אלו הסבלין ששמן במיית חמאלין והן סובלין על כתפיהן ומקצתן על ראשיהן שעליו המשוני נתון כדי שיהא נוה לסכול ושמו במיית ברון ע"כ וז"ל כי המאלון עיקר הגי' והוא בל"ע חמאל Lastträger ומלת ברון ג"ל שהוא ל"פ ברון פי' נושא נושא ובא רי"ג לפרש מהו ל"ס ו"ל (6) בדפי"ר נשמט מן כסת עגולה עד כסת עגולה. (7) ובכ"י ל"ד י' ש"ר, כלו' ישראל.

ARUCH COMPLETUM

sive

LEXICON

vocabula et res, quae in libris

TARGUMICIS, TALMUDICIS ET MIDRASCHICIS

continentur, explicans

auctore

Nathane filio Jechielis

saeculi XI Doctore celeberrimo, Praeside scholarum Talmudicarum Romae;
cum appendice ad discendum utili per Benjaminum Mussafiam, medicum,
philosophum, philologum et physicum ad contextum Aruchinum adjuncta.

Praelaudatum opus ex disciplinis contextus Aruchini Venetiis (anno 1531)
editi et typis mandatorum optimi ita ex hujus cum editione principe
(ante 1480), nec non cum septem Aruchinis veteribus manuscriptis
bono cum animo facta comparatione corrigit, explet, critice illustrat et edit

Dr. Alexander Kohnt,

Rabbinus supremus Magno-Varadiniensis (Grosswardein).

Tomus quartus

Fasciculus quintus.

Auctoris, cui caes. scientiarum Academia Vindobonensis subvenit, impensis typis
mandatum.

VIENNAE 1884.

Im Selbstverlage des Verfassers.

Buchdruckerei von Georg Brög in Wien, IX., Maria Theresienstrasse 19.

(Unter der Leitung von P. Smolensky.)